

Gustav Meyrink

Lélektani
rémtörténet

Gustav Meyrink

GÓLEM

Fordította:

DR. KELEN FERENC

Illusztráció:

HUGO STEINEK

GÖNCÖL KIADÓ Kft.

Budapest,

1989

Tartalom

ÁLOM

NAPPAL

PRÁGA

PUNCS

ÉJJEL

ÉBREN

HÓ

KÍSÉRTET

VILÁGOSSÁG

ÍNSÉG

RETTEGÉS

ÖSZTÖN

ASSZONY

CSEL

KÍN

MÁJUS

HOLD

SZABADON

BEFEJEZÉS

A német nyárspolgár csoda-írója

UTÓSZÓ

ÁLOM

A hold fénye besüt az ágyam végére, és ott olyan alakot ölt, mint valami lapos kő.

Mikor a telihold fogyni kezd, és jobb fele beesik - mint valami vénülő arc, melynek előbb az egyik oldala ráncosodik és soványodik - olyankor éjszaka zavaros, kínos nyugtalanság szokott erőt venni rajtam.

Ilyenkor nem alszom és nem vagyok ébren, lelkemben félálomban egybevegyül az élmény azzal, amit olvastam és hallottam, mint ahogy különböző színű és tisztaságú folyók folynak egybe.

Gautama Buddha életéről olvasgattam lefekvés előtt, és újra meg újra ezer alakban cikázott át elmémben ez a részlet:

- Egy varjú leszállt egy kőre. Azt hitte, valami zsíros falat lehet. Mikor pedig a varjú ott semmi józúre nem talált, tovarepült. Miként a varjú a követ, úgy hagyjuk el mi is, miután megkísértettünk, Gautamát, az aszkétát, mivel már nem leljük benne kedvünket.

És a kő képe, mely egy zsírdarabra hasonlított, agyamban rettenetessé nő. Egy kiszáradt folyó medrén haladok át és sima kavicsokat szedek föl. Kékesszürke kavicsokat, pettyes csillámtól szikrázókat. Forгатom őket, elmémben görgetem ideoda, és nem tudok velük mit kezdeni. Aztán feketéket kénsárga foltokkal, melyek úgy hatnak, mintha gyermek próbált volna esetlen, pöttyös szalamandrákat formálni, melyek aztán kővé merevedtek. Ezeket a kavicsokat aztán messzire el akarom hajítani, de minduntalan kihullanak a kezemből, és fogva tartják pillantásomat.

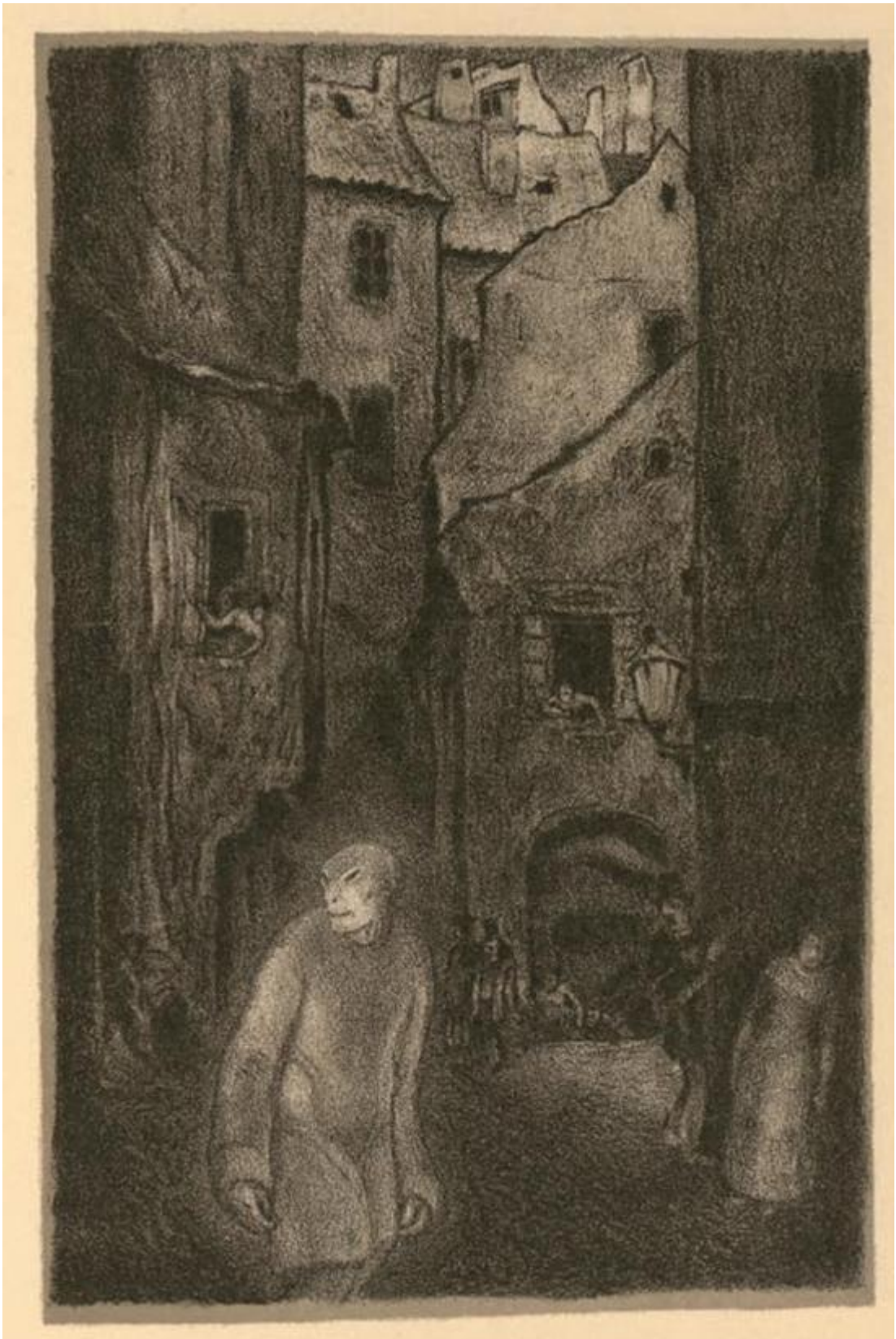
Valahány kő csak belejátszott az életembe, mind felbukkan körülöttem. Némelyik nehézkesen kínlódik, hogy felküzdje magát a homokból a világosságra, mint valami nagy, palaszínű rák apály idején. Mintha valamennyien minden igyekezetünkkel magukra akarnák vonni pillantásomat, hogy végtelenül fontos dolgokat mondjanak. Mások meg kimerülve, erőtlően buknak vissza lyukaikba és feladják, hogy valaha is szóhoz jussanak. Néha felriadok ebből a derengő félálomból, és egy pillanatra ismét ott

látom az ágyam végén felpúposodó takarómon a holdfényt, mint nagy, világos, lapos követ. Majd ismét vakon tapogatózom tovatűnő eszméletem után, nyugtalanul keresve azt a kínzó követ, amelynek ott kell valahol rejtőzködni emlékezetem törmeléke közt, és egy darab zsírhoz hasonlít. Gondolatban kiszínezem: egy esőcsatorna torkolt mellette a földbe, tompaszögben elhajolva, a peremét szétmarta a rozsdá - makacsul magamra kényszerítem ezt a képet, hogy felriadt gondolataimat megcsaljam és álomba ringassam. Nem sikerül.

Bensőmben ostoba kitartással ismételteti egy makacs hang - fáradhatatlanul, mint mikor a szél szabályos időközökben csapkodja az ablaktáblát a falhoz: ez egészen más, ez nem az a kő, amely egy darab zsírra hasonlít.

Ettől a hangtól nem bírok megszabadulni. Ha százszor is azt felelem, hogy ez mind mellékes, akkor ugyan elhallgat egy kis időre, de csakhamar észrevétlenül újra ébred, és makacsul ismét elkezd: jó-jó, hát legyen úgy, de azért ez mégsem az a kő, amely egy darab zsírra hasonlít.

Lassanként a tehetetlenség elviselhetetlen érzése vesz rajtam erőt. Hogy azután mi történt, nem tudom. Önként hagytam-e föl minden ellenállással, vagy pedig a gondolataim fölém kerekedtek és gúzsba kötöttek ? Csak annyit tudok, hogy testem álomba merülve nyúlik el az ágyon, és hogy az érzékeim tőle különváltak és nincsenek többé hozzákötve. Hirtelen meg akarom kérdezni, hogy ki is az az „én”. De ráeszmélek, hogy nincs is olyan szervem, amellyel ezt a kérdést feltehetném; majd attól félek, hogy a buta hang ismét felébred, és újra kezdi végtelen faggatózását a körül és a zsírdarabról. Ezért inkább elfordulok.

NAPPAL

Egyszerre csak ott álltam egy komor udvarban, és egy vöröses kapuboltozaton át, szemben a szűk, piszkos utcán egy zsidó zsidó láttam boltjának ajtajához támaszkodni. A falak köröskörül tele voltak aggatva ócskavas limlommal, törött szerszámokkal, rozsdás kengyelvasakkal, korcsolyákkal és sok más haszontalan holmival.

Ez a kép kínosan egyhangú volt, mint azok a mindennapi benyomások, melyek mint valami házaló, nap mint nap átlépik tudatunk küszöbét, s nem keltett bennem sem kíváncsiságot, sem meglepetést.

Tudatában voltam annak, hogy már régóta otthonos vagyok ebben a környezetben.

De ez az érzés sem keltett bennem mélyebb benyomást, bár ellentétben állt azzal, amit az előbb észleltem, és azzal, ahogy ide kerültem.

Mikor a kopott kőlépcsőn felfelé haladtam szobámhoz, és futólag elgondolkodtam a lépcsőfokok zsírosnak látszó felületén, egyszerre eszembe jutott, hogy valamikor egy kőről és egy zsírdarabról szóló példázatot hallottam vagy olvastam. Lépteket hallottam a felső lépcsőfokok felől, a fejem felett. Ajtóm elé érve láttam, hogy a vöröshajú Rosina volt az, Aaron Wassertrum tizennégy éves lánya.

Szorosan mellette kellett elhaladnom. Rosina háttal állt a lépcsőkörletnek, derekát kéjesen hátrahajlítva. Piszkos keze a vasrúdon nyugodott, s láttam, amint karja sápadtan világított a félhomályban. Elkerültem a pillantását. Utáltam kihívó mosolyát és hintalóhoz hasonló viaszos arcát. Ennek a lánynak szivacsos fehér húsa lehet, mint azé az axolotlé, amelyet az imént láttam a madárkereskedőnél a szalamandrák terráriumában. Visszataszítónak találtam a vöröshajúak szempilláit, mint a nyulakét. Hirtelen nyitottam ki ajtót, és becsaptam magam után.

Ablakomból elnézhettem Aaron Wassertrumot, a zsidó láttam, amint a boltja előtt álldogált. Sötét boltjának bejárójához támaszkodott, és egy harapófogóval a körmeit csipkedte. A lánya volt a vörös hajú

Rosina vagy az unokahúga? Egyáltalán nem hasonlított rá. Azok között a zsidó arcok között, amelyeket nap mint nap felbukkani látok a Hahnpass közben, világosan fel tudom ismerni a különböző törzseket, amelyeket az egyének szoros rokonsága éppúgy nem tud eltüntetni, mint ahogy az olaj a vízzel nem vegyül. Itt nem lehet azt mondani: ezek ott testvérek vagy apa és fia. Az arcvonásokból csak annyit lehet kiolvasni, hogy az egyik ehhez a törzshöz tartozik, a másik pedig ahhoz. Különben is mit bizonyítana, ha Rosina hasonlítana a zsidó arcra!

Ezek a törzsek titkos utálatot és undort éreznek egymás iránt, amely áttöri a szoros vérrokonság korlátait is. A külvilág előtt azonban titokban tartják, mint ahogy a veszedelmes titkot megőrzi az ember. Ezt az utálatot egyetlen egy sem engedi a felszínre törni, hasonlítanak ebben az egymás iránti gyűlölettel eltelt vakokhoz, akik görcsösen kapaszkodnak egy mocskos kötélbe, az egyik mindkét markával, a másik kényszerségből, csupán egyetlen ujjával. De mindnyájukat az a babonás félelem tartja megszállva, hogy menthetetlenül el kell pusztulniuk, ha elszakadnak a közös köteléktől és elválnak hitsorsosaiktól.

Rosina abból a törzsből való, amelynek vöröshajú típusa még a többenél is visszataszítóbb. Ennek a törzsnek a férfiai szűkmellűek, vékony nyakukon kiugró ádámcsutkával. Minden szeplősnek tűnik rajtuk, és egész életükben, szüntelen gerjedelmektől gyötrődnek. Ezek a férfiak szakadatlan és hiábavaló harcot vívnak a titkos gerjedelmek ellenzés örökös, undorító aggodalom kínozza őket az egészségükért. Nem voltam tisztában avval, hogy Rosinát milyen módon hozhatnám rokoni viszonyba a zsidó arcúval. Sohasem láttam az öreg közelében, azt sem vettem észre, hogy egymással szót váltottak volna. Rosina majdnem mindig az udvarban ácsorgott, vagy meglapult a ház homályos zugaiban és folyosóin.

A ház lakói a lányt a zsidó arcú közeli rokonának vagy legalábbis védencének tartják. De meg vagyok róla győződve, hogy senki sem tudná megindokolni ezt a vélekedést. El akartam szakítani gondolataimat Rosinától. Szobám nyitott ablakából kinéztem a Hahnpass közre. Mintha megérezte volna pillantásomat, Aaron Wassertrum hirtelen felém fordult. Merev, förtelmes arcából kerek

halszemek meredtek rám, hasított felsőajka olyan volt, mint a nyúlé. Olyannak tűnt számomra, mint valami emberi pók, mely minden tettett érzéketlensége mellett hálójának leggyengébb érintését is megérzi.

Ugyan miből is élhet? Mi a szándéka, mire gondol? Nem tudtam. Boltjának falain napról-napra, évről-évre változatlanul ott lógnak ugyanazok a holt, értéktelen tárgyak. Csukott szemmel is le tudnám rajzolni az elgömbült, billentyűhív as pléhtrombitát, a papírra festett elsárgult képet, azokkal a különös összeállítású katonákkal. Aztán egy penészes szíjon egy rozsdás sarkantyúfüzért és más egyéb, félig elkorhadt limlomot.

És elől a padlón, sűrűn egymás mellé rakva úgy, hogy tőle a bolt küszöbét senki át nem lépheti, egy csomó tűzhelykarika. A limlomok száma soha nem csökkent és soha nem szaporodott. És ha egyszer, nagy ritkán egy arrajáró megkérdezte egyik vagy másik tárgynak az árát, a zsbárus heves izgalomba jött. Ilyenkor Wassertrum visszataszító módon felhúzta nyúlajkát, és izgatottan valami érthetlent mormolt akadozó torokhangján, mire a vevőnek elment a kérdezni való kedve, és megrettenve folytatta útját. Aaron Wassertrum tekintete villámgyorsan lesiklott rólam, és feszült figyelemmel nézte a csupasz falakat, amelyek a szomszéd háztól ablakomig nyúltak.

Ugyan mi láthatott ott? Hiszen a ház háttal állott a Hahnpass köznek, ablakai pedig az udvarra néztek. Csak az egyik nyílt az utcára. Véletlenül éppen ebben a pillanatban léphetett be valaki a velem szemben fekvő zegzugos műterembe, mert hirtelen egy férfi- és egy női hang ütötte meg a fületem.

Lehetetlenség, hogy a zsbárus ezt alulról észrevette volna!... Ajtóm előtt megmozdult valaki. Sejtettem, hogy ismét Rosina lehet, aki sóvárogva áll a sötétben, hátha talán mégis behívom magamhoz. Félemelettel lejjebb pedig ott leselkedett a himlőhelyes, csenevész Lojza, lélegzetfojtva várta a lépcsőn, hogy kinyitom-e az ajtót. Szinte éreztem gyűlölete leheletét és tajtékzó féltékenységét.

Nem mert közelebb jönni, nehogy Rosina észrevegye. Tartott tőle, mint az éhes farkas ketrece őretől, és mégis szeretett volna felugrani és kitörni fékevesztett dühében!..

Dolgozóasztalomhoz ültem, előkerestem csipeszeimet és vésőimet. Csakhogy semmire se jutottam. A kezem nem. volt elég nyugodt ahhoz, hogy a finom japán metszeteket kijavítsam. Ennek a háznak szomorú, sötét élete nem engedi nyugodni a lelkemet, és minduntalan régi képek bukkannak föl benne. Lojza és ikertestvére, Jaromir alig egy évvel lehetnek idősebbek Rosinánál. Apjukra, aki ostyasütő volt, alig tudok visszaemlékezni. Most, úgy rémlik, valami öregasszony gondoskodik róluk. Csak azt nem tudtam, hogy melyik a sok vénség közül, akik e ház zugaiban, mint valami varangyos békák húzódnak meg. A banya gondoskodik a két suhancról, azaz szállást ad nekik; cserébe aztán oda kell adniuk mindent, amit alkalomadtán lopnak vagy összekoldulnak. Hogy enni is ad-e nekik? Nem gondolnám, mert az öregasszony csak későn este szokott hazajárni. Úgy tartják, hogy hullamosásból él. Gyakran láttam hármójukat: Lojzát, Jaromirt és Rosinát ártatlan gyermeki játékba merülve az udvaron hancúrozni.

De ez az idő már régen tovatűnt. Most Lojza naphosszat a vöröshajú zsidólány után jár. Néha sokáig hiába keresi, s amikor sehhol sem találja, az ajtó elé lopózik, és eltorzult arccal ott várja, hogy titkon eljön hozzám. Ahogy munkába merülve ülök, képzeletemben látom leselkedni a zegzugos folyosón, amint sovány nyakát előrenyújtva hallgatózik. Olykor a csöndet hirtelen vad lárma töri meg. A süketnéma Jaromir, akinek minden gondolatát a Rosina iránti szakadatlan sóvárgás tölti ki, mint valami vadállat kóborol a házban a féltékenységtől és gyanakvástól félőrülten artikulálatlan vonítást hallatva, ami olyan rémítően hangzik, hogy az embernek megdermed a vér az ereiben. Őrjöngve keresi kettőjüket, mert azt hiszi, hogy mindig együtt vannak, megbújva valahol az ezer piszkos zug egyikében. Szüntelenül az a gondolat korbácsolja, hogy neki folyton a testvére sarkában kell lennie, nehogy olyasmi történhessen Rosinával, amiről ő nem tud. A nyomoréknak ez az állandó gyötrődése izgatta Rosinát, hogy a másikkal újra meg újra kikezdjen. Ha Rosina hajlandósága vagy készsége megcsappant, akkor Lojza eszelt ki új meg új különös utálatosságokat, hogy a leány vágyát ismét fölgyújtsa. Majd színlelésből vagy igazán rajtakapatták magukat, és az őrjöngő süketnémát ravaszul maguk után csalták a sötét folyosók felé. Közben pedig gonosz csapdákat állítottak fel az

útjába: rozsdás hordóabroncsokat, amelyek hirtelen felpattannak, ahogy az ember rájuk lép, vagy felfelé fordított hegyes fogú vasgerebent, amelyben megbotolva véresre zúzta magát. Hogy a nyomorék kínszenvedését a végsőig fokozza, Rosina időről-időre valami különösen pokolít tudott kieszelni. Hirtelen megváltoztatta viselkedését Jaromir iránt, és úgy tett, mintha egyszerre kedvét lelné a nyomorékban. Örökösen mosolygó arckifejezéssel, sietve mond valamit a süketnémának, amitől ez szinte őrjöngő izgalomba jön. Az ilyen közlésekhez valami titokzatos, csak félig érthető jelbeszédet használ, ami a süketnémát a bizonytalanság hálójába keríti.

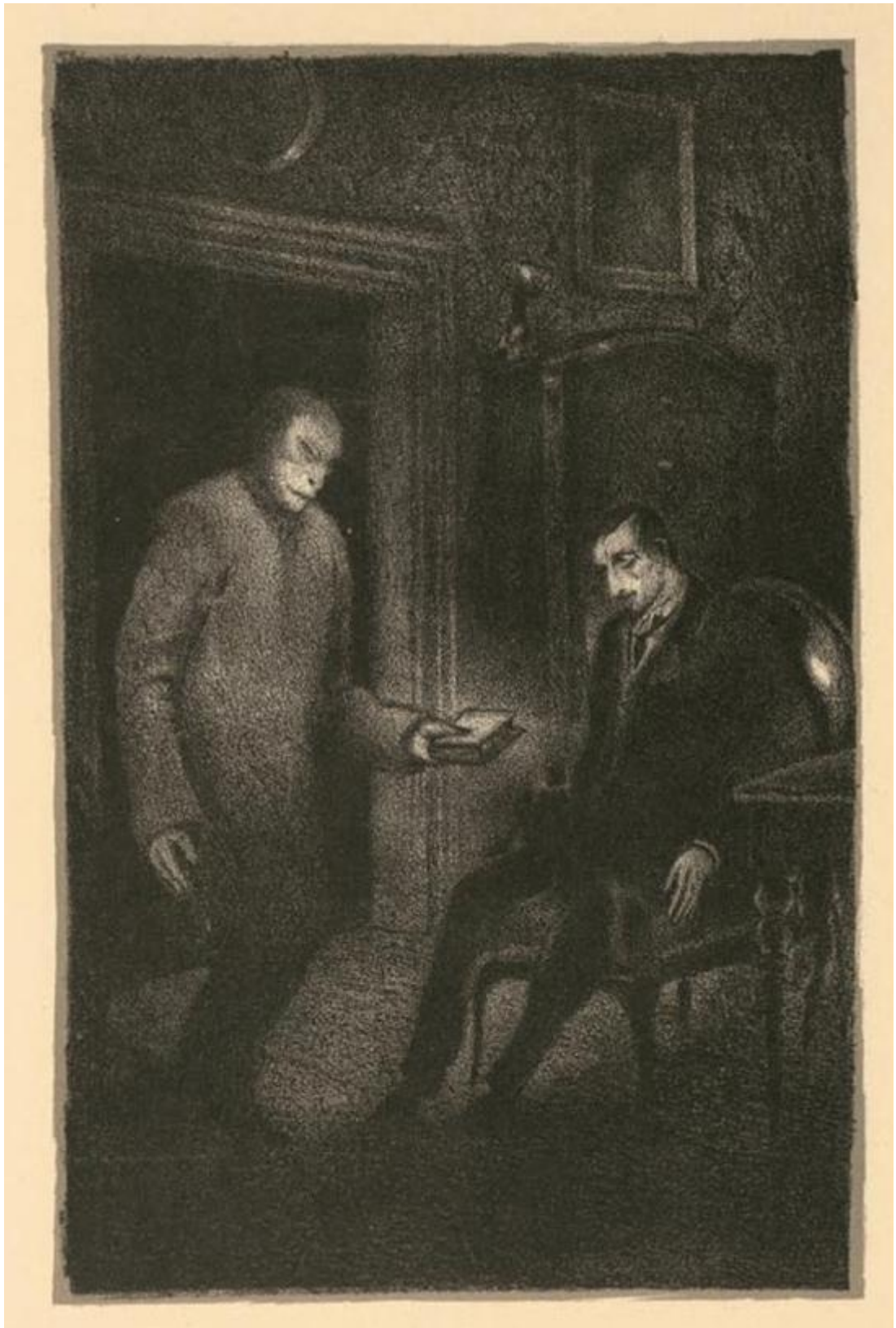
Egyszer az udvarban láttam őket állni, és a leány oly heves szájmozgással és taglejtésekkel beszélt a félkegyelmű suhancsal, hogy azt hittem, az vad izgalomban minden pillanatban összerogyhat. A verejték folyt az arcán az emberfölötti megerőltetéstől, miközben a leány szándékosan homályos és szagगतott közlésének értelmébe igyekezett behatolni. Másnap azután lázas várakozásban leskelődve töltötte a napot egy félig omladozó ház lépcsőzetén, mely a szűk, mocskos Hahnpass köz torkolatában állt, közben elmulasztotta, hogy az utcasarkokon néhány garast kolduljon össze. Mikor végül késő este az éhségtől és izgalomtól félholtan hazavánszorgott, gondozóanyja már rég kizárta a házból. A szomszédos műterem felől vidám asszonyi nevetés csendült felém.

Kacagás! - ezekben a házakban vidám nevetés? Az egész gettóban senki sem lakik, aki vidáman tudna kacagni. Ekkor eszembe jutott, hogy Zwakh, az öreg bábjátékos, néhány nappal ezelőtt elmondta, hogy egy fiatal, előkelő úr jó drágán kibérelte a műtermét, nyilván azért, hogy szíve választottjával zavartalanul találkozassék. Éjnek idején, hogy a házban mit se sejtessenek, egyenként, lopva szállítgatják fel az új bérlő drága bútorait. A jólelkű öreg kezeit dörzsölte örömeiben, amikor eldicsekedett vele, hogy milyen ügyesen csinálta ezt a dolgot: a lakók közül senkinek sem lehet még csak sejtelve sem a regényes szerelmes párról. A műterembe három házon át lehet észrevétlenül bejutni. Azonkívül a padlásról egy csapóajtón keresztül is könnyen oda lehet jutni, ez az út a szobám ajtaja előtt házunk lépcsőjéhez vezet, s onnan ki a szabadba... Ismét fölhangzott a vidám kacagás. Bennem pedig

homályos emlékezés támad. Visszaemlékszem egy nemes családra és egy fényűző lakásra, ahová bejáratos voltam, hogy drága régiségeken kisebb javításokat végezzek. A szomszédból hirtelen átható sikoltás hallatszott. Rémülten hallgatózom. A padlás vasajtaja erősen csikorog, s a következő pillanatban egy hölgy ront a szobámba. Haja kibontva, arca fehér, mint a fal, meztelen vállára egy darab aranybrokát volt rádobva. - Pernath mester, rejtse el, az Isten szerelmére! Ne kérdezzen semmit, rejtse el! Mielőtt válaszolhattam volna, ajtómmal ismét kinyílt, és rögtön újra becsapódott. Egy pillanatra a zsidó, Aaron Wassertrum arca vigyorgott be, mint valami ocsmány álarc.

Egy kerek, fényes folt tűnik fel előttem, és a hold fényében ismét fölismerem az ágyam végét. Az álom, mint valami nehéz gyapjúköpeny, még beborítja tagjaimat, és a Pernath név aranybetűkkel írva jelenik meg emlékezetemben. Ugyan, hol is olvastam ezt a nevet? - Athanasius Pernath? Úgy hiszem, valamikor réges-régen elcseréltem a kalapomat, s még csodálkoztam is rajta, hogy oly pontosan illik a fejemre, holott igen különös fejformám van. Igen, emlékszem, amint az idegen kalapba belepillantottam, és a fehér bélésen aranyos papírbetűkből ez a név állt: ATHANASIUS PERNATH. Valami félelem vett rajtam erőt e kalap láttán, de nem tudtam, miért. Egyszerre csak, mint valami nyíl, süvít felém az a bizonyos elfelejtett hang, amely minduntalan azt tudakolta tőlem, hogy mint van az a zsírformájú kő.

Gyorsan emlékezetembe idézem a vörös Rosina éles, édeskésen vigyorgó profilját. Eközben sikerült a nyilat elkerülnöm, amely tüstént belevész a sötétségbe. Igen, Rosina arca! Ez erősebb a bárgyún fecsegő hangnál; különben most már egész nyugodt lehetek, hiszen mindjárt Hahnpass közti szobámban leszek, teljes biztonságban.

Ha nem csalódtam abban az érzésemben, hogy valaki a lépcsőn felmenet bizonyos távolságból követ azzal a szándékkal, hogy meglátogasson, akkor valószínűleg most érte el az utolsó lépcsőfokot. Most befordul a sarkon, ahol Semajah Hillel levéltáros lakik, és a kitaposott kőlépcsőkről a vörös téglával kirakott felső emeleti folyosóra ér.

Most a fal mentén tapogatózva halad előre, és e pillanatban, igen, éppen most, a sötétségben nehézkesen betűzi ki a nevemet az ajtón függő táblán.

Megálltam a szoba közepén, és a bejárat felé tekintettem. Egyszerre csak kinyílt az ajtó, és egy ismeretlen lépett be rajta. Néhány lépést tett felém, de a kalapját nem vette le, és egy szóval sem köszönt. Az ismeretlen -- így éreztem - ekképp szokott viselkedni, ha otthon van, és én egészen természetesnek találtam, hogy így tett és nem másképp. Egyszerre a zsebébe nyúlt, és egy könyvet húzott elő, majd sokáig lapozott benne. A könyv fedele fémből készült, rajta színes rozetták és pecsétformájú zománcozott mélyedések, kis kövekkel díszítve. Végre megtalálta azt a helyet, amelyet keresett és rámutatott. Kibetűztem a fejezet címét: „Ibbur, a lélek fogantatása”. Az arannyal és pirossal díszített nagy kezdőbetű, az I majdnem elfoglalta a fél oldalt. Amint önkéntelenül átfutottam a lapot, észrevettem, hogy a széle sérült. Ezt kellett kijavítanom.

Az iniciálé nem volt a pergamenre ragasztva, ahogy ezt régi könyvekben szoktam látni, hanem két vékony aranylemezből állott, amelyek közepén össze voltak forrasztva és végükkel áthajoltak a pergamen szélén. A betű helyén tehát lyuknak kellett lenni a hártván. Ebben az esetben a nagy „I” a túloldalon fordított alakban volna látható? Továbblapoztam és igazoltnak láttam feltevésemet. Önkéntelenül elolvastam ezt az oldalt is és a következőt is. Egyre tovább és tovább olvastam. Úgy szólt hozzám a könyv, ahogy az álom szól, csak tisztábban és sokkal világosabban. És mint valami talány, megérintette a szívemet. Egy láthatatlan ajakról-szavak áradtak felém, eleven szavak. Úgy sűrögtek, forogtak körülöttem, mint tarka mezbe öltözött rabszolgánők. Aztán a földre sülyedtek, vagy csillogó páráként eltűntek a levegőben, és újabb jelenéseknek adtak helyet. Egy pillanatra mindegyik azt hitte, hogy ráesik a

választásom, és nem méltatom pillantásomra az utána jövőt. A jelenések között némelyik büszkén lépkedett csillogó öltözékében, mint a páva, lassú, kimért léptekkel. Mások, mint a királynők, de kivénültek és kiéltek, festett szempillákkal, ledér vonással a szájuk körül, s a ráncaikat csúf festék takarta. Elnéztem mellettük, és az utánuk következőket vettem szemügyre. Pillantásom végigsiklott a szürke alakok hosszú során, az arcuk közönséges és kifejezéstelen, úgyhogy lehetetlen volt őket az emlékezetembe vésni. Majd egy óriási, ércokolosszusra hasonlító meztelen nőt vonszoltak elő. Egy pillanatra megállt előttem, és lehajolt hozzám. A szempillái olyan hosszúak voltak, mint az egész testem, és némán mutatott balkeze ütőerére. Az ere úgy lüktetett, mint a földrengés, úgy éreztem, egy egész világ élete lüktet benne. A távolból őriöngve rohant elő egy koribantusmenet.

Egy férfi és egy nő ölelte át egymást. Láttam, amint messziről jön, és mindig közelebb zúg a menet. Most hirtelen a közelemben az elragad tátották harsogó énekét hallottam. Szemem az ölelkező párt keresi. De az ölelkező pár egyetlen alakba olvadt, és most félig férfi, félig nő - hermafroditaként - gyöngyháztrónon ült.

A hermafrodita koronája vörös fatáblában végződött, melybe farontó féreg vésett titokzatos rovást. Porfelhőt verve, sietve közeledett egy apró, vak juhokból álló nyáj, a gigászi hermafrodita kíséretét voltak hivatva táplálni. Az alakok között, akik a láthatatlan szájából áramlottak elő, némelyek sírjaikból jöttek, szemfedővel az arcukon. Megálltak előttem, lehullatták lepleiket, ragadozó szemekkel, éhesen meredtek a szívemre.

Agyamat dermesztő rémület szállta meg, a vérem visszafelé áramlott, mint a folyó, amelynek medrébe szikladarabok hullottak az égből. Egy asszony lebegett el előttem. Arcát nem láttam, félrefordította, hulló könnyekből volt a köpenye. Álarcosok menete táncolt el előttem, kacagtak, s ügyet sem vetettek rám. Csupán egy Pierrot néz elgondolkozva felém. Majd visszatér hozzám, megáll előttem, és úgy bámul rám, mintha tükör lenne az arcom helyén. Olyan különös grimaszokat vág, úgy rángatja karját előbb habozva, majd villámgyorsan, hogy gyötrő kényszert érzek az utánzásra, hogy úgy hunyorgassak, mint ő, hogy úgy rángassam a vállam és úgy

húzzam félre a számat, mint ő. Türelmetlenül előretörtető alakok tolják félre Pierrot-t, arra törekszenek, hogy a szemem elé kerüljenek. De nincs maradásuk. Olyanok, mint csúszós gyöngyök selyemszára fűzve, mint annak a dallamnak a hangjai, amely a láthatatlan szájból hangzik felém.

Már nem könyv volt az, ami hozzám szólt. Egy hang volt ez, egy hang, amely valamit akart tőlem. De hiába erőlködtem, nem értettem meg, bárhogy is gyötört égető, érthetetlen kérdéseivel. A hang pedig; amely látható szavakat mondott, elhalt visszhangtalanul. A világon minden megszólaló hangnak sokszoros a visszhangja, mint ahogy minden dolognak van egy nagy árnyéka és több kis árnyéka. Ám ennek a hangnak nem volt több visszhangja - régen, régen elszállt, el is halt...

Végigolvastam a könyvet. Ahogy a kezemben tartottam, úgy éreztem, mintha az agyamban lapoztam volna, nem pedig egy könyvben!... Amit ez a hang mondott, magamban hordoztam, amióta élek. Csakhogy el volt fedve, el volt felejtve és el volt rejtve a gondoltaim elől mind a mai napig.

Felpillantottam. Hová lett az a férfi, aki a könyvet hozta? Öreg volt vagy fiatal? Milyen színű volt a haja és a szakálla? Semmit, egyáltalán semmit sem tudtam felőle felidézni! A róla alkotott képek tovaszálltak, mielőtt összerakhattam volna őket. Behunytam a szemem, kezem a szemhéjamra szorítottam, hogy képének akár csak egy parányi részét is megfoghassam.

Semmi, semmi. Megálltam a szoba közepén, és az ajtó felé néztem, mint az imént, mikor az ismeretlen megjelent. Magam elé képzeltem, most fordul be a sarkon, most halad át a téglafolyosón, most olvassa el az ajtómon a nevem: Athanasius Pernath, és most lép be. Hiába. Képtelen voltam visszaemlékezni, hogy milyen is volt az ismeretlen alakja.

Láttam a könyvet az asztalon, és szerettem volna visszaemlékezni a kézre, amely a zsebből kihúzta és nekem átnyújtotta. Még azt sem tudtam felidézni, hogy kesztyűs volt-e a kéz vagy kesztyűtlen, fiatal vagy ráncos, viselte gyűrűket vagy sem. Ekkor hirtelen ötletem támadt. Egy sugallat, amellyel nem szabad szembeszállni. Magamra kaptam a köpenyemet, fejemre tettem a kalapomatjés kimentem a

folyosóra, majd lefelé haladtam a lépcsőn. Aztán lassan visszatértem a szobámba.

Lassan, egész lassan, mint ahogy az idegen jött. Amint az ajtót kinyitottam, láttam, hogy szobámra sötét derengés borult. De nem fényes nappal volt, amikor az előbb kimentem? Milyen sokáig töprenghettem, hogy nem vettem észre, mennyire későre jár az idő! Megpróbáltam az ismeretlen járását, arckifejezését utánozni, de egyáltalán nem tudtam rá visszamlékezni. De hogyan is tudtam volna őt utánozni, mikor képtelen voltam a külsejét visszaidézni.

Ámde másképp történt, egészen másképp, mint ahogy gondoltam. Bőröm, izmaim, testem egyszerre csak visszaemlékeztek anélkül, hogy az agyamnak elárulták volna. Olyan mozdulatokat tettek, amelyeket nem kívántam és nem akartam. Mintha nem is az én tagjaim lettek volna! Járásom hirtelen botorkáló, idegenszerű lett, amint néhány lépést tettem a szobában. Ez olyan embernek a járása, gondoltam magamban, aki szinte minduntalan előrebukik. Igen, igen, igen, ilyen volt a járása!

Világosan láttam, ilyen volt! Arcom idegen lett, szakálltalan arc, előreálló pofacsontokkal és ferdemetszésű szemmel. Mindent éreztem anélkül, hogy láthattam volna magamat.

Hisz ez nem az én arcom, rémülten kiáltani akartam, majd meg akartam tapogatni. De a kezem nem engedelmeskedett az akaratomnak, hanem a zsebembe mélyedt, és onnét egy könyvet vett elő.

Pontosan úgy, ahogy az idegen tette az imént.

Egyszerre csak ismét kalap és köpeny nélkül ülök az asztalnál. És én vagyok, én, én. Athanasius Pernath. Borzadás fogott el, szívem örülten dobogott. Éreztem, hogy elengedtek a kísérteties ujjak, amelyek az imént agyvelőmben vájkáltak. Még éreztem tarkómon fagyos érintésüket. Most már tudtam, hogy milyen volt az idegen. Magamban érezhettem volna minden pillanatban, amikor csak akartam volna, de hogy arcát szemtől szembe lássam magam előtt, ezt nem tudtam megtenni, és nem is fogom tudni soha. Rájöttem, hogy ő a negatív, a láthataüan öntőforma, melynek körvonalait fel nem foghatom, de amelybe magamnak kell belebújni, ha alakját, arckifejezését meg akarom ismerni.

Asztalfiókomban egy vaskazettát tartottam. Ebbe akartam a könyvet elzárni, és majd csak beteges lelkiállapotom múltán ismét elővenni, hogy a törött nagy „I” iniciálét kijavítsam.

Elvettem a könyvet az asztról, de az volt az érzésem, mintha hozzá sem értem volna. Megfogtam a kazettát, ugyanaz az érzés. Mintha az érzékelésnek hosszú, sötét utat kellett volna bejárnia, mielőtt a tudatomhoz ért volna, mintha ezektől a dolgoktól évek választanának el, mintha rég eltűnt múltamhoz tartoznának.

Üldözött a sötétben kerengő hang, hogy a zsíros kővel gyötörjön, de elsuhant mellettem, és nem vett észre. Tudtam róla, hogy az álom birodalmából ered. De amit átéltem, igazi élet volt. Érzem, ezért nem talált rám a hang, hiába is keresett.

PRÁGA

Charusek, a diák állott előttem. Vékony, kopott felöltőjének gallérja feltúrva. Hallom, mint vacog a fog a hidegtől. Holtra húlheti magát ebben a jéghideg, huzatos kapualjban, gondoltam magamban, s hívtam, hogy jöjjön át a lakásomba.

Visszautasította.

- Köszönöm, Pernath mester, - mormolta a diák dideregve - sajnos, nem érek rá, sietnem kell a városba, különben is, ha az utcára lépnénk, már néhány lépés után bőrig áznánk!

A zápor csak nem szűnik! Végigsöpört a házakon, és végigfolyt a házak orcáin, mint valami könnypatak. Amint kissé előrehajoltam, megláttam ott fent a negyedik emeleten esőáztatta ablakomat, úgy tűnt, mintha az üveg átázott volna, nem lehetett átlátni rajta és kidudorodott, mint egy hólyag. Az utcán sárga, szennyes patak rohant lefelé. A kapualja megtelt menekültekkel, akik mind a zivatar elmúlását vártak.

- Ott úszik egy menyasszonyi csokor! - szólt hirtelen Charusek, egy hervadt mirtuszcsokorra mutatva, mellette sebesen hajtott a

szennyes ár.

Ezen valaki mögöttünk hangosan felkacagott. Megfordulván láttam, hogy a kacagó egy öreg, választékosan öltözött úr, a haja fehér, arca felüvödött, mint a békáé. Egy pillanatra a diák is hátranézett és valamit mormolt maga elé. Valami kellemetlen áradt az öreg-emberből; figyelmemet elfordítottam róla, és a csúnya színű házakat méregettem, amelyek mint vén állatok gubbasztottak egymás mellett az esőben.

Milyen félelmetesnek és züllöttnek látszott valamennyi. Mintha meggondolás nélkül építették volna őket, ahogy a gaz nő ki a földből.

Egy alacsony sárga kőfalhoz ragasztották ezeket a házakat, egy egykor hosszan elnyúló épület egyetlen maradványához, két-háromszáz évvel ezelőtt, ahogy éppen jött, tekintet nélkül a mellettük állókra. Ott egy ferdeszögű, csapott homlokú ház, mellette a másik, mint egy kiálló szemfog.

Mintha álomba merültek volna a homályos ég alatt. Semmit sem lehetett érezni az álnok, ellenséges életből, ami akkor árad belőlük, mikor köd fekszi meg a sikátorokat őszi éjszakákon, és segít elrejtteni halk, szinte láthatatlan arcjátékukat.

Az emberöltőnyi idő alatt, amióta itt lakom, belém rögződött az a benyomás, hogy éjnek idején és derengő hajnalokon ezek a házak izgatottan, nesztelenül titokzatos tanácsot ülnek. Olykor falaik gyöngén megremegnek, megmagyarázhatatlan zörgés fut végig a tetőkön és bebújik a csatornába; mi pedig okát nem kutatva tompán siklunk el e jelek fölött. Gyakran álmodtam, hogy meglesem a házak kísérteties tevés-vevését. Rettegő csodálkozással jöttem rá, hogy ők az utca titkos, igazi urai, hogy van életük és érzésük, amelyet tovább adhatnak, és ismét magukba zárhatnak, amelyet a bennük lakóknak nappalra kölcsönadnak, hogy a rákövetkező éjjel uzsorakamattal követeljék vissza.

Elmémben felvonultatom a bennük lakó különös embereket, mintha nem is anya szülte volna őket. Árnyékok: cselekedetük és gondolatuk válogatás nélküli darabokból van összefoltozva. Mindinkább hiszem, hogy ezek az álmok homályos igazságokat rejtegetnek, amelyek ébrenlétemkor színes mesék gyanánt izzanak

tovább a lelkemben. Föltámad titkon a lelkemen a kísérteties Gólem mondája, azé a mesterséges emberé, akit itt a gettóban agyagból formált egy kabalában járatos rabbi, és valami bűvös ígét rejtve a szájába, gondolat nélküli automata-életre ébresztett. Ahogy az a Gólem abban a pillanatban agyagtestté merevedett, midőn szájából kivették az életadó, titkos ígét: úgy képzelem, hogy ezek az emberek is, itt egy szempillantás alatt összeomlanának, ha kihal agyukban akár csak egyetlen parányi fogalom, vagy jelentéktelen törekvés, az egyiknél talán valamely céltalan szokás, a másikonál valami bizonytalanra való fásult várakozás. És ez a szüntelen, rettentő leselkedés ezeknél a teremtésekénél! Az ember soha nem látja őket dolgozni, és amellet virradatkor már ébren vannak, és visszafojtott lélegzettel várnak, mintha valami áldozatra lesnének, amely pedig sohasem jelentkezik. Ha aztán egyszer úgy látszik, mintha csakugyan a közelükbe érne valaki, egy védtelen áldozat, amelyen meg lehetne gazdagodni, akkor hirtelen bénító rettegés csap le rájuk, és visszaűzi őket zugaikba és reszketve elállnak szándékuktól. Nincs olyan gyöngé ellenfél, amelynek legyűrésére elég bátorságuk maradna.

- Elfajzott, fogatlan ragadozók, se erejük, se fegyverük - mondta Charusek tétován és rám nézett.

Honnan tudhatta, hogy mire gondolok? - Úgy éreztem, néha az ember oly vadul hajszolja a gondolatait, hogy azok mint izzó szikrák átpattannak a mellettünk álló agyába.

- Miből is élhetnek? - fűztem tovább a gondolataimat.

- Miből élnek? Némelyikük milliomos!

Ránéztem Charusekra. Vajon mire gondolt? A diák pedig hallgatott és a felhőkbe bámult. Egy pillanatra megszűnt a kapu alatt a hangzavar, és csak az eső zuhogása hallatszott. Mire is gondolhatott avval, hogy némelyikük milliomos? Mintha Charusek ismét kitalálta volna a gondolataimat.

Rámutatott a szomszédos zsibáruboltra, amely előtt barnásvörös tócsákban folydogált az ócskavasakról csorgó rozsdalé.

- Aaron Wassertrum például milliomos! A zsidónegyed jó harmada az övé. Talán nem is tud erről, Pernath úr?!

Szinte elállt a lélegzetem. Aaron Wassertrum! A zsidó Aaron Wassertrum milliomos?!

- O, jól ismerem! - folytatta Charusek konokul, mintha csak a kérdésemre várt volna. - Ismertem a fiát is, Wassory doktort. Nem hallott róla - Wassory doktorról - a híres szemorvosról? Egy évvel ezelőtt még lelkesedve beszélt róla az egész város, a nagy tudósról. Akkor senki sem tudta róla, hogy megváltoztatta a nevét, és hogy azelőtt Wassertrumnak hívták. Szerette a világtól elvonult tudós férfit játszani. Ha pedig olykor származására terelődött a szó, szerényen, megindultan, elharapott szavakkal vetette oda, hogy atyja a gettóból származott, - neki magának pedig alacsony sorból kellett felküzdenie magát ezer gond és kimondhatatlan gyötrődés árán. Igen! Gondok és gyötrelmek közt! Csak éppen azt nem mondta meg, hogy kinek a gondja s kimondhatatlan gyötrelmei közt és milyen eszközökkel ! Csakhogy én tudom, mi köze ennek a dolognak a gettóhoz! - mondta Charusek, és hevesen megrázta a karomat.

- Pernath mester, én olyan szegény vagyok, hogy szinte magam sem fogom fel; félmeztelenül kell járnom, mint valami csavargónak, nézzen csak ide! Pedig hát diák vagyok, orvostanhallgató, művelt ember!

Fölszakította felöltőjét, és én riadtan láttam, hogy nem volt rajta se ing, se kabát, és a köpenyt a csupasz testén viselte.

- Akkor is olyan szegény voltam, mikor azt a bestiát, a mindenható, tekintélyes Wassory doktort romlásba döntöttem -, és nem sejtí senki, még ma sem, hogy ennek én, én voltam az okozója. A városban azt hiszik, hogy valami Savioli doktor leplezte le az üzelveit és kergette aztán az öngyilkosságba. De én mondom önnek: Savoli csupán eszköz volt a kezemben! Mert én magam főztem ki a tervet, én hordtam össze az anyagot, gyűjtöttem össze a bizonyítékokat, én lazítottam meg Wassory doktor háza alatt lopva, észrevétlenül az alapzatot, míg az annyira megingott, hogy a világ minden pénze, a gettó minden fufangja sem tartóztathatta fel az összeomlást, amelynek a legcsekélyebb lökéstől be kellett következnie. Úgy történt, tudja kérem, ahogy a sakkjátszmánál. Mint mikor az ember sakkozik. És senki sem tudja, hogy én tettem! Csak Aaron Wassertrumot, a zsidó Aaron Wassertrumot nem hagyja aludni a rettenetes

sejtelem, hogy nem Savioli doktor keze van a dologban, hanem más valaki, akit nem ismer, pedig ott van a közelében, és mégsem foghatja meg. Bár Wassertrum szeme áthatol a falakon, azt nem bírja felfogni, hogy vannak olyan agyafúrt emberek, akik ki tudják számítani, hogy miként lehet hosszú, láthatatlan, mérgezett tűkkel falakon, kőkockákon keresztül, aranyon és drágaköveken át oda szűrni, ahol az a szűrés az élet erét járja át.

A diák homlokára ütött és vadul kacagott.

- Aaron Wassertrum hamarosan meg fogja ezt tudni: pontosan azon a napon, amelyen Savioli doktornak ki akarja tekerni a nyakát. Pontosan azon a napon! Ezt a sakkjátszmát is pontosan kiszámítottam az utolsó lépésig. Királyfutó-gambit játszma lesz! A kétségbeesett végjátékig nem lesz itt egyetlen olyan lépés sem, amelyik ellen ne eszeltem volna ki megsemmisítő ellenlépést. Aki egy ilyen királyfutó-gambit játszmába bocsátkozik velem, én mondom önnek, az a levegőben lóg, mint egy tehetetlen marionettbáb a drótokon, s a drótokat én rángatom, jól értse meg, én rángatom.

A diák szinte lázasan beszélt, és én ijedten néztem az arcába.

- De mit vétettek önnek Wassertrum és a fia, hogy annyira gyűlöli őket?

Charusek hevesen ellenkezett:

- Hagyjuk ezt; inkább azt kérdezze, hogy mi törte ki Wassory doktor nyakát! Vagy inkább azt kívánja, hogy máskor beszéljünk erről? Az eső csöndesedik. Nem szeretne hazamenni?

Halkabban szólt, mint aki egyszerre egészen megnyugodott. A fejemet ráztam.

- Hallott felőle valamit, hogy manapság hogyan gyógyítják a zöld hályogot? Nem? Akkor el kell magyarázzam önnek, hogy mindent jól megértsen, Pernath mester. Tehát idehallgasson. A zöld hályog a szem belsejének rosszindulatú megbetegedése, amely megvakulással végződik. A baj kifejlődésének csak egy módon lehet gátat vetni, az úgynevezett iridektómiával. Ez abból áll, hogy a szem szivárványhártyájából egy ékalakú darabkát kicsípünk. Ennek ugyan velejáró következménye, hogy a páciensnek egész életén át

rettenetesen káprázik a szeme ; a megvakulás folyamatát azonban legtöbbször meg lehet vele gátolni. A zöld hályog diagnózisának azonban van egy sajátságos mozzanata. A betegség kezdetén vannak olyan időszakok, mikor a legegységesebb szimptomák látszólag egészen megszűnnek. Ilyen esetekben, jóllehet az orvos a betegségnek semmi nyomát nem találja, mégsem mondhatja biztosan, hogy valamelyik kezelő kartársa tévedett. Ha azonban az imént említett iridektómia megtörtént, ami egyaránt végezhető egészséges és beteg szemén, úgy lehetetlen többé megállapítani, hogy fennállott-e előbb a zöld hályog esete vagy sem? Erre a tényre és más egyéb körülményekre alapította Wassory doktor aljas tervét. Számtalan esetben állapított meg zöld hályogot, különösen nőknél, ártalmatlan látási zavarok esetén, csak hogy elvégezhesen egy operációt, amely csekély fáradsággal sok pénzt hozott neki. Ilyenkor teljesen védtelen emberek kerültek a keze közé; ezek kifosztásához szikrányi bátorság sem kellett! Lássa, Pernath mester, most a dégénérait ragadozó olyan helyzetbe került, hogy fegyver és erő nélkül is szét tudta tépni az áldozatát! Anélkül, hogy bármit is kockáztatott volna, érti?! A legcsekélyebb merészség nélkül! Wassory doktor a szaklapokban közzétett kétes értekezéseivel kiváló specialista hírére tett szert, olyannyira, hogy még kartársainak is, akik sokkal becsületesebbek és gyanútlanabbak voltak, sem hogy átláttak volna rajta, port tudott hinteni a szemébe. Ennek természetes következménye a segítséget kereső betegek nagy áradata. Ha valaki csekély látási zavarokkal fölkereste, Wassory doktor rögtön ravasz tervszerűséggel látott munkához. A beteg meghallgatásakor azonban, ügyesen, hogy esetleg később fedezve legyen, csupán azokat a feleleteket jegyezte fel, melyekből zöld hályogra lehetett következtetni.

Óvatosan kikémlelte, hogy nincs-e már a betegségről valamely előzetes diagnózis. Beszéd közben odavetette, hogy fontos tudományos munkái külföldre szólítják. Már másnap el kell utaznia. Aztán elektromos fényel tükrözte a beteg szemét, és eközben szándékosan a lehető legnagyobb fájdalmat idézte elő. Mindezt előre megfontoltan! Ha a vizsgálat véget ért, a beteg rendszerint szorongva tette fel a kérdést, hogy van-e ok az aggodalomra. Ekkor Wassory megtette az első sakkhúzását. Leült a beteggel szemben,

egy percig hallgatásba merült, azután kimért, érces hagon így szólt: - Mind a két szem megvakulása, már a legközelebbi időben elkerülhetetlen! Az erre természetszerűen következő jelenet rettenetes volt. Az emberek gyakran elájultak, sírtak, kiáltoztak és vad kétségbeesésükben földre vetették magukat. Egy embernek a szemvilágát elveszíteni, anynyi, mint az egész világot elveszíteni. Erre ugyancsak be szokott következni az a pillanat, mikor a szerencsétlen áldozat Wassory doktor térdét átkarolta és rimánkodott, hogyha Istent ismer, segítsen rajta. Erre a bestia megtette a második lépést és átváltozott - istenné, aki segíteni tudott! A világon minden, de minden olyan, mint a sakkjátékban, Pernath mester!

- Az azonnali operáció az egyetlen, - mondta Wassory doktor elgondolkozva - ami esetleg megmentheti. - Majd vad, telhetetlen hiúsággal, terjengősen felsorolta azokat az eseteket, melyek nagyon hasonlítottak a most szóban forgóra, hogy megszámlálhatatlan beteg egyedül neki köszönhette szemvilágát és más efféléket.

Szinte kéjelgett abban az érzésben, hogy valami magasabb rendű lénynek tartásuk, aki a kezében tartja embertársai sorsát. A tehetetlen áldozat pedig ott ült előtte megtörtén, égető kérdésekkel a szívében, verejtékező homlokkal. És nem mert a doktor szavába vágni, nehogy magára haragítsa az egyetlen lényt, aki talán még segíthetne rajta. Wassory doktor azzal végezte az előadását, hogy az operációt, sajnos, csak néhány hónap múlva végezheti el, ha majd az útvjáról visszatér. Remélhetőleg még nem lesz későn, az ember ilyen esetekben mindig a legjobbat reméli. Ilyenkor a beteg természetesen rémülten szokott felugrani, hogy semmi körülmények közt sem vár tovább egyetlen napot sem, és könyörögve kéri Wassory tanácsát, hogy kijöhetne még műtőorvosként számításba a város szemorvosai közül. Ezt a pillanatot használta fel aztán Wassory doktor, hogy döntő csapást mérjen az áldozatára.

Mély gondolatokba merülve járt fel s alá, fájdalmas barázdákkal a homlokán. Végül aggódó suttogással vetette oda, hogy más orvos beavatkozása, sajnos a szem újbóli elektromos megvilágítását követeli. A páciens tapasztalatából tudja, hogy ez mennyire fájdalmas; de azonfelül végzetesek is lehetnek ezek a vakító

sugarak. Különben is, más orvos talán nem is rendelkezik az iridektómiához szükséges gyakorlattal. Egyébként pedig, amíg a látóidegek megpihennek, új vizsgálatot nem szabad végezni, és így a sebészi beavatkozást is hosszabb időre el kell halasztani.

Charusek az öklét rázta. Ezt a sakknyelvben úgy hívják, hogy lépéskényszer, kedves Pernath mester! Azután másik lépéskényszer következett és így tovább egymás után. A beteg a kétségbeeséstől félőrülten könyörgött Wassory doktornak, hogy legyen iránta irgalommal, halassa el egy nappal az utazását, és végezze el maga a műtétet. Hisz többről van szó, mint a hirtelen halálról: a gyötrő félelem, hogy a megvakulás minden pillanatban bekövetkezhet, a létező legborzalmasabb szenvedés. Minél inkább szabadkozott és kesergett a szörnyeteg, hogy utazásának elhalasztása kiszámíthatatlan kárt jelentene ránézve, annál nagyobb összegeket kínáltak fel önként a betegek. Aztán a szerencsétlen páciens szemén olyan jóvátehetetlen beavatkozást végzett, hogy azt egész életében kísértette a megvakulás réme, s élete örökös kínszenvedés lett, míg a gyalázatos tettnek nem maradt nyoma. Az egészséges szemeken végrehajtott ilyen műtétekkel Wassory doktor nemcsak vagyont szerzett, hanem páratlan orvosi hírnévre is szert tett, mint akinek mindenkor sikerült a megvakulás fenyegető veszélyét elhárítani. A pénzsóvár szörnyeteg még a hiúságát is kielégíthette, amidőn a testileg és anyagilag megkárosított áldozatok őt, mint megmentőjüket magasztalták. Csak az olyan ember tudta éveken keresztül ezeket az aljasságokat elkövetni, mint Wassory doktor, aki minden idegszálával a gettóban gyökeredzett, gyerekkora óta mint a pók lesett áldozatára, a városban minden embert ismert, részletekbe menően tudta mindenki összeköttetéseit és vagyoni körülményeit. Ha útjába nem állottam volna, akkor a mai napig folytatná alávaló üzelmeit, késői öregségéig, hogy végül, mint tiszteletre méltó pátriárka élvezze élete alkonyát szerettei körében, nagy tisztelettől övezve, késő nemzedékek ragyogó példaképeként, míg végre - végre ő is dögvőásra kerül. Én azonban magam is a gettóban nőttem fel. Az én véretem is átította a csalárdság, így csapdába csalhattam, ahogy a láthatatlan hatalmak az embert - ahogy derült égből a villám sújt le hirtelen. Egy fiatal német orvosé, Savioli doktoré az érdem, hogy leleplezte. Őt állítottam előtérbe és egyre-

másra halmoztam a bizonyítékokat, míg eljött a nap, hogy az államügyész kinyújtotta a kezét Wassory doktor felé.

Ekkor a bestia öngyilkos lett! Áldott legyen az az óra.

Mintha az alteregóm állott volna mellette, és vezette volna a kezét. Azzal a kis fiola amilnitrittel mérgezte meg magát, amelyet egy ízben szándékosan a rend előszobájában hagytam, mikor egy alkalommal Wassory doktort arra csábítottam, hogy nálam is megállapítsa a zöld hályog hamis diagnózisát. Szándékosan tettem ezt azzal az izzó vággyal, hogy bárcsak ez az amilnitrit oltaná ki az életét. A városban azt beszéltek, hogy agyvérzés ölte meg. A belélegzett amilnitrit úgy öl, mint az agyvérzés. Ámde sokáig nem lehetett ezt a híresztelést fenntartani. Charusek hirtelen zavart tekintettel bámult maga elé, mint aki valami mély problémába merült. Aztán vállát megvonva Aaron Wassertrum zsidóboltja felé mutatott.

- Most egyedül van - mormolta -.egészen egyedül a mohóságával és...és...a viaszbabuval!

A szívem hevesen dobogott. Megdöbbenve néztem Charusekre. Megőrült talán a diák? Ezeket a dolgokat csak lázálmban találhatta ki. Bizonyos, bizonyos! Mindent kitalált, mindent álmodott! Nem lehet igaz az a sok rémség, amit most arról a szemorvosról elbeszél. Sorvadás emészt, és a halál lázálmai kergetőznek agyában. Néhány tréfás szóval tehát meg akartam nyugtatni, hogy gondolatait barátságos irányba tereljem. Még mielőtt erre szavakat találtam volna, hirtelen, mint a villám, megvillant emlékezetemben Wassertrum arca, hasított felső ajakával, ahogy akkor a feltépett ajtón kerek halszemével szobámba benézett. Savioli doktor! Savioli doktor! Igen, igen, így hívták azt a fiatalembert, akit a bábjátékos Zwakh súgva említett, mint műtermének előkelő bérlőjét.

- Savioli doktor! - kiáltottam fel bensőmben. Ködös képek sora cikázott át elmémen, rettenetes sejtelmek kergették egymást.

Meg akartam kérdezni; félelmemben gyorsan el akartam neki mondani mindazt, amit akkor átéltem. De hirtelen heves köhögési roham fogta el a diákot, csaknem elesett. Csak azt láttam, mint vánszorog ki az esőbe, kezével fáradtan a falnak támaszkodva, miközben futólag elköszönt tőlem. Igen, igen, igaza van, nem lázálomban beszélt. Éreztem, hogy a bűn megfoghatatlan kísértete

oson végig éjjel-nappal ezeken az utcákon, és igyekszik testet öltetni. A levegőben van, csak hogy nem látjuk. Egyszerre csak felbukkan valamelyik emberi lélekben, itt és amott anélkül, hogy sejtethnénk, és mielőtt felfoghatnánk, tovatűnik. Nem marad egyéb belőle, mint homályos szóbeszéd valamilyen rettentő eseményről. Egy csapásra megértettem a körülöttem lakó rejtelmes teremtmények benső lényét, akarat nélkül sodorja tova őket valami láthatatlan mágneses áram, ahogy az imént a menyasszonyi csokrot ragadta magával a piszkos áradat. A házak gonosz lárvákként meredtek rám; a kapuk megannyi tátott fekete száj, amelyből kirohadt a nyelv; torok, amelyből minden pillanatban velőtrázó, gyűlölködő kiáltás hallatszott, amely megremegtette az ember lelkét. Mit is mondott utoljára a diák a zsidóról? Suttogva ismételtém a szavait:

- Aaron Wassertrum most egyedül van mohóságával és... a viaszbábuval.

Ugyan mit is érthetett azon a viaszbábun? Megnyugtattam magamat: valami hasonlat lehet, egy azok közül a beteges hasonlatok közül, amelyekkel a diák nekem szokott rontani. Az ember nem érti őket, és ha némelyikük később, váratlanul láthatóvá válik, oly mélyen megrendítheti az embert, mint azok a szokatlan formájú dolgok, amelyekre hirtelen éles fény esik. Mély lélegzetet vettem, hogy megnyugodjak, és eltüntessem azt a rettentő benyomást, melyet Charusek elbeszélése bennem keltett. Jobban szemügyre vettem a kapubejáróban várakozókat: a kövér öreg állt mellettem. Ugyanaz, aki az imént olyan visszataszítóan vihogott. Fekete, testhezálló kabát volt rajta, a kezén kesztyű, és dülledt szemmel, merőn bámult a szemközti ház kapubejárójára. Simára borotvált, közönséges, széles arca vonaglott az izgalomtól. Akaratlanul is követtem a tekintetét és észrevettem, hogy elbűvölten csüggött a vöröshajú Rosinán, aki örökös mosollyal az ajka körül az utca túloldalán állt.

Az öreg igyekezett neki jeleket adni. Jól láttam, hogy a leány észrevette, de úgy tett, mintha nem értené. Az öreg nem bírta ki tovább, és lábujjhegyen, mint valami nagy, fekete gumilabda, nevetséges ruganyossággal szökdécselt a pocsolyákon. Úgy látszik, hogy általában ismerték itt; legalábbis erre utalt sok elejtett

megjegyzés. Mögöttem egy suhanc, nyakán vörös, kötött nyakkravaló, kék katonasapkában, a füle mögött egy virginia szivarral, vigyorogva célzásokat tett rá, amelyeket nem értettem. Csak annyit tudtam, hogy az öreget a zsidónegyedben a „szabadkőműves” gúnynévvel illették. Ez az ő nyelvükön olyan embert jelentett, aki serdületlen lányokra szokta kivetni a hálóját, azonban, a rendőrséghez fűződő bensőséges viszonya következtében, teljes biztonságban van... Ekkorra már Rosina és az öreg eltűnt odaát a homályos kapualjban.

PUNCS

Kinyitottuk az ablakot, hogy kicsiny szobámból kiszellőzzék a dohányfüst. A hideg északi szél egész ideig behatolt, és ideoda lóbálta az ajtóra aggatott köpenyeket.

- Prokop méltóságos tökfedője, mintha el akarna repülni - mondta Zwakh, és rámutatott a muzsikus nagy, puha kalapjára, melynek széles karimája úgy mozgott, mint valami fekete szárny. Josua Prokop vidáman hunyorgott.

- Bizonyára el akar menni... Igen, a Lojzicsekbe muzsikát hallgatni - vágott a szavába Vrieslander.

Prokop elnevette magát és a taktust verte a muzsikához, melynek hangjai a ritka, téli levegőben a tetők felett szálltak felénk. Azután levette régi, törött gitáromat a falról, és úgy tett, mintha a tépett húrokat pengetné, és rikácsoló hangon, nyújtott hanglejtéssel, tolvajnyelven, egy furcsa dal kezdett énekelni.

- Ezt a furcsa dalt az a mesüge Nephtali Saffranek énekli a Lojzicsekben minden este, aki zöld szemellenzőt visel, és egy kifestett nőszemély harmonikázik és kornyikálja hozzá a szöveget - mondta Zwakh. - Egyszer el kell jöjjön velünk abba a kocsmába, Pernath mester. Talán később, ha megittuk a puncsot - mit gondolsz? Születésnapja tiszteletére?

- Igen, igen, jöjjön velünk - mondta Prokop, miközben becsukta az ablakot, - az ilyesmit meg kell nézni.

Azután forró puncsot ittunk, és elmerültünk a gondolatainkban. Vrieslander egy marionetten farigcsált. - Ön valósággal elvágott bennünket a külvilágtól Josua - törte meg Zwakh a csendet - amióta az ablakot becsukta, senki nem szólt egy szót sem.

- Éppen arra gondoltam, mikor az imént a köpenyek úgy röpdöstek, hogy milyen különös, ha a szél élettelen tárgyakat mozgat - felelte Prokop gyorsan, mintegy mentegetődzve hallgatása miatt. - Olyan különös az, ha a különben élettelen dolgok egyszerre röpdösni kezdenek. Nem? - Egyszer egy üres téren elnéztem, mint kergetik egymást körben a nagy papírcafatok, mint üldözik egymást halálos ellenségként, én pedig egyáltalán nem éreztem a szelet, mert egy ház fedezékében álltam. Egy pillanatra úgy tűnt, lecsillapodtak, majd mintha őrült elkeseredés vett volna erőt rajtuk, esztelen haraggal hajszolódtak be egy szögletbe, hogy ismét szétszóródjanak, mintha az ördög bújt volna beléjük, míg végül eltűntek egy sarkon túl.

Egy vastag újság nem bírta velük menni. Ott maradt a kövezeten, és gyűlölködve csapkodott maga körül, mintha elakadt volna a lélegzete, és a levegő után kapkodnék. Valami homályos gyanú támadt bennem. Hátha mi élőlények is ilyen papírrongyokhoz vagyunk hasonlóak? Hátha bennünket is valami láthatatlan, megfoghatatlan „szél” dobál ide-oda, és irányítja cselekvéseinket, mi pedig együgyűségünkben azt hisszük, hogy megvan a magunk szabad akarata? Az életünk nem volna egyéb egy ilyen rejtélyes forgószélnél? Amelyről meg nagyon írva a Bibliában: tudod-é, honnét jön és hová megyén?... Nem álmodjuk-e néha, hogy mély vízbe nyúlunk és ezüst halakat fogunk, holott egyéb sem történt, minthogy hideg légáram ért a kezünkhöz.

- Prokop, ön úgy beszél, mint Pernath... Mi lelte? - monda Zwakh, bizalmatlanul nézve a muzsikusra.

- Az Ibbur könyvről szóló imént hallott elbeszélés ejtette annyira gondolkodóba - felelte Vrieslander - kár, hogy ön olyan későn érkezett és nem hallhatta az esetet.

- Valami könyvről szól a história?

- Voltaképpen egy emberről van szó, aki egy könyvet hozott és különös volt a külseje. Pernath nem tudja, hogy mi a neve, hol lakik,

mit akart, és bár külseje nagyon feltűnő volt mégsem, tudja leírni.

Zwakh figyelni kezdett.

- Ez igazán sajtóságos - mondta némi szünet után. Nem volt talán csupaszképű az az idegen és a szeme ferde állású?

- Úgy hiszem - feleltem - azaz... igen, igen, biztosan tudom. Ismeri talán?

A bábjátékos a fejét rázta:

- Csak éppen a Gólemre emlékeztet.

Vrieslander, a festő, letette a faragókését.

- Gólem? - Annyit hallottam már róla beszélni. Zwakh, tud ön valamit a Gólemről?

- Ki mondhatja magáról, hogy tud valamit a Gólemről? - felelte Zwakh a vállát vonogatva. - A mondák világába sorolják, míg egy napon esemény történik az utcán, mely hirtelen ismét életre kelti. Egy ideig aztán mindenki róla beszél és a legkalandosabb hírek támadnak felőle. És ezek a hírek oly óriásira dagadnak, úgy felfújják és eltúlozzák, hogy végre a saját hihetlenségük folytán enyésznek el. Azt mondják, hogy a történet eredete a XVII. századba nyúlik vissza. Egy rabbi állítólag egy mesterséges embert alkotott, az úgynevezett Gólemet, a Kabala elkallódott előírásai szerint, azért, hogy mint szolgája segítsen neki a zsinagóga harangjait húzni és egyéb durva munkát végezni. Csakhogy nem lett belőle igazi ember, csak valami tompa, félig tudatos vegetálás éltette. A monda szerint ez az élet csak nappal lakozott benne, egy mágikus cédula erejénél fogva, mely a Gólem fogai mögött rejtőzött. Egy ízben a rabbi elmulasztotta estéli imája előtt a Gólem szájából a bűvös ígét kivenni. Erre a Gólem dührohámot kapott, végigszáguldott a sötét utcákon, és mindent összezúzott, ami az útjába akadt. Végül a rabbi eléje vetette magát és megsemmisítette a bűvös írást. Erre aztán a Gólem élettelenül omlott össze. Nem maradt egyéb belőle egy törpe agyagfiguránál, amelyet a mai napig is mutogatnak odaát az Altneu zsinagógában.

- Ugyanez a rabbi - jegyezte meg közben Prokop - a császár hívására egy ízben megjelent a várban, felidézte a holtak szellemét

és láthatóvá tette alakjukat. Modern kutatók azt állítják, hogy laterna magica volt a játékban.

- Igen, nincsen olyan ízléstelen magyarázat, mely manapság tetszésre ne találna - folytatta Zwakh zavartalanul.

- Laterna magica!... Mintha Rudolf császár, aki egész életét az ilyen szerkezetek közt töltötte, első szempillantásra nem látott volna át az efféle otromba szédelgésen.

- Én ugyan nem tudom, hogy mi a Gólem monda eredete. De bizonyos vagyok benne, hogy evvel függ az is össze, hogy egy lény kísért ebben a városnegyedben, amely nem tud meghalni. Nemzetségem ősidők óta itt lakik, és aligha akad valaki, akinek több élménye és öröklött emléke volna a Gólem időnkénti felbukkanásáról, mint éppen nekem.

Zwakh hirtelen abbahagyta a beszédet, és mindnyájan éreztük, hogy gondolatai régmúlt időkbe szálltak vissza.

Elnéztem, amint ott ült feltámasztott fejével az asztal mellett, a lámpafény bevilágította piros, fiatalos arcát, amely sajátságos ellentétben állt fehér hajával, önkéntelenül összehasonlítottam arcvonásait a marionettjeivel, amelyekben gyakran szoktam elgyönyörködni.

Különös, hogy mennyire hasonlított rájuk ez az öregember. Ugyanaz az arckifejezés, ugyanazok a vonások!

Vannak a földön együvé tartozó dolgok, amelyek sohasem tudnak egymástól elválni. Ezt éreztem, amikor Zwakh egyszerű életét elgondoltam. Kísértetiesnek tetszett, hogy olyan ember, mint Zwakh, aki elődeinél jobb nevelést kapott, és akiből színész válhatott volna, egyszerre csak ismét visszatér a kopott bábjátékos bódéhoz. Mint elődei, ő is eljár a vásárokra, és ugyanazokkal a bábokkal, amelyekkel elődei szűkös kenyerüket megkeresték, újra bemutatja esetlen hajbókolásaikat és álmos élményeiket.

Megértettem, hogy nem tud tőlük megválni. Az ő életét élik, és amikor Zwakh távol volt tőlük, a bábok átváltoztak gondolatokká, az agyában éltek és mindaddig elragadták a nyugalmát, amíg vissza nem tért hozzájuk. Most aztán szeretettel becézi bábjait, és büszkén öltözteti őket csillogó ílitterbe.

- Zwakh, nem folytatná az elbeszélését? - szólt Prokop az öreghez, miközben kérdőn tekintett Vrieslanderre és rám, lesve, hogy ugyanez-e a mi kívánságunk is.

- Igazán nem tudom, hogy hol kezdjem el - mondta akadozva az öreg. - A Gólem históriáját nehéz megfogni. Amint az imént Pernath mondta, hogy pontosan tudja, miként nézett ki az ismeretlen, de leírni sehogy sem tudja. Körülbelül harminchárom évenként megismétlődik a gettó utcáin valami, ami önmagában véve éppen nem mondható izgatónak, de a nyomában mégis általános rémület jár, amire nincs magyarázat, és amit semmi sem igazol. Mindig ugyanúgy játszódik le: egy teljesen idegen férfi tűnik fel a Altschulgasse irányából, szakálltalan arca sárgás színű, mongolos; divatjamúlt, kopott ruhát visel, járása egyenletes, de olyan botorkáló, mintha bármely pillanatban felbukhatna; áthalad a zsidónegyeden, majd hirtelen nyoma vész. Rendszerint befordul egy sikátorba, és ott eltűnik. Máskor - úgy mondják - kört ír le az útja, és visszatér kiindulási pontjához: egy ősrégi házhoz a zsinagóga mellett. Mások izgatottan állítják, hogy látták szembe jönni, egy utcasarok felől. Ámbár egész világosan látták, hogy velük szembe jött, mindamellettt alakja egyre kisebb és kisebb lett, mintha csak távolodott volna, és végül elenyészett.

Ezelőtt hatvanhat esztendővel, a megjelenése különösen nagy hatást kelthetett. Jól emlékszem, ugyan egészen kisfiú voltam, hogy azt a bizonyos épületet az Altschulgassében a padlástól a pincéig átkutatták. Megállapították, hogy abban a házban van egy rácsos ablakú szoba, amelynek nincs bejárata. A környező házak minden ablakából fehéreneműt aggattak ki, hogy az utcáról szemügyre vegyék: így jutottak aztán a dolog nyitjára. Minthogy sehonnan sem lehetett megközelíteni, egy férfi a tetőről kötéllel leereszkedett, hogy benézzen. Alig ért azonban az ablak közelébe, midőn a kötél elszakadt, és a szerencsétlen szétúzta koponyáját a kövezeten. És amikor egyszer később meg akarták ismételni ezt a kísérletet, annyira ellentmondóak voltak a vélemények az ablak hollétét illetően, hogy lemodtak a megkereséséről. Én magam a Gélemmel harminchárom évvel ezelőtt találkoztam először életemben. Egy átjáróházban jött velem szembe, és majdnem egymásba ütköztünk.

Még ma is érthetetlen előttem, hogy mi játszódott le akkor bennem. Hiszen, az Istenért, az ember csak várhatott nap mint nap arra, hogy találkozni fog a Gólemmel! Abban a pillanatban azonban egész határozottan emlékszem rá, hogy még mielőtt megláttam volna, valami felsikoltott bennem: a Gólem! De a következő pillanatban a sötét kapubejáróból valaki felém botorkált, majd elhaladt mellettem. A nyomában pedig sápadt, izgatott arcú emberek hada törtetett, akik megostromoltak kérdéseikkel: hogy láttam-e az idegent.

Felelet közben pedig éreztem, hogy nyelvem megoldódott a görctől, amiből előbb mit sem éreztem. Szinte meglepett, hogy mozdulni bírtam. Világosan éreztem, hogyha csak egy pillanatra is, valami merevgörccs fogott el. Sokszor és sokáig gondoltam erre a jelenetre, s úgy vélem, hogy az igazsághoz akkor járok legközelebb, ha ezt mondom: minden emberöltőben egyszer valami szellemi járvány fut át villámgyorsan a zsidónegyeden, megszállja az élők lelkeit valamely előttünk ismeretlen okból, és egy jellegzetes lény csalóka képét látják, amely talán évszázadokkal ezelőtt itt élt, és most újra alakot szeretne öltetni. Talán közöttünk van órától órára, csak hogy nem vesszük észre. Hiszen a zengő hangvillának a rezgését sem halljuk, csak amikor fához érintjük, és az vele együtt rezeg. Talán nem is egyéb a Gólem valami szellemi műalkotásnál, amelynek nincs is benső tudata, egy műalkotás, amely úgy jön létre az alaktalan tömegből, mint a kristály, örökké egyforma törvények szerint. Ki tudja? Talán ez is úgy történik, mint fülledt napokon, mikor az elektromos feszültség a tűrhetetlenségig fokozódik, míg végül villámban sül ki: talán a soha nem változó gondolatok felhalmozódását, amelyek megmérgezik a gettó levegőjét, egy hirtelen kitörés követi, valami lelki robbanás; s míg a természetben villám, itt egy kísértet ölt alakot, s arcvonásaiban, mozgásában, viselkedésében csalhatatlanul a tömeglélek szimbóluma nyilvánulna meg, ha az ember a formák titkos nyelvét helyesen tudná megfejteni.

Ahogy számos jelenség előrejelzi a villámjöttét, úgy itt is bizonyos borzongató előjelek mutatják, hogy a fantom készül betörni a való világba.

Egy régi fal hámló vakolata egy elhaladó ember alakjára hasonlít. Az ablak jégvirága merev arcok vonásait mutatja. Homok hullik a háztetőről, másként, mint rendesen: feltámad a gyanú, hogy valamely láthatatlan szellem, aki kerüli a fényt, szórja le, és titkon mindenféle különös körvonalakat rajzol. - Szemünk valami egyhangú fonadékon vagy a bőr egyenetlenségén nyugszik: egyszerre csak erőt vesz rajtunk az a kellemetlen képesség, hogy mindenütt intő, jelentéssel bíró formákat látunk, amelyek álmainkban óriásivá növekednek. Bennünk pedig kínzó bizonyosság ébred, hogy akaratunk ellenére valami kiszívja a bensőnket, hogy a fantom alakot ölthessen.

Mikor az imént Pernathtól hallottam, hogy egy csupaszarcú, ferdeszemű férfiúval találkozott, akkor egyszeriben előttem állt a Gólem, amilyenek akkor láttam.

Mintha csak a földből nőtt volna ki! Egy pillanatra félelem fogott el a megmagyarázhatatlantól: ugyanezt a félelmet éreztem gyermekkoromban, mikor a Gólem kísérteties megnyilvánulásai először vetették előre árnyékukat. Ennek most már lehet vagy hatvanhat esztendeje. Azon az estén családi körünkben időzött a nővérem vőlegénye, hogy együtt kitűzzék a lakodalom napját. Tréfából ólmot öntöttek, és én tátott szájjal bámultam anélkül, hogy az értelmét felfogtam volna. De kusza gyermeki képzeletem összefüggésbe hozta a jelenetet a Gólemmel, akiről nagyapám gyakran szokott mesélni. Úgy képzeltem, hogy bármely pillanatban feltárulhat az ajtó, és beléphet rajta az ismeretlen. A nővérem pedig a kanálból egy vizes dézsába öntötte a megolvadt ólmot, és vidáman nevetett izgatottságomon. Nagyapám fonnyadt, reszkető kezével kihálászta a ragyogó ólomdarabot és a lámpafény felé tartotta. Hirtelen izgalom fogta el a jelenlevőket. Hangosan összevissza beszéltek. Közibük akartam furakodni, de elzavartak.

Később aztán elbeszélte az apám, hogy az olvasztott ólom egy kis fej pontos alakjává merevedett, amely sima volt és kerek, mintha formába öntötték volna. Az alakja pedig olyannyira hasonlított a Gólemre, hogy mindnyájukat rémület fogta el.

Gyakran beszéltem erről Semajak Hillel irattárossal, aki az Altneu zsinagóga egyházi felszereléseit és azt a bizonyos Rudolf császár

korabeli agyagfigurát őrzi. Az irattáros, a kabalában járatos férfiú, úgy véli, hogy az az ember formájú agyagtömeg nem más, mint a Gólem előhírnöke, miként az én esetemben az ólomfej. És az ismeretlen, aki időnként felbukkan, az a fantáziakép lesz, melyet a középkori rabbi elevenen elgondolt, mielőtt anyagba öltöztette volna, s amely most szabályos időközönként, csillagok ugyanolyan állásakor visszatér az anyagi élet utáni ösztöntől hajtva. Hillel elhalt felesége is szemtől-szembe látta a Gólemet, és ő is úgy érezte, miként én, hogy a rejtélyes lény közelében az embert merevgörccs fogja el. Szilárdan meg volt róla győződve, hogy akkor saját lelke lépett ki a testéből, és állt meg vele szemben és egy idegen teremtmény bámult az arcába. Bár rettentő félelem fogta el, mégis bizonyosan tudta, hogy az a másik saját énjének egy darabja. - Hihetetlen! - mormogta Prokop, gondolatokba merülve. Vrieslander, a festő is töprengeni látszott. Kopogtattak az ajtómon. A takarítóasszony vizet hozott, az agyagkorsót letette a padlóra, és csendesen távozott. Mindannyian feltekintettünk, és mint akik álomból ébrednek, úgy néztünk körül a szobában, de még sokáig nem szóltunk egy szót sem. Mintha az öregasszonnyal valami új befolyás osont volna be az ajtón, amelyet előbb meg kellett szoknunk.

- Igen! A vöröshajú Rosina, az is egy olyan arc, amelytől az ember nem bír megszabadulni. Minduntalan felbukkan minden sarokból és minden szegletből - mondta hirtelen minden átmenet nélkül Zwakh. - Ezt a merev, vigyorgó arcot egy emberöltő óta ismerem. Előbb a nagymama, aztán az anyja! És mindenkor szakasztott ugyanaz az arc, ugyanazok a vonások! Ugyanaz a név! Egyik a másik feltámadása!

- Rosina nem a lánya az ószeres Aaron Wassertrumnak? - kérdeztem.

- Úgy mondják - felelte Zwakh. - De Aaron Wassertrumnak több fia és számos leánya van, akikről mitsem tudnak. Rosina anyjáról sem tudták, hogy ki volt az apja, azt sem, hogy mi lett belőle. Tizenöt éves korában gyereke lett, azóta nem bukkant fel többet. Eltűnése összefüggött egy gyilkossággal, amelyet - úgy emlékszem - miatta követtek el ebben a házban. Ahogy most a leánya, úgy annak idején

az anyja zavarta meg a fiatal sihederek fejét. Egyik közülük még él; gyakran látom, de a nevét elfelejtettem. A többiek hamarosan elhaltak: azt hiszem, Rosina vitte őket sírba korán. Csak rövid epizódokra emlékszem vissza abból az időből, amelyek elfakult képek módjára kergetőznek emlékezetemben. Így visszaemlékszem egy félhülye emberre, aki éjszakánként kocsmáról kocsmára járt, és a vendégeknek néhány krajcárért fekete papírból szil uettekét vágott ki. Ha leitatták, végtelen szomorúság fogta el, és könnyek megzokogás közt szüntelenül ugyanazt az éles leányprofilot vágta ki, amíg csak a papírkészlete teljesen el nem fogyott.

Az összefüggést már elfelejtettem, de annyit kihámoztam a dologból, hogy a szegény félkegyelmű, suhanc korában valami Rosinát, a mostaninak talán nagyanyját szerette oly hevesen, hogy az eszét vesztette. Ha az esztendőket számolom, akkor csakugyan nem lehetett más, mint a mostani Rosinának a nagyanyja.

Zwakh hátradőlt székében és elhallgatott. Ebben a házban körbe jár a sors, és folyton ugyanarra a pontra tér vissza. Ez jutott az eszembe és vele egy csúf kép, amelyet egykor láttam: egy sebzett koponyájú macska, amint körben támolyog.

- Most következik a feje - szólta hirtelen csengő hangon Vrieslander, a festő.

Aztán elővett a zsebéből egy kis kerek fahasábot, és elkezdte faragni. Ólmos fáradtság borult a szememre, és karosszékemet hátrább toltam a lámpafény elől. A punci részére feltett víz duruzsolva forrt, és Josua Prokop újra megtöltötte a poharakat. Lassan, egész lassan táncmuzsika hangja szűrődött be a zárt ablakokon. Néha elhallgatott, majd kissé újra ébredt aszerint, amint a szél útjában elveszítette vagy pedig felénk hozta az utcáról. Kis idő múlva azt kérdezte az egyik muzsikus, hogy nem akarok-e vele koccintani. Nem adtam feleletet. Annyira megszűnt minden akaratom, hogy eszembe se jutott a számat kinyitni. Azt hittem, hogy alszom: a kőszobor mozdulatlansága nehezedett rám. Hogy mégis ébren voltam, csak abból tudtam, hogy szüntelenül Vrieslander csillogó kérésére pislogtam, amely nyugtalanul harapdálta az apróbb forgácsokat a fából. Zwakh hangja, mintha messze távolból mormogott volna felém: mindenféle furcsa történeteket mesélt a

bábjairól, bolondos históriákat, amelyeket bábjátékai számára gondolt ki. Savioli doktorról is szó esett* és az előkelő hölgyről, egy nemes úr feleségéről, aki Saviolit a rejtett atelierben föl szokta keresni.

Újra emlékezetembe tolult Aaron Wassertrum gúnyos, diadalmaskodó arckifejezése. Azt latolgattam magamban, hogy ne mondjam-e el Zwakhnak az akkori eseményeket. De úgy véltem, hogy a dolog nem fontos és nem érdemes a közlésre. Azt is éreztem, hogy az akaratom felmondaná a szolgálatot, ha most beszélni próbálnék. Egyszerre mind a hárman felém tekintettek az asztal mellől, és Prokop hangosan megszólalt: - Pernath elaludt! - A szava különben szinte kérdésnek hangzott. Halk hangon beszélgettek, és én megértettem, hogy rólam esik szó. Vrieslander faragó kése ide-oda táncolt, és eltakarta a lámpát, melynek visszatükröződő fénye a szememet égette.

- Kicsit eszelős - ezt a megjegyzést vettem ki a beszédükből.

- Pernath előtt nem volna szabad a Gólemhez hasonló témákat érinteni - mondta Josua Prokop szemrehányóan, - midőn imént az Ibburkönyvről mesélt, csendesen hallgattuk, és nem kérdeztük tovább. Fogadni mernék, hogy mindent csak álmodott.

- Önnek igaza van - bólogatott Zwakh. - Olyan ez, mintha az ember lobogó gyertyával lépne egy porlepte kamrába, amelynek mennyezetét és falát avult szövet borítja, a padlózatát pedig lábnyi magasan fedi a múlt száraz forgácsa. Egy futó érintés csupán, és a láng felcsap minden szegletből.

- Sokáig volt Pernath az örültek házában? Kár érte, még alig negyven éves - mondta Vrieslander.

- Én bizony nem tudom - felelte a bábjátékos. - Sejtelmem sincs, honnan származik, sem arról, hogy mi volt előbb a hivatása. Karcsú alakja, hegyes szakálla, régi francia nemesre emlékeztet. Sok-sok évvel ezelőtt, egy öreg orvos barátom felkért, hogy fogjam a pártját, és keressek a számára egy kis lakást ebben a negyedben, ahol senki sem törődik vele, és senki sem fogja múltja felől faggatni.

Miközben Zwakh megindultan nézett felém, a bábjátékos így folytatta:

- Azóta itt él, régiségeket javítgat, gemmákat metsz, és munkájából némi jólétre tett szert. Az a szerencséje, hogy szinte mindent elfelejtett, ami az örütségével összeügg. Hányszor kötötte a lelkemre az öreg orvos, hogy a világért se érintsek olyan dolgokat, amelyek emlékezetébe idézhetnék a múltat. Tudja, Zwakh, szokta volt mondani, nekünk megvan a magunk módszere az ilyenekben. Nagy munkával, mondhatnám, befalaztuk a betegséget, ahogy be szokták keríteni valamely szerencsétlenség helyét, amelyhez szomorú emlék fűződik.

A bábjátékos elbeszélése úgy sújtott le rám, mint a mészáros taglója a védtelen állatra, és durva, kegyetlen kézzel szorította össze a szívemet.

Már régtől fogva valami homályos kín gyötört, mintha elvettek volna tőlem valamit, mintha életem egy szakasza tátongó mélység mellett vezetett volna el, amelyet alvajáróként jártam végig, és soha nem sikerült megtudnom, miért. Most előttem volt a rejtély nyitja, és elviselhetetlenül égetett, mint valami nyitott seb. Egyszerre megtaláltam sok különös dolgot a rettenetes magyarázatát. Annak, hogy képtelen vagyok visszaemlékezni a fiatalkoromra, s annak, hogy van egy visszatérő álmom: be vagyok zárva egy házba, amelynek sok, számomra megközelíthetetlen szobája van, és hogy emlékezetem aggasztóan cserbenhagy az ifjúságomat érintő dolgokban. A rettentő magyarázat az, hogy örült voltam, és hogy hipnózissal gyógyítottak. Elzárták azt a „szobát”, amely agyam ama folyosóival kötött össze. Hontalanná tettek a környező élettől szemben. És már elmúlt a lehetőség, hogy valaha is visszanyerjem az elveszett kulcsot - az emlékezést! Megértettem, hogy gondolkodásom és cselekvésem rugói valami más, elfelejtett létben rejtőznek, amelyet sohasem fogok megismerni. Olyan ág vagyok, mely idegen gyökérből sarjadt. Nem kerülnék-e ismét az elűzött kísértetek hatalmába, ha valamikor sikerülne bejutnom abba az elzárt „szobába” ?!

Ismét eszembe jutott a Gólem históriája, amelyet Zwakh egy órával azelőtt elbeszért. Hirtelen, valami, óriási, rejtelmes összefüggést fedeztem fel aközött a legendás, bejáró nélküli szoba között, amely állítólag a Gólem lakása volt, és sejtelmes álmom közt.

Igen! Az én esetemben is „elszakadna a köté”, ha be akarnék pillantani bensőm rácsos ablakán. Mind világosabb lett előttem a rejtelmes összefüggés, és ez kimondhatatlanul ijesztő hatással volt rám. Ereztem, hogy vannak megfoghatatlan dolgok, egybeforrottak, amelyek mint vak lovak szaladnak egymás mellett, anélkül, hogy az utat ismernék. Íme a gettóban is: van egy szoba, egy helyiség, amelynek a bejáratát senki sem tudja megtalálni, egy árnyéklény lakik benne, mely néha végigbotorkál az utcákon, hogy félelmet és rettegést keltsen az emberek közt ... Vrieslander még mindig faragott a fejen és a fa csikorgott a kés pengéje alatt. Ez a hang szinte gyötört és odanézttem, hátha befejezi. Amint a festő faragás közben a fejet ide-oda forgatta, úgy éreztem, mintha öntudatra ébredne, és végigkémelelné a szoba minden zugát. Végül aztán hosszasan rajtam pihentette a szemét, elégedetten, hogy végre rám talált. Én sem tudtam többé a tekintetemet elfordítani, és folyvást a faarcot bámultam.

A festő kése egy pillanatig habozott, úgy látszott, keres valamit. Aztán egy határozott vonalat vésett a fejre, és az arc vonásai hirtelen rettentő életre keltek.

Felismertem annak az idegennek a sárga arcát, aki akkor a könyvet hozta hozzám. Egyebet nem tudtam megkülönböztetni. A látvány csupán egy pillanatig tartott és éreztem, hogy a szívem megszűnt dobogni. De - akár csak akkor - ráismertem az arcra. Én magam voltam az, aki ott feküdt Vrieslander ölében és körülkémelelt. Tekintetem bejárta a szobát, a koponyámat pedig egy idegen kéz mozgatta. Egyszerre csak észrevettem Zwakh izgatott arckifejezését, és hallottam a szavát: az Istenért, hisz ez Gólem!

Rövid birkózás támadt, amelyben Vrieslandertől erőszakkal akarták elragadni a faragását. Ez azonban szabadkozott és nevetve szólt:

- Mit akartok, hisz ez a faragás teljesen félresikerült. - Azután kiszabadította magát, kinyitotta az ablakot, és a fejet kidobta az utcára.

Öntudatom elhagyott. Mély sötétségbe merültem, amelyet ragyogó aranyfonalak szőttek keresztül-kasul. Midőn hosszú, hosszú idő

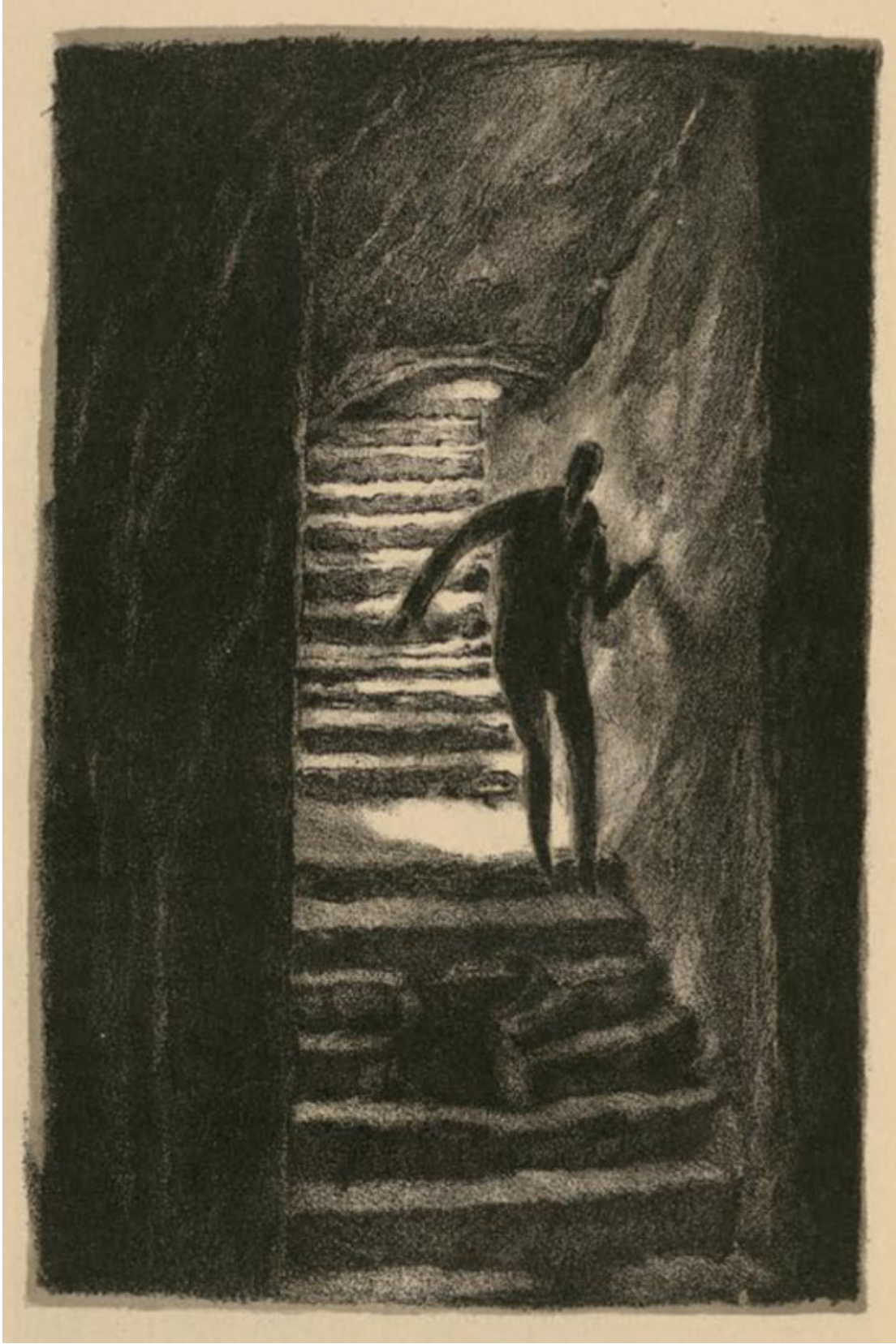
múltán felébredtem - legalább is nekem úgy tűnt, - csak akkor hallottam, amint a fa koppanva esett a kövezetre.

- Ön ugyan jó mélyen elaludt, Pernath mester! - szólt hozzám Josua Prokop. - Hiába ráztuk, nem mozdult. Most már elfogyott a puncs, és ön mindenről lemaradt.

Heves fájdalom vett rajtam erőt, mikor visszaemlékeztem arra, amit hallottam. Fel akartam kiáltani, hogy nem álmodtam, amikor nekik az Ibburkönyvről beszéltem, - és hogy ki is vehetem a kazettából és megmutathatom nekik.

De ezek a gondolatok nem öltöttek szavakat. Nem is befolyásolhatták tehát vendégeim hangulatát, akik a távozásra készülődtek.

Zwakh erővel rámadta a köpenyt, és így szólt: - Jöjjön velünk, Pernath mester, Lojzicsekhez. Ez majd felfrissíti az életkedvét.

ÉJJEL

Akarat nélkül engedtem, hogy Zwakh levezessen a lépcsőn. A köd nehéz szaga egyre érezhetőbben hatolt fel az utcáról a házba. Josua Prokop és Vrieslander néhány lépéssel előresiettek, és hallani lehetett, amint a kapubejárónál egymással beszélgettek.

- Biztos, hogy a csatornarácsba esett. Az ördögbe is, kár lenne érte.

Amint kiléptünk az utcára, láttam, hogy Prokop kétrét görnyedve az ablakon kihajított figurát keresi.

- Örülök, hogy azt a buta fejet nem tudod megtalálni - mormogta Vrieslander a falnak támaszkodva. Arca hirtelen éles megvilágításba került, majd rövid időközökben ismét sötétségbe merült, ahogy a gyufa tüzeit sziszegve szívta be kurta pipájába.

Prokop heves, csitító mozdulatot tett a karjával, és még mélyebbre hajolt. Szinte térdepelt a kövezeten:

- Maradjatok csendben! Nem hallotok semmit?

Odaléptünk hozzá. Némán a csatornarácsra mutatott, és tenyerét hallgatózva a füléhez tartotta. Egy ideig mozdulatlanul állottunk, és a csatornanyílásba figyeltünk. Semmi.

- Hát mi volt? - suttogta végre az öreg bábjátékos; de Prokop hirtelen erősen megragadta a csuklóját.

Egy pillanatra úgy tűnt, mintha lent alig hallhatóan egy kéz kopogna a vaslapon. Mikor a következő pillanatban gondolkodni kezdtem a dolgon, mindennek vége volt. Csak a szívemben visszhangzott tovább, és a borzongás bizonytalan érzése fogott el. Az utcáról közeledő léptek zaja elűzte a rejtélyes neszt.

-- Menjünk, mit ácsorgunk itt! - nógatott bennünket Vrieslander.

Továbbhaladtunk a házsorok mentén. Prokop bosszúsan csatlakozott hozzánk.

- A fejemet teszem rá, hogy ott lent valaki halálfélelmében kiáltott!
- mondta izgatottan.

Senki sem felelt a szavaira. De éreztem, hogy mindannyiunk nyelvét valami öntudatlan, tompa remegés bénította meg.

Csakhamar egy piros függönyös kocsmaablak előtt állottunk meg.

„Szalon Lojzicsek” „Ma nagy kohncert” Ez a felírás ékeskedett egy nagy papundekli cégéren, melynek peremébe elfakult női fényképek voltak tűzdelve.

Mielőtt Zwakh a kilincsre tette volna a kezét, kinyílt az ajtó, és egy tagbaszakadt férfi fogadott minket nagy hajlongások közt.

Fekete haja pomádétól meredezett, gallért nem viselt, zöld selyem nyakkendője a csupasz nyaka köré volt csavarva, frakkmellényét disznófogakból fűzött lánc díszítette.

- Jé, jé, micsoda naccságos vendégek... Pane Schaffranek, gyorsan tust! - üdvözölte gyorsan a gazda a jövevényeket, miközben szemlét tartott a vendégektől túlzásúfolt helyiségben.

Feleletül valami kalimpáló zaj hallatszott, mintha patkány szaladt volna végig a zongora billentyűin.

- Jé, jé, micsoda vendégek! No lám csak! - mormogá a tagbaszakadt gazda, miközben nagy buzgón lesegítette rólunk a köpenyeinket.

- Igen, igen, ma az egész nagyon tisztelt főnemesség a vendégem - válaszolta diadalmasan Vrieslander csodálkozó arckifejezésére, mikor a háttérben valami emelvényfélén, amelyet egy korlát és két lépcsőfok választott el a kocsmá elülső részétől, néhány előkelő fiatal úr vált láthatóvá estélyi öltözékben.

Csípős dohányfüst gomolygott az asztalok fölött. A fal mellett hosszú lócákon szorosán egymás mellett tépett alakok ültek: ringyók a sáncok mögül, fésületlenül, szennyesen, mezítláb, kemény mellüket alig takarta valami kétes színű kendő, mellettük a kitarottjaik kék katonasapkával és a fülük mögött cigarettával, szőröskezű marhakupecék, akiknek esetlen ujja minden mozdulatnál az alávalóság néma nyelvén beszélt, szemtelen pillantású facér pincérek és kockás nadrágú, himlőhelyes boltossegédek.

- Felállítom a spanyolfalat az uraságok köré, hogy szépen, háborítatlanul maradhassanak - krákogott a gazda zsíros hangon, egyúttal a sarokasztal elé tolta a kicsiny, táncoló kínaiakkal teleragasztott spanyolfalat, amely mögött aztán helyet foglaltunk.

Egy hárfa recsegő hangja elhallgattatta a teremben kóválygó hangzavart. Egy pillanatra szünet állott be.

Halálos csend, mintha mindenki visszatartaná a lélegzetét. Hirtelen, ijesztően tisztán hallatszott, amint a vasgázcsövek sustorogva fújták szájukból a levegőbe a szív alakú lángokat...Aztán a muzsika rácsapott a zshivajra és elnyelte azt.

Egyszerre szemem előtt a dohányfüstből két különös alak merült fel, mintha éppen most keletkeztek volna. Egy agg férfi volt az egyik, hosszú, lengő fehér prófétaszakállal, tar fején fekete selyem sapka, öreg zsidó családapák viselete, vak szeme hályogoskék és üveges - mereven a mennyezetre tekint. Ajkait hangtalanul mozgatta, aszott ujjai, mint a keselyű karmai, tépték a hárfa húrjait. Mellette egy elhízott nőszemély ült, zsírtól fényes, fekete tafota ruhában, fekete üveggyöngy ékszerrel, nyakában ugyanilyen kereszt - a színlelt polgári erény jelképe, - ölében harmonikával.

A hangszerek vad, szaggatott kitérésekkel ontották magukból a melódiákat, később pusztá kíséretté gyengültek.

A vén ember néhányszor beleharapott a levegőbe, és szélesre tátotta a száját, úgy hogy látni lehetett a nagy, fekete fogcsonkokat. Melléből különös, héber torokhangoktól kísérve vad baszszus tört elő:

- Pi-pi-piros csillag...

- Kék is a - kék is a csillag...

- Rititit - rikoltott közbe az asszony,és habzó száját rögtön összeszorította, mintha máris túlságosan sokat mondott volna.

- Pi-pi-piros csillag... Kék is a - kék is a csillag... Jó a kifli illat...

- Ritititi! Rótszakáll, zöldszakáll, Mindenféle csillag...

- Rititit, rititit.

A párok táncra kerekedtek.

- A nóta a húsvéthagyó esti imádság a chomecig borchu dallamára megy - magyarázta mosolyogva a bábjátékos, miközben csendesen verte a taktust egy cinkanállal, amely lánccal volt az asztalhoz erősítve.

- Úgy száz évvel ezelőtt, vagy talán már régebben is - folytatta a bábjátékos -, két péklegény, név szerint Rőtszakáll és Zöldszakáll, a sábesz hagodel nagyszombat estéjén mérget sütöttek a kenyérbe - a kiflibe, zsemlébe -j hogy a zsidónegyedben tömeges halált okozzanak. Csakhogy a mesoresz, az egyházi, isteni sugallattól vezetve, idejekorán neszét vette a dolognak, és a két bűnöst a városi rendőrség kezére adta. A haláltól való csodálatos megmenekülés emlékére tudósok és diákok ezt a különös dalt szerzetek, amely most ehhez a bordély-négyeshez a tánczenét szolgáltatja.

- Rititit, rititit...

- Pi-pi-piros csillag... - hangzott mind tompábban és vadabban a vén ember vonítása.

A dalolás mindig zagyvább lett, és lassanként egy cseh „slapák”, egy csoszogó tánc ritmusába ment át, amelynél a párok izzadó arcukat meghittén egymáshoz szorították.

- Így jól van, brávó! Hé! Kapd el, hep, hep! - kiáltotta a dobogóról egy karcsú, fiatal, frakkos gavallér, monoklival a szemén, miközben mellényzsebéből egy ezüstpénzt dobott a világtalan hárfásnak. Azonban célját tévesztette; még láttam, amint a táncoló forgatagon keresztülvillant, azután hirtelen eltűnt. Egy csavargó majomgyorsasággal elkapta a levegőben anélkül, hogy a muzsikának egyetlen taktusát is elvétette volna. Az arca oly ismerősnek tetszett. Azt hiszem, ugyanaz volt, aki a múltkor Charusek mellett állt a zuhogó esőben. Miközben kezét táncosnője mellkendője alól kirántotta, egyetlen arcizma sem rándult meg, csak két-három pár vihogott halkán a közelben.

- Az ügyessége azt mutatja, ez a fickó a „brigád”-hoz tartozik - mondta Zwakh furcsán nevetve.

- Pernath mester bizonyára még semmit sem hallott a brigádról - vetette hirtelen közbe Vrieslander, és titokban intett a bábjátékosnak úgy, hogy észre ne vegyem. Jól megértettem: az történt, ami az

imént fönt a szobámban. Betegnek tartottak. Fel akartak vidítani. Zwakhnak mesélni kellett valamit. Akármit.

Amint a jó öreg oly nagy részvétellel nézett rám, a szívem forró lett, a szemembe könny szökött. Ha tudta volna, mennyire fáj a részvéte! Nem hallottam az első szavakat, amelyekkel a bábjátékos elbeszélését bevezette. Csak annyit tudok, hogy úgy éreztem magamat, mintha lassan elvéreznék. A hideg mindjobban és jobban átjárt, megdermedtem, mint az imént, midőn mint faszobor feküdtem Vrieslander ölében. Aztán hirtelen benne voltam az elbeszélésben, amely idegenül pergett le, mint valami élettelen részlet valami olvasókönyvből.

Zwakh elkezdte:

- Dr. Hulbertről, a jogtudósról és a brigádjáról szól az elbeszélés. No, mit mondjak önöknek; az arca tele volt bibircsókkal, a lábai görbék, mint a dakszlié. Ifjúkorában nem ismert egyebet a tanulásnál; a száraz, idegsorvasztó tanulásnál. Leckeadásból tartotta fenn magát és beteg anyját. Úgy hiszem, hogy csak könyvekből tudta, milyen a zöld mező, a virágzó domboldal, az erdő. Azt pedig önök is tudják, hogy mily kevés napsugár hatol Prága sötét sikátoraiba. A doktorátust természetesen kitüntetéssel szerezte meg. Nos, aztán idővel híres jogtudós lett, annyira híres, hogy az emberek - bírák és régi ügyvédek - tőle kértek tanácsot a legsúlyosabb esetekben. Amellett szegényesen élt, mint valami koldus, padlásszobájában, melynek ablaka a Tyn-udvarra nyílt. Így múltak az évek, és Dr. Hulbert tudós híre szinte közmondásos lett az egész országban. Senki sem hitte volna felőle, hogy gyengéd érzések is ébredhetnek a szívében, holott a haja már deresedni kezdett, és senki sem emlékezett rá, hogy egyébről is ejtett volna szót, mint a jogtudományról. Csakhogy éppen az ilyen elzárt szívekben izzik a legforróbb vágy.

Ugyanazon a napon történt, amelyen Dr. Hulbert elérte diákkora óta dédelgetett legfőbb vágyát. Amidőn Őfelsége a bécsi császár egyetemünk Recor Magnificusává nevezte ki, szájról szájra járt a hír, hogy eljegyzett egy fiatal, gyönyörű leányt, aki szegény, de nemesi családból származott. Ezzel úgy látszott, hogy a boldogság költözött Dr. Hulbert házába. A házassága ugyan gyermektelen maradt, de

azért fiatal feleségét valósággal a tenyerén hordozta. Az volt a legnagyobb öröme, ha szeméből kiolvashatta a kívánságát és azt - teljesítette.

Boldogságában nem feledkezett meg azonban szenvedő embertársairól, másokkal ellentétben.

- Isten teljesítette kívánságomat - mondta állítólag egy alkalommal -,valóra váltotta gyermekkori álmomat, nekem adta a földkerekség legbájosabb teremtését. Azt akarom, hogy boldogságom egy sugara másokra is essék, amennyire ez csekély hatalmamban áll... így esett, hogy egy alkalommal atyai pártfogásába vett egy szegény diákot. Valószínűleg elképzelte, hogy mily jól esett volna neki, ha sanyarú ifjúságában valaki hasonló jót tett volna vele. Csakhogy e földön sok jó és nemes cselekedet van, amelynek átkos a következménye. Nem tudjuk olykor, hogy a mag mérges vagy gyógyító növény csíráját hordja-e magában.Úgy történt itt is, hogy Dr. Hulbert kegyes tettéből a legkeserűbb szenvedés sarjadt ki. A fiatalasszony csakhamar titkos szerelemre gyulladt a diák iránt. A könyörtelen sors úgy akarta, hogy a rektor váratlanul, abban a pillanatban érkezett haza, kezében a születésnap rózscsokorral, amikor az imádott nő annak a karjaiban pihent, akit ő jótéteményeivel halmozott el. Mondják, hogy a kék boldogasszonyvirág örökre elveszíti a színét, ha a villám fakó, kénes fénye éri. Bizonyos, hogy az öregember lelke örökre megvakult azon a napon, amelyen szerencséje darabokra tört. Még azon az estén itt ült a Lojzicsekben holtrészezen a pálinkától, holott azelőtt maga volt a megtestesült mértékletesség. Itt maradt hajnalig. Ettől fogva a Lojzicsek lett az otthona, szétdúlt élete hátralevő idejére. Nyáron valamely építkezés törmelékei közt húzta meg magát, télen pedig itt aludt a falócákon.

A professzori és doktori címeket hallgatólagosan meghagyták neki. Senki sem tudta szívére venni, hogy az egykoron híres tudós ellen eljárást indítsanak megbotránkoztató életmódja miatt. Lassanként köréje gyülekezett a zsidónegyed söpredéke,és megalakították azt a különös bandát, amelyet mai napig is „brigád” néven ismernek. Dr. Hulbert roppant törvénytudása a mentsvára lett mindazoknak, akiknek nagyon is a körmére szokott nézni a

rendőrség. Ha például egy elbocsátott fegyenc közeljárt az éhenhaláshoz, akkor Dr. Hulbert kiküldte őt mezítelenül az Óvárosi körútra, úgyhogy a hatóság kénytelen volt ruházattal ellátni. Hogyha valamely, a városban illetéktelen szajhát ki akartak utasítani, olyankor gyorsan hozzáadta egy városnegyedbeli csavargóhoz, és ezáltal megszerezte neki az illetőséget. Hulbert doktor száz ilyen kibúvót talált, és a tanácsával szemben a rendőrség tehetetlen volt. Amit az emberi társadalom e kitzasztottjai „kerestek”, azt az utolsó fillérig hűségesen beszolgáltatták a közös pénztárnak, amelyből aztán életszükségleteiket fedezték. E tekintetben soha senki nem követett el tisztességtelenséget. Lehet, hogy ez a vasfegyelem szerezte meg számukra a „bigád” nevet. Minden december elsején, szerencsétlensége évfordulóján különös mulatságot rendezett az öreg Hulbert a Lojzicsekben. Nagy tömeg verődött össze: koldusok, csavargók, kitartottak és szajhák, részegesek és rongyszedők. Ünnepeles csend honolt, mint istentiszteletkor. Hulbert doktor pedig ott állt abban a sarokban, ahol most a két muzsikusz játszik, Őfelsége a császár koronázási képe alatt, és elbeszélte élete történetét. Hogyan küzdötte fel magát, hogyan szerezte meg a doktori címet és lett később rector magnificus. Valahányszor ahhoz a részhez ért elbeszélésében, mikor a rózsacsokorral kezében belépett fiatal felesége szobájába, hogy a születésnapját ünnepelje, és egyben felidézte annak az órának az emlékét, amikor megkérte a kezét és a menyasszonya lett, olyankor megcsuklott a hangja, és zokogva borult az asztalra. Olyankor megesett néha, hogy valamelyik züllött nőtsemély szégyenkezve és titkon, hogy senki észre ne vegye, egy félig hervadt virágot tett az öreg kezére.

A hallgatóságból még sokáig senki sem mozdult meg. Ezek az emberek keményebbek, minthogy sírni tudnának. Csak a ruhájukra bámulnak, és bizonytalanul mozgatják az ujjukat. Egy reggel halva találták Hulbert doktort egy padon a Moldva partján. Úgy gondolom, megfagyott. A temetését még most is magam előtt látom. A „brigád” majd széttépte magát, csak hogy a lehető legpompásabbá tegye. Elöl az egyetem pedellusa lépkedett teljes díszben: kezében bíborpárnán a rektori aranylánc, és a halottaskocsi után végeláthatatlan sorokban a „brigád”, mezítláb, mocskosan, rongyosan. Egyik közülük az utolsó ruhadarabját is eladta, teste, lábszára, karja régi újságpapírba volt

csavarva és átkötve, így adták meg neki a végső tisztességet. A temetőben fehér kő jelzi a sírját, amire három alakot véstek: a megfeszített megváltót két lator közt. Ismeretlen adakozó emeltette. Azt rebesgetik, hogy Hulbert doktor felesége... Az elhalt jogtudós végrendeletében szerint a „brigád” minden tagja ingyen kap levest a Lojzicseknél. Ezt jelentik itt a láncon lógó kanalak s az asztallapba mélyített tányérhelyek. Pont tizenkét órakor a pincérnő egy nagy pléhszivattyúval levest önt bele. Ha aztán valaki nem tudja igazolni a „brigád”-hoz való tartozását, akkor visszaszívja a levest. Ettől az asztaltól indult el világ körüli útjára a *visszaszívás* röpke szava.

A helyiségben támadt tumultus zaja felébresztett letargiámból. Zwakh utolsó szavai elúsztak tudatom előtt. Még láttam, ahogy a kezét mozgatta, hogy a szivattyú mozgását megmagyarázza, majd gépies gyorsasággal, ugyanakkor kísérteties élességgel peregtek körülöttem a képek, hogy egy-egy pillanatra teljesen megfeledkeztem magamról, és olyannak éreztem magamat, mint valami kerék egy eleven óraszerkezetben.

A szoba egyetlen embergomolyag volt. Fent az emelvényen fekete frakkos urak tucatszám. Fehér kezelők, csillogó gyűrűk. Egy dragonyoskapitányi uniformis. A háttérben lazacszínű, struccotollas női kalap.

A korlát rácsa mögül Lojza eltorzult arca bámult felfelé. Láttam, hogy alig állott a lábán. Jaromir is itt volt és meredten bámult felfelé, hátával szorosan az oldalfalhoz lapult, mintha valami láthatatlan kéz szorítaná oda.

A táncoló párok hirtelen megálltak. Úgy látszik, a gazda olyasvalamit kiálthatott feléjük, ami nagyon megijesztette őket. A zene még játszott, de csak halkán; nemigen volt bátorsága. Reszketett, világosan lehetett érezni. A gazda arcán pedig vad, kaján öröm tükröződött.

...A bejáratnál egyszerre megjelent a rendőrbiztos egyenruhás alakja. Karjait széttárta, hogy senkit ki ne eressen. Mögötte egy rendőrlegény. - Tehát itt mégis táncolnak? A tilalom ellenére? Bezárom ezt a bűnbarlangot. Kocsmáros, maga velem jön! A többiek mind mars az őrszobára !-Ugy hangzik, mint megannyi parancsszó.

A tagbaszakadt kocsmáros nem felel, de arcáról nem tűnik el a kaján vigyorgás. Csak éppen merevebb lett!

A harmonika hangja elcsuklott, alig sípol egy kicsit. A hárfa is elhallgat. Az arcokat egyszerre mind profilban lehet látni: várakozón bámulnak fel az emelvényre. És egyszerre egy előkelő fekete alak sétált le hanyagul a lépcsőn, és lassan a rendőrbiztos felé haladt. A rendőr szeme megbúvólten függött a felé lépkedő lakkcipőkön. A gavallér megállt egy lépésre a rendőrtisztviselő előtt, és unottan méregette. Főnt az emelvényen a többi előkelő fiatalember is kihajolt, a korláton és szürke selyem zsebkendőjükbe haraptak, hogy elrejtsek nevetésüket. A dragonyos kapitány monokli helyett egy aranyat szorított a szemébe, és egy alatta támaszkodó leány hajába köpte a cigarettacsikket. A rendőrbiztos elsápadt, és zavarában folyton az arisztokrata ingmellébe tűzött gyöngyre meredt. Képtelen elviselni ennek a simára borotvált, kampósorrú mozdulatlan arcnak közömbös, fénytelen tekintetét. Kihozza a sodrából, lesújtja. A halotti csend a helyiségben mind kízóbbá vált.

- így festenek a lovagszobrok, amelyek összekulcsolt kézzel fekszenek kőkoporsóikban a gótikus templomokban - suttozta Vrieslander, a festő egy pillantást vetve a gavallérra.

Ekkor az arisztokrata végre megtörte a csendet:

- Eh...hm... - Majd a kocsmáros hangját utánozva - Jé, jé, micsoda vendégek! No lám csak!

Falrengető kacagásban tört ki az egész társaság; a csavargók hasukat fogták neveltükben. Egy üveg a falnak repült és összetört. A köpcös kocsmáros tisztelettudóan mekegi felénk magyarázatul: Őexcellenciája Ferri Athenstádt herceg. A herceg vizitkártyáját a hivatalnok elé tartotta. Szegény feje átveszi, ismételten szalutál, és összeüti a bokáját.

Ismét csend, a tömeg lélegzetvisszafojtva lesi a további fejleményeket. A gavallér megszólal:

- A hölgyek és urak, akiket ön itt együtt lát, eh... az én kedves vendégeim. - Őfensége hanyag kézmozdulattal a söpredékre mutat: - Óhajtja talán, biztos úr, eh... hogy bemutassam? A rendőrbiztos kényszeredett mosollyal szabadkozik, hebeg zavartan valami

kellemetlen kötelességről - végre összeszedi magát és így szól: -
Úgy látom, hogy itt tisztességes mulatság folyik. Ez a megjegyzés
életet önt a dragonyos kapitányba. A háttérbe siet a strucctollas
kalapú hölgyhöz, és a következő pillanatban Rosinát ráncigálja
karjánál fogva a terembe. A leány részegen támolgott, és a szeméit
csukva tartotta. A nagy, drága kalap ferdén ült a fején, és minden
ruhája egy pár hosszú rózsaszín harisnya és egy férfifrakk a
meztelen testén. Egy jelre a muzsika örülten rázendít:

- Rititit, rititit...és elsodorja a süketnéma Jaromir hörgő kiáltását,
amelyet Rosina láttára odaát a fal mellett hallatott. Menni akarunk.
Zwakh a pincérnőt hívja.

Az általános zsvaj elnyeli a szavait. Elöttem fantasztikus jelenetek
játszódnak le, mint egy ópiummámorban. A kapitány a félmeztelen
Rosinát tartja karjaiban, és lassú taktusban forog vele. A tömeg
tiszteletteljesen utat nyit nekik. Egyszerre mormolás hallatszik a
padok felől: a Lojzicsek, a Lojzicsek! Kinyújtott nyakkal nézik a
furcsa második táncospárt. Egy nőies küllemű fickó vállig érő szőke
hajjal rózsaszín trikóban, kifestve, mint egy szajha - epedően simult
Athenstädt mellére. A hárfa édeskés valcert játszik. Heves undor
fojtogatja a torkomat. Tekintetem félve keresi az ajtót. Ott áll háttal a
rendőrbiztos, hogy semmit se lásson, és gyorsan súg valamit a
rendőrnek, aki erre valamit zsebre dug. Úgy csörög, mintha kézi
bilincs volna. Mindketten kémlelve nézik a himlőhelyes Lojzát, aki
egy pillanatra igyekszik elbújni, majd krétafehér, a réműlettől eltorzult
arccal megáll. Emlékezetemben egy pillanatra felvillan, majd eltűnik
az a kép - amint Prokop hallgatózik, a csatornarács felé hajolva és a
mélyből halálos ordítás tör fel, ahogy ezt egy órával ezelőtt
hallottam.

Kiáltani akarok és nem bírok. Hideg ujjak nyúlnak a számba, és a
nyelvemet begyűrik a fogam alá, míg gombócként nem tapad az
ínyemhez, és képtelen vagyok egy szót is kiejteni.

Az ujjakat nem láthatom, tudom, hogy láthatatlanok, és mégis úgy
érezem azokat (mintha valódi ujjak lennének.

Tudatom előtt világos: ezek az ujjak ahhoz a kísérteties kézhez
tartoznak, mely Hahnpass közti szobámban az Ibbur-könyvet adta
nekem.

- Vízet, vizet! - kiáltja Zwakh mellett. A fejemet tartják, és gyertyával világítanak a szemembe

- A lakásába kell vinni! Orvost hívni! - Hillel levéltáros tapasztalt az ilyen dolgokban - vigyük hozzá! - tanácskoznak halkán.

Aztán mereven, mint valami halott, egy hordágyon fekszem, Prokop és Vrieslander kivisznek.

ÉBREN

Zwakh felszaladt előttünk a lépcsőn. Hallottam, amint Mirjam, Hillel levéltáros lánya aggódva kikérdezte, és a bábjátékos igyekezett őt megnyugtatni.

Nemigen vettem magamnak a fáradságot, hogy beszélgetésüket kihallgassam. Inkább kitaláltam, mintsem értettem a szavakat. Zwakh elbeszélte, hogy velem baleset történt. Kérik, hogy nyújtsanak elsősegélyt, és térítsenek eszméletre.

Még mindig nem bírtam egyetlen egy tagomat sem mozgatni, és láthatatlan ujjak lenyűgözték a nyelvemet. De a gondolkodásom szilárd és biztos volt, a rettegés érzése pedig megszűnt. Pontosan tudtam, hogy hol voltam, és hogy mi történt velem. Azt sem találtam különösnek, hogy akár egy halottat vittek fel, és a hordággal együtt letettek Semajah Hillel szobájában, és magamra hagytak.

Olyan nyugodt, természetes elégedettség töltött el, mint mikor az ember hosszú vándorlás után megtér otthonába.

A szobában sötét volt. Az ablak kerestfáinak elmosódó körvonalai kiemelkedtek a homályos ködből, amely az utca felől derengett.

Minden olyan természetesnek tűnt előttem. Nem csodálkoztam sem azon, hogy Hillel egy hétágú szombati gyertyatartóval lépett be, sem hogy csendesen jóestét kívánt nekem, mintha várta volna jöttömet.

Most hirtelen erősen szemembe tűnt mindaz, amit eddig észre nem vettem rajta, holott hetenként háromszor-négyszer is találkoztam vele a lépcsőkön. Most jól megnéztem, amint a szobában járt-kelt, ahogy egyes tárgyakat a helyükre igazított és végül egy másik hétágú gyertyatartót is meggyújtott.

Csak most tűnt fel: testének és tagjainak arányossága, keskeny arcának finom metszése, nemes ívű homloka.

Amint a gyertya fényénél jól megnéztem, nem lehetett nálamnál idősebb: legfeljebb ha negyvenöt éves volt.

- Néhány perccel előbb jöttél, mint gondoltam, különben már előbb meggyújtottam volna a gyertyákat. - szólt a két gyertyatartóra mutatva, aztán a hordágyhoz lépett, és sötét, mélyen fekvő szemével mintha valakit nézett volna, aki a fejemnél állt vagy térdelt, akit azonban én nem láthattam. Közben mozogtak az ajkai, és hangtalanul mondott valamit. Erre a láthatatlan ujjak rögtön eleresztették a nyelvemet, és a merevgörcs elmúlt. Felemelkedtem és hátranéztem, rajtam és Semajah Hillelen kívül senki sem volt a szobában.

A tegezés és az a megjegyzése, hogy várt rám, nekem szólt tehát? De sokkal különösebben hatott rám az a körülmény, hogy az egész jeleneten egy cseppet sem tudtam csodálkozni. Hillel nyilván kitalálta a gondolataimat, mert barátságosan mosolygott, miközben segített a hordágyról felkelnem és kezével egy székre mutatva, így szólt:

- Ebben nincs semmi csodálatos. Az emberre csak az olyan kísérteties dolgok, mint a kisuf hatnak ijesztően; az élet, mint valami szúrós mez, égeti és marja a testet, de a szellemi világ napsugaraival enyhék és melengetőek.

Hallgattam, mert semmi sem jutott eszembe, amit szavaira felelhettem volna. Úgy látszik, nem is várt válaszra. Leült velem szemben és csendesen folytatta:

- Az ezüst tükör is csak fájdalmat érezne csiszolás közben, ha érezni tudna. Ha azonban egyszer sima és fényes lett, akkor fájdalom nélkül tükrözi vissza a tárgyak ráeső képét.

- Boldog az az ember - folytatta halkán - aki elmondhatja magáról: én lecsiszolódtam. - Egy pillanatra mélyen elmerült a gondolataiba, és hallottam, amint héberül ezt a mondást mormogta: „Segítségemben bízom, Uram! Lischuosécho Kiwisi Adoschem!” - majd ismét tisztán a fülembe csengett a hangja:

- Mély álombanjöttél hozzám és én felébresztettelek! Dávid zsoltárában olvasom:

- "És én így szóltam magamban: most hozzálátok: Isten jobbjá az, mely ezt a változást okozta." Ha az emberek nyugvóhelyeikről felkelnek, úgy vélik, hogy lerázták magukról az álmot. Nem tudják, hogy saját érzékeik áldozatai lettek, hogy egy sokkal mélyebb, új álomnak esnek prédául, mint amelyből az imént felébredtek. Pedig csak egyetlen igazi ébrenlét van, az, amelyhez most közeledsz. És ha az emberekkel erről beszélsz, azt fogják mondani, hogy beteg vagy, mert nem tudnak megérteni. Ezért céltalan és kegyetlen dolog velük beszélni. Tovarohannak, mint a folyó... Eltűnnek mint az álom... Akár a fű -> hervad el hamar Az estére levágott.

- Ki volt az az idegen, aki a szobámban felkeresett és átadta az Ibbur könyvet? Ébren láttam vagy álmomban ? - Ezt akartam kérdezni Hilleltől, de Hillel megfelelt rá, mielőtt gondolatomat szavakba foglalhattam volna.

- Tegyük fel, hogy az az ember, aki felkeresett, és akit te a Gólemnek nevezel, a halott feltámasztását jelenti, a legbensőbb szellemi élet erejével. A földön a dolgok nem egyebek agyagba formált örök szimbólumnál. Hogyan gondolkodsz a szemeddel? Minden forma, amelyet látsz, a szemed elgondolása. Minden, ami formává merevedett, előbb kísértet volt.

Úgy éreztem, hogy az eddig az agyamban horgonyzott fogalmak elszabadulnak, és mint kormány nélküli hajók parttalan tengerek felé sodródnak. Hillel nagy nyugalommal folytatta:

- Aki felébresztett, többé meg nem halhat; álom és halál egyazon dolog.

- Többé meg nem halhat? -- tompa fájdalom fogott el.

- Két ösvény halad egymás mellett: az Élet útja és a Halál útja. Te átvitted az Ibbur könyvét és olvastál benne. A lelked megfogant az

Élet szellemétől, - szólt felém.

- Hillel, Hillel, engedd, hogy minden ember útját járjam, a halálét! - kiáltotta vadul egész valóm.

Semajah Hillel arca elkomorult.

- Az emberek nem járják sem az élet útját, sem a halálét. Viharban sodródnak, mint a pelyva. A Talmudban olvassuk: „Mielőtt Isten a világot teremtette, tükröt tartott a lények elé. Benne meglátták a Lét szellemi szenvedéseit és a rákövetkező gyönyöröket. Erre némelyek a szenvedést vállalták. Mások azonban vonakodtak tőle⁷ és ezeket Isten kitörölte az élők könyvéből.” - Te azonban a magad választotta úton jársz, ha nem is vagy ennek a tudatában. Magad választottad a hivatásodat. Ne emészd magad: lassanként, ha eljön a tudás, eljön az emlékezés is. *Tudás és emlékezés egyazon dolog!* Hillel beszédének barátságos, szinte szeretetre méltó hangja visszaadta a nyugalmamat. Biztonságban éreztem magamat, mint beteg gyermek atyja oldalán.

Feltekintettem és láttam, amint egyszerre sok alak népesíti, be a szobát és körbevesz bennünket. Némelyik fehér, halotti köntösben, régi rabbik viseletében, mások háromszögletű kalapban és ezüstcsatos cipőben, de Hillel elhúzta a kezét a szemem előtt, és a szoba ismét üres volt. Aztán kikísért a lépcsőig, égő gyertyát adott a kezembe, hogy a szobáig világíthassak. Ágyba feküdtem és aludni akartam. De a szememre nem jött álom, hanem valami különös állapotba merültem, amely nem volt sem álom sem ébrenlét.

Eloltottam a gyertyát. De a szobában mégis minden oly világos volt, hogy minden egyes tárgy formáját pontosan megkülönböztethettem benne. Amellett teljesen jól éreztem magamat, nem gyötört a nyugtalanság, mely hasonló helyzetben elfogja a lelket. Még soha életemben nem tudtam ilyen élesen és pontosan gondolkodni, mint most. Idegeimet egészséges ritmus járta át, és gondolataimat hadseregként sorakoztatta, amely a parancsaimat várja. Csak szólnom kellett és előléptek, hogy a kívánságomat teljesítsék.

Az utóbbi hetekben egy gemmát igyekeztem kivésni aventurin kőből. De a dolog sehogy sem sikerült, mert az ásvány sok szétszórt

csilláma sohasem fedte az általam elképzelt arcvonásokat. Most egyszerre eszembe ötlött a megoldás, és pontosan tudtam, miképp vezessem a vésőt, hogy az anyag struktúráját helyesen használjam ki.

Azelőtt fantasztikus benyomásoknak és álmokképzeteknek voltam a rabszolgája, amelyekről gyakran nem tudtam, hogy eszmék-e vagy érzések. Most egyszerre, hirtelen úr voltam és király a magam birodalmában. Olyan számításokat, amelyeket azelőtt csak kínlódva és csak papíron tudtam volna megoldani, most játszva, fejben tudtam kiszámítani. És mindezt azzal az új, bennem támadt képességgel, hogy azt lássam és tartsam meg, amire éppen szükségem van: számokat, formákat, tárgyakat vagy színeket. És hogyha olyan kérdéstről volt szó, amelyeket ilyen eszközökkel nem lehetett megoldani, mint filozófiai problémák vagy hasonlóak, akkor a belső látás helyére a hallás lépett, és a beszélő szerepét Semajah Hillel hangja vette át.

A legkülönösebb felismerésekben volt részem. A pusztaság szó, amit azelőtt az életben ezerszer elengedtem a fülem mellett, most mély értelemmel telítődött számomra. Amit azelőtt csak elismélttem, azt most egyszerre felfogtam, a magamévá tettem. A szavak képződésének soha nem sejtett titkai tárultak fel előttem. Az emberiség „magasztos” ideáljai, amelyek azelőtt fennhéjázón lekezeltek, akár az érdemrendekkel borított kereskedelmi tanácsosok, most alázatosan letették álarcukat, és mentegetődzve mondták, hogy maguk is koldusok csupán és mankók - a még náluknál is arcátlanabb szédelgők kezében.

De vajon nem álmodtam-e? Hátha nem is beszéltem Hillel-lel? A szék után nyúltam ágyam mellett. Valóban: ott volt a gyertya, amelyet Semajah a kezembe adott. Boldogan beletemetkeztem a párnákba, mint karácsony éjszakáján a gyermek, mikor meggyőződött róla, hogy csodálatos bábuja valóban mellette van. Mint a kopó, mind mélyebben hatoltam be a körülöttem elterülő szellemi rejtélyek sűrűjébe.

Először is igyekeztem visszanyúlni életemnek ahhoz a pontjához, ameddig emlékezetem elért. Úgy véltem, hogy csak onnan tekinthetem át életemnek azt a részét, amely a sors különös

rendeléséből mostanig homályba borult. De bármennyire is erőlködtem, csak addig jutottam el, amikor ott láttam magamat házunk sötét udvarában állni, s a kapubejárón át odalátszott Aaron Wassertrum zsidóboltoja. Mintha száz éve laknék gemmametszőként ebben a házban, mindig ugyanolyan idősen anélkül, hogy valaha gyermek lettem volna. Már abba is akartam hagyni a hiábavaló kutatást múltam tárnájában, amikor hirtelen világossá vált előttem, hogy emlékezetem széles országútja abba a bizonyos kapualjba torkollott, ám mellette ott haladt sok kis keskeny ösvény, melyekre eddig ügyet sem vetettem. - Honnan van ez a képességed, amelynek a segítségével most fenntartod magad ? Ki tanított meg a drágakövésésre és minden egyébre ? Hogy tudsz olvasni, írni, beszélni - és enni - és járni - lélegezni - gondolkodni - és érezni?

E kérdések csendültek meg fülemben. Rögtön megragadtam bensőm tanácsát. Kezdtém tervszerűen visszafelé haladni az életemen. Rákényszerítettem magam, hogy kövessem életem folyásának szakadatlan, de megfordított sorrendjét: mi történt éppen most, mi volt a kiindulási pontja, mi volt előtte és így tovább. Ismét elérkeztem ahhoz a bizonyos kapubejáróhoz - most! most! Egy kis ugrás még az ürességbe, és átrepülök a mélységen, mely elfelejtett világomtól elválaszt - de akkor egy kép jelent meg előttem, amelyről visszavándorlásom során megfeledkeztem: Semajah Hillel elhúzza a kezét szemem előtt - úgy, mint az imént lent az ő szobájában. És minden szétfoszlott. Még az a kívánságom is, hogy tovább kutassak. Egyetlen nyereségem maradt ebből az egészből : annak a felismerése, hogy életünk eseményeinek útja, bármily szélesnek és járhatóknak is tessék, zsákutcába vezet. Keskeny, rejtett ösvények vezetnek az elveszett otthonba. Ezek rejtik magukban a végső titkok megoldását, ami alig látható írással van a testünkbe vésve, és nem az a szörnyű seb, melyet a külső élet ráspolya hagy rajtunk.

Ahogy visszatalálnék gyermekkorom napjaiba, ha felmondanám az ábécét, fordítva haladva az utolsó betűtől az elsőig, amellyel egykor az iskolát elkezdtem, - úgy kellene visszatérnem abba a másik távoli otthonba, mely túl van a gondolat világán. Vállamra egy világ súlya nehezedett. Eszembe jutott, hogy Herkules is a vállán hordta az égboltot, s ennek a mondának rejtett jelentése villant fel az

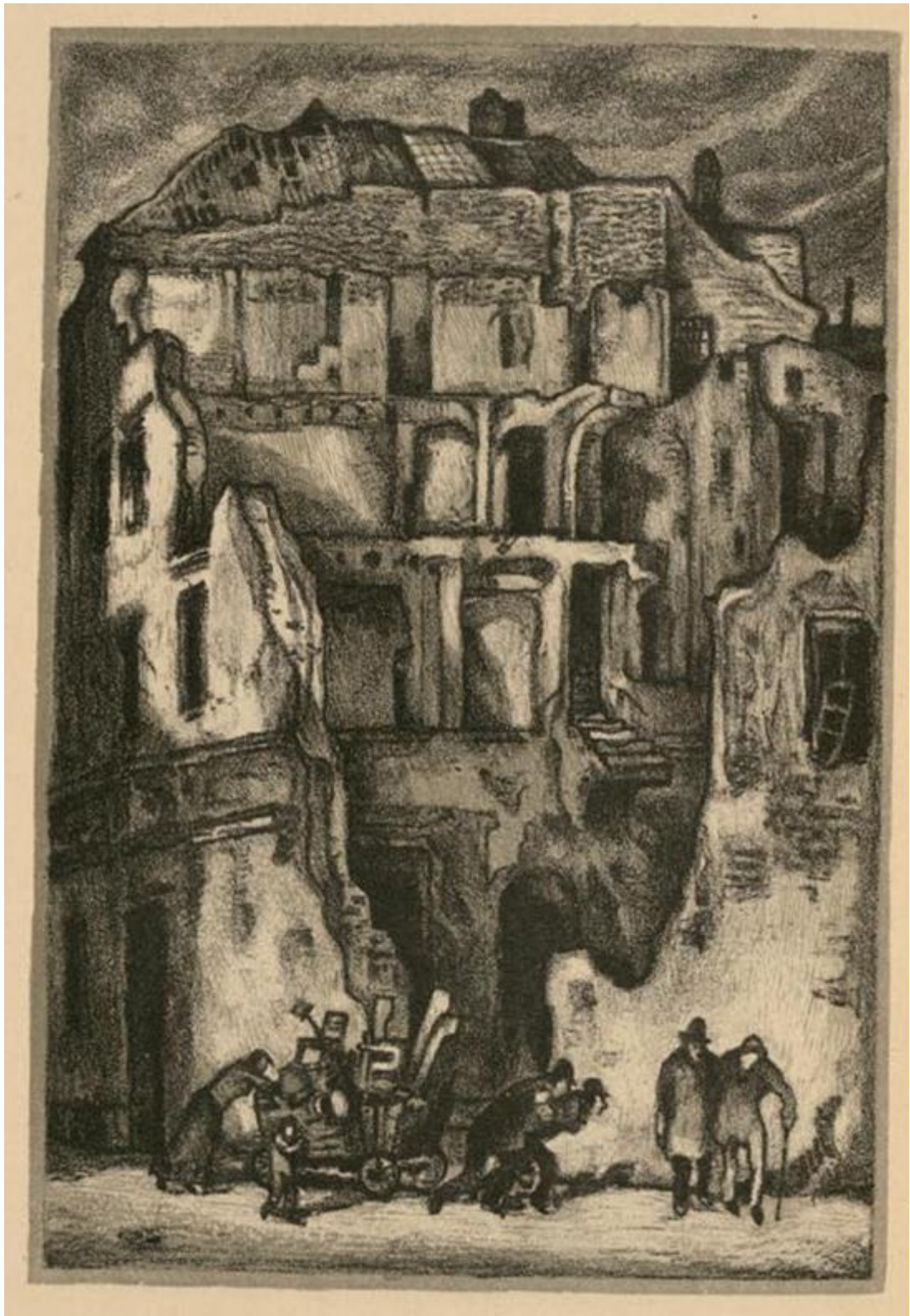
elmémbe. Herkules furfanggal szabadult meg terhétől: megkérte Atlaszt, az óriást, hogy vegye magára egy pillanatra a rettentő terhet, míg ő a feje köré teker egy csomó kötelet, nehogy a koponyája szétrepedjen. Hátha ettől a szirttől is elvezetne valami homályos ösvény, derengett fel bennem.

Hirtelen elfogott a gyanú, hátha rossz úton járok, mikor vakon engedelmeskedem gondolataim vezetésének. Egyenesen kinyújtózva feküdtem, befogtam szememet és fületem, nehogy az érzékeim elvonják figyelmemet, s hogy minden gondolatot kiöljek. Ámde akaratom megtört az érc törvényen: az egyik gondolatot csak egy másikkal űzhettem el, és ha az egyik elhalt, a másik már hizlalta magát a tetemen. Vérem zúgó áradatába menekültem, de gondolataim nyomon követtek. Szívem zakatolásában kerestem menedéket: egy rövid pillanat, és ott is nyomomra talál ismét. Hillel barátságos hangja sietett segítségemre:

- Maradj utadon, és meg ne inogj! A feledés művészetének kulcsát azok a testvéreink őrzik, akik a halál ösvényén vándorolnak, te azonban megfogantál - az élet szellemétől.

Megjelent előttem az Ibbur könyve, és két betű lángolt fel benne, az egyik női ércszobrot jelképezett, akinek hatalmas érverése, mint a földrengés - a másik: végtelen távolban gyöngyháztrónuson egy hermafroditát, fején vörös fából faragott koronával.

Semajah Hillel most harmadszor is elhúzta a kezét szemem előtt, mire elszunnyadtam.

HÓ

Kedves és tisztelt Pernath Mester!

A legnagyobb sietséggel és a legnagyobb félelmek közt írom Önnek ezt a levelet. Kérem, semmisítse meg, mihelyt elolvasta, vagy inkább hozza el magával hozzám. Különben nem volna nyugtom. Teremtett léleknek el ne mondja, hogy írtam Önnek. Azt sem, hogy Ön hova fog ma elmenni! Becsületes, jó arca a „minap” oly bizalmat ébresztett bennem, továbbá az a körülmény, hogy gyermekkoromban az Ön boldogult édesatyja oktatott, felbátorított arra, hogy Önhöz forduljak, talán az egyetlen emberhez, aki még segíthet rajtam. (Azért teszek célzást arra a „minapi” esetre, amelynek Ön tanúja volt, hogy kitalálja, ki a levél írója: mert félek a nevemet aláírni.) Könyörgöm, jöjjön el ma este öt órakor a Hradzsinban levő dómba.

Egy hölgy, akit ismer.

Negyed óráig ülhettem így a levéllel kezemben. Egy csapásra szétfoslott az ünnepélyes hangulat, mely tegnap óta elfogott, elfújta egy profán nap friss szele. Mosolyogva és sokat ígérően, mint a tavasz gyermeke, jött felém az ifjú sors. Egy emberi szív keresett nálam segítséget. Nálam! Milyen más lett egyszerre a szobám! A szüette faragott szekrény olyan megelégedettnek látszott, a négy szék pedig, mintha négy öreg ember lenne, akik az asztal körül ülnek és elégedetten nevetgélve tarokkot játszanak.

Életem tartalmat nyert, gazdagsággal és ragyogással teli tartalmat.

A korhadt fa még gyümölcsöt hozhatna? Éreztem, hogy eleven erő fut rajtam keresztül, amely eddig szunnyadt bennem, eltemetve lelkem mélyén, a mindennapi élet omladékai közt, míg végre most kitör, mint a forrás a jég közül, mikor a tél elmúlt. És én biztosan tudtam, amikor a levelet a kezemben tartottam, hogy tudok segíteni, bármiről is legyen szó. Ujjongó szívem adta meg rá a bizonyosságot!

Újra meg újra elolvastam a levél következő szavait: „továbbá az a körülmény, hogy az ön boldogult édesatyja oktatott

gyermekkoromban..." A lélegzetem is elállt. Nem hangzott-e ez ígéretként: „Még ma velem leszel a paradicsomban?" A segítségért esdő kéz felém nyújtotta viszonzásul ajándékát: az emlékezést, mely után sóvárogtam, - felfedi a titkot, félrehúzza fátylat, mely múltamat elfedi előlem! "Az ön boldogult édesatyja" - milyen idegenül hangzottak ezek a szavak, mikor elismételtem! Atyja! - egy pillanatra egy öreg, őszhajú ember fáradt arcát láttam, amint egy karosszékben ült - idegenül, teljesen idegenül és mégis oly félelmetesen ismerősen; aztán tekintetem ismét visszatért a mához, és szívem dobogása ajelen perceit ütötte.

Felrettentem: elaludtam volna az időt? Órára pillantottam: hála Istennek, még csak fél öt. Bementem a hálósobámba, előhoztam kalapomat és köpenyemet, és lesiettem a lépcsőn. Mit törődtem ma a homályos zezugok suttogásával, rosszindulatú, irigy, mogorva, örökös zsörtölődésükkel: - Nem engedünk el, a mienk vagy - nem akarjuk, hogy örülj! - no hiszen, csak az kellene - öröm ebben a házban! - Az a finom, mérges por, mely máskor ezekből a zugokból fojtogatón szállt felém, ma elszállt lélegzetem elől.

Hillel ajtaja előtt megálltam egy pillanatra.

Belépjek? Valami rejtett félelem visszatartott a kopogtatástól. Annyira másképp éreztem magam máma, mintha egyáltalán nem volna szabad bemennem hozzá. És az Élet keze előre hajsolt, le a lépcsőkön... Fehér hó borította az utcát. Úgy hiszem, hogy sokan köszöntöttek, de nem emlékszem, hogy viszonztam-e az üdvözlésüket. Minduntalan megtapogattam a levelet, amelyből mintha melegség áradt volna... Végigmentem az Óvárosi körúton, az árkádok kikövezett boltívei alatt. Majd elhaladtam az ércút előtt, melynek barokk rácsáról jégcsapok csüngtek le, és átmentem a kőhídon, melyen szentek szobrai állnak, köztük a Nepomulqjánosé. Alant pedig tajtékzó dühvel rontott a pilléreknek a megáradt folyó. Félig álomban pillantottam Szent Luitgárdra, és „az elkárhozottak kínjait" ábrázoló csoportra, mely a homokkő mélyedésbe volt bevésve. Vastag hó fedte a bűnbánók szemét és az imára emelt kezükről lelógó láncokat. Kapualjakon surrantam át, majd paloták tűntek el előlem, faragott, büszke kapuikon oroszlánfejek, melyek bronzgyűrűkbe harapnak. Mindenütt hó, hó. Puha, fehér, mint valami

óriás jegesmedvének a bőre. Magas, büszke ablakok, a párkányuk jégtől csillog, közömbösen néztek a felhőkre. Csodálkoztam, hogy annyi vándormadár repül az égen át. Amint a Hradzsínra vezető számtalan gránitlépcsőn felfelé igyekeztem, amelyek szélessége több lehet négy ember hosszánál, lépésről lépésre elsüllyedtek alattam a város csúcsos háztetői. A házsorokra már leszállt az alkonyat, mikor az elhagyatott térre értem, amelynek közepén büszkén emelkedett a dóm az angyalok trónja felé. Egy oldalbejáróhoz lábnyomok vezettek, melyeket jégkéreg szegélyezett. Egy távoli lakásból egy harmónium halkan elhaló hangjai hallatszottak ki az esti csendbe, s mint szomorú könnycseppek hulldogáltak az elhagyatottságban.

A mögöttem becsukódó templomajtó ütközőpárnája sóhajtó hangot hallatott. Ott álltam a homályban. Merev nyugalomban ragyogott felém az aranyoltár. A festett ablakokon keresztül kék és zöld ragyogásban derengett az imazsámolyok fölött a haldokló fény. Piros üvegampolnákból szikrák sziporkáztak. Viasz és tömjén hervadt illata szállt a levegőben. Egy padnak támaszkodom. E mozdulatlan világban különösen elcsendesedett a vérem. Szívverés nélküli lét töltötte be a teret, titkos, türelmes várakozás. Örök álomban pihennek az ezüst ereklyetartók.

- Ott!! - A messze távolból lódobogás tompa zaja hallatszik, közeledik, majd elnémul.

Halk csattanás, mint mikor a kocsiajtó becsapódik... Selyemruha suhogását hallom közeledni, és egy gyengéd, karcsú női kéz érinti karomat.

- Kérem, kérem, menjünk arrébb, az oszlopok közé. Nehezemre esnék itt az imapadon ülve szólni azokról a dolgokról, amelyekről önnel beszélnem kell.

Egyszerre józan világosság árasztotta el a szentképeket, és ez a nappali fény hirtelen engem is megfogott.

- Nem is tudom, hogy köszönjem meg önnek, Pernath mester, hogy ebben a rossz időben a kedvemért ezt a hosszú utat ide fel megtette.

Néhány banális szót hebegtem:

- De nem ismertem ennél alkalmasabb helyet, ahol inkább biztonságban lehetnék minden nyomozás és veszedelem elől, mint itt. Ide a dómba bizonyára nem követett bennünket senki.

Kihúztam a levelet, és átnyújtottam a hölgynek. Egész alakját drága prém burkolta. De hangja csengéséről is felismertem benne azt a hölgyet, aki a múltkoriban Hahnpass közti szobámba menekült be Wassertrum elől. Ezen nem is csodálkoztam, mert senki másra nem számítottam.

Tekintetem az arcára tapadt, amely a fülke homályában még sápadtabbnak tetszett, mint amilyen a valóságban lehetett. Szépségétől szinte elállt a lélegzetem, megbűvölten álltam. Legszívesebben térdre estem volna előtte, és a lábait csókoltam volna, hogy ő az, akinek segítségére lehetek, és hogy erre engem választott ki.

- Kérem, szívemből kérem, felejtse el - legalább addig, amíg itt vagyunk - azt a helyzetet, amelyben engem akkor látott. Különben - folytatta tompa hangon -, nem is tudom, hogy miképp gondolkodik ön ilyen dolgokról.

- Már idős ember vagyok, de soha nem merészeltem ítélni embertársaim felett - válaszoltam erre.

- Köszönöm, Pernath mester - mondta melegen és egyszerűen. - És most hallgasson meg türelmesen, hogy nem segíthet-e kétségbeejtő helyzetemen, vagy nem adhat-e legalább tanácsot. - Éreztem, amint valami vad félelem fogta el, és hallottam, hogy hangja megremegett. - Akkor... a műteremben... hirtelen rám tört a rettenetes bizonyosság, hogy az a borzalmas szörnyeteg gonosz szándékkal lesett rám. Hónapokon keresztül feltűnt, hogy bárhová is mentem, egyedül vagy a férjemmel vagy... Savioli doktorral, mindenütt felbukkant a közelemben ennek a zsibárusnak ijesztő, gonosztevő arca. Kancsal szeme üldözött ébren és álmomban. Nem tudom ugyan mi a szándéka, de éjszakákon át fojtogat a kínzó félelem: vajon mikor veti a hurkot a nyakamba.

- Savioli doktor eleinte azzal akart megnyugtatni, hogy mit is tehetne egyáltalán egy olyan szegény zsibárus, mint ez az Aaron Wassertrum. Legrosszabb esetben valami jelentéktelen zsarolásról vagy effélééről lehet szó. De az ajkai elfehéredtek, valahányszor

Wassertrum nevét említette. Sejtettem: Savioli doktor valami szörnyű dolgot eltitkol előttem, hogy megnyugtasson, valami retteneteset, ami neki vagy nekem az életembe kerülhet.

- Később megtudtam, amit előttem gondosan titkolni akart: hogy a zсібárus többször felkereste éjjel a lakásán! Tudom, testem minden idegével érzem: valami történik, valami mind szorosabb húzódik körülöttünk, mint a kígyó gyűrűi. Mi keresnivalója van ott ennek a gyilkosnak? Miért nem tudja őt Savioli doktor lerázni? Nem, nem, ezt nem nézhetem tovább, valamit tennem kell, valamit, mielőtt az örületbe kergetne.

Néhány vigasztaló szót akartam szólni, de a hölgy nem engedte.

- Az utóbbi napokban a fojtogató lidérc mind kézzelfoghatóbb alakot öltött. Savioli doktor hirtelen megbetegedett, nem beszélhetek vele, nem látogathatom meg anélkül, hogy a szerelmemet fel ne fedezzék. Önkívületi állapotban van, és csak annyit tudtam meg róla, hogy lázalmában azt hiszi, egy szörnyeteg üldözi, amelynek az ajka hasított, mint a nyúlé - Aaron Wassertrum.

- Tudom, hogy milyen bátor férfi volt mindig Savioli doktor. Elképzelheti, milyen hatással van rám, hogy összetörve látom őt és bénultan a veszélytől, amelyet csak homályosan érzek, mint a Halál angyalának rémes szárnycsattogását. Ön azt fogja mondani, hogy gyáva vagyok, és miért nem vallom be nyíltan Savioli doktor iránt érzett szerelmemet, és miért nem dobok el magamtól mindent, ha annyira szeretem; mindent, gazdagságot, becsületet, a jó hírneveimet és minden egyebet. - Csakhogy nem tehetem! - szakadt ki kebléből a kiáltás, hogy visszhangzott tőle a kórus karzata. - Gyermekeimet, drága szőke kislányomat nem adhatom oda! Azt hiszi, hogy az uram nálam hagyná?! Kérem, kérem, vegye ezt, Pernath mester, és adja oda annak a gonosztevőnek - mondta, miközben őrjöngve tépte kis táskáját, amely tele volt tömve gyöngyfűzésekkel és drágakövekkel. - Tudom, hogy a zсібárus pénzsóvár, vegyen el mindent, amim van, csak a gyermekeimet hagyja meg. Ugye, hallgatni fog? Az Istenért, beszéljen, legalább egy szót szóljon, hogy segíteni akar rajtam!

Nagy nehezen tudtam csak az őrjöngőt annyira lecsillapítani, hogy leült egy padra. Úgy szóltam hozzá, ahogy a pillanat sugallta.

Zavaros, összefüggéstelen mondatokban. Agyamban egymást kergették a gondolatok, úgyhogy magam is alig értettem, amit mondtam, - fantasztikus eszmék, amelyek összeomlottak, alighogy megszülettek. Tekintetem szórakozottan a fülkében felállított, festett szerzetesszoborra tévedt. Beszéltem, egyre csak beszéltem. A szobor vonásai lassanként átalakultak, a csuklyából kopott, feltárt gallérú felöltő lett, melyből egy fiatalos fej nőtt ki; sovány arcán a tüdőbaj rózsái virítottak.

Mielőtt a látomást megértettem volna, már ismét a szerzetes állt ott. A pulzusom hevesen vert. A szerencsétlen asszony a kezemre hajolt és csendesen sírt. Átadtam neki abból az erőből, amely belém költözött abban az órában, mikor a levelét elolvastam, és amely most ismét bennem feszült. És láttam, ahogy lassan meggyógyul tőle.

- Megmondom, hogy miért fordultam éppen önhöz, Pernath mester - folytatta halkán, hosszú hallgatás után. - Ön akkor néhány szót mondott nekem, és én azokat soha, annyi év után sem tudom elfelejteni...

- Annyi év után? - Megdermedtem a meglepetéstől...

- Egy alkalommal ön elbúcsúzott tőlem, már nem emlékszem, hogy mikor és hogyan történt, hisz még gyermek voltam, és ön akkor nagyon barátságosan és nagyon szomorúan szólt hozzám:

- Bár sohase jönne el az ideje, de emlékezzék rám, ha valamikor tanácstalanul áll az életben. Adja Isten, hogy akkor én siethessek a segítségére.

Én gyorsan elfordultam öntől, és labdámat a szökőkútba ejtettem, hogy ne lássa a könnyeimet. És aztán önnek akartam ajándékozni azt a piros korallszívet, amelyet selyemzsinóron a nyakamban hordtam, de elszégyelltem magam, mert a dolog nagyon is nevetséges lett volna...

Emlékezés!

A merevgörccs fojtogatta a torkomat. A vágnak elfeledett, távol földjéről villant felém egy sugár - hirtelen és ijesztően: egy fehérruhás kisleány, köröskörül egy kastély parkjának sötét pázsitja, vén szilfáktól szegélyezve. Az egészet világosan láttam ismét

magam előtt... Valószínűleg elsápadtam, ezt azon a hevességen vettem észre, amellyel beszédét folytatta:

- Tudom, hogy akkori szavai a válás hangulatából fakadtak, de engem gyakran megvigasztaltak. És én ezt nagyon köszönöm önnek!

Minden erőmmel összeszorítottam a fogamat, és visszakergettem tépő fájdalmamat a szívembe. Megértettem! Egy könnyöretes kéz volt az, amely elreteszelte emlékezésem ajtaját. Tudatomban éles, kurta fény villant fel a régmúlt időkből. Éveken át feldúlta a gondolkodásomat egy szerelem, amely erősebb volt, mintsem a szívem elbírt volna, és az örület éjszakája balzsamként hatott sebes lelkekre. Lassanként halotti nyugalom borult rám, és lehűtötte forró könnyeimet. Harangzúgás szállt át a dómon, és én boldog mosollyal nézhettem annak a szemébe, aki eljött, hogy segítséget keressen nálam. Újra hallottam a kocsiajtó tompa csukódását és a távolodó lódobogást. Kékesen csillámló havon mentem vissza, le a városba. Az utcai lámpások pislogó szemmel bámultak felém, s a felhalmozott fenyők közül suttogás kelt aranyos díszről, ezüstös dióról, közelgő karácsonyról.

A városháztéren, a Mária-szobor előtt, gyertyák fényénél vén koldusasszonyok szürke főkötők alatt olvasójukat peregették Isten anyja felé. A zsidónegyed sötét bejáratánál a karácsonyi vásár bódéi guggoltak. Középen rikítóan világított egy bábszínház nyitott színpada, vörös drapériával és füstölgő fáklyáival. Zwakh Paprikajancsi bíborba és bársonyba öltözve, kezében ostorral és rajta egy halotü koponyával, kopogva lovagolt a deszkákon faparipáján. Tátott szájjal, egymáshoz bújva bámultak az apróságok, mélyen fülükre húzva prémsapkájukat, és elbűvölten hallgatták egy prágai poéta Oscar Wiener verseit, amelyeket Zwakh barátom szavalt a színpad mögül:

*Egy pojáca ment el,
Sovány volt az istenadta,
Mint valami költő,
A ruhája tarka*

*És nagyokat bukdácsol,
Arcát fintorítva.*

Befordultam egy utcába, amely feketén és zegzugosán nyílt a térre. A sötétségben nagy tömeg tolongott, ember ember hátán teljes csendben egy hirdetemény előtt.

Valaki gyufát gyújtott, úgyhogy néhány töredékes sort el tudtam belőle olvasni. Tompa agyam csak pár szót fogott fel.

Eltűnt!

1000 forint jutalom!

Idősebb úr... fekete öltözetben. Ismertető jelek:...

húsos, borotvált arc...

Hajszín: ősz...

Rendőrfőnökség...

Ajtószám...

Élőhalottként, vágy és érdeklődés nélkül, lassan haladtam a sötét házsorok között. A háztetők fölött az ég keskeny, sötét csíkján maroknyi apró csillag ragyogott. Gondolataim békésen visszakalandoztak a dómba, és lelkem nyugalma még mélyebb és boldogítóbb lett. Egyszerre csak a piac felől tisztán szállt felém - mintha csak mellettem állana - a bábjátékos éneklő hangja:

*Hol a szív, a vörös korall,
a selyemszalagon függő,
úgy szikrázott, mint a hajnalsugár...*

KÍSÉRTET

Késő éjszakáig nyugtalanul jártam fel és alá szobámban, és kínoztam az agyamat, hogy mint lehetnék a segítségére.

Gyakran közel voltam ahhoz, hogy lemegyek Semajah Hillelhez és elmondom neki, amit a hölgy rábízott, és kikérem a tanácsát. De mindig elvetettem ezt a gondolatot.

Hillel oly mérhetetlen tiszteletben állott a lelkem előtt, hogy szentségtörésnek tetszett őt a külső élet dolgaival zavarni. Majd égető kétségeim támadtak az iránt, hogy igazán átéltem-e mindazt, ami mintha csak rövid idővel ezelőtt történt volna, mégis oly különösen elhalványult az elmúlt nap élettől duzzadó élményeihez képest.

Hátha mégis csak álmodtam? Miután megtörtént velem az a hallatlan dolog, hogy a múltamat teljesen elfeledtem, szabad-e egy pillanatra is bizonyosnak vennem egy olyan élményt, amelynek valóságára az emlékezetem az egyetlen bizonyíték?

Tekintetem Hillel gyertyájára esett, amely még mindig a széken volt. Hála Istennek, az az egy legalább bizonyos, hogy személyesen találkoztam vele!

Vajon ne fussak-e hozzá tüstént, hogy térdét átfogva elpanaszoljam neki, mint ember az embernek, a szívemet emésztő kimondhatatlan fájdalmat?

A kezem már a kilincsen volt, de ismét elengedtem; előre láttam, mi fog történni. Hillel szelíden elhúzza a kezét a szemem előtt, és... nem, nem, csak ezt ne! Nincs jogom, hogy enyhülést kívánjak. A hölgy bízott bennem és a segítségemben. Ha én alábecsülöm is az őt fenyegető veszélyt, ő bizonyára óriásnak érzi!

Erőt vettem magamon, hogy hidegen, józanul végiggondolhassam: arra még holnap is ráérek, hogy tanácsot kérjek Hilleltől. Most éjnek idején felzavarjam? Csak egy örült viselkedne így.

Meg akartam gyújtani a lámpát. De abbahagytam, mert szemközt a háztetőkről visszaverődő holdfény bevilágította szobámat, több fényt adva, mint amennyire szükségem volt. Félttem, hogy az éj még lassabban fog elmúlni, ha lámpát gyújtok.

Annyi reménytelenség volt abban a gondolatban, hogy lámpát gyújtsak csak azért, hogy világánál bevárjam a nappalt - valami halk félelem azt súgta, hogy ezáltal a hajnal elérhetetlen messzeségbe távolodik.

Az ablakhoz léptem. A cikornyás háztetők sora mint kísérteties temető lebegett a levegőben - sírkövek elmosódott évszámokkal, melyek homályos, dohos kriptákon emelkednek, emberi „lakásokon”, melyekbe nyüzsgő élőlények odvakat és folyosókat túrtak.

Sokáig álltam így és felfelé bámultam, amíg lassan-lassan csodálkozni kezdtem azon, hogy mért nem ijedek föl, holott tisztán hallom óvatos léptek zaját itt mellettem a falon keresztül.

Hallgatóztam. Semmi kétség: itt ismét jár valaki. A padló reccsenése elárulta tétova lépteit.

Egyszerre magamhoz tértem. Valósággal kisebb lettem, annyira összezsugorodott bennem minden a feszült hallgatózástól. Időérzésem visszatérített a jelenbe. Még egy hirtelen roppanás, mely szinte megijedt önmagától, és hirtelen abbamaradt. Aztán halotti csend. Az a leselkedő, félelmetes csend, amely önmagának az árulója, és elviselhetetlenné nyújtja a perceket. Fülemet a falhoz szorítva mozdulatlanul álltam, torkomban azzal a fenyegető érzéssel, hogy odaát áll valaki, és ugyanazt csinálja, amit én. Hallgatóztam, hallgatóztam.

Semmi!

A szomszédos műteremben mintha minden kihalt volna. Halkan, lábujjhegyen ágyam mellé lopóztam, felvettem a székről Hillel gyertyáját és meggyújtottam. Aztán meggondoltam. A Savioli műterméhez vezető vasajtót, amely a folyosó végén van, csak a másik oldalról lehet felnyitni.

Találomra elővettem egy darab kampós drótot, amely vésőszerszámaim közt az asztalon hevert. Az ilyen zárok könnyen nyílnak. A zár a rugóra gyakorolt első nyomásnál felpattan. És aztán mi történik?

Csak Aaron Wassertrum lehet az, aki odaát kutat, talán a szekrényekben kotorász, hogy új fegyvereket és bizonyítékokat szerezzen. Vajon sokat használna, ha közbelépnék? Nem sokáig

tépelődtem: cselekedni, nem gondolkodni! Csak a hajnal utáni vágyakozást kell elűzni. És már ott álltam a padlás vasajtaja előtt, nekidőltem, óvatosan a zárba dugtam a kampót és hallgatóztam. Csakugyan, a műteremben valami recsegő zaj hallatszott, mint mikor valaki egy fiókot húz ki. A következő pillanatban felpattant a zár. Áttekinthettem a szobát, csaknem teljesen sötét volt és engem elvakított gyertyám fénye, láttam, hogy egy hosszú, fekete köpenyes férfi ijedten ugrott fel az íróasztal mellől - egy pillanattal habozott, hogy hová forduljon -, majd hirtelen mozdulatot tett, mintha rám akarta volna magát vetni, aztán lekapta fejről a kalapot, és gyorsan eltakarta vele az arcát.

- Mit keres ön itt? - ezt akartam kiáltani, de az ismeretlen megelőzött:

- Pernath! Ön az? Az Istenért, félre a világossággal! - A hang ismerősnek tetszett, de nem Wassertrum hangja volt! Önkéntelenül eloltottam a gyertyát.

Félhomály borult a szobára, melyet csak gyéren világított meg az ablakon besűrődő, áttetsző pára. Meg kellett a szememet erőltetnem, míg a köpenyből hirtelen felbukkanó sorvad, hektikus arcban felismertem Charusek, a diák vonásait.

- A szerzetes! - ez a kiáltás tolult az ajkamra. Egyszerre megértettem tegnapi víziómat a dómban ! Charusek! Ehhez az emberhez kell fordulnom ! Újra fülemben csengtek a szavai, amelyeket akkor az esőben, a kapualjban mondott. Aaron Wassertrum majd meg fogja tudni, hogy falakon keresztül is lehet szűrni, láthatatlan, mérgezett tűkkel. Ugyanazon a napon, amelyen Savioli doktornak a nyakát akarja kitekerni!

Vajon szövetségesem-e Charusek? Tudja, hogy mi történt? Ittléte ebben a szokatlan órában szinte ezt bizonyítaná. De nem mertem egyenesen megkérdezni. Az ablakhoz sietett, s a függöny mögül kémlelte az utcát.

Kitaláltam az okát: félt, hogy Wassertrum észrevehette gyertyám fényét.

- Ön bizonyára azt hiszi rólam, Pernath mester, hogy tolvaj vagyok, mert éjnek idején idegen lakásban kutatok. De esküszöm

önnek... - szólt hosszú hallgatás után bizonytalan hangon. Rögtön a szavába vágtam és megnyugtattam. Hogy bebizonyítsam, hogy nem vagyok iránta bizalmatlan, sőt inkább szövetségeseimnek tekintem, elmondtam neki, némi óvatossággal, amit a műteremről tudtam. Elmondtam, hogy egy hozzám közel álló nőről van szó, akit az a veszély fenyeget, hogy áldozatul eshet a zsidó zsaroló hajlamának. Nem szakított félbe a kérdéseivel, hanem udvariasan hallgatott. Ebből láttam, hogy ha nem is részleteiben, de nagy vonalakban tájékozott a dologról.

- Csakugyan úgy van - szólt töprengve, mikor befejeztem mondanivalómat. Nem tévedtem! Ez a fickó ki akarja törni Savioli nyakát. Ez világos, csak hogy még nincsen elegendő bizonyíték a kezében. Különben minek ólálkodna itt mindig! Tegnap, úgy „véletlenül” a Hahnpass közön mentem keresztül, mikor feltűnt, hogy Wassertrum előbb - látszólag elfogulatlanul - sokáig fel s alá járt a kapu előtt, aztán hirtelen befordult a házba, mikor azt hitte, hogy senki sem veszi észre. Rögtön utánasiettem és úgy tettem, mintha önt akarnám meglátogatni. Kopogtam az ajtaján, miközben rajtakaptam a zsidó zsaroló, amint a vasajtó zárját valami kulccsal babrálta. Természetesen rögtön abbahagyta, mikor észrevett, és kibúvásként ő is bekopogtatott önhöz. Úgy látszik azonban, hogy Pernath mester nem volt odahaza, mert senki sem nyitott ajtót. Mikor aztán a zsidónegyedben óvatosan kérdezősködtem, megtudtam, hogy valakinek, aki az elmondottak szerint csak Savioli doktor lehetett, itt titkos szállása van. Minthogy pedig Savioli doktor súlyos betegen fekszik, a többit aztán el tudtam képzelni. Látja, ezt kerestem össze a fiókokból, hogy Wassertrumot mindenesetre megelőzzem - mondta Charusek, az íróasztalon egy csomó levélre mutatva. Ennyi irományt találtam. Remélem, több nincs is. Én legalább kikutattam, amennyire a sötétben lehetett, minden ládát és minden fiókot.

Miközben beszélt, tekintetemmel a szobát fürkésztem, és észrevettem a padlásra nyíló csapóajtót. Homályosan emlékeztem, hogy Zwakh szólt valami titkos bejáróról, amely alulról a műterembe vezet. Egy négyszögletű vaslemez volt, karikafogantyúval.

- Hol őrizzük meg ezeket a leveleket? - szólalt meg újra Charusek. Ön, Pernath úr és én vagyunk az egész gettóban az egyedüliek, akiket Wassertrum ártalmatlanoknak tart. Hogy miért éppen engem, annak megvan a maga különös oka, - (láttam, hogy vad gyűlölet torzítja el az arcát, miközben ez utóbbi szavakat szinte elharapta) - ön pedig... Charusek gyors, erőltetett köhögéssel elfojtotta az „őrült” szót, de én tudtam, hogy ezt akarta mondani. Nem is bántott velem; olyan boldoggá tett az az érzés, hogy hölgyemnek segítségére lehetek, hogy minden érzékenységem megszűnt.

Végre megegyeztünk, hogy a levélcsomagot nálam rejtjük el, mire átmentünk a szobámba. Charusek már régen eltávozott., és én még mindig nem bírtam lefeküdni. Valami belső elégedetlenség emésztett, az tartott vissza. Éreztem, valamit még tennem kell, de mit? Mit? Tervet szőjek talán a további teendőkről a diák számára? Erről azonban nem lehetett szó, úgymint bizonyos voltam benne, hogy Charusek éberrel figyeli a zsibárus minden léptét. Elborzadtam, ha a szavaiból áradó gyűlöletre gondoltam. Vajon mit követhetett el ellene Wassertrum? Különös belső nyugtalanságom nőtön-nőtt és szinte kétségbeejtett. Valami láthatatlan, földöntúli lény szólított, de nem értettem a szavát. Olyannak láttam, mint egy lovat, amely idomítás közben érzi a zabla rángatását, de nem tudja, merre lépjen, mert nem érti ura akaratát.

Menjek le Semajah Hillelhez? Minden idegszálam tiltakozott ellene. Az a tegnapi látomásom a dómban, mikor a szerzetes vállai között feltűnt Charusek feje, mintegy ujj mutatás volt néma, tanácsot esdő kérésemre, hogy ezentúl ne vessem meg homályos érzéseim sugallatát. Bizonyos, hogy egy idő óta titkos erők sarjadtak bennem; sokkal hatalmasabbak, minthogy eltagadhatnám létüket. Megértettem, hogy csak egy módon foghatom fel tisztán a lelkem sugallatát, csak egy módon lesz világos előttem, amit ösztöneim súgnak, ha át is érzem azokat a jeleket, amelyeket szemem a könyvekből kiolvas. Ott a rejtély kulcsa.

- Szemei vannak és nem látnak - fülei vannak és nem hallanak - a Szentírás e szavai jutottak eszembe, mintegy magyarázatul.

- Kulcs, kulcs, kulcs - ismételték gépiesen ajkaim, miközben elmémbe sajátságos gondolatok kóvályogtak.

- Kulcs, kulcs ...? Tekintetem a kezemben levő görbe dróra esett, amellyel az imént a padlásajtót kinyitottam. Heves kíváncsiság fogott el, hogy megtudjam, hová nyílik a műteremből az a négyszögletes csapóajtó.

Habozás nélkül ismét átmentem Savioli műtermébe, és addig húztam a vaskarikát, míg sikerült a csapóajtót felemelnem. Előbb mindenütt sötétség vett körül, aztán keskeny, meredek lépcsőket láttam, melyek a vaksötétbe vesztek. Leszálltam rajtuk. Egy ideig a falak mentén tapogatóztam, de nem volt se vége, se hossza; penésztől nedves fülkék, kanyarulatok, szegletek, zegzugok, egyenesen, majd balra és jobbra kanyargó folyosók, egy ódon faajtó maradványai, útkeresztezések, aztán ismét lépcsők, lépcsők fel és le.

Mindenütt nyomott, fojtó gomba-és földszag. És még mindig sehol semmi világosság. Bárcsak magammal hoztam volna Hillel gyertyáját ! Végre sima, egyenes út. Lábam alatt mintha száraz homok csikorgott volna. Egyike lehetett ez azoknak a számtalan folyosóknak, amelyek látszólag minden cél nélkül a folyóig vezettek a gettó alatt. Nem csodálkoztam: a fél város ősidők óta ilyen földalatti tárnák felett épült, és Prága lakóinak mindenkor jó okuk volt rá, hogy kerüljék a napfényt.

Fejem fölött semmiféle neszt nem hallottam - pedig egy örökkévalóság óta bolyonghattam - jeléül annak, hogy még mindig a zsidónegyed tájékán járhattam, amely éjszaka szinte kihalt. Elevenebb utcák vagy terek közelségét elárulta volna a kocsizörgés fejem felett. Egy pillanatig fojtogatott a félelem: hátha körben járok? Mi lenne, ha beleesnék valami lyukba, sérülést szenvednék, a lábamat törném, és nem bírnék tovább menni!? Mi történik akkor a hölgy leveleivel a szobámban? Menthetetlenül Wassertrum kezébe kerülnek! Semajah Hillelre gondoltam, akiben segítőmet és vezetőmet láttam. Ez a gondolat önkéntelenül megnyugtató. Óvatosságból mégis meglássítottam lépteimet, a kezemet magasra tartottam, hogy a fejemet be ne üssem, ha a folyosó valahol egyszerre alacsonyabb lenne. Néha-néha, majd egyre gyakrabban falba ütköztem, mely végül oly alacsony lett, hogy csak lehajolva

bírtam előbbre jutni. Előrenyújtott karom hirtelen valami üres térbe ért.

Megálltam és felfelé bámultam. Lassan-lassan úgy vettem észre, mintha a boltozat felől alig észrevehető világosság szűrődne át. Talán valami pincegádor torkollik ide? Felemelkedtem, és fejem magasságában mindkét kezemmel körültapogattam a falat: a nyílás pontosan négyszögletű volt, és ki volt falazva. Lassanként egy vízszintes kereszt körvonalait vehettem ki. Végre nagynehezen sikerült a rácsba kapaszkodva felhúzódkodni és a résen keresztülbújni.

Most a keresztben álltam, és megpróbáltam tájékozódni. Nyilván egy vas csigalépcső ért itt véget, ha ujjam tapintása nem csalt. Sokáig, kimondhatatlanul sokáig kellett így tapogatóznom, míg a második fokot meg tudtam találni, amire aztán felkapaszkodtam. Összesen nyolc lépcsőfokot találtam, mindegyik szinte embermagasságnyira volt a másik fölött. Különös: a lépcső fönt valami vízszintes rácshoz ért, amely szabályos, egymást metsző vonalakban szűrte át a fényt, ahogy ezt még ott lent a folyosón észrevettem!

Amilyen mélyen csak bírtam, lehajoltam, hogy valamivel távolabbról jobban megkülönböztethessem a vonalak irányát. Csodálkozásomra egy olyan hatszög formáját vettem ki, amilyen a zsinagógákon látható. Vajon mi lehet az? Csakhamar rájöttem: egy csapóajtó volt, amelynek szélei áteresztették a világosságot. Egy csillagformájú, fából készült csapóajtó. Vállammal nekidőltem az ajtónak, felfelé nyomtam, és a következő pillanatban egy szobában voltam, amelybe élesen bevilágított a hold. Meglehetősen kicsi, teljesen üres szoba volt; csupán az egyik sarokban hevert szanaszét egy csomó limlom, és egyetlenegy, erős rácsos ablaka volt.

Ajtót vagy más kijáratot, mint amelyen az imént bejöttem, nem tudtam felfedezni, akármilyen gondosan is vizsgáltam át újra meg újra a falait. Az ablakrács sűrűbb volt, semhogy a fejemet keresztüldughattam volna rajta, annyit azonban láttam, hogy a szoba körülbelül a harmadik emelet magasságában lehetett, mert a szemközti házak csak kétemeletesek voltak, és jóval mélyebben látszottak. Az utca egyik szegélyét még éppen láthattam, de a vakító

holdfény mély árnyékba borította, úgyhogy képtelen voltam a részleteket megkülönböztetni. Ez az utca minden bizonnyal a zsidónegyedhez tartozott, mert az ablakok szemközt mind be voltak falazva, vagy párkányok jelezték, és csak a gettóban szoktak ily különös módon hátat fordítani a házak egymásnak.

Hiába törtem rajta a fejemet, hogy mi lehet ez a különös épület. Talán a görög templom egyik elhagyatott oldaltornya volna? Vagy talán az Altneu zsinagógához tartozik? A környék nem erre vallott. Újra körülnéztem a szobában: nem láttam semmit, ami a legcsekélyebb felvilágosítást nyújthatná: A falak és a mennyezet csupaszok, a vakolat és a mész már rég lehullott róla, a falban egyetlen szög sem árulkodott arról, hogy ebben a szobában valaha laktak. A padlót lábnyi magasan borította a por, mintha évtizedek óta nem járt volna élőlény rajta. Undorodtam attól, hogy a sarokban levő limlomot átkutassam. A sötétségben nem tudtam megkülönböztetni, hogy mi is lehet. Futó benyomásom szerint, mintha gomolyagba csavart rongyok lettek volna.

Vagy tán egy pár ócska, fekete kézítéska volna? Lábaimmel tapogatva odáig mentem. Sikerült a sarkammal a limlom egy részét a holdfény egy sávjáig vonszolni, amely átlósan szelte át a szobát. Olyan volt, mint valami széles sötét szalag, amely lassan legöngyöldött. Valami megvillant, mint egy szem.

Talán egy fémgomb? Lassanként kivettem, hogy egy különös, ódivatú kabátujj lógott ki a csomóból. Alatta kis fehér skatulya vagy ilyesvalami vált ki a lábam előtt, és egy csomó foltos lap hullt ki belőle. Kissé megrúgtam, egy lap a világosságba repült.

Valami kép? Lehajoltam: egy pagát! Amit előbb fehér skatulyának láttam, egy pakli tarokkártya volt.

Felemeltem. Lehetett-e ennél nevetségesebb dolog: egy pakli kártya ezen a kísérteties helyen! Mosolyognom kellett, de azért valami csöndes borzongás futott rajtam keresztül. Valami banális magyarázatot kerestem, hogy miként kerülhettek a kártyák ide, s közben gépiesen megolvastam a paklit. Teljes volt: 78 darab. De már olvasás közben feltűnt valami: a lapok jéghidegek voltak. Dermesztő hideg áradt belőlük, és mikor a csomagot a kezembe vettem, alig

tudtam többé elereszteni, úgy megdermedtek az ujjaim. Kerestem valami józan magyarázatot.

Vékony öltözetem, bolyongásom a földalatti folyosókon köpeny és kalap nélkül, a kegyetlen téli éjszaka, a kőfalak, a roppant fagy, mely a holdfényel együtt az ablakon beáramlott: elég különös, hogy csak most kezdtem fájni. A nagy izgalomtól, nem ébredtem eddig a tudatára. Hideg borzongás futott át rajtam, és mind mélyebben és mélyebben hatolt a testembe. Éreztem, hogy a csontjaim jéggé dermednek, minden egyes csontom hideg érerúd, amelyen a húsom keményre fagyott. Nem használt sem az, hogy körbeszaladgáltam a szobában, sem az, hogy dobogtam a lábammal és a karjaimmal csapkodtam. Összeszorítottam a fogamat, hogy ne halljam a vacogásukat. - Ez a halál, - mondtam magamban - aki hideg kezét fejedre teszi. Órjögve védekeztem a megfagyás kábító álma ellen, amely mint valami gyapjútakaró fojtogatva terült rám.

A levelei a szobámban - az ő levelei! - ordított valami bennem, meg fogják találni, ha itt meghalok. És ő bennem reménykedik! Kezembe tette le a sorsát! - Segítség! - segítség! - segítség! Teljes erőmből lekiáltottam az elhagyatott utcába, hogy messzire visszhangzott:

- Segítség - segítség - segítség!

A padlóra dobtam magam, majd ismét felugrottam. Nem volt szabad meghalnom, nem volt szabad! Miatta, csakis miatta! Még ha szikrát kellene is csiholnom a csontjaimból, hogy felmelegedjem ! Tekintetem a sarokban heverő rongyokra esett. Odarohantam, és remegő kézzel húztam magamra a ruháim fölé. Vastag, sötét posztóból készült, ősrégi divatú, különös szabású, foszló öltözet volt. Penészszag áradt belőle. Aztán összekuporodtam a szemközti sarokban és éreztem, hogy a bőröm lassan-lassan felmelegszik. Csak fagyos csontjaimból nem akart elmúlni a rettentő hideg. Mozdulatlanul ültem, és körüljártattam tekintetemet: a kártyalap, melyet először megpillantottam - a pagát, - még mindig ott hevert a fénysávbán a padlón.

Önkéntelenül is rámeredtem. Amint messziről kivehettem, ügyetlen gyermekkéz festhette vízfestékkel. A héber alef betűt ábrázolta egy ófrank ruhájú férfi alakjában, rövidre nyírott, szürke,

hegyes szakállal, amint balkarját fölemeli, a másikkal pedig lefelé mutat. Nem hasonlít-e ennek a férfinak az arca különös módon az enyémhez? Felderengett bennem a gyanú. A szakálla egyáltalán nem illik a pagáthoz, ...odacsúszttam a kártyához, és sarokba hajítottam a többi limlomhoz, hogy megszabaduljak a kízó látványtól. Ott hevert, és a homályból mint bizonytalan szürkésfehér folt derengett felém.

Rákényszerítettem magam, hogy hazajutásom módjain gondolkozzam. Be kell várnom a reggelt! Le fogok kiáltani az ablakból a járókelőknek, hogy létrán nyújtsanak fel gyertyát vagy lámpást! - Szorongó bizonyosságot éreztem, hogy világosság nélkül sohasem fogok visszatalálni a végtelen, egymást ezerszer keresztező folyosókon. - Vagy ha az ablak túlságos magasan van, valaki talán a tetőről kötélén...? Nagy Isten, mintha villám járt volna át, most már tudtam, hogy hol vagyok: egy bejárat nélküli szobában, - melynek egyetlen rácsos ablaka van, - abban az Altschulgasse beli ódon házban, melyet mindenki elkerül! Sok évvel ezelőtt valaki kötélén leereszkedett a tetőről, hogy az ablakon benézzen, és a kötél elszakadt és ... Igen: abban a házban voltam, amelyben a kísérteties Gólem tűnt el minden alkalommal! Heves borzongás fogott el. Hiába próbáltam a levelekre gondolni, a gondolkodásom megbénult, és a szívemet görcs szorította össze. Merev ajakkal, ziháló lélegzettel, mind gyorsabban és gyorsabban ismételtem, hogy csak a jeges szél süvít felém a sarokból - nem használt semmit. A fehéres folt - a kártya - fölfújtt hólyagként odagurult a holdfényes csík széléhez, majd visszamászott a sötétbe. Csöpögés hangjai... félig sejtve s félig igazán, - a szobában vagy kívül, körülöttem és talán mégis másutt - mélyen a szívemben, majd ismét a szobában. Nesz hallatszott, mintha körző esett volna le, és hegyével a fába fúródna! Újra meg újra: az a fehéres folt, az a fehéres folt!... Hiába kiáltottam bele az agyamba, hogy kártya az, egy nyomorult, ostoba, buta játékkártya... hiába... most mégis alakot öltött - a pagát az - és ott kuporog a sarokban, és a saját arcommal mered rám.

Órákon keresztül gubbasztottam így - mozdulatlanul- a szögletemben, mint valami fagytól dermedt csontváz idegen, penészes ruhában! És AZ odaát, magam vagyok. Némán és mozdulatlanul. Így bámultunk egymás szemébe - egyik a másik

elrettentő tükörképe... Vajon ő is látja, mint kúszik odébb a padlón lusta csigaként a holdsugár, mint mászik feljebb a falon, mint valami láthatatlan óraszerkezet mutatójaj és mint lesz egyre fakóbb? Pillantásom fogva tartotta, és nem segített rajta az sem, hogy szerte akart foszlani a hajnali derengésben, mely az ablakon át segítségére jött.

Megragadtam. Lépésről lépésre birkóztam vele az életemért, mely már-már alig volt az enyém. És midőn lassanként mindinkább összement és a hajnali szürkületben ismét megbújt a kártyalapon, fölkeltem, odamentem hozzá és zsebre dugtam a pagátot. Az utca lent még mindig üres volt, emberi léptek nélkül. A tompa reggeli világosságban átkutattam a szobasarkot: cserepek, avult rongyok, egy üveg nyaka. Holt dolgok és mégis oly különösen ismerősek. És ezeket a falakat - ahogy a repedések, hasadások előtűnnek rajta! - hol is láttam csak? Kezembe vettem a kártyákat, egyszerre csak felderengett bennem: nem magam festettem-e? Gyerekkoromban? Régen, réges-régen?

Egy ősrégi tarokk-kártya volt, héber jelekkel. A tizenkettes szám az „ akasztott” ház, szólalt meg félénken az emlékezetem. Fejjel lefelé? Karjai keresztbe fonva a hátán? Utánalapoztam: idenézz! Csakugyan itt volt. Aztán félig álomban, félig igazában egy kép merült fel előttem: egy kormos iskolaépület, púpos, ferde, mogorva boszorkányvityilló, amint fél vállát magasra húzza, a másikkal pedig a szomszéd házra támaszkodik... Serdülő fiúk, - valahol egy elhagyatott pince... Aztán végignéztem magamon és újra megzavarodtam: az ósdi öltözet teljesen idegenszerű számomra...

Egy nyikorgó taliga zaja ijesztett fel. Amint lenéztem, sehol egy ember. Csak egy mézáróskutya álldogál egy sarokkőnél. Végre! Hangok! Emberi hangok! Két öregasszony csoszogott az utcán. Félig átpréseltem fejemet a rácson és rájuk kiáltottam. Nyitott szájjal bámultak a magasba és tanakodni kezdtek. De mikor megpillantottak, éles rikoltásban törtek ki és elszaladtak. Felfogtam, hogy a Gólemnek véltek. Vártam, hogy csoportosulás támad és majd megértetem magam. De elmúlhatott egy óra és csak néha-néha kémlelt felfelé óvatosan egy sápadt arc felém, hogy csakhamar halálra váltan rohanjon vissza.

Várjak tán, míg órák múlva, esetleg csak másnap, rendőrök jönnek - az állami csirkefogók, ahogy Zwakh hívja őket?

Nem, inkább nekivágok, és kitapasztalom egyegy szakaszon a földalatti folyosók irányát. Hátha most, nappal, a kőhasadékok közt átszüremkedik valahol egy fénysugár? Lekúsztam a létrán, továbbmentem a tegnapi úton, nagy halom téglatörmeléken át, beomlott pincéken keresztül - fölmásztam egy lépcső romjain, és egyszerre a fekete iskolaépület folyosóján álltam, amelyet az imént álmomban láttam.

Egyszerre az emlékezés áradata tört rám: tintával telefröcskölt padok, számtanfűzetek, siránkozó ének, egy fiú, aki az osztályban cserebogarat enged szabadon, az olvasókönyvekben szétlapított vajaskenyerek és naracshéj illat. Most már biztosan tudtam, gyermekkoromban itt voltam, ezen a helyen. De nem engedtem időt a visszaemlékezésre és hazasiettem. Az első ember, akivel a Salniter utcán találkoztam, egy ősz huncutkás, öreg, púpos zsidó volt. Alig vett észre, arcát elfedte kezével, és jajveszékélő hangon imádkozni kezdett. A lárására valószínűleg sokan kibújhattak az odúikból, mert mögöttem leírhatatlan kiáltás tört ki. Amint megfordultam, rettegéstől eltorzult, halálsápadt emberek nyüzsgő serege nyomult utánam.

Csodálkozva néztem végig magamon. És megértettem: ruhám fölött még mindig az éjszakai különös, középkori öltözetet hordtam, és az emberek azt hitték, hogy a Gólem jelent meg előttük. Gyorsan egy kapualjba futottam, és letéptem a testemről az avult rongyokat. A tömeg pedig botokkal hadonászva és habzó szájjal ordítva rohant el mellettem.

VILÁGOSSÁG

A nap folyamán többször kopogtattam Hillel ajtaján. Nem volt nyugtom: beszélnem kellett vele, meg kellett kérdezniem, hogy mit jelentenek ezek a különös élmények. De mindig azt a választ kaptam, hogy még nem jött haza.

Mihelyt megjön a zsidó község házáról, a leánya rögtön értesíteni fog. Furcsa egy leány különben ez a Mirjam! Sohasem láttam még hozzá hasonló típust. A szépsége idegenszerű, úgy hogy az ember az első pillanatban fel sem foghatja. Aki ránéz, elnémul, és a szépsége halk csüggedést kelt. Amint töprengeni kezdtem ezen a szépségen, megállapítottam, hogy arca oly arányok törvényei szerint lett formálva, amelyek évezredek óta elenyésztek. Vajon milyen drágakövet kellene választanom, ha gemmán akarnám megörökíteni ezt a szépséget. Ha csak kékesfekete hajának és szemének ragyogására gondoltam, máris hiábavaló volt minden találgatásom. Hogy tudnám egy kámeába varázsolni ennek az arcnak földöntúli, átszellemült keskenységét anélkül, hogy üres, akadémikus portrét csinálnék! Világosan láttam, hogy csak mozaikkal oldhatnám meg ezt a feladatot. De milyen anyagokat válasszak hozzá? Egy emberélet kellene, míg a hozzá illőket összegyűjteném...

De hol is maradt Hillel? Vágyódtam utána, mint valami régi, kedves barát után. Csodálatos, hogy mennyire a szívemhez nőtt néhány nap alatt - holott igazából csak egyetlenegyszer beszéltem vele. Igaz, a leveleket - az ő leveleit - jobban el akarom rejteni. A megnyugtatómra, ha egyszer ismét hosszabb időre maradnék el hazulról. Előszedtem a ládából - a kazettában biztosabb helyen lesznek. A levelek közül egy fénykép csúszott ki. Nem akartam odanézni, de már késő volt. Csupasz vállain egy darab brokátszövet, mint ahogy először láttam, amikor Savioli műterméből a szobámba menekült, úgy nézett rám a képről. Őrjöngő fájdalom fogott el. Elolvastam a ráírt ajánlást anélkül, hogy az értelmét felfogtam volna, és ezt a nevet: Angelinád.

Angelina!!! Ahogy ezt a nevet kiejtettem, kettéhasadt a függöny, amely ifjúkori éveimet elrejtette. Azt hittem, hogy összeroskadok a fájdalomtól. Ujjaim görcsösen összeszorultak, sírtam, a kezembe haraptam: bárcsak ismét vak lennék. Uram, Istenem, bárcsak tovább élném tetszhalotti életemet, mint eddig! A fájdalom a torkomat fojtogatta. Különösen édes volt az íze, mint a véré... Angelina!!!

Ez a név keringett az ereimben, és elviselhetetlen, kísérteties ölelésként kínozott. Egy erőszakos rándítással összeszedtem magam, és fogcsikorgatva kényszerítettem magamat, hogy mereven bámuljam a képet, míg lassanként úrrá leszek rajta! Mint ma éjjel a kártyalapon. Végre: léptek, férfilépések. Csakhogy megjött! Ujjongva nyitottam ajtót. Valóban Semajah Hillel állt kint és mögötte íz öreg Zwakh piros arcocskájával és kerek gyermekszemével. A bábjátékos megjelenése csalódást keltett bennem, amiért aztán szemrehányással illetem magam.

- Örömmel látom, Pernath mester, hogy jól érzi magát - szólalt meg Hillel.

- Miért e hideg magázás?

Fagy. Metsző, gyilkos fagy tölti be hirtelen a szobát. Kábultan, félfüllet hallgattam, amint Zwakh izgalomban fuldokolva hadarta:

- Tudja már, hogy a Gólem ismét kísért? Csak a múltkoriban beszéltünk róla, emlékszik még, Pernath? Az egész zsidónegyed csupa izgalom. Maga Vrieslander is látta a Gólemet. És mint mindig, most is gyilkossággal kezdődött.

Meglepődve figyeltem fel: gyilkosság? Zwakh felrázott:

- Hát még nem tudja, Pernath? Minden utcasarkon ki van függesztve a rendőri felhívás: a vastag Zottmant, a „szabadkőművest” - vagyis az életbiztosítási igazgató Zottmant - meggyilkolták. Lojzát, aki itt lakik ebben a házban, már elfogták. A vörös Rosina pedig nyomtalanul eltűnt. A Gólem... a Gólem... de hisz ez hajmeresztő!

Nem válaszoltam semmit. Csak Hillel szemébe néztem - ugyan miért nem vette le rólam a tekintetét? Szája széle megrándult egy elfojtott mosolytól. Megértettem. Nekem szólt. Ujjongó örömben a nyakába szerettem volna borulni. Elragadtr somban magamon kívül, összevissza futkost? szobámban.

Mit hozzak először? Poharakat? Egy ₁ burgundit? (Ez volt az egyetlen üveg b_c otthon.) Szivart? Végre megszólaltam:

- De miért nem ültök le?

Gyorsan széket toltam barátaim elé... Zwakh bosszankodva szólalt meg:

- Ugyan miért mosolyog folyton, Hih i Talán nem hiszi, hogy a Gólem kísért?

Úgy látszik, hogy egyáltalán nem hisz a Gólemben.

- Akkor sem hinnék benne, ha itt látnám magam előtt, ebben a szobában - felelte Hillel higgadtan, és futó pillantást vetett felém. Megértettem szavainak kettős értelmét. Zwakh csodálkozva, pillanatnyi szünetet tartott az ivásban:

- Száz ember tanúsága semmit sem jelent önnek, Hillel? De várjon csak, Hillel, gondoljon a szavaimra: a zsidónegyedben egymást fogják érni a gyilkosságok. Én már tudom ezt! A Gólem félelmetes kísérettel szokott járni.

- Nincsen semmi csodálatos abban, ha hasonló események ismétlődnek - válaszolta Hillel.

Fel-alá járkálva beszélt, miközben az ablakhoz lépett, és kinézett a zsidóbarátságosra.

- Ha felenged az idő, megerednek a gyökerek, a jók és mérgesek egyformán.

Zwakh vidáman hunyorgott felém, és fejével Hillel felé intett.

- Ha a rabbi beszélni akarna, olyan dolgokat tudna nekünk mesélni, hogy minden hajunk szála égnek meredne - vetette oda halkan.

Semajah felénk fordult.

- Nem vagyok rabbi, ha meg is illet a cím. Szegény irattáros vagyok a zsidó község házában, és levéneket és holtak lajstromát vezetem.

Úgy éreztem rejtett értelem volt. Bábjátékos is megsejthette ezt, elhallgatott és ideig senki sem szólt egy szót sem.

- Kérem, rabbi, bocsásson meg, akarom mondani Hillel úr - szólalt meg kis idő múlva, és a hangja feltűnően komoly volt. - Már régóta meg akartam önt kérdezni, de jEm kell, hogy feleljen, ha nem akar vagy há nem szabad...

Semajah az asztalhoz lépett és a borospohárral babrált, de nem ivott; tán a zsidó rítus tiltotta el tőle.

- Kérdezzen bátran, Zwakh úr!

- Tud ön, Hillel, valamit a zsidó titkos tudományról, a kabaláról?

- Nagyon keveset.

- Hallottam, hogy van egy írás, amelyből a kabalát meg lehet tanulni: a „zohar”. Igen, a „zohar”, a fényesség könyve.

- No lám, itt van, ni! - zsörtölődött Zwakh. - Nem égbekiáltó igazságtalanság-e, hogy ez az írás, amely a Bibliának és az üdvözülésnek a kulcsa...

- Egyik kulcsa - szakította félbe Hillel.

- No jó, hát legyen egyik kulcsa - hogy ez az írás, mondom, nagy értéke és ritkasága folytán csak a gazdagok számára hozzáférhető? Azt mondják, hogy egyetlen példánya van, és pedig a londoni múzeumban. Azonfelül kaldeus, arameus, héber - vagy tudom is én miféle nyelven írva. Volt-e például nekem valaha is ebben az életben alkalmam ezeket a nyelveket megtanulni vagy Londonba utazni azért, hogy saját szememmel láthassam ?

- Hát minden vágya e célra irányul? - kérdezte csöndes gúnnyal Hillel.

- Őszintén szólva - nem éppen! - vallotta be Zwakh némi zavarral.

- Akkor nem kellene panaszkodnia - felelt Hillel szárazon. - Az nem pillanthatja meg Isten titkait, aki nem kiált teste minden atomjával a szellemért, mint a fuldokló levegőért.

Megvillant fejemben a gondolat, hogy kellene egy könyvnek lennie, amelyben a másvilág minden rejtélyét, nemcsak néhányat megnyitó kulcs található. Kezem gépiesen babrált a pagáttal, mely még mindig a zsebemben volt. Mielőtt azonban a kérdést szavakba önthettem volna, Zwakh már kimondta. Hillel ismét rejtélyesen mosolygott:

- Minden kérdésre, melyet az ember feltehet, abban a pillanatban készen van a felelet, amelyben a kérdés lelkében felmerült.

- Érti, hogy mit mondott? - fordult Zwakh felém.

Nem feleltem rá semmit, és lélegzetvisszafojtva figyeltem Hillel minden szavára. Semajah pedig folytatta:

- Az egész élet nem egyéb alakot öltött kérdéseknél, melyek magukban hordják a feleletet - és feleleteknél, melyek új kérdéseket hordanak a méhükben. Aki egyebet lát benne, bolond.

Zwakh öklével az asztalra ütve felkiáltott:

- No, persze kérdések, amelyek mindenkor másképp hangzanak és feleletek, melyeket mindenki másképpen ért.

- Hiszen éppen ez a lényeges - felelte Hillel barátságosan. - Az csak az orvosok előjoga, hogy minden embert ugyanazzal a kanalas orvossággal gyógyítsanak. A kérdező azt a feleletet kapja, amelyre szüksége van, máskülönben nem járhatná a teremtett lélek vágyainak útját. Azt hiszi ön, hogy a mi zsidó írásaink merő önkényből állnak pusztán mássalhangzókból? Mindenkinek magának kell a hozzávaló magánhangzókat kitalálni, amelyek az egyesegyedül neki szánt értelmet fedik fel, hogy az eleven ige holt dogmává ne merevedjék.

A bábjátékos hevesen tiltakozott:

- Ezek szavak, rabbi, szavak! Pagát ultimó legyen a nevem, ha bármit is értek belőle.

Pagát!! - Villámcsapásként hatott rám ez a szó. Rémületemben majd lefordultam a székről. Hillel elkerülte a tekintetemet.

- Pagát ultimó? Ki tudja, hogy nem ez-e az igazi neve, Zwakh úr! - hangzott felém mintegy a távolból Hillel szava. - Az ember ne legyen soha túlságosan biztos a dolgában. Különben, minthogy éppen a kártyáról beszélünk: Zwakh úr, tarokkozik ön?

- Persze. Gyerekkorom óta.

- Nos hát, igazán csodálkozom, hogy ön oly könyvet keres, amelyben az egész kabala benne van, holott ezerszer volt a kezében.

- A kezemben? Nekem? - Zwakh a fejéhez kapott.

- Igenis, önnek! Hát sohasem tűnt még fel önnek, hogy a tarokkjátékban 22 tromf van, éppen annyi, amennyi betűje van a héber ábécének? És nincsenek-e a közönséges játékkártyák közt is fölös számmal szimbólumok: a bolond, a halál, az ördög, az utolsó ítélet? Kedves barátom, hát milyen hangon ordítsa önnek a fülébe az élet a maga feleleteit? Azt már természetesen nem kell önnek tudni, hogy a tarokk vagy tarot szó annyit jelent, mint a héber tóra - törvény, vagy az ó-egyiptomi Tarut - a kérdezt, és az ősi zend-nyelven tarisk - választ kérek. A tudósoknak azonban tudni kellene ezt, mielőtt

megkockáztatnák azt az állítást, hogy a tarokk VI. Károly idejéből származik. Amint a pagát a játékban az első kártya, akként az ember is az első figura a saját képeskönyvében, önmaga hasonmása... Az alef betű emberi formát mutat, amint egyik kézzel az ég felé int, a másikkal lefelé, jelezve vele, hogy egyforma a világ fent s lent. Ezért mondtam előbb, hogy vajon önt igazán Zwakhnak hívják-e, nem pedig Pagátnak. Ne tiltakozzék ellene, Zwakh úr -mondta miközben felém pillantott és én megsejtettem, hogy szavai mélyén új meg új értelem tárul fel! - Az ember sötét folyosókba tévedhet, ahonnan még senki nem tért vissza, aki nem viselt talizmánt. A hagyomány úgy tartja, hogy valamikor három férfiú szállt le a sötétség birodalmába. Az egyik esztét vesztette, a második a szeme világát és csak a harmadik, Rabbi Ben Akiba tért vissza épen, és elmondta, hogy önmagával találkozott. Ön erre azt felelhetné, hogy már voltak mások is, akik szemtől-szembe néztek önmagukkal és nem veszítették el az eszüket. Például Goethe is többször találkozott a hasonmásával, rendszerint hídon vagy pallón, amikor valami vízen kelt át. De nem volt igazán a hasonmása, hanem a saját öntudatának puszta tükröződése. Ez nem az volt, amit Habal Garminnak, a „csontok leheletének” neveznek, amelyről írva vagyon: Amint elenyészetlenül a sírba szállt, úgy fog csontjaiból feltámadni az ítélet napján! - Hillel tekintete mind mélyebbre fúródott az enyémbe. - Nagyanyáink azt mesélték róla: „Magasan lakik a föld fölött egy szobában, amelynek nincsen ajtaja, csupán egyetlen ablaka”, ahonnet nem tudja megértetni magát az emberekkel. Aki meg tudja ígézni és átszellemíteni, az megbékél önmagával... Ami pedig a tarokkot illeti, úgy ön épp oly jól tudja, mint én, hogy a kártyában minden játékosnak más lap jut, és a játszmat az nyeri meg, aki jól hívja a tromfot... De menjünk, Zwakh úr! Különben kiissza Pernath mester minden borát, és neki semmi sem marad.

ÍNSÉG

Ablakom alatt hófergeteg dühöngött. A hópelyhek, mint fehér, apró katonák bolyhos köpenyükben, perceken keresztül mindig ugyanabban az irányban rohantak, mintha valami különösen gonosz ellenség elől menekülnének. Egyszerre azután megelegelték a futást, valami rejtélyes okból hirtelen dühroham fogta el őket, és ismét

visszarohantak, felülről és alulról pedig kis ellenséges hadseregek támadták oldalba őket, és minden egyetlen forgatagba olvadt.

Mintha hónapok teltek volna el, a csak röviddel ezelőtt átélt különös élményeim óta. Naponként többször is új meg új, kósza hírek jutottak el hozzám a Gólemről, s így mindent újra felelevenítettek emlékezetemben. Enélkül azt hiszem, a kétség pillanataiban az a gyanúm támadhatott volna, hogy valami lelki borongás áldozata lettem.

Az események tarka szövedékéből rikító színekkel vált ki, amit Zwakh a „szabadkőműves” ellen elkövetett, máig is felderítetlen gyilkosságról elbeszél.

Nem tartottam valószínűnek, hogy a himlőhelyes Lojza keze volna a dologban, jóllehet valami homályos gyanú nem hagyott nyugton. Azon az estén, mikor Prokop a csatornarács mögül valami borzalmas zajt vélt hallani, szinte közvetlenül ez után láttuk a fickót a Lojzicsekben. Igaz ugyan, hogy nem volt okunk azt a földalatti kiáltást emberi segélykiáltásnak vélni, hiszen éppúgy lehetett érzéki csalódás is...

A hóvirágtól káprázott a szemem és mindent táncoló csíkokban láttam. Figyelmemet ismét az előttem fekvő gemmára irányítottam. A viaszmodellt, melyet Mirjam arcáról formáltam, pompásan lehetett a kékesbe játszó kőbe vésni.

Örültem a kedvező véletlennek, hogy ásványkészleteim között ilyen alkalmas darabot találtam. A fekete csillámlás megadta a kőnek a kívánatos fényt és a körvonalak oly pontosan illettek bele, mintha a természet egyenesen arra teremtette volna, hogy Mirjam finom profiljának maradandó képe legyen.

Eleinte az volt a szándékom, hogy egyiptomi Osirist ábrázoló kámeát fogok belőle faragni. Majd az Ibbur könyve és benne a hermafrodita látomása, melyet mindig feltűnő pontossággal tudtam emlékezetembe idézni, erősen megihlettek. De már az első vonalak után oly hasonlatosságot vettem benne észre Semajah Hillel leányához, hogy tervemet megváltoztattam.

- Az Ibbur könyve! Megrendülten tettem félre az acélvésőt. Milyen hihetetlen események szóltak bele e rövid idő alatt az életembe!

Mint aki hirtelen végtelen homoksivatagban találja magát, egy csapásra tudatára ébredtem annak a mély, roppant magányosságnak, mely embertársaimtól elválasztott.

Beszélhetek-e valaha is, Hillel kivételével, egy barátommal is arról, amit átéltem? Visszatért az elmúlt éjszakák csendes óráiban annak az emléke, hogy gyermekkorom óta, egész életemen át, kimondhatatlan szomjúság gyötört a csoda után, ami túlmutat a halandóságon. Ám a vágyam beteljesülése viharként ért, agyonnyomta súlyával lelkem ujjongó kiáltását. Reszkettem attól a pillanattól, mikor magamhoz térek, és gyötrő elevenséggel valóságként kell megélnem, ami megtörtént. Csak még most ne jöjjön! Hadd élvezzem ki a gyönyört, hadd árásszon el a kimondhatatlan fényesség! Hisz a hatalmamban volt! Csak át kellett mennem a hálószobámba, és kinyitni a kazettámat, ahol az Ibbur könyve volt, a Láthatatlan ajándéka! Milyen régen volt, mikor kezem érintette és mellé zárta Angelina leveleit! Kint tompán zúgott a hóihar, és a házak elé sodorta a havat a tetőkről. Aztán egyszerre mély csend, mert a vastag hótakaró a járdán minden hangot elnyelt. Folytatni akartam a munkámat, amikor egyszerre acélpatkók éles csattogását hallottam úgy, hogy szinte láttam a szikrákat. Lehetetlen volt az ablakot kinyitni és kinézni rajta, a széleit jégizmok szorították a falhoz, és az ablaktáblákat félig belepte a hó. Csak annyit láttam, hogy Charusek látszólag békésen áll Wassertrum zsidó mellett - mintha éppen beszélgettek volna egymással - láttam, mint változott meg mindkettejük arca a meglepetéstől, és mint bámultak szótlánul a kocsitól, mely eltűnt szemem előtt. Ez Angelina férje - cikkázott keresztül az agyamon. O maga nem lehetett! Csak nem tett olyat, hogy fogatán a lakásom elé hajtasson a Hahnpass sikátorba, az emberek szeme láttára! Tiszta örület lenne! - De mit mondjak az urának, ha csakugyan ő lenne és megostromolna kérdéseivel. Tagadni fogok, természetesen tagadni!

Gyorsan végig gondoltam a lehetőségeket: nem lehet más, csak a férje! Névtelen levelet kaphatott Wassertrumtól, hogy itt járt légyotton, és valami kifogást mondhatott; gemmát vagy más egyébét rendelt nálam... Egyszerre dühös kopogás hallatszott ajtómon, és Angelina állott előttem. Egy szót sem bírt szólni, de arckifejezése mindent elárult: nem kellett már bujkálnia. Vége a dalnak. De valami lázadozott bennem ez ellen a feltevés ellen. Nem bírtam elhinni, hogy csalódtam abban az előérzetemben, hogy segíthetek rajta. Karosszékemhez vezettem. Némán simogattam a haját, Angelina pedig halálos fáradtan, mint valami gyermek, a mellemre hajtotta fejét. Hallottuk a kályhában égő fahasábok pattogását, és elnéztük, amint a vörös fény a padlón suhant, fellángolt és elaludt - fellángolt és elaludt - fellángolt és elaludt... Hol a

szív, a vörös korall - hangzott bensőmben. Összerezzenem, hol vagyok? Mióta ül itt Angelina? Kikérdeztem kíméletesen, halkán, egész halkán, nehogy felriadjon, és szondámmal fájó sebet érintsek. Töredékekből, mint valami mozaikot, összeállítottam, amit tudnom kellett:

- A férje tudja?...

- Nem, még nem; elutazott.

Tehát Savioli doktor életéről van szó. Charusek kitalálta az igazat, és Angelina azért volt itt, mert Savioli életéről volt szó és nem az övéről. Megértettem, hogy már többé nem gondol arra, hogy bármit is elrejtсен.

- Wassertrum ismét felkereste Savioli doktort. Fenyegetésekkel és erőszakkal kikényszerítette, hogy bejuthasson a beteg ágyáig.

- Tovább, tovább! Mit akart tőle?

- Hogy mit akart? - Angelina félig kitalálta, félig megtudta: - a zsibárus azt akarta, hogy... hogy... azt akarta, hogy... Savioli doktor kárt tegyen magában. Most már ismeri Wassertrum vad, beszámíthatatlan gyűlöletének okát is: Savioli doktor egykor a halálba kergette fiát, Wassory szemorvost.

Mint valami villám cikázott át agyamon a gondolat: leszaladok, elárulok mindent a zsibárusnak, hogy Charusek mérte fiára a csapást lesből, nem pedig Savioli, aki pusztá eszköz volt...

Árulás! Árulás! - ordított valami bennem. Prédául dobnád oda e gazember bosszúvágyának azt a szegény, sorvadásos Charuseket, aki rajtad és Angelinán segíteni akart? - Kettészakított a kétség. - És egyszerre hidegen és nyugodtan megszólalt bennem egy gondolat, és kimondta a megoldást: bolond! Hiszen még a kezében van! Csak meg kell ragadnom azt a reszelőt ott az asztalon, aztán szaladj le és üsd bele a zsibárusba, hogy a hegye a nyakszirtjénél jöjjön ki. Szívem örömujjongásban tört ki.

Tovább kérdeztem: és Savioli doktor? Kétségtelen, hogy megöli magát, ha Angelina meg nem menti. A betegápoló nővérek egy pillanatra sem hagyják felügyelet nélkül. Morfiummal elkábították, de hirtelen felébredhet - talán éppen most - és... nem, nem, el kell hogy menjen, mondta Angelina - egy pillanatig sem késhet tovább, írni fog férjének, be fog neki vallani mindent, ám vegye el tőle gyermekét, de Savioli meg lesz mentve, mert Wassertrum kezéből kicsavarta az

egyetlen fegyvert, amellyel őt fenyegethette. Ő maga fogja titkát felfedni, mielőtt a zsidó elárulhatná.

- Ezt ön nem fogja megtenni, Angelina! - kiáltottam felé, miközben a reszelőre gondoltam, és a hangom megcsuklott hatalmam fölött érzett ujjongó örömben.

Angelina el akart rohanni, de visszatartottam.

- Még egyet. Fontolja meg, egyáltalán hinni fog-e férje ennek a zsidónak?

- Igen!... Wassertrumnak bizonyítékok vannak a kezében, nyilván a leveleim, talán egy arcképem is, minden, ami a szomszédos műterem íróasztalában el volt rejtve.

- Levelek? - Arckép? - Íróasztal? - nem tudtam többé, hogy mit teszek: átöleltem Angelinát, és megcsókoltam a száját, a homlokát, a szemét.

Szőke haja aranyfátyolként lebegett arcom előtt. Aztán megfogtam keskeny kezét, és gyorsan elmondtam, hogy Wassertrum halálos ellensége - egy szegény cseh diák - a leveleket és minden egyebet biztonságba helyezte, és nálam vannak biztos helyen. A nyakamba borult, nevetett és sírt egyszerre. Megcsókolt. Az ajtóhoz rohant. Visszajött és újra megcsókolt. Aztán eltűnt.

Kábultan néztem utána, és még mindig arcomon éreztem leheletét. Hallottam a kocsikerekek dübörgését a kövezeten és a patkók őrült csattogását. Egy perc múlva minden elcsendesült. Síri csend volt. Bennem is. Hirtelen ajtónyikorgás hallatszott mögöttem; Charusek lépett a szobámba:

- Bocsánat, Pernath úr, sokáig kopogtattam, de úgy látszik, hogy nem hallotta.

Némán intettem.

- Remélem, nem képzelem, hogy kibékültem Wassertrummal, mert az imént beszélni látott velem? - Charusek gúnyos mosolya mutatta, hogy keserű tréfa a szava. - Tudnia kell ugyanis, hogy rám virradt a szerencse; az a gazember Wassertrum kezd a szívébe fogadni, Pernath mester... Különös dolog is az, mikor a vér megszólal - tette hozzá halkán, félig magának.

Nem értettem, hogy mire gondolt, azt hittem, hogy valamit nem hallottam a szavaiból. Még remegtem a kiállott izgalomtól. - Egy köpenyt akart nekem ajándékozni - folytatta Charusek hangosan -, én

természetesen köszönettel visszautasítottam. Eléggé éget a saját bőröm is - Aztán pénzt erőszakolt rám. - És ön elfogadta?! - Már a nyelvemen volt a kérdés, de még idejében lenyeltem.

A diák arcán kerek, piros foltok tűntek elő: - A pénzt természetesen elfogadtam. Teljesen megzavarodtam!

- Elfogadta? - hebegtem.

- Sose hittem volna, hogy az embernek ily tiszta örömben lehet része e földön! - folytatta Charusek arcát elfintorítva. - Hát nem felemelő tudat-e, hogy mindenütt megláthatjuk a természet háztartásában a jó öreg gondviselés bölcs és gondos előrelátását!? - Úgy beszélt, mint egy pap, miközben megcsörgette a pénzt zsebében. - Bizony mondom - folytatta kenetesen -, magasztos kötelességemnek fogom tudni, hogy a kegyes kezektől rám bízott kincset egykor az utolsó fillérig a legnemesebb célra fordítsam. Ittas ? Vagy örült?

Charusek hirtelen megváltoztatta a hangját:

- Sátáni gúny van benne, hogy Wassertrum maga fizeti az orvosságát. - Nem gondolja?

Sejteni kezdtem Charusek szavainak rejtett értelmét és szinte borzadtam lázas nézésétől.

- Különben, hagyjuk ezt, Pernath mester! Intézzük előbb el a folyó ügyeket! Ugye az imént az a hölgy - O volt? Mi is jutott az eszébe, hogy nyilvánosan idekocsizott?

Elmondtam Charuseknek a történeteket.

- Wassertrumnak egész bizonyosan nincsenek bizonyítékok a kezében, - szakított félbe örvendő a diák, különben nem kutatta volna át ma reggel ismét a műtermet. Különös, hogy ön nem hallotta!? Teljes egy órán át volt pedig ott.

Megmondtam neki, hogy csodálom, mert mindenről oly pontosan tud.

- Szabad ? - szólt s magyarázatul elvett egy cigarettát az asztról, meggyújtotta és folytatta. - Látja, ha most kinyitja az ajtót, a dohányfüstöt a légáramlat eltéríti az irányából. Ez talán az egyetlen természeti törvény, melyet Wassertrum ismer, és ezért készítettett minden eshetőségre a műterem utcai falába egy rejtett, nyitott kis fülkét, amolyan szellőzőfélét, és egy piros zászlócskát helyezett el ott. Ha mármost valaki belép a műterembe, vagy elmegy onnan, Wassertrum mindig észreveszi a zászlócska libegéséből. Csakhogy ezt én is éppúgy

láthatom, - folytatta Charusek szárazon, ha akarom. Mégpedig a szemközti pincelyukból, melyet a kegyes sors lakosztályomul méltóztatott kijelölni. A szellőzőfülke csinos kis tréfája ugyan a kegyes pátriárka szabadalma, de hát én is tudok róla már évek óta.

- Mily emberfölötti gyűlölet fűtheti önt, hogy az öregnek minden lépését így kilesi. És hozzá még oly régóta, amint mondja! - vettem közbe.

- Gyűlölet? - mosolygott görcsösen. - Gyűlölet? Gyűlölet, az nem megfelelő szó erre az érzésre. Erre valami egészen új szót kellene alkotni. Voltaképpen nem is őt gyűlölöm. Hanem a vérét. Érti? Mint a vadállat, megszimatom, ha egyetlen csepp vér is folyik az övéből valakinek az ereiben, és ez „olykor” előfordul itt a „gettóban” ! - sziszegte összeszorított fogakkal. Felindultságában képtelen volt tovább beszélni, odaszaladt az ablakhoz és kibámult rajta. Hallottam, hogy elfojtja zihálását. Aztán egy darabig hallgattunk.

- Halló, mi az? - szólt hirtelen felriadva és felém intett: - Gyorsan, gyorsan, ide valami látcsövet, vagy olyasfélét!

Óvatosan kilestünk a függönyök mögül. A süketnéma Jaromir állott a zsidóbolt bejárata előtt, és a jelbeszéde után ítélve, valami kicsiny, ragyogó tárgyat kínált Wassertrumnak megvétele. Wassertrum úgy kapott utána, mint a keselyű a zsákmánya után, és behúzódott vele a barlangjába. De csakhamar sápadtan rohant ki, és megragadta Jaromirt a mellénél. Hevesen birkózni kezdtek. Egyszerre csak Wassertrum elengedte az ellenfelét, mintha meggondolta volna. Dühösen rágta hasított nyúlajkát. Gyanakodva nézett felénk, majd békésen behúzta Jaromirt a boltjába. Talán egy negyedóráig várhattunk, úgy látszott, nem bírnak megegyezni. Végre megjelent a süketnéma, arca meglegedettséget árult el és odébb állt.

- Mit gondol a dologról? - kérdeztem Charuseket. - Úgy látszik, nem valami fontos dolog. A szegény fickó valami összekoldult tárgyat tehetett pénzzé.

A diák nem felelt, szótlánul az asztalhoz ült. Nyilván ő sem tekintette fontosnak a dolgot, mert némi szünet után folytatta a félbehagyott témát:

- Igen. Úgy mondtam, hogy a vérét gyűlölöm. Szakítson félbe, Pernath mester, ha újra heves leszek! Hideg akarok maradni. Legszebb érzéseimet nem szabad így elpazarolnom. Különben utólag

csömörletes kijózanodás fog el. A szemérmes ember használjon hűvös szavakat, és ne legyen patetikus, mint valami ringyó vagy költő. Amióta a világ világ, senkinek sem jutott volna az eszébe „a kezét tördelni”, ha a színészek nem terjesztették volna el ezt a különösen plasztikusnak vélt gesztust.

Beláttam, hogy szándékosan kábította magát a szóáradattal, hogy lehiggadjon. Csakhogy nemigen sikerült. Idegesen futkosott fel-alá a szobában, mindenféle tárgyat a kezébe vett, majd szórakozottan ismét a helyükre tette, aztán hirtelen ismét a témájával hozakodott elő.

- Az ember legcsekélyebb, önkéntelen mozdulata is elárulja, hogy az ő véréből származik. Ismerek gyermekeket, akik a zsibárusra hasonlítanak, és az ő ivadékainak tartják őket, holott nem is az ő törzséből valók. Ebben engem nem lehet megteveszteni. Évekig nem tudtam meg, hogy Dr. Wassory a fia. De mégis, mondhatom úgy, megszimatoztam.

- Már mint kisleány, mikor még nem is sejthettem, hogy milyen kapocs fűzi Wassertrumhoz - folytatta fürkésző szemmel -, megvolt ez a képességem. Dugdostak, ütöttek, vertek úgy, hogy nincs a testemnek olyan porcikája, amely ne ismerte volna az őrzítő fájdalmat. Éhezettek, hagytak szomjazni, hogy majd elvesztettem az eszemet. A penészes földet rágtam, és mégsem tudtam gyűlölni a kínozót. Egyszerűen nem tudtam. Nem fért belém több gyűlölet. Érti? Pedig egész lényem át volt itatva ezzel az érzéssel. Wassertrum pedig soha sem vétett ellenem - ezzel azt akarom mondani, hogy soha meg nem ütött és nem hajigált utánam semmit, meg sem szidott, ha mint utcagyerek csintalankodtam. Mindeztől tudom, és mégis ellene fordult minden bosszúvágyam és minden elfojtott gyűlöletem. Csakis ellene! Különös, hogy dacára ennek, sohasem űztem gúnyt belőle. Ha a többiek tették, én azonnal visszavonultam. De órák hosszat tudtam álldogálni a háza előtt, megbújva a kapu mögött, és a hasadékon át az arcát bámulni, míg a kimondhatatlan gyűlölettől elhomályosult a szemem. Akkor tettem szert, úgy hiszem, arra a csodás tisztánlátásra, amely azonnal feltámad bennem, ha olyan fényekkel vagy akár dolgokkal kerülök kapcsolatba, amelyek összeköttetésben vannak Wassertrummal. Úgy látszik, hogy akkoriban önkéntelenül kitanultam minden mozdulatát, ahogy a ruháját viseli, ahogy a tárgyakat megfogja, ahogy köhög és iszik. Végül e vonások úgy belevésődtek a lelkembe, hogy e sajátosságok minden nyomát első pillantásra, csalhatatlan biztonsággal, mint az ő örökségét

ismerem fel. Később valóságos mániává fejlődött ez az érzés. Néha ártatlan tárgyakat dobtam el magamtól csak azért, mert az a gondolat kínozta, hogy Wassertrum keze érinthette. Másokat viszont a szívembe zártam: szerettem őket mint barátaimat, akik az öregnek rosszat kívántak.

Gharusek egy pillanatra elhallgatott. Láttam, hogy gondolatai máshol járnak. Ujjai gépiesen simogatták az asztalon lévő reszelőt.

- Később néhány könyörületes tanítóm pénzt gyűjtött a részemre, amelyen filozófiát és orvostudományt tanultam - közben megtanultam önállóan gondolkozni is - akkor tettem szert lassanként annak a megismerésére, hogy mi a gyűlölet. Csak azt gyűlölhethük igazán mélyen, ami önmagunknak a része. Később, lassanként mindenre rájöttem: hogy mi volt az anyám, és mi lehet most is, ha még él, hogy a testem tele van a Wassertrum undorító vérével. Igen, tudja meg, Pernath, Wassertrum az apám! - Akkor értettem meg, hogy miben gyökeredzik a gyűlöletem... Néha szinte titokzatos összefüggést láttam abban, hogy sorvadásos vagyok és vért köpök: a testem védekezik minden ellen, ami tőle való, és utálattal taszítja el magától. Gyűlöletem gyakran elkísért álmomba is. Megpróbált vigasztalni, elém festett minden elképzelhető kint, amelyekkel Wassertrumot gyötörhetném. De mindig elűztem az álom jelenéseit, mert a kielégületlenség ízét hagyták bennem. Ha elgondolkodom önmagamról, csodálkozom rajta, hogy nincs semmi a világon, amit gyűlölni tudnék, vagy akárcsak ellenszenvesnek bírnék találni, Wassertrumot és fajtáját kivéve. Ilyenkor elfog az az undorító érzés, hogy én is az lehetnék, amit közönségesen „jó embernek” neveznek. Szerencsére, nem így van. Már megmondtam önnek: nincs több hely bennem. És ne higgye, hogy szomorú sorsom elkeserített. (Amit anyámmal tett, csak a későbbi években tudtam meg.) Volt egyetlen örömnem, amely fölülmúlt mindent, ami halandót érhet. Nem tudom, hogy ismeri-e ön, Pernath mester, a benső, igazi, forró áhítat érzését. Én sem ismertem addig a napig, amíg Wassory megölte magát. Ott álltam akkor a bolt mögött és néztem, hogy fogadta az öreg a hírt. A laikus, aki az élet igazi színpadát nem ismeri, azt hitte volna, hogy tompa egykedvűséggel! Úgy állt ott egy óránál tovább, érzéketlenül, vérvörös, hasított ajkát a rendesnél csak éppen egy kicsit húzta feljebb, és a pillantását olyan különösen befelé fordítva... ekkor tömjénillat szállt felém, és hallottam az arkangyal szárny suhogását... Ismeri Pernath, a fekete Istenanya képet a Tyn székesegyházban?

Földre borultam előtte, és a paradicsom sötétsége burkolta be a lelkemet.

...Midőn így elnéztem Cháruseket, nagy, álmodozó, könnyteli szemét, eszembe jutottak Hillel szavai a felfoghatatlan sötét ösvényről, amelyen a halál testvérei járnak. Charusek folytatta:

- Aligha fogják önt érdekelni azok a külső körülmények, amelyek a gyűlöletemet „igazolják” vagy a hivatásos bírák szemében érthetővé teszik. A pusztá tények mérföldköveknek látszanak, valójában pedig üres tojáshéjak. Olyanok, mint a hivalkodók asztalán a pezsgődugó durránása, amit csak a gyöngelmű tart a lakoma lényegéhez tartozónak. Wassertrum mindenféle ördögi praktikával rávette az anyámat, hogy neki adja magát. Aztán, igen... és aztán... eladta - egy örömháznak. Nem nehéz az ilyen annak, akinek rendőr tanácsosok az üzlettársai. És nem azért adta el, mert megunta az anyámat - ő nem! Ismerem Wassertrum szívének a legrejtettebb zugát: azon a napon adta el, mikor rémülten a tudatára ébredt, hogy mily forrón szereti valójában az anyámat. Ez a tette, bár látszatra értelmetlen, teljesen megfelelt igazi lényének. A hörcsögfajzat felvisít benne, valahányszor valaki, még oly drága áron is, elvisz valamit a zsibárus bódéjából: csak az „odaadás” fájó kényszerűségét érzi a dologban. Valósággal bele szeretne bújni a „birtoklás” képzeletébe, és ha egyáltalán volna ideálja, akkor az lenne, hogy egykor a „birtoklás” elvont fogalmába olvadjon bele egész lénye... Egyszerre valósággal óriásivá nőtt lelkében a rettegés. Nem volt többé biztos önmagában: nemcsak hogy adni akart szerelemből, hanem adnia kellett. Érezte egy láthatatlan hatalom erejét, amely titkos bilincsekbe verte az akaratát. Ez volt a kezdet. A többi aztán automatikusan következett. Mint ahogy a csukának bele kell harapnia a kellő pillanatban feléje úszó fényes tárgyba, akár akarja akár nem. Anyám áruba bocsátása Wassertrum természetéből következett. Kielégíthette a benne szunnyadó tulajdonságokat: a pénzvágyat és az önkínzás felett érzett perverz gyönyört... Bocsásson meg, Pernath mester, - szólt Charusek egyszerre oly kemény hangon, hogy megijedtem tőle - bocsásson meg, hogy ily rettentő okosan beszélek, de ennek az egyetem az oka, ahol az embernek sok bárgyú könyv kerül a kezébe és az ember akaratlanul is buta kifejezésekkel él.

A kedvéért mosolyogni próbáltam, de éreztem, hogy a diák sírással küszködik. Valahogy segíteni kell rajta, gondoltam magamban. Legalább a legégetőbb nyomorán enyhítek, amennyire módomban áll.

Észrevétlenül kihúztam a fiókból az egyetlen százas bankjegyet, és a zsebembe csúsztottam.

- Ha majd jobb körülmények közé kerül és orvosi hivatását gyakorolja, akkor béke szállja meg a lelkét, Charusek úr! - mondtam, hogy a beszélgetésnek kiengesztelő irányt adjak. - Nemsokára, úgye, leteszi a doktorátust?

- Igen, nemsokára. Tartozom vele a jótevőmnek. Célja ugyan nincsen, mert napjaim meg vannak számlálva.

A szokásos kifogásokat akartam felhozni, hogy nagyon is feketén látja a dolgokat, de Charusek mosolyogva leintett:

- Így a legjobb. Nem lehet valami nagy élvezet a gyógyító komédiás szerepét játszani és végül, mint diplomás kútmérgező, nemességet szerezni. Másrészt - folytatta epés humorral - sajnos, nem fogok áldásos működést kifejthetni e földi gettóban. - Aztán kalapját véve, folytatta: - De nem akarom tovább zavarni. Vagy talán volna valami megbeszélhivaló a Savioli-ügyben? Nem gondolnám. Mindenesetre tudassa velem, ha valami új mozzanatról értesül. Legjobb, ha az ablakra egy tükröt akaszt annak a jeléül, hogy keressem fel önt. Hozzám a pincébe semmi esetre se jöjjön; Wassertrum rögtön gyanítaná, hogy összetartunk. Különben nagyon kíváncsi vagyok rá, hogy mit fog tenni, miután látta, hogy a hölgy önhöz jött. Mondja egyszerűen, hogy valami ékszerszert hozott javítani, és ha a zsebárus tola-kodnék, játssza a dühöset.

Nem nyílt rá alkalom, hogy a pénzt Charusekre ráköltthessem. Újra előszedtem tehát az ablakpárkányról a mintázó viaszt, és így szóltam hozzá:

- Kérem, kísérjen le egy darabon a lépcsőn. Hillel vár rám - hazudtam neki.

Meghökken.

- Baráti viszonyban van vele?

- Egy kicsit. Hát ön ismeri Hillelt? Vagy talán vele szemben is bizalmatlan - mondtam önkéntelenül mosolyogva.

- Ments Isten!

- Miért mondja ezt oly komolyan?

Charusek vontatottan, elgondolkozva felelt:

- Nem tudom, miért. Öntudatlanul is, mély hatással van rám: ahányszor találkozom vele az utcán, legszívesebben lelépnék előle a kövezetről és térdet szeretnék hajtani előtte, mint az Úr testét vivő pap előtt. Látja, Pernath mester, ez az ember minden porcikájában az ellentéte Wassertrumnak. A zsidónegyedben lakó keresztények, akik mint rendesen, ezúttal is rosszul értesültek, azt tartják róla, hogy zsugori és titokban milliomos, pedig kimondhatatlanul szegény.

- Szegény? - kiáltottam ijedten.

- Igen, sőt ha lehet, még nálam is szegényebb. Azt hiszem, azt a szót, hogy „elfogadni”, csak könyvekből ismeri. De ha a hónap elsején hazamegy a „városházáról”, olyankor elszaladnak előle a zsidó koldusok, mert tudják, hogy a legelsők közülük a markába nyomná egész havi szűkös fizetését, hogy aztán néhány nappal később leányával együtt éhen pusztuljon. Egy ősrégi talmudi legenda szerint, a tizenkét zsidó törzs közül tíz el van átkozva és kettő szent. Hillel megtestesülése ennek a két szent törzsnek, Wassertrum pedig a többi tíznek. Nem vette még sohasem észre, hogy Wassertrum arca mint változik, ha Hillel elhalad előtte? Érdekes, mondhatom! Látja, az ilyen vér nem keveredik; a gyermekek ebből az egyesülésből halva születnének. Ha ugyan az anyjuk már előbb is meg nem halna iszonyodásában. Különben Hillel az egyetlen, akivel Wassertrum nem mer kikezdeni - kerüli, mint a tüzet. Talán mert Hillel számára a felfoghatatlant, a teljesen megfejthetetlen testet teszteli meg. Talán a kabalistát is sejtje benne. Már a lépcsőn jártunk.

- Mit gondol, vannak még manapság kabalisták? Vagy egyáltalán, van-e valami értelme a kabalának? - kérdeztem a választól, de mintha nem is hallotta volna.

Megismételtem a kérdésemet. Hirtelen másra fordította a beszédet, és egy ajtóra mutatott a lépcsőházban, mely ládafedelekből volt összetákolva.

- Új lakótársakat kapott, Pernath mester - szólt Charusek - egy szegény zsidó családot: Nephtali Saffraneket, a mesüge muzsikust, a leányát, vejét és az unokáit. Ha beáll az est, és egyedül marad a kislányokkal, akkor rájön a hóbortja: olyankor hüvelykujjuknál fogva összekötözi őket, hogy el ne szaladhassanak, belekényszeríti őket egy régi baromfikosárba, aztán „énekelni” tanítja őket, hogy majdan megkeressék a kenyérüket. A legbadarabb kántálásra tanította őket,

valahol fölszedett töredékekre, melyeket elhomályosodott elméje - porosz csatadaloknak vagy valami effélének tartott. Csakugyan, valami különös, halk zene hallatszott ki a folyosóra. Cincogó hegedűszó unosúntalan ugyanazt az utcai nótát ismételtetés két cérnavékonyságú gyerekhang énekelt hozzá.

*Pick asszony,
Hock asszony,
Klep - pe - storch asszony,
Ha együtt lehetnek,
mindig csak fecsegnek.*

Eszelősen, ugyanakkor mulatságosan hangzott, és akaratlanul is hangosan fölnevettem. Charusek dühösen folytatta:

- Saffranek leánya a tojáspiacon uborkalevet árul pohárszámra a tanulóifjúságnak, a veje pedig egész nap az irodákba futkos.és ott régi levélbélyeget koldul. Ezeket aztán osztályozza, és ha olyanokra akad, amelyek véletlenül a szélükön vannak lebélyegezve, azokat egymásra teszi és kettévágja. A le nem bélyegzett felület aztán összeragasztja, és újként adja el. Eleinte virágzott az üzlete és némely napon - egy forintot is jövedelmezett. Végül a prágai zsidó nagyiparosok is rájöttek a dolog nyitjára - és maguk fölőzték le a hasznot.

- Enyhítené ön a nyomort, Charusek, ha volna pénze? - kérdeztem hirtelen, minden átmenet nélkül. Hillel ajtaja előtt álltunk, és én kopogtattam.

- Hát oly alávalónak tart, hogy nem tenném meg? - kérdezte csodálkozva.

Mirjam léptei hallatszottak. Megvártam, míg lenyomta a kilincset, aztán hirtelen Charusek zsebébe csúsztottam a százast.

- Nem, Charusek úr, nem tartom önt ilyennek. De ön joggal alávalónak tarthatna, ha én nem tenném meg.

Mielőtt valamit felelhetett volna, megráztam a kezét, és behúztam magam mögött az ajtót. Míg Mirjam üdvözölt, feszülten figyeltem, hogy mit fog a diák tenni. Egy ideig állt, aztán halkán felzokogott, és

bizonytalan léptekkel lement a lépcsőn. Mint akinek a karfába kell fogódzkodnia.

Első eset volt, hogy beléptem Hillel szobájába. Csupasz volt, mint a börtön. A padló azonban ragyogóan tiszta és fehér homokkal volt beszórva. Az összes bútorzata két szék, egy asztal és egy fiókos szekrény. A falak mentén jobbról-balról egy-egy faállvány.

Mirjam velem szemben ült az ablaknál, én a mintázóviaszt böködtem.

- A művész előtt kell ülni, hogy a hasonlóságot eltalálja? - kérdezte Mirjam félénken, csakhogy a csendet megtörje.

Óvatosan kerültük egymás pillantását. Nem tudta, hogy merre nézzen, mert kínosan szégyellte nyomorúságos szobájukat. Az én arcom is égett a belső szemrehányástól, hogy miért nem törődtem már régóta Mirjam és atyja életmódjával. De valamit mégiscsak kellett felelnem a kérdésére.

- A modell jelenléte nem azért szükséges, hogy az ember a hasonlóságot eltalálja, hanem hogy összehasonlítsa a belső látványt a külső jelenséggel. - Még beszéd közben éreztem, hogy mennyire hamis volt minden, amit mondtam.

Eveken keresztül szolgálai módon követtem a festőknek azt a hamis tételét, hogy a külső természetet kell tanulmányozni, hogy művészt alkothassunk. Csak amióta Hillel azon az éjszakán ébresztett, azóta nyílt fel a szemem a belső látásra: az igazi látásra, mikor csukott szemmel látok, s a látomás rögtön szertefoszlik, mihelyt felnyitom a szememet. Mindenki azt hiszi, hogy részese ennek az adománynak, holott milliók között egy sincs a birtokában. Hogyan beszélhettem még csak a lehetőségéről is, hogy a belső látás csalhatatlan képét a testi szemünk durva eszközeivel ellenőrizzük! Mintha Mirjam is ezt gondolta volna. Csodálkozó arckifejezése legalább erre vallott.

- Kérem, ne vegye szó szerint, amit mondtam - szóltam mentegetőzve.

Nagy figyelemmel nézte, amint pálcikámmal a formát mélyítettem.

- Ugye roppant nehéz mindezt hajszál pontossággal a kőre átvinni?

- Az már csak gépies munka. Legalábbis nagyjából.

Szünet.

- Szabad majd látnom a gemmát, ha elkészül? - kérdezte.

- Hisz önnek szántam, Mirjam.

- Nem, nem; az nem járja... az ... az... - láttam, hogy a keze idegesen reszketett.

- Még ezt a csekélységet sem akarja tőlem elfogadni? - szakítottam gyorsan félbe. - Bárcsak többet is volna szabad önért tennem! Gyorsan félrefordította az arcát.

Mit is mondtam! Ezzel csak mélyen megsérthettem. Úgy hangzott, mintha a szegénységére tettem volna célzást. Jóvá tehetem-e még elszólásomat? Nem lesz aztán még rosszabb? Újra belekezdtem.

- Hallgasson meg nyugodtan, Mirjam, nagyon kérem! Oly végtelen sokkal vagyok adósa az atyjának, el sem képzelheti...

Mirjam bizonytalanul nézett rám. Nyilván nem értett meg.

- Igen, igen: végtelenül sokkal. Az életemnél is többel.

- Mert a segítségére volt, mikor elájult? Ez csak természetes.

Éreztem, nem tudta, hogy milyen kötelék kapcsolt az atyjához. Óvatosan tapogatóztam, hogy meddig mehetek el anélkül, hogy elárulnám, amit az atya előtte elhallgatott.

- Úgy vélem, hogy minden külső segítségnél többet ér a belső. Úgy értem, ami az egyik ember szellemi befolyásából a másikra sugárzik. Érti, hogy mit akarok mondani, Mirjam? Az embert lelkileg is meg lehet gyógyítani, nem csak testileg.

- És ezt tette volna?...

- Igen, ezt tette az apja velem! - szóltam, miközben megragadtam a kezét. - Nem érti, hogy teljes szívemből szeretnék valami örömet okozni, ha már nem is neki, legalább olyasvalakinek, aki oly közel áll hozzá, mint ön. Bízson bennem egy kicsit! Nincsen olyan kívánsága, amelyet teljesíthetnék?

- Azt hiszi, hogy boldogtalannak érzem itt magamat? - mondta a fejét rázva.

- Nem, egyáltalán. De talán vannak néha gondjai, amelyeket levehetnék a válláról? Önnek kötelessége - értse meg - kötelessége, hogy azokat megossza velem. Miért is élnek mind a ketten ebben a sötét, szomorú utcában, ha nincsenek rákényszerítve? Ön még oly fiatal, Mirjam, és...

- Hisz ön is itt él, Pernath úr - szakított félbe mosolyogva - hát önt mi köti ehhez a házhoz?

Meghökkenem. Igen. Igen, igaza volt. Miért is élek tulajdonképpen itt? Nem tudtam megmagyarázni, hogy mi köt ehhez a házhoz. Ezt ismételttem magamban és egy pillanatra egészen elfelejtettem, hogy hol voltam. És egyszerre úgy éreztem, mintha valami magaslaton állanék, - egy kertben, virágzó bodza mámorító illatát szívom be, - letekintek a városra...

- Valami régi sebet érintettem? Megbántottam? - szólalt meg Mirjam, a távolból.

Felém hajolt és félénken nézett az arcomba. Úgy látszik, sokáig ülhettem mereven, hogy annyira aggódni kezdett. Egy ideig még haboztam, aztán hirtelen feltört bennem a vágy, hogy Mirjam előtt kiöntsem a szívem. Elmondtam neki, mint valami kedves, régi barátnak, akivel az ember együtt töltötte egész életét, és aki előtt nincs titka, egész múltamat, hogy miképpen tudtam meg Zwakh egy elbeszéléséből, hogy a régebbi években elmebeteg voltam és meg voltam fosztva az emlékezéstől. Hogy az utóbbi időben képek ébredtek bennem, melyek a múltban gyökereztek és ez mind gyakrabban és gyakrabban ismétlődik meg, úgyhogy félek attól a pillanattól, mikor feltárul előttem életem egész elfeledett szakasza és ismét széttép. Csak a földalatti folyosóról nem beszéltem, arról az élményről, amit az apjával kapcsolatba hozhattam.

Közel húzódott hozzám és lélegzetét visszafojtva, mély részvétellel hallgatott, ami kimondhatatlanul jólesett. Végre oly emberre találtam, akinek kiönthettem a szívemet, ha szellemi egyedüllétem nagyon is nehezemre esett. Igaz, itt volt még Hillel is: de ő olyan volt nekem, mint valami felhőkön túl való lény, aki felbukkan, majd eltűnik, mint a fény, amelyet el nem érhetek, mikor szeretném. Meg is mondtam ezt Mirjammal: megértette. Ő is olyannak látta, ámbár az apja volt.

- Végtelen szeretettel csüggött rajtam az apám és én is rajta és mégis, - tette hozzá bizalmasan - mintha üvegfal választana el tőle, melyet nem tudok áttörni. Amióta eszemet tudom, mindig így volt. Mikor gyermekkoromban álomban megjelent, mindig a Főpap öltözetében láttam: mellén Mózes arany táblája a tizenkét kővel és halántékából kéken ragyogó sugarak áradtak ki. Azt hiszem, a szeretete a síron túlra

terjed és nagyobb annál, semhogy felfoghatnók. Ezt mondta anyám is, midőn titokban róla beszéltünk...

Hirtelen megborzongott és egész testében remegett. Föl akartam ugrani, de visszatartott.

- Legyen nyugodt, - folytatta - semmi az egész. Egy emlék csupán. Mikor az anyám meghalt, - csak én tudom, hogy szerette az apám - kislány voltam és azt hittem, meg kell fulladnom fájdalomban. Ekkor hozzáfutottam, belebújtam a kabátjába és fel akartam kiáltani. De nem bírtam, mert mindenem megbénult és apám - még most is a hideg borzongat, ha visszaemlékszem - mosolyogva rámnézett, homlokon csókolt és elhúzta a kezét a szemem előtt... Ettől a perctől kezdve mintha kitörölték volna belőlem a fájdalmat, melyet anyám elvesztése felett éreztem. Egyetlen könnyet sem bírtam ejteni, mikor eltemették ; a napot Isten ragyogó kezének láttam az égen, és csodálkoztam azon, hogy az emberek sírtak. Apám a koporsó mögött ment, mellettem, és ha föltekintettem, csendesen rám mosolygott és éreztem, hogy a tömeget borzadás fogta el, mikor ezt látta.

- És ön boldog, Mirjam? - kérdeztem halkán. Egészen boldog? Nincs valami rettenetes abban a gondolatban, hogy az apja olyan lény, aki túlnőtt minden emberin?

Mirjam örömmel intett nemet..

- Mint valami boldog álomban telik el az életem. Mikor az imént azt kérdezte, Pernath úr, hogy nincsenek-e gondjaim és hogy miért lakunk itt, szinte nevetnem kellett. Hát szép-e a természet? Na igen, a fák zöldek, az ég kék, de ezt mind szebben tudom elképzelni, ha becsukom a szemem. Nem kell kimennem a rétre, hogy ezt lássam. Hogy egy kicsit szűkölködünk és... és... éhezünk? A reménység, a várakozás ezerszer kárpótol érte.

- A várakozás? - kérdeztem csodálkozva.

- A csodára való várakozás - felelte Mirjam. Ezt ön nem ismeri? Akkor ön igazán nagyon nagy szegény. Hogy ezt oly kevesen ismerik?! Látja, ez is az oka, hogy sohasem járok ki és senkivel sem érintkezem. Azelőtt volt néhány barátnőm, - természetesen zsidó lányok -, de mindegyikünk csak mondta a magáét: ők nem értettek engem, én meg őket. Mikor csodákról beszéltem, először azt hitték, hogy tréfálok. Mikor aztán látták, hogy milyen más az én hitem a csodákban, mint az övék, és az, amit általában hisznek: akkor legszívesebben bolondnak tartottak

volna. De ennek ellentmondtak héber és arameus ismereteim, meglehetősen fürge gondolkodásom és az, hogy tudom olvasni a targumot és midrást és más ilyen mellékes dolgot. Végre találtak reám egy kifejezést, ami semmit, sem jelent: azt mondták, hogy fellengzős vagyok.

Mikor aztán fel akartam őket világosítani, hogy rám nézve a Bibliában és egyéb szent írásokban egyesegyedül a csoda a fontos, a lényeges, nem pedig az erkölcsi törvények, melyek a csodákhoz vezető rejtett utak csupán, akkor a társnőim csak közhelyekkel válaszoltak, mert restelltek bevallani, hogy a vallásos írásokból csak azt hitték el, ami éppúgy benne lehetne a polgári törvénykönyvben. A „csoda” szó pusztán hallatára kellemetlenül érezték magukat. Azt mondták, elveszítik a lábuk alól a talajt.

Hát lehetne annál valami is elragadóbb, mint a talajt a lábunk alól elveszíteni! A világ arra való, hogy agyongondoljuk - mondta egy ízben az apám -, csak aztán kezdődik az élet. - Nem tudom, hogy mit értett az „életen”, csak azt érzem néha, hogy egy napon föl fogok „ébredni”. Nem tudom ugyan elképzelni, hogy milyen is lesz az az ébredés. De mindig úgy képzeltem, hogy csodának kell megelőznie. Átéltél már valamilyen csodát, hogy egyre arra vársz? - kérdezték gyakran barátnőim. Tagadó válaszomra aztán hirtelen fölvidultak és győztesnek képzeltek magukat. Meg tud érteni ön, Pernath úr, ilyen szíveket? De nem akartam nekik elárulni, hogy én mégis csak átéltem csodákat, ha kicsiket is, - nagyon kicsiket... tette hozzá Mirjam ragyogó szemmel, miközben hangját szinte elfojtották az örömkönnyek.

- De ön meg fog érteni, - folytatta egész halkán, - gyakran heteken, sőt hónapokon keresztül csakis csodákból éltünk. Mikor már nem volt több kenyér a házban, de egyetlen falat sem, akkor tudtam, hogy ütött az óra! - Aztán leültem és vártam, míg a szívdobogástól alig bírtam lélegezni. És aztán, mintha valami űzött volna, leszaladtam az utcára és ott bolyongtam egy ideig, aztán amilyen gyorsan csak tudtam hazafutottam, hogy még apám előtt otthon legyek. És - és mindenkor találtam pénzt. Egyszer többet, másszor kevesebbet, de annyit mindenkor, hogy a legszükségesebbet bevásárolhattam rajta. Gyakran egy forintost találtam az utcán, már messziről fénylett felém és az emberek ráléptek, megcsúsztak rajta, és senki sem vette észre. - Ez néha annyira elbizakodottá tett, hogy olykor el sem mentem hazulról,

hanem csak a konyha padlóján keresgéltem, mint valami gyermek, hogy nem hullott-e az égből pénz vagy kenyér.

Egy gondolat cikázott keresztül az agyamon, és örömben mosolyognom kellett rajta. Mirjam meglátta.

- Ne nevéssen, Pernath úr, - szólt könnyörögve. Higgye el, tudom, hogy ezek a csodák megnőnek és egy napon...

- De hisz nem nevetek Mirjam! - nyugtattam meg. - Mit gondol! Végtelenül boldog vagyok, hogy ön nem olyan, mint a többiek, akik minden hatás mögött a megszokott okot keresik és visszahőkölnek, ha - mi ilyenkor azt mondjuk: Hál' Istennek! - egyszer másképpen történik.

Kezét nyújtotta.

- És ugye, sohasem fogja többé azt mondani, Pernath úr, hogy segíteni akar rajtam vagy rajtunk? Most, mikor tudja, hogy ezzel megfosztana a csoda lehetőségétől?

Megígértem. De magamban mást gondoltam. Kinyílt az ajtó és Hillel lépett be rajta. Mirjam átölelte, aztán engem üdvözölt. Szívélyesen, barátságosan, de ismét csak hűvös magázással. Mintha enyhe fáradtság vagy bizonytalanság nyomasztotta volna. Vagy tévedtem, talán csak a félhomályos szobában láttam ilyennek?

- Bizonyára a tanácsomért jött, - szólalt meg, mikor Mirjam magunkra hagyott bennünket - az idegen hölgy dolgában...?

Csodálkozva félbe akartam szakítani, de a szavamba vágott:

- Charusektől, a diáktól tudom. Megszólítottam az utcán, mert olyan furcsának tűnt. Mindent elmondott túláradó érzésében. Azt is, hogy ön - pénzt ajándékozott neki.

Átható tekintettel nézett rám, és minden szavát különös módon hangsúlyozta, de nem értettem, hogy mit akart mondani.

- Bizonyos, hogy ezáltal néhány cséppel több boldogság hullott le az égből, és - ebben az esetben talán nem is ártott, de néha az ember csak szenvedést okoz vele magának is és másnak is. A segítség nem olyan könnyű dolog, mint amilyennek ön tartja, kedves barátom! Máskülönben nagyon, nagyon egyszerű dolog lenne megváltani a világot. - Vagy nem gondolja? - Ön talán nem ad a szegényeknek? Gyakran mindenét, amije csak van? - kérdeztem. Mosolyogva rázta a fejét:

- Úgy látszik, hogy egyszerre talmudista lett Pernath mesterből, hogy kérdéssel felel. Hát ebben dologban nehéz vitázni.

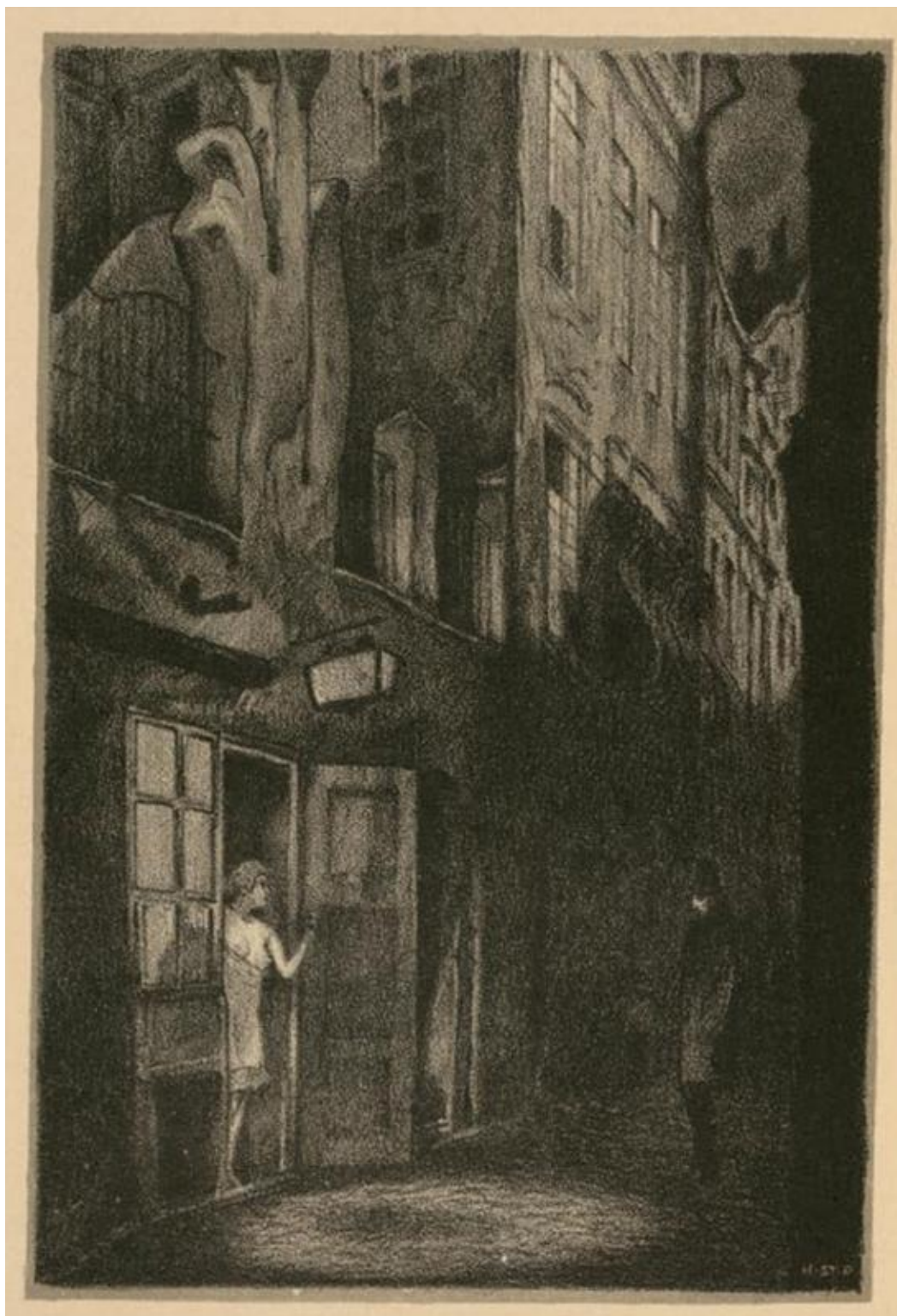
Szünetet tartott, mintha a feleletemre várt volna, de ismét csak nem értettem, hogy voltaképpen mire is várt.

- Egyébként - folytatta megváltozott hangon, - hogy az előbbi tárgyra visszatérjek, azt hiszem, hogy a védencét - a hölgyre gondolok - ebben a pillanatban nem fenyegeti veszély. Engedje érni a dolgokat. Bölcs dolog az előrelátás, de okosabb, szerintem, ha az ember bevárja a fejleményeket. Talán lesz alkalmam Aaron Wassertrummal találkozni. Azonban az első lépést neki kell megtenni. Akár önhöz jön, akár hozzám, mindegy, majd beszélek vele. Rajta fog állni, hogy elfogadja-e a tanácsomat vagy nem. Én mosom a kezeimet.

Aggódva próbáltam olvasni az arcában. Még sohasem beszélt ilyen hidegen és sajtáságosan fenyegetően. E mélyenfekvő, fekete szemek mögött kikutathatatlan mélység aludt.

"Mintha üvegfal volna közte és köztem" - Mirjam e szavai jutottak az eszembe. Szó nélkül kezet szorítottam vele és - elmentem.

Elkísért az ajtóig, és amikor a lépcsőn fölmenet még egyszer visszafordultam, láttam, hogy ő is megállt. és barátságosan intett utánam - de úgy; mint aki még mondani szeretne valamit, de nem tud.

RETTEGÉS

Az állt szándékomban, hogy köpenyt és botot véve, elmegyek vacsorázni az „Öreg Ungelt” kocsmájába, ahol esténként Zwakh, Vrieslander és Prokop késő éjszakáig szoktak üldögelni, és bolondos históriákat mesélnek egymásnak. Mihelyt azonban a szobámba léptem, szétfoszlott ez a szándékom, - mintha idegen kéz a testemről tépte volna le a ruhát.

A levegőben valami feszültség volt, amit nem tudtam mire vélni. Pedig kézzelfoghatóan éreztem, és néhány pillanat alatt oly hevesen fogott el, hogy nyugtalanságomban eleinte alig tudtam, mit tegyek előbb: gyertyát gyújtsak, bezárjam-e magam mögött az ajtót, üljek le vagy járjak fel s alá.

Talán a távollétemben valaki belopózott hozzám és elbújt? Talán a félelem, hogy megláthatom, ragadt át rám. Vagy talán Wassertrum járt itt?

Széthúztam a függönyöket, kinyitottam a szekrényt, egy pillantást vetettem az oldalszobába: - senki.

A kazetta érintetlenül ott volt a helyén. Nem az lenne-e a legjobb, ha a leveleket gyors elhatározással elégetném, hogy egyszer s mindenkorra megszabaduljak a gondtól? Előkerestem a kulcsot a mellényzsebemből - de hát éppen most kell megtörténnie? Van még elég időm holnap reggelig. Előbb gyertyát gyújtok! Nem találtam gyufát. Bezártam az ajtót? - Néhány lépést visszamentem. Majd ismét megálltam. Honnét egyszerre ez a félelem? Szemrehányással akartam illetni magam a gyávaságom miatt? - gondolataim a mondat közepén megálltak. Hirtelen örült ötletem támadt. Gyorsan, felállók az asztalra, széket ragadok és bezúgom a koponyáját annak, aki a padlón kúszik..., ha a közelembé ér. Hisz nincs itt senki, - mondtam hangosan és bosszúsan -, hát féltél-e valaha az életben? Semmit sem használt. A levegő, melyet beszívtam, ritka volt és csípős, mint az éter. Ha bármit is láthattam volna: akár az elképzelhető legrettenetesebbet, rögtön elmúlt volna a félelmem. Semmi nem mozdult. Tekintetemet befúrtam minden sarokba. Semmi.

Mindenütt csupa jól ismert tárgy: bútorok, ládák, a lámpa, a kép, a falióra - élettelen, régi, hűséges barátok. Azt reméltem, hogy rájuk pillantva, megváltoztatják alakjukat, s így fojtogató félelmemet érzékcsalódással magyarázhatom. De ez sem történt meg. Szigorúan megőrizték a formájukat. Túl mereven ahhoz, hogy a félhomályban

természetesnek hassanak. Ugyanaz alatt a kényszer alatt állnak, mint magad, - gondoltam magamban. Moccanni sem mernek. Miért nem ketyeg a falióra? Ez a leskelődés köröskörül minden hangot elnyelt. Megráztam az asztalt és csodálkoztam rajta, hogy meghallottam a neszt. Ha legalább a szél füttyülését hallanám a ház körül. - Még ez sem! Vagy a fa ropogna a kályhában: a tűz azonban kialudt. És folytonosan ugyanaz a rettenetes leskelődés a levegőben - szünet nélkül, folyvást, mint a vízfolyás.

Összes érzékem hasztalanul felajzva, mintegy ugrásra készen! Kétségbeesésemben nem hittem, hogy ezt túlélem. - A szoba tele volt szemekkel, amelyeket nem láthattam, tele volt céltalanul hadonászó kezekkel, amelyeket nem tudtam megfogni. Ez a rémület, - gondoltam magamban megadással - amely önmagát szüli, a megfoghatatlan semmitől való bénító ijedelem, amelynek nincs formája és szétrágja gondolkodásunk határait. Megmerevedtem és vártam. Talán egy negyed óráig várhattam. Hátha rászédhetem a kísértetet, és amint hátulról felém kúszik, megragadhatom. Hirtelen megfordultam: ismét semmi! Ugyanaz az idegölő „semmi”, amely bár nem volt, a saobát mégis betöltötte ijesztő létezése. Talán, ha kiszaladnék? Mi akadályoz meg benne? Velem jönne, - tudtam csálhatatlan bizonyossággal. Azt is beláttam, hogy a gyertyagyújtás sem használ, mégis addig kerestem a gyufát, míg megtaláltam. De a Kanóc nem akart égni és sokáig csak pislogott. A kicsiny láng nem bír sokáig élni, sem meghalni, és mikor végre sorvadó életre kapott, fénytelen maradt, mint valami sárga, piszkos pléhdarab. Nem, ennél jobb volt a sötétség.

Ismét eloltottam a gyertyát, és felöltözve az ágyra vetettem magamat. Elkezdtem számlálni a szívem dobbanását: egy, kettő, három, négy... ezerig, aztán ismét előlről - órákon, napokon, heteken keresztül - legalább nekem úgy tetszett, míg ajkam kiszáradt, és a hajam égnek állt. A megkönnyebbülés egyetlen pillanata nélkül. Elkezdtem a szavakat mondani, összefüggés nélkül, ahogy éppen a nyelvemre jöttek: herceg, fa, gyermek, könyv - aztán görcsösen ismételtem, míg hirtelen, mint barbár időkből származó értelmetlen, rettenetes hangok, meztelenül állottak előttem úgy, hogy csak erőlködve bírtam az értelmüket ismét megtalálni: her-ceg? köny-v? Nem örültem meg? Vagy nem haltam meg? Körültapogattam magamat. Felkelni! Ül a székbe! Leroskadtam a karosszékbe. Bárcsak jönne végre a halál! Csak ezt a vértelen rettentő leselkedést ne érezném többé! Nem a-k-a-r-o-m, nem

a-k-a-ro-m! Nem halljátok!? - kiáltottam magamon kívül. Erőtlenül hanyatlottam vissza! Nem bírtam felfogni, hogy még mindig éltem! Képtelen voltam bármit is tenni vagy gondolni, és csak merőn bámultam magam elé.

Miért is nyújtja nekem olyan kitartóan azokat a magvakat? - hömpölygött felém szüntelenül a gondolat. Lassanként végre felfogtam, hogy egy különös lény áll előttem, talán már azóta, amióta itt ülök - és a kezét nyújtja felém.

Egy ősz, széles vállú teremtes, zömök ember, fehér fából csavarvonalúra esztergált botra támaszkodva.

A feje helyén pedig sápadt köd gomolyog. Szantálfa és nedves pala dohos szaga áradt a jelenségből.

Teljes védtelenségem tudatában csaknem az eszemet vesztettem. Az idegtépő kínlódás, amelyet kiálltam, most halálfélelemmé sűrűsödött, és ebben a lényben öltött alakot. Önfenntartási ösztönöm azt súgta, hogy megőrülök a félelemtől és ijedtségtől, ha a fantom arcába nézek - óva intett tőle, a fülembé kiáltott, és mégis, valami úgy vonzott feléje, mint a mágnes, úgy, hogy nem tudtam elfordítani a tekintetemet a sápadt ködgomolyról, és a szemét, orrát és száját kerestem rajta. De bárhogyan is erőlködtem: a ködgomolyag nem mozdult. Sikerült ugyan mindenféle fejeket rálátni a törzsre, de mindig tudtam, hogy csak a képzeletem termékei. Valamennyi szertefoszlott szinte létrejött pillanatában. Egy egyiptomi ibisz fej élt még a legtovább. A fantom körvonalai a homályban alig észrevehetően összehúzódtak, majd ismét kiterjeszkedtek, mintha lassan lélegezne. Ez volt az egyetlen mozgása, amit észrevettem rajta. Lábak helyett csontcsontjai érintették a padlót, míg rajtuk a hússzürkén és vértelenül - arasznyira föl volt húzva.

A fantom mozdulatlanul nyújtotta felém a kezét. Kicsiny magvak voltak benne. Olyan nagyok, mint valami babszem, piros színűek, a szélükön fekete pontokkal. Mit kezdjek vele? Tompán éreztem, hogy földi mértékkel nem mérhető roppant felelősség terhel, ha most nem cselekszem helyesen. Sejtettem, hogy az okok birodalmában valahol két mérlegserpenyő lebeg, mindegyikben a fél világegyetem súlya: amelyikre én most egyetlen porszemet vetek, az lesüllyed. Ez volt az a rettenetes leselkedés körös körül, - most már megértettem! Még a kisujjadat se mozgasd! - tanácsolta az eszem -,még ha egy örökkévalóságig sem jönne a halál, hogy megváltson ettől a kintől.

Akkor is választasz, - súgta valami a bensőmben, - ha visszautasítod a magvakat. Itt nincs visszaút. Körülnéztem segítséget keresve, valami jelt, amely eligazítana. Semmi.

Bensőmben sincs sem tanács, sem ötlet - minden élettelen, halott. Az emberek milliárdjainak élete ebben a rettentő pillanatban annyit nyom csupán, mint a pehely - beláttam.

Késő éjjel lehetett, mert alig láttam szobám falát. A szomszédos műteremben léptek hangja hallatszott; valaki szekrényeket tolt, fiókokat ráncigált ki és dobott lármával a padlóra. Wassertrum hangját véltem felismerni, amint hörgő basszusával vadul átkozódott; nem figyeltem oda. Olybá tűnt csak, mint valami egér neszezése. Behunytam a szemem. Emberi arcok vonultak el előttem hosszú sorban. Lehunyttal szemmel - merev halotti maszkok - önnön nemzetségem, az elődeim. Mindig ugyanaz a koponyaforma, bármit változott is látszólag a típus. Föltámadtak a sírjaikból - simán elválasztott hajjal, majd rövidre nyírva, majd meg allonge parókával és gyűrűbe csavart tincsekkel - századok ivadékai, közelebb, mind közelebb hozzám, míg a vonásaik mind ismerősebbek és ismerősebbek lettek, és egyetlen utolsó arcba olvadtak: a Gólem arcába, amelyyel elődeim láncolata megszakadt.

A sötétség aztán kitöltötte a szobámat, amelynek közepén ott ültem egy karosszékben, előttem kiterjesztett karjával a szürke árnyék. Mikor kinyitottam a szemem, különös alakok álltak körülöttünk két körben, melyek egy nyolcast alkottak. Az egyik körben állók ibolyaszínű színjátzó ruhákba voltak burkolva, a másokban állók vöröses feketébe. Egy idegen faj tagjai, termetük magas és természetellenesen vékony arcukat fénylő kendők takarták. Szívem heves dobogása elárulta, hogy eljött a döntés pillanata. Ujjaim a magvak felé rándultak - és ekkor észrevettem, hogy a vöröses kör alakjait reszketés fogja el. Utasítsam vissza a magvakat? Most meg a kékes körben állókat járja át a remegés. Éles pillantást vettem a fej nélküli alakra. Mozdulatlanul állt, mint az előbb. Még a lélegzete is megszűnt.

Felemeltem a karomat - még mindig nem tudtam, hogy mit tegyek, - és rávágtam a fantom kinyújtott kezére úgy, hogy a magvak szétgurultak a padlón. Egy pillanatra elvesztettem az öntudatomat, és mintha feneketlen mélységbe zuhantam volna - majd ismét szilárdan álltam a lábamon. A szürke alak eltűnt s vele a vörös kör jelenségei. Ellenben a kékes alakok kört alkottak körülöttem; mellükön aranyos hieroglifák és mutatómeg hüvelykujjuk közt némán, mintha esküt

tennének, magasra tartották a vörös magvakat, amelyeket kiütöttem a fej nélküli fantom kezéből. Kint jégeső verdeste az ablakot, és dübörgés hangja remegtette meg a levegőt.

Téli zivatar száguldott a városon keresztül esztelen dühvel. Szabályos időközökben tompa ágyúlövések hangja hallatszott a Moldva felől, a jégzajlás kezdetét jelezve. Szobámban szüntelenül megvillant az egymást követő villámok cikázása. Hirtelen olyan gyöngének éreztem magamat, hogy a térdem reszketni kezdett, és le kellett ülnöm. Légy nyugodt - szólalt meg érthetően egy hang a közelemben -, légy teljesen nyugodt, ma lelsimurim van: az őriztetés éjszakája.

Lassanként alábbhagyott a vihar kábító zúgása, és már csak a jégeső egyhangú kopogása hallatszott a háztetőkön.

Tagjaimat bágyadtság lepte meg, csak tompán, szinte álomban éreztem, ami körülöttem történt.

Valaki a körből megszólalt: „Akit kerestek, nincs itt.” A többiek valami ismeretlen nyelven feleltek rá. Erre az első ismét mondott halkán valami mondatot, melyben a „Henoch” név fordult elő, a többit nem értettem.

A jégzajlás moraja, melyet a szél felénk hajtott a folyó felől, elnyomta hangjukat. Az egyik kivált a körből, hozzám lépett, rámutatott a mellén a hieroglifákra - ugyanazok a betűk voltak rajta, mint a többién - és megkérdezte, hogy el tudom-e olvasni.

Midőn kimerültségtől hebegve nemet mondtam, kinyújtotta felém a kezét és az írás, latin betűkkel, fénylőn, megjelent a mellemen:

CHABRAT ZEREH AVR BOCHER Aztán a betűk lassanként átalakultak a számomra ismeretlen írássá... Majd mély, álomtalan álomba merültem, amilyenben nem volt részem azóta, hogy Hillel a nyelvemet megoldotta.

ÖSZTÖN

Az utóbbi napok órái szinte elrepültek felettem. Alig szakítottam időt az étkezésre. Valami ellenállhatatlan kényszer hajtott a külső tevékenység felé, és reggeltől estig a munkaasztalomhoz kötött.

A gemma elkészült, és Mirjam úgy örült neki, mint valami gyermek. Az „I” betűt is kijavítottam az Ibbur könyvben. Karosszékemben hátradőlve nyugodtam. Lepergettem magam előtt az utóbbi órák apró eseményeit.

A takarítónőm a vihart követő reggelen berontott hozzám és jelentette, hogy az éjjel leomlott a kőhíd. Leomlott -különös! Talán éppen abban az órában, mikor a magvakat... nem, nem, erre nem akarok gondolni. Az akkori események még józan megvilágításban tűnhetnének fel, és én elhatároztam, hogy magamba fojtom, s míg maguktól föl nem ébrednek... nem, nem érintem őket. Mikor is volt, mikor még a hídon jártam, láttam a kőszobrokat - és most romokban hever, miután évszázadokkal dacolt.

Szinte fáj, hogy többé nem tehetem rá a lábamat. Ha fel is építik, nem lesz az többé a régi, titokzatos kőhíd.

Míg a gemmát véstem, órák hosszat erre kellett gondolnom. Oly magától értetődőn, mintha soha el nem feledtem volna, fölédtek az emlékeim: mily gyakran tekintettem fel gyermekkoromban és még később is szent Luitgard és a többi szent szobrára, amelyek most a zúgó habokban hevernek eltemetve.

Ismét láttam a sok, kedves apró dolgot, amelyeket ifjúságomban a magaménak mondhattam - és az apámat, anyámat és iskolatársaim seregét. Csak a házra, amelyben éltem, nem bírtam visszaemlékezni. Tudtam, hogy egy szép napon, mikor legkevesbé várom, előttem fog állni: s úgy örültem neki előre. Oly kellemes érzés volt, hogy minden természetesen és egyszerűen bomlott ki bennem.

Mikor tegnapelőtt a kazettából elővettem az Ibbur könyvét, - nem találtam rajta semmi csodálatosat. Olyan volt, mint egy régi, pergamenre írott könyv, drága iniciálékkal díszítve - semmi egyéb. Nem bírtam megérteni, hogyan hathatott rám valamikor oly kísértetiesen! Héber nyelven íródott, amelyet egyáltalán nem értettem. Vajon mikor jön érte az ismeretlen? Munkám közben olyan életöröm szállt meg, oly üdítő frissességet éreztem, hogy elűzte az éjszakai gondolatokat, amelyek ismét, orvul rám akartak támadni. Gyorsan elővettem Angelina arcképét, amelyről levágtam az ajánlást, - és megcsókoltam. Mindez olyan balgaság és esztelenség volt, de miért ne álmodhatnék egyszer én is a boldogságról, miért ne ragadnám meg a ragyogó jelent, miért ne örülnék neki, mint valami szappanbuboréknak? Talán sohasem teljesülhet, ami után a szívem sóvárog? Lehetetlen volna, hogy egyszerre híres ember legyek? Angelinával egyenrangú, ha nem is születéseemnél fogva? Vagy legalább Savioli doktorral egyenrangú? Mirjam gemmájára gondoltam. Ha még több is így sikerülne, mint ez, amelynél különbet nagy korok rangos művészei sem alkottak!

Megtörténhetnék az a véletlen is, hogy Angelina férje hirtelen meghal! Egyszerre melegem lett és fáztam: egy apró véletlen, és a reményem, a legmerészebb reményem öltene testet. Boldogságom mindenesetre vékony szálon függött, amely minden percben elszakadhatott. De nem történte ennél sokkal csodálatosabb dolog velem ? Olyan, aminek még a létezését sem sejtette az emberiség? Nem csoda-e, hogy néhány hét alatt olyan művészi képességek ébredtek fel bennem, amelyek magasan a középszer fölé emeltek? És az útnak még csak az elején állok! Talán nincs jogom a boldogságra? Egyet jelente a miszticizmus a vágyakról való lemondással ? Túlharsogtam a bensőmben megszólaló igent. Csak egy óráig akarok álmodni - egy percig - egy rövid emberi életen át!

Nyitott szemmel álmodtam: asztalomon nőttön-nőttek a drágakövek,és minden oldalról színes vízesésekkel vettek körül. Opálfák álltak csoportosan, és fényhullámokat lövelltek szerte, amelyek kékbe játszottak, mint az óriás trópusi pillangó szárnyai a nyártól illatos végtelen réteken. Szomjaztam és tagjaimat patakok jéghideg habjában hűtöttem le, amelyek gyöngyházként ragyogó sziklákról zúgtak alá. Tikkasztó forróság perzselte a lankás hegyoldalakat, amelyek tele voltak hintve virággal. Megrészegedtem a jázmin, a jácint, a nárcisz, a boroszlán illatától... Elviselhetetlen! Elviselhetetlen! Kioltottam a képet. Szomjaztam. A paradicsom kínjait éreztem. Feltéptem az ablakot, hogy a langyos szellő a homlokomat érje. A közeledő tavasz illata érződött.

Mirjam! Mirjamra kellett gondolnom. Amikor egy napon izgatottan hozzám jött, a falba kellett fogóznia, nehogy elessék, és elmondta, hogy csoda történt, valóságos csoda! Egy aranypénzt talált a kenyérben, amelyet a pék a rácson át a konyhaablak párkányára tett... Erszényemhez nyúltam. Remélem, hogy ma még nem késtem el vele, hogy ismét egy aranypénzt varázsoljak oda neki. Naponta meglátogatott, hogy társalogjon velem. De alig szólt valamit, annyira el volt telve a „csodával”. Egész valóját feldúlta ez az élmény, és amikor magam előtt láttam, ahogy hirtelen, minden külső ok nélkül - pusztán az emlékezés hatására - halálosan elsápadt, elszédültem a gondolatától, hogy vakságomban olyan dolgokat követtem el, amelyek beláthatatlan következménnyel járhatnak. Ha pedig Hillel legutóbbi, homályos szavait idézem emlékezetembe,és ezzel összefüggésbe hozom, akkor hideg borzongás fut rajtam végig. Az indítóok tisztasága nem menti az eljárásomat. Beláttam, hogy a cél nem szentesíti az eszközöket. És

hátha csak látszólag volt tiszta a segíteni akarás motívuma? Hátha valami rejtett hazugság húzódik meg mögötte? Az önelégült, öntudatlan vágy, hogy a segítő szerepében tobzódjam. Megzavarodtam. Világos volt előttem, hogy Mirjamot nagyon is felületesen ítélt meg. Már mint Hillel leánya, más volt, mint a többi leány. Hogyan is lehettem oly vakmerő, hogy ilyen balga módon beleavatkozzam a belső életébe, mely oly magasan állott az enyém fölött!

Óvakodnom kellett volna ettől már arca metszését látva is, mely inkább illett a hatodik egyiptomi dinasztiába és még ahhoz képest is túlságosan átszellemült volt, mint a mai kor észlény típusai közé. Csak az egészen ostoba ember bizalmatlan a látszattal szemben, olvastam valahol. Mennyire igaz! Mennyire igaz! Mirjam és én most jó barátok voltunk, bevalljam neki, hogy én csempészem minden nap az aranypénzt a kenyérébe? A csapás nagyon is váratlanul jönne. Elkábítaná. Ezt nem kockáztathattam. Óvatosan kellett eljárnom. Tompítsam le valamiképp a „csodát”? Ha például az aranypénzt nem a kenyérbe rejteném, hanem a lépcsőre tenném, ahol biztosan megtalálná, mikor az ajtót kinyitja, és így tovább?

Azzal vigasztalódtam, hogy majd valami újat találok ki, egy kevésbé meredek utat, amely lassanként a csodák világából átvezetné a mindennapokéba. Igen, ez a helyes! Vagy vágjam ketté a csomót? Avassam be az apját, és kérjem ki a tanácsát? Szégyenpír borította az arcomat. Erre a lépésre ráérek akkor is, ha a többi eszköz csütörtököt mondott. Csak rajta, nem szabad időt veszítenem! Jó ötletem támadt! Rá kellett vennem Mirjamot valami különös lépésre, néhány órára ki kellett őt ragadnom megszokott környezetéből, hogy más benyomások érijék. Kocsit bérelünk és kikocsizunk. Ki ismer ránk, ha a zsidónegyedet elkerüljük? Hátha szeretné megnézni a ledőlt hidat? Talán vele jöhetne az öreg Zwakh vagy volt barátnői közül valaki, ha illetlennek találná, hogy egyedül jöjjön velem. Szilárdan eltökéltem, hogy nem tűrök ellentmondást... A küszöbön összefutottam valakivel. Wassertrum volt! Úgy látszik, hogy a kulcslyukon leskelődött, mert épp lehajolt, amikor beleütköztem.

- Engem keres? - kérdeztem nyersen.

Furcsa beszédmódján, néhány bocsánatkérő szót hebegve, igent mondott. Felszólítottam, hogy lépjen be és üljön le, ő azonban megállt az asztal előtt, és görcsösen gyűrögette a kalapja karimáját. Arcából és minden mozdulatából ellenséges érzés sugárzott, amelyet hiába próbált

elrejtteni. Még sohasem láttam ezt az embert ennyire közelről. Nem rettenetes csúnyasága volt benne a visszataszító, ez inkább szánalmat keltett. Olyan volt, mintha születése alkalmával a természet dühében és utálatában az arcába rúgott volna. Az undorodásnak valami más, megfoghatatlan oka volt. A „vére”, ahogy azt Charusek találóan megállapította. Önkéntelenül megtörültem a kezemet, melyet beléptekor felé nyújtottam. Úgy látszik, észrevette a mozdulatomat, mert csak nagy megerőltetéssel bírta elnyomni hirtelen fellobbanó gyűlöletét.

- Szépen lakik itt, Pernath úr - szólalt meg végre, mikor látta, hogy nem teszem meg neki azt a szívességet, hogy én kezdjem a beszélgetést.

Szavaival ellentétben becsukta a szemét, talán hogy a tekintetemmel ne találkozzék. Vagy azt hitte, hogy ezáltal ártatlanabb lesz az arckifejezése? Látszott rajta, nagy megerőltetésébe kerül, hogy a megszokott stílusát mellőzze. Nem tartottam szükségesnek felelni, és vártam további szavait. Zavarában a reszelő felé nyúlt, amely - Isten tudja, hogyan - még Charusek látogatása óta az asztalon volt; de hirtelen visszakarta a kezét, mintha kígyó mart volna bele. Csodálkoztam tudatalatti, lelki érzékenységén.

- Persze, természetesen a szép berendezés az üzlethez tartozik, - szólt magát összeszedve - ha az embernek előkelő látogatói vannak.

Mintha ki akarta volna nyitni a szemét, hogy megfigyelje szavai hatását, de úgy látszik, még korainak tartotta, és gyorsan újra lecsukta a szemét. Sarokba akartam szorítani:

- Azt a hölgyet gondolja, aki a minap kocsiján látogatott el hozzám? Mondja csak meg nyíltan, hogy hová akar kilyukadni!

Egy pillanatig habozott, aztán megragadta a csuklómat, és az ablakhoz húzott. Az a különös mód, ahogy ezt cselekedte, arra emlékeztetett, ahogy néhány nappal ezelőtt a süketnéma Jaromirt odalent az odújába rángatta be. Görbe ujjai között egy csillogó tárgyat tartott elém.

- Mit gondol, Pernath úr, meg lehet ezt javítani?

Egy aranyóra volt, amelynek a fedelét mintha szándékosan elgörbítették volna. Nagyítót vettem elő: a fedél sarkai félig le voltak szakítva és - mintha belevéstek volna valamit. A betűket alig lehetett

elolvasni, az egészen friss karcolásoktól. Lassan mégis kibetűztem: K...rl Zott...mann

Zottmann? Zottmann? Hol is olvastam ezt a nevet? Nem tudtam rá visszaemlékezni. Zottmann? Wassertrum majd kiütötte a nagyítót a kezemből.

- A szerkezetnek nincs semmi baja. Ennek már magam utánanéztem. De a tokja el van rondítva.

- Csak egyenesre kell kalapálni, legfeljebb egy-két forrasztás. Higgyen nekem, ezt bármelyik másik aranyműves is megcsinálhatja önnek, Wassertrum úr!

- Súlyt helyezek rá, hogy szolid munka legyen. Afféle „művészi” munka - szakított félbe hevesen, szinte ijedten.

- Hát jól van, ha annyira akarja.

- Annyira akarom! - hangja megcsuklott izalmában. - Ezt az órát magam akarom hordani. És ha valakinek megmutatom, szeretnék vele eldicsekedni: ide nézzen, így dolgozik Pernath úr!

Undorodtam ettől a fickótól; szinte az arcomba köpte utálatos hízelgéseit.

- Ha egy óra múlva visszajön, készen lesz. Wassertrum görcsökben vonaglott.

- Az lehetetlen. Nem akarom. Majd három nap múlva. Négy nap múlva. Ráér a jövő héten. Egész életemen át szemrehányást tennék magamnak érte, hogy annyira siettettem.

Mi lehetett, hogy annyira magánkívül lett? Beléptem a mellékszobábjás bezártam az órát a kazettába. Angelina arcképe ott volt legfelül. Hirtelen becsaptam a fedelet, ha Wassertrum esetleg utánam lesett volna.

Mikor visszajöttem, feltűnt, mennyire elsápadt.

Élesen a szemébe néztem, de csakhamar elvetettem a gyanúmat. Lehetetlen! Semmit sem láthatott

- Tehát, talán a jövő héten - mondtam, csakhogy véget vessek a látogatásnak.

Egyszerre, mintha már nem volna sietős dolga, széket vett elő és leült. Most már, az előbbivel ellentétben, beszéd közben tágra nyitotta halszemét, és állhatatosan fixírozta a mellényem legfelső gombját...

Szünet.

- A „hölgy” természetesen azt mondta önnek, hogy ön ne tudjon semmiről, ha a dolog kitudódnék. Nemde? - csapott le rám hirtelen, minden bevezetés nélkül és öklével az asztalra csapott.

Különösen ijesztő volt, ahogy összefüggéstelenül az egyik beszédmódból a másikba csapott át, a hízelgésből a brutálisba. Nagyon valószínűnek tartottam, hogy a legtöbb embert, különösen a nőket rögtön a hatalmába keríti, mihelyt a legcsekélyebb fegyver is van ellenük a kezében. Fel akartam ugrani, az első gondolatom az volt, hogy megragadom a nyakánál és kihajítom, de meggondoltam, hátha okosabb lesz előbb megtudni, mit tervez.

- Igazán nem értem, Wassertrum úr - mondtam, és megpróbáltam bárgyú arcot vágni - miféle hölgyről beszél?

- No, majd a bíróságon számot ad róla, ha eskü alatt fog vallani. Értette? - rivallt rám gorombán. Majd kiabálva folytatta: - Csak nem fogja letagadni, hogy az a hölgy odaátról - és hüvelykujjával a műterem felé bökött - az ön szobájába szaladt egy szőnyegbe burkolózva, és semmi más nem volt rajta?!

A düh elhomályosította a szemem; a mellénél fogva megragadtam a gazembert és megráztam:

- Ha még egy szót mer szólni ezen a hangon, összetöröm a csontjait. Megértette?

Hamuszínre vált, visszaruskadt a székbe és dadogott:

- Mi az? Mi az? Mit akar? Hisz csak úgy mondtam!

Néhányszor végigsétáltam a szobában, hogy megnyugtassam magam. Meg se hallgattam, hogy mit hozott fel mentségére. Leültem, közvetlenül vele szemben, azzal a határozott szándékkal, hogy egyszer s mindenkorra tisztázni fogom az Angelinát érintő dolgot. Ha ez békés úton nem sikerül, kényszeríteni fogom Wassertrumot a nyílt ellenségeskedésre és néhány gyöngye nyílnak idő előtti kilövésére. Anélkül, hogy a zsidó közbeszólásait figyelemre méltattam volna, egyenesen a szemébe vágtam, hogy bármiféle zsarolás - ezt a szót erősen hangsúlyoztam - balul fog kiütni, mert vádjaira nincs semmiféle bizonyítéka. Én pedig határozottan ki tudom majd magamat vonni minden tanúskodás alól, ha ugyan erre egyáltalán sor kerülhetne. Angelina sokkal közelebb áll hozzám, semhogy ne menteném meg

bármilyen áron - még hamis eskü árán is! Arcában minden izom rángatózott, nyúlajka az orráig szétnyílt, a fogát csikorgatta és berzenkedve, mint valami pulykakakas, a szavamba vágott:

- Hát akarok én valamit a „hölgytől”? Hát hallgasson rám! - Magánkívül volt türelmetlenségében, hogy nem jöttem zavarba. - Nekem Saviolival van dolgom, az istenverte kutyával... akit... akit... - ordította el magát hirtelen.

Levegő után kapkodott. Hirtelen elhallgattam: végre odajutott, ahová akartam. De hamarosan összeszedte magát, és ismét a mellénygombomat fixírozta.

- Idehallgasson, Pernath - szólt, miközben igyekezett egy kereskedő higgadt, megfontolt beszédmódját utánozni - ön mindig a „hölgyről” beszél. No jó! A hölgy férjénél van. Jó : kalandba bocsátkozott egy fiatal gavallérral. Mi közöm nekem hozzá? - Kezével arcom előtt hadonászott, és az ujjait összeszorította, mintha egy csipet sót tartana köztük. - Végezze azt el a hölgy maga! Én világfi vagyok, ön is világfi. Ismerjük az ilyesmit mind a ketten, én csak a pénzemhez akarok jutni. Érti, Pernath?!

Csodálkozva figyeltem:

- Milyen pénzhez? Adósa önnek valamivel Savioli doktor?

Wassertrum kitérően felelt:

- Leszámolásom van vele. Ez egyre megy. - Meg akarja gyilkolni! - kiáltottam. Felugrott. Megtántorodott. Megcsuklott néhányszor.

- Igen! Meggyilkolni! Meddig akar még komédiázni velem?! - Ajtót mutattam neki:

- Takarodjék tüstént!

Lassan a kalapja után nyúlt, feltette a fejére és elindult. Aztán mégegyszer megállt.és olyan nyugalommal szólt, amilyenre nem tartottam képesnek:

- Így is jó. Én ki akartam önt engedni a játékból. Jó. Ha nem: nem. Irgalmas borbélyok csúf sebet vágnak. Az én üzletkönyvem betelt. Ha önnek esze volna, hisz az a Savioli önnek csak útjában van! Most... hát... mind a hármukkal végzek - szólt, miközben fojtogató mozdulatot tett a kezével.

Arcán olyan sátáni kegyetlenség ült és oly biztosnak látszott a dolgában, hogy a vér megfagyott az ereimben. Kellott valami

fegyvernek lenni a kezében, amelyről semmit sem sejtettem, és amelyről Charusek sem tudott. Éreztem, hogy a talaj megingott alattam.

A reszelő! A reszelő! - súgta valami belső hang. Felbecsültem a távolságot: egy lépés az asztalig, két lépés Wassertrumig... oda akartam ugrani... s ekkor, mintha a földből nőtt volna ki, ott állt a küszöbön Hillel. A szoba képe elhomályosult a szemem előtt. Csak annyit láttam - mint valami ködön keresztül -, hogy Hillel mozdulatlanul állt, és Wassertrum lépésről lépésre hátrált a falig. Aztán Hillel hangját hallottam:

- Ugye Aaron, ismeri ezt a mondást: Minden zsidó kezeskedik a másikért! Ne nehezítse meg nagyon a más dolgát! - Még hozzáfűzött néhány héber szót, amit nem értettem.

- Minek hallgatózik az ajtó mögött? - rikácsolta a zsidó remegő ajakkal.

- Hogy hallgatóztam vagy sem, arra ne legyen gondja! - szólt Hillel, s szavait ismét egy héber mondással fejezte be, mely ezúttal fenyegetésnek hangzott.

Azt hittem, veszekedés lesz belőle, de Wassertrum egy szót sem szólt, hanem egy pillanatig habozni látszott, majd dacosan elment. Izgatottan Hillelre néztem. Intett, hogy hallgassak. Nyilván várt még valamire, mert feszülten fülelt a folyosó felé. Be akartam zárni az ajtót, de Hillel egy türelmetlen kézmozdulattal visszatartott. Talán egy perc múlva ismét hallottam a zsidó csoszogó lépteit, amint felfelé jött a lépcsőn. Hillel szó nélkül kiment, és helyet adott neki. Wassertrum várt, míg Hillel hallótávolságon kívül ért, aztán mogorván rám mordult:

- Adja vissza az órámat!

ASSZONY

Hol is maradhatott Charusek? Csaknem huszonnégy órája, hogy nem mutatkozott. Elfelejtette talán a megbeszélte jelet? Vagy nem látta talán?

Az ablakhoz mentem, és úgy igazítottam be a tükröt, hogy a rávetülő napsugár egyenesen a diák pincelakásának rácsos ablakára hulljon. Hillel tegnapi beavatkozása meglehetősen megnyugtató. Bizonyosan

figyelmeztetne, ha veszély fenyegetne. Ezenfelül: Wassertrum semmi lényegesbe nem kezdhetett. Mikor itthagytam, visszatért a boltjába - odapillantva észrevettem, hogy mozdulatlanul támaszkodik a tűzhelylemezekhez, ahogy már korán reggel láttam. Tűrhetetlen ez az örökös várakozás!

A nyitott ablakon keresztül beáramlott a lágy, tavaszi szellő, beteg voltam a vágyakozástól. Hogy csöpög a hólé a háztetőkről! És hogy ragyognak a finom vízfonalak a napfényben! Valami láthatatlan erő kifelé húzott. Türelmetlenül jártam fel s alá a szobámban. Egy székre vettem magam, majd ismét felálltam. Bizonytalan szerelem vágya rügyezett a lelkemben. Egész éjszaka kínozott. Egyszer Angelina volt az, aki hozzám simult, aztán Mirjammal beszélgettem, látszólag egészen ártatlanul. Alig téptem szét ezt a képet, újra Angelina volt mellettem, megcsókolt, éreztem a haja illatát, lágy cobolyprémje a nyakamat csiklandozta, aztán lecsúszott a meztelen válláról és - Rosinává változott, aki mámorosan lehunyt szemmel táncolt - frakkban - meztelenül,... és mindezt félálomban láttam, amely azonban az ébrenléthez hasonlított. Édes, emésztő, borongó ébrenléthez. Hajnalban második énem, az árnyékszerű Habbal Garmin „a csontok lehelete”, akiről Hillel beszélt, állt az ágyam előtt. Láttam a szemén, hogy a hatalmában van, hogy felelnie kell minden kérdésemre, mindenre, amit földi, vagy a túlvilági dolgokról kérdezek. Csak erre várt: a titokzatosság iránti szomjám nem bírta vérem hevével. Elküldtem a fantomot, hogy vegye fel Angelina képmását, aztán összezsugorodott az alef betűvé, majd meztelen óriásasszonyá nőtt, amilyenek az Ibbur könyvében láttam földrengéshez hasonló érverésével, fölém hajolt és én beleheltem forró testének kábító illatát.

Charusek még mindig nem jött meg? A templomtornyokból harangzúgás hangzott. Még egy negyedórát akarok várni - azután kiinnét! Nyüzsgő utcákon akarok sétálgatni, ünneplőbe öltözött emberek között, el akarok vegyülni a gazdagok városnegyedének forgatagában, kihívó arcú, keskeny szemű, karcsú lábú szép asszonyok látványában gyönyörködni.

Azzal mentegetőztem magam előtt, hogy talán véletlenül találkozni fogok Charusekkel. A könyvespolcra előszedtem az ósdi tarokkkártyát, hogy gyorsabban űzzem el az időt. Hátha ösztönzést merítek a képekből egy kámeatervhez. Kerestem a pagátot. Nem találtam. Hová is keveredhetett? Újra átlapoztam a kártyát, és mélyen elgondolkodtam

rejtett értelmükön. Különösen az érdekelt, hogy mit jelenthet az „akasztott”. Egy férfi lógott kötélén ég és föld között, fejfelé, karjai a hátán összekötve, jobb alsó lábszára a balon átvetve úgy fest, mint egy kereszt egy megfordított háromszög fölött. Érthetetlen hasonlat. Itt van! - Végre! Charusek megjött. Vagy talán mégsem? Kellemes meglepetés: Mirjam volt.

- Tudja Mirjam, éppen önhöz akartam menni, hogy megkérjem, jöjjön velem kocsikázni? Ez nem volt ugyan a teljes igazság, de nem töprengtem rajta tovább. - Ugye nem utasítja vissza!? Ma oly végtelenül vidám a szívem, hogy ön, csakis ön teheti fel örömömre a koronát, Mirjam.

- Kikocsizni? - szólt oly meglepetéssel, hogy hangosan elnevettem magam.

- Hát annyira csodálatos az indítványom?

- Nem, nem,... de - miközben kereste a szavakat, - hallatlanul különös. Kikocsizni!

- Nincs ebben semmi különös, ha meggondolja, hogy százezren is megteszik, vagy tulajdonképpen csakis ezt teszik egész életükben.

- Igen, más emberek! - ismerte el még mindig zavartan.

Megfogtam mind a két kezét:

- Azt szeretném, Mirjam, hogy abból az örömből, amit más emberek élvezhetnek, önnek sokkal nagyobb része legyen.

Hirtelen halálsápadt lett, és merev tekintetén láttam, hogy mire gondolt. Mintha szúrás ért volna.

- Ne gondoljon mindig a „csodára” - csillapítottam. - Ígérje meg, kérem, barátságból! - Szavaimból kiérezte aggodalmamat és csodálkozva nézett rám.

- Ha nem dúlná fel annyira a lelkét, önnel együtt örülnék neki, - de így? Tudja Mirjam, hogy nagyon aggódom az ön - hogy is mondjam csak - lelki egészségéért! Ne vegye szó szerint - de bárcsak ne történt volna meg a „csoda”!

Vártam, hogy ellentmondjon, de csak gondolatokba merülve bólintott.

- Ugye, elemésztí önt? Nincs igazam, Mirjam?

- Néha magam is szinte azt kívánom, hogy bárcsak ne történt volna meg! - szólt összeszedve magát. Szavai reménnyel töltöttek el. - Ha

meggondolom, hogy jöhetnek olyan idők, mikor csodák nélkül kell élnem... - egészen lassan beszélt, mintegy álomba merülve.

- De hiszen hirtelen meggazdagodhat, és akkor nincs rá többé szüksége - vágtam közbe meggondolatlanul, de hirtelen abbahagytam, látva a rémületet arcán - azaz, hogy természetes úton is megszűnhetnek a gondjai, és akkor a csodák a szellem világához tartoznak majd: belső élmények lesznek.

Mirjam a fejét rázta és folytatta:

- A belső élmények nem csodák. Elég különös, hogy élnek emberek ilyen élmények nélkül. Én gyermekkorom óta, nap-nap után átélek ilyeneket...

Hirtelen abbahagyta és sejtettem, hogy van még más egyéb is, amiről nekem eddig sohasem beszélt, láthatatlan események szövődnek az életébe, akárcsak az enyémbé.

- De ez nem tartozik ide - folytatta -, ha valaki egyszerre idejönne és kézrátevással betegeket gyógyítana: nem mondanám csodának. Csak ha az élettelen anyag - a föld - lélektől meglelkesedett volna, akkor teljesednék ki, ami után vágyódom, mióta az eszemet tudom. Egyszer azt mondta az apám, hogy a kabalának kettős értelme van: az egyik mágikus, a másik pedig elvont, és a kettő sohasem fedi egymást. A mágikus magához vonhatja az elvontat, de megfordítva soha. A mágikus kabala adomány, a másikat meg lehet szerezni; de vezető segítsége is kell hozzá. Én az adományt áhítom. Amit amúgy meg bírnék szerezni, az közömbös előttem, értéktelen, mint a por. Ha elgondolom, hogy jöhetnek idők, midőn ismét e csodák nélkül kell élnem - láttam, hogy ujjai görcsösen rángatództak, és megbánás marcangolta a lelkemet, - azt hiszem, hogy ennek a pusztaság lehetőségére meg kellene halnom.

- Ezért óhajtja, hogy a csoda bárcsak meg sem történt volna? - kérdem.

- Csak részben. Van még egyéb oka is. Még nem voltam elég érett hozzá, hogy a csodát ilyen formában megéljem. Azaz, hogy is magyarázzam meg ezt önnek? Tegyük föl, például, hogy évek óta éjszakánként mindig ugyanaz az álmom volna, amely mindig tovább szövődik és amelyben valaki - mondjuk, egy másvilág lakója, - kioktat, hogy mily távol vagyok még a csoda megélésének mágikus érettségétől és azonfelül felvilágosít az értelem oly kérdéseiben is, melyek néha

napközben foglalkoztatnak. Ön meg fog érteni: egy ilyen lény minden elképzelhető földi boldogságot pótolni képes. Ez az a híd, amely a túlvilággal köt össze, Jákob létrája, amelyen át a hétköznapi sötétségéből fölszállott a világosságba. Ő a vezetőm, a barátom, a hitem, hogy lelkem homályos útjain el ne tévedjek, ha benne bízom, aki még soha nem csapott be. Egyszerre ellentétben mindazzal, amit mondott, „csoda” keresztezi az életemet! Kinek higgyek mármost? Ami annyi éven át eltöltött, csalódás lenne? Ha ebben kételkednem kellene, akkor feneketlen mélységbe zuhannék. És a csoda mégis megtörtént! Ujjonganék örömben, ha...

- Ha?... - szakítottam félbe lélegzetem visszafafojtva. Hátha kimondja a megváltó szót, és én mindent bevallhatok.

- Ha megtudnám, hogy tévedtem, hogy nem is történt velem csoda! De olyan bizonyosan tudom, mint ahogy itt ülök, hogy ebbe belepusztulnék - (a szívem verése megállott) -, hogy az égből hullnék vissza erre a földre! Azt gondolja Pernath úr, hogy ilyen ember elviselhet?

- Kérjen tanácsot az apjától! - szóltam tanácstalanul félelmemben.

- Apámtól? Segítséget? - értetlenül nézett rám. - Ahol csak két út van a számomra, hogyan találhatna ő egy harmadikat?... Tudja, mi volna a számomra az egyedüli menekvés? Ha az történnék meg velem, ami önnel megtörtént. Ha el tudnám feledni egész életemet mind e mai napig, eddig a percig. - Nem különös? Nekem a legnagyobb boldogság lenne, amit ön a legnagyobb szerencsétlenségnek érez!

Sokáig hallgattunk mind a ketten. Aztán mosolyogva megragadta mindkét kezemet. Szinte vidáman.

- Nem akarom, hogy miattam eméssze magát. - (Mirjam vigasztalt engem - engem!) - Az imént oly jókedvű és boldog volt a tavasztól, és most maga a megtestesült szomorúság. Nem kellett volna semmit sem mesélnem. Tépje ki az emlékezetéből, és legyen vidám, mint az imént! Hisz én oly jókedvű vagyok...

- Ön jókedvű, Mirjam! ? - szakítottam félbe keserűen.

- Igen! Igazán jókedvű vagyok! - szólt meggyőződéssel. Mikor önhöz jöttem, kimondhatatlanul aggódtam - nem tudtam, miért. Nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy valami nagy veszedelemben forog. Aztán ahelyett, hogy örülnék neki, hogy egészségben jókedvben lelem, teleóbégattam a fejét és...

- Ezt csak azzal teheti jóvá, ha kocsikázni jön velem! - szóltam erőltetett vidámsággal, és annyi pajzansággal a hangomban, amennyire csak tőlem tellett. - Szeretném látni, Mirjam, hogy sikerül-e elűznöm szomorú gondolatait. Beszéljen, amit akar: ön távolról sem valami egyiptomi varázsló, hanem egyelőre egy fiatal lány, akinek a tavaszi szellő még megzavarja a fejét.

Hirtelen egészen felvidult.

- Mi történt ma önnel, Pernath úr? Még sohasem láttam ilyennek! - Különbösen, ami a „tavaszi szellőt” illeti, nálunk zsidó lányoknál a szüleink szokták a tavaszi szellőt irányítani, nekünk pedig engedelmeskedni kell. Meg is tesszük, természetesen. Ez már a vérünkben van. - Nekem ugyan nem - tette hozzá komolyan - az anyám mereven ellenállt, amikor ahhoz a borzalmas Aaron Wassertrumhoz kellett volna feleségül mennie.

- Mit? Az anyjának férjhez kellett volna mennie a zsidóhoz?

Mirjam bólintott.

- Hál' Istennek, a dologból nem lett semmi. A szegény ember ezt megsemmisítő csapásnak érezte.

- Szegény ember, azt mondja róla? - pattantam fel. Az a fickó gazember.

- Bizonyos, hogy gazember - szólt Mirjam a fejét csóválva - de akit a természet így megbélyegzett, és nem lesz gazember, annak prófétának kell lennie.

Kíváncsian közelebb húzódtam hozzá.

- Tud róla valami pontosabbat? Érdekelne. Különös okom...

- Ha egyszer látná a boltja belsejét, Pernath úr, akkor megtudná, hogy milyen a lelke. Azért mondom ezt, mert gyermekkoromban sokat voltam ott. - Miért néz rám olyan csodálkozva? Van ebben valami különös? - Hozzám mindig barátságos és jóságos volt. Egyszer, jól emlékszem, egy nagy, ragyogó követ ajándékozott nekem, amely különösen megtetszett a holmijai között. Anyám azt mondta, hogy briliánskő, és természetesen azonnal vissza kellett vinnem.

Előbb sokáig nem akarta visszavenni, aztán dühösen kitepte a kezemből, és messzire elhajította. De láttam, hogy a könnyei hullottak; eleget tudtam már akkor is héberül, hogy megértsem, amit mormolt: „minden elátkozott, amit a kezem érint.”... Ez volt az utolsó eset, hogy

meglátogathattam. Ezután soha többé nem hívott, hogy menjek le hozzá. Tudom is, hogy miért: ha nem próbáltam volna vigasztalni, akkor minden a régiben maradt volna. De mivel nagyon megesett rajta a szívem, és ezt meg is mondtam neki, nem akart többé látni... Nem érti, Pernath úr? Pedig a dolog világos: ez az ember megszállott, olyan, aki azonnal bizalmatlan lesz, gyógyíthatatlanul bizalmatlan, mihelyt valaki a szívéhez ér. Még sokkal rútabbnak tartja magát, mint amilyen a valóságban, ha ez ugyan egyáltalán lehetséges. Ebben gyökerezik minden gondolata és minden cselekedete. Azt mondják, hogy a felesége szerette, talán inkább szánalomból, mint szerelemből, mindenesetre nagyon sokan hitték így. Az egyetlen, aki ennek az ellenkezőjéről mélyen meg volt győződve, ő maga volt. Midenütt árulást és gyűlöletet szimatolt. Csak a fiával tett kivételt. Azért-e, mert csecsemőkorától látta felnőni, tehát kezdettől fogva, úgyszólván átélte gyermeke minden tulajdonságának a kibontakozását, és így sohasem jutott el egy olyan ponthoz, amelybe a bizalmatlansága belekapaszzkodhatott volna; vagy pedig a zsidóságában rejlett, hogy minden szeretetét, amire csak képes volt, az utódjára árasztotta - mert élt benne a fajunknak az az ösztönös félelme, hogy kihalhatnánk és nem tudnánk betölteni hivatásunkat, amelyet elfelejtettünk, amely azonban homályosan él bennünk: ki tudná megmondani?

Szinte bölcsességgel volt határos az a körültekintés, amellyel fiának nevelését irányította. Csodálatos volt ez, egy hozzá hasonló iskolázatlan embernél. A pszichológus éles elméjével elhárított a gyermek útjából minden olyan élményt, amely a lelkiismeret kialakulását növelhette volna, hogy megkímélje a jövő lelkiszenvedésektől. Egy kiváló tudóst vett melléje tanítónak, akinek az volt a véleménye, hogy az állatok érzéketlenek, és fájdalmuk megnyilatkozása csupán mechanikus reflexmozgás.

Messzetekintő nevelési rendszerének az volt az alapja, hogy az ember minden teremtményből annyi örömet és élvezetet préseljen ki, amennyit csak lehetséges, a használhatatlan héjat pedig dobja el. Hogy a hatalom kulcsának a pénzt tartotta, azt gondolhatja, Pernath úr. Ő maga gondosan eltitkolta a gazdagságát, hogy a befolyása határait homályba burkolja. Hasonló eszközökről gondoskodott a fiának is, egyúttal azonban megkímélte egy látszólag szegényes élet kínjától. Átitatta a lelkét a „szépség” pokoli hazugságával, megtanította az esztétika külső és belső formájára. Kioktatta, hogy külsőleg mutassa a

mezei liliom képét, belülről pedig dögkeselyű legyen. A „szépség” ilyen felhasználása valószínűleg nem az ő saját találmánya volt, hanem valami művelt egyéntől kapott tanács javított kiadása. Sohasem vette rossz néven, hogy a fia később, amikor és ahol csak lehetett, megtagadta. Ellenkezőleg: a kötelességévé tette, hiszen a szeretete önzetlen volt, mint ahogy az apámról mondtam, abból a fajtából való, amely a síron túl is hat.

Mirjam hallgatott egy pillanatig. Láttam rajta, hogy némán szötte tovább a gondolatait. Megéreztem a hangja csengéséből, amikor folytatta, különös gyümölcsök teremnek a zsidóság fáján.

- Mondja, Mirjam, - kérdeztem - nem hallott arról, hogy Wassertrum boltjában van egy viaszfigura? Nem tudom már, hogy ki mesélt róla, - talán csak álom volt...

- Nem, nem, a dolog valóban úgy igaz, Pernath úr. Boltja egy sarkában, a leghetlenebb limlomok között; ott van egy életnagyságú viaszfigura, mellette egy szalmazsák, amelyen a zsidó alszik. Azt mondják, hogy évekkel ezelőtt egy mutatványosbódé tulajdonosától csalta ki, mert hasonlított egy leányra - egy keresztény lányra -, aki állítólag egyszer a szeretője volt. Charusek anyja! - ötlött az eszembe. - Nem tudja a nevét, Mirjam?

Mirjam a fejét rázta:

- Ha érdekl, megtudakoljam?

- Dehogysis, Mirjam; igazán közömbös rám nézve. (Láttam a szeme villanásán, hogy belemelegedett a beszédbe. Feltettem magamban, hogy nem engedem magához térni.) - De sokkal jobban érdekel az a téma, amit az imént futólag érintett. A „tavaszi szellőre!” gondolok. Az apja bizonyára nem írná önnek elő, hogy kihez menjen feleségül.

Vidáman felkacagott:

- Az apám ? Hova gondol!

- Nos, ez nagy szerencse rám nézve. - Hogy-hogy? - kérdezte gyanútlanul. - Mert akkor még van esélyem.

Csak tréfa volt az egész, ő sem vette másként. Mégis hirtelen felugrott, és az ablakhoz ment, hogy ne vegyem észre a pirulását. Hogy zavarából kimentsem, másra tereltem a beszédet:

- Azt az egyet, mint régi barátja, kérem: avasson bele a dologba, ha egyszer odáig jutott. Vagy talán hajadon akar maradni?

- Nem! Nem! Nem! - oly határozottsággal tiltakozott ellene, hogy akaratlanul is mosolyognom kellett - egyszer csak férjhez kell mennem. - Természetesen. Ez magától értetődik. Ideges lett, mint valami bakfis.

- Nem tud egy percig sem komoly maradni, Pernath úr? - Engedelmesen ráncba szedtem az arcomat, mire ismét leült. - Tehát: ha azt mondom, hogy egyszer majd férjhez kell mennem, azzal csak azt értem, hogy eddig még nem törtem ugyan a fejem azon, hogy pontosan hogy történik majd - de másrészt bizonytalannal nem érteném az élet értelmét, ha feltételezném, hogy azért jöttem asszonyként a világra, hogy gyermektelen maradjak.

Amióta ismerem, most láttam először nőies vonásokat az arcán.

- Álmaimban elképzelem - folytatta halkán, -í hogy a két végső cél két lény egybeolvadása azzá, aminek a „hermafrodita” lehetne a szimbóluma. Nem hallott soha a régi egyiptomi Osiriskultuszról ?

- A „hermafrodita”? - kérdeztem feszült figyelemmel.

- Férfinak és nőnek félistenné való mágikus egyesülését értem ez alatt. - Mint végcél?

- Nem, nem mint végcél, - hanem mint egy új útnak a kezdetét, amely örök, és nincs vége.

- És azt hiszi, Mirjam, hogy egykor meg fogja találni, akit keres? - kérdeztem megrendülten. - Nem lehetséges-e, hogy egy másik távoli országban él, talán nem is ezen a földön?

- Erről semmit sem tudok - mondta egyszerűen.-Nekem várnom kell. Ha idő és tér el is választana tőle, amit nem hiszek, miért volnék különben ideláncolva a gettóba - vagy ha nem ismernék fel egymást, és ha nem találnám meg, akkor az életemnek nem volt célja,és az egész csak valami ostoba démon értelmetlen játéka volt. De kérem, kérem, ne beszéljünk többet erről - könyörgött, - ha az ember csak ki is mondja ezt a gondolatot, máris valami csúf földi mellékízt kap, és én nem szeretném...

Hirtelen abbahagyta.

- Mit nem szeretne, Mirjam?

Felemelte a kezét. Gyorsan felkelt és így szólt: - Látogatója érkezik, Pernath úr.

A folyosóról selyemruha suhogása hallatszott. Heves kopogás. Aztán: Angelina! Mirjam menni akart, visszatartottam:

- Szabad bemutatnom: egy kedves barátom leánya, - a grófnő.

- Már ide se lehet hajtani kocsin. A kövezet felszakítva. Mikor fog végre emberhez méltó környékre költözni? Kint olvad a hó és ujjong az ég, hogy szinte szétveti az ember mellét, maga pedig itt gubbaszt cseppkőbarlangjában, mint valami vén béka... Különben tudja, hogy tegnap az ékszerészemnél jártam és azt mondta, ön a legnagyobb művész, a legfinomabb gemmavéső!

Angelina csacsogott, mint valami vízesés, és én el voltam bűvölve. Csak a kék sugárzó szemét láttam, apró lakkcsizmába bújtatott kicsiny lábait a drága prémből kivilágító szeszélyes arcát és rózsás fülcimpáit. Folyvást beszélt, úgyhogy még lélegzethez sem jutott.

- Kocsim az utcasarkon áll. Már attól tartottam, hogy nem találom itthon. Remélem, még nem ebédelt? Előbb kikocsizunk, igen, hova is kocsizunk először? Először is elhajtatunk, várjon csak... igen, egyszerűen: kihajtatunk a gyümölcsös kertbe vagy valahova a szabadba. Jöjjön, jöjjön, vegye a kalapját; aztán együtt ebédelünk és elcsevegünk estig. Vegye már a kalapját. Mire vár még? A kocsiban van egy jó meleg, puha takaró, abba beburkolózunk és összebújunk, míg pompás melegünk lesz.

Mit feleltem volna rá? Hogy éppen most beszéltünk meg barátom leányával egy sétakocsikázást? Mirjam pedig máris sietve elbúcsúzott Angelinától, mielőtt ezt elmondhattam volna. Elkísértem az ajtóig, bár kedvesen szabadkozott.

- Hallgasson meg, Mirjam, itt a lépcsőn nem mondhatom el, hogy mennyire kedvelem önt... és hogy ezerszer szívesebben mennék magával...

- Nem szabad a hölgyet megvártni, Pernath úr, Isten vele és jó mulatságot!

Nagyon kedvesen és őszintén mondta, de láttam, hogy a fény kialudt a szemében. Lesietett a lépcsőn, és a fájdalom összeszorította a torkomat. Mintha egy egész világot veszítettem volna el.

Mintha mámoros lettem volna, úgy ültem Angelina oldalán. Rendkívüli iramban hajtattunk át az emberektől nyüzsgő utcákon.

Az élet zajlása elkábított, és a tovasikló képekben csak egy-egy fényfoltot tudtam kivenni: fülbevalókban és karmantyú láncokban csillogó ékköveket, fényes cilindereket, fehér női kesztyűket, egy

pulikutyát rózsaszínű csokorral a nyakán, amint ugatva belé akart harapni a kerekbe: ezüst szerszamos tajtékzó pejlóvak vágtattak velünk szembe, egy kirakatban gyöngyfüzérek és ékszerek csillogtak, selyem fénylett a leányok karcsú csípőjén.

Az arcunkba vágó csípős szél csak annál kábítóbban érezte Angelina testének bódító melegét.

A rendőrök tisztelettudóan félreugrottak az utcakereszteződéseknél, mikor elváltattunk mellettük.

Aztán lépésben hajtattunk a rakodóparton, amelyen végeleáthatatlan kocsisor haladt, s az összedőlt kőhíd mellett, ahol a bámulok nagy tömege hullámozott.

Alig néztem oda, Angelina legkisebb szava, szempillája rebbenése, ajka gyors játéka, minden, minden, végtelenül fontosabb volt nekem, minthogy elnézzem a pillérek sziklaromjait, ahogy a rohanó jégtömböknek vetik a vállukat.

Utak egy parkban. Aztán ledöngölt, ruganyos föld. Aztán lombzizegés a lovak patái alatt, nedves levegő, varjűfészkek csupasz faóriásokon, mezők halott zöldjén tűnő hószigetek, mintha álomban vonult volna el előttem.

Angelina néhány rövid, szinte közömbös szóval kezdett el Savioli doktorról beszélni:

- Most, hogy a veszély elműt, - mondta gyermeki elfogulatlansággal - és tudom, hogy Savioli ismét jobban van, az egész űgy borzasztó unalmasnak tetszik. - Végre ismét örűlni akarok, fölnyitni a szememet és belemerűlni az élet habzó árjába. Azt hiszem, az asszonyok mind ilyenek, csak nem vallják be. Vagy olyan ostobák, hogy maguk sem tudják. Nem gondolja? - Oda se figyelt, hogy mit feleltem rá. - Különben az asszonyok csöppet sem érdekelnek. Ne vegye hízelgésnek, de igazán; egy vonzó férfi pusztá közelsége nekem sokkal kellemesebb, mint a legszemlemesebb csevegés akármilyen okos asszonynyal. Elvégre is, az csupa ostobaság, amit így összefecsegűnk. Legfeljebb az a kis pucc - no és aztán! A divat elvégre nem változik olyan gyorsan... Ugye könnyelmű vagyok? - kérdezte hirtelen kihívóan, űgyhogy bájaitól elbűvölve, ugyancsak össze kellett magamat szednem, hogy fejecskejét a kezem közété ne fogjam és meg ne csókoljam a nyakát. - Mondja, hogy könnyelmű vagyok!

Még közelebb simult hozzám és belémkarolt. A fasorból kiérve, zsúpba kötött díszcserjék között hajtattunk el, melyek levágott karú és fejű szörnyetegekhez hasonlítottak. A padokon emberek sűtkéreztek, és utánunk nézve, összedugták a fejüket. Egy ideig gondolatainkba merülve hallgattunk. Milyen más volt Angelina, mint amilyennek eddig képzeletemben élt...! Mintha csak ma lépett volna be az életembe! Csakugyan, ugyanaz az asszony volt, akit akkor a dómban vigasztaltam? Tekintetemet nem bírtam levenni félig nyitott szájáról. Még mindig nem szólt egyetlen szót sem. Mintha valami képet látott volna a lelkével. A kocsi egy nedves rétre kanyarodott be. Az ébredő föld szagát éreztük.

- Tudja... grófnő...

- Nevezzen csak Angelinának - szakított félbe halkan.

- Tudja, Angelina, hogy ma egész éjjel önről álmodtam? - mondtam fojtott hangon. Heves mozdulatot tett, mintha ki akarná vonni karját az enyémből és tág szemmel meredt rám. - Különös! És én önről! És ebben a pillanatban ugyanezt gondoltam!

Ismét megszakadt a beszélgetés, és mindketten kitaláltuk, hogy ugyanazt álmodtuk. Éreztem a vére lüktetésén. A karja alig észrevehetően remegett a mellemen. Görcsösen elnézett mellettem. A kezét lassan ajkamhoz vontam, visszatűrtem a fehér, illatos kesztyűt, hallottam, hogy a lélegzete mind hevesebb lett, és én a szerelemtől örülten szorítottam a fogaimat a tenyerébe.

Órák múlva mámorosan mentem lefelé az esteli ködben a városba. Terv nélkül jártam sokáig körben az utcákon anélkül, hogy tudtam volna, merre.

Egyszerre a folyónál álltam, és egy vaskorláton kihajolva bámultam a zúgó habokat. Még mindig a nyakam körül éreztem Angelina karjait, láttam a szökőkút kőmedencéjét, benne a rothadó szilfaleveleket, amelynél sok évvel ezelőtt egymástól elbúcsúztunk amikor, mint most, mellettem sétált, fejét a vállamra hajtva kastélyuk fagyos, sötétlő parkjában. Leültem egy padra, mélyen a szemembe húztam a kalapomat, hogy álmodozhassak. A víz átzúgott a gáton és elnyelte az álomra térő város utolsó felmorajló zaját. Amikor időről időre szorosabban magamra vonva a köpenyemet feltekintettem, a folyóra egyre mélyebb árnyék borult, míg végre a nehéz éjszakában feketésszürkén hömpölygött tova, és a gáton megtörő hullám fehér,

vakító sávként rézsútosan futott a túlsó partig. Borzongtam attól a gondolattól, hogy ismét vissza kell mennem szomorú otthonomba. Egy rövid hét vagy tán csak nap után vége a boldogságnak - és nem marad meg belőle egyéb egy fájdalmas, szép emléknél. És aztán? Akkor otthontalan leszek itt és ott, a folyón innen és túl. Fölálltam! A park rácsán keresztül még egy pillantást akartam vetni a kastélyra, amelynek ablakai mögött aludt Angelina, mielőtt visszamennék a sötét gettóba... Visszamentem ugyanabba az irányba, amerről jöttem. A sűrű ködben végigbotorkáltam a házsorok mentén, szunnyadó tereken át, fekete szobrok, elhagyatott őrházak és cikornyás barokk homlokzatok meredtek fenyegetően felém. Egy lámpás halvány fénye óriási, fantasztikus gyűrűket vetett, melyek fakó szivárványszínben játszottak a párában, majd a fény sápadt, sárga szűrős szemmé vált, végül eltűnt mögöttem.

Lábam alatt kaviccsal behintett kőlépcsőt éreztem. Hol voltam? Egy fölfelé vezető szurdokban? Jobbról-balról sima kerti kerítésfalak. Egy fa csupasz ágai hajoltak rajta keresztül, egyenesen az égből: a törzset elrejtí a ködfal. Néhány korhadt, vékony ág recsegve tört le, mikor a kalapom hozzáért és lehulltak a köpenyemről a ködös, szürke mélységbe, mely elrejtette a lábamat. Aztán egy sugárzó pont: a távolban valami magányos fény... valahol... rejtélyesen... ég és föld közt. Úgy látszik, hogy eltévedtem. Csak a régi várlépcső lehetett, a Fürstenberg-kertek mellett... Aztán jó darabon agyagos föld. Egy kikövezett út. Hatalmas árnyék emelkedik a magasba, a fején fekete, csúcsos sapka: a Daliborka, melynek tornyában éhen pusztultak az elítéltek, míg az alatt a királyok lent a „Szarvasárokban” vadásztak. Egy keskeny, kanyargós sikátorba értem, lőrészekkel a falán, majd egy csigalépcsőre, mely alig volt olyan széles, hogy az ember válla átférjen rajta - aztán egy sor ház előtt álltam, egyik sem volt nálam magasabb. Ha kinyújtottam a kezemet, elértem a háztetőket.

Az „Aranycsinálók utcájába” értem, ahol a középkorban az alkímisták a bölcsesség követ izzították, és megmérgezték a holdsugarakat. Más út nem vezetett ki, mint amelyen jöttem. Csakhogy nem találtam meg a fal hézagát, ahol bejöttem - és egy fakerítésbe ütköztem. Hiába, föl kell hogy ébresszek valakit, aki az utat megmutatja - gondoltam magamban. Különös, hogy egy ház elzárja az utcát, ez nagyobb a többinél és lakottnak tűnik. Nem emlékszem, hogy valaha észrevettem volna. Fehérre lehet meszelve, hogy úgy világít a ködből. Átlépek a kerítésen

a keskeny kertbe, arcomat erősen odaszorítom az ablaktáblához: minden sötét.

Kopogtatok az ablakon. A szobában egy vénséges vén embert látok gyertyával a kezében, amint öregesen, totyakos léptekkel az ajtótól a szoba közepe felé halad, ott megáll, fejét lassan a porlepte retorták és lombikok felé fordítja, a sarkokban csüngő roppant pókhálóra bámul, aztán tekintetét merőn rámszegezi. Pofacsontjainak árnyéka a szemüregére esik, s az üresnek látszik, mint egy múmiáé. Nyilván nem vett észre.

Kopogtatok az ablakon. Nem hall. Mint valami holdkóros, nesztelenül ismét kimegy a szobából. Hiába várok. Kopogtatok a ház kapuján: senki sem nyit ajtót.

Nem maradt más hátra, mint addig keresgélni, míg megtalálom a sikátorból a kijáratot.

Talán mégis az lenne a legjobb, ha ma még emberek közé mennék. Barátaimhoz: Zwakh, Prokop és Vrieslander társaságába, az öreg Ungelthez, ahol biztosan megtalálom őket. Hogy az Angelina csókjai után érzett emésztő vágyamat legalább néhány órára elkábítsam. Gyorsan útnak indulok.

Ott ültek mind a hárman a szüette, ódon asztal körül, foguk közt vékony szárú fehér agyagpipával, a szoba pedig tele volt füsttel. Az arcukat alig lehetett látni: a sötétbarna falak elnyelték a régimódi függőlámpa gyér világosságát. A sarokban a vékony, szófukar, elkopott pincérlány siet örökös harisnyakötésével, fénytelen tekintetével és sárga kacsorrával. A csukott ajtók előtt halványvörös takarók lógnak, úgyhogy a szomszéd szobából a vendégek hangja a méhkas csendes zümmögéseként hangzik. Vrieslander kúpalakú egyenes karimájú kalapjával, pofaszakállával, ólomszürke arcszínével és szeme alatti forradásával olyan volt, mint valami múlt századbeli vízbefúlt holland.

Josua Prokop egy villát dugott művészfürtjei közé és állhatatosan dobolt kísértetiesen hosszú, csontos ujjával és bámulattal nézte Zwakh igyekezetét, hogy a hasas arakosüvegnek egy marionettbáb bíborköpenykéjét terítse a nyakába.

- Ez Babinski lesz - magyarázta Vrieslander teljes komolysággal. - Nem tudja, ki volt Babinski? Zwakh, mesélje el gyorsan Pernathnak, hogy ki volt Babinski.

- Babinski - szólalt meg Zwakh rögtön anélkül, hogy egy pillanatra is feltekintett volna munkájáról - híres rablógyilkos volt egykor Prágában. Sok esztendőn keresztül űzte alávaló mesterségét, anélkül, hogy valaki tudott volna róla. Lassanként azonban feltűnt a jobb családokban, hogy a rokonságnak majd egyik, majd másik tagja hiányzott a lakomáknál és többé nem látták. Kezdetben nem is szóltak róla, mert megvolt a dolognak a maga jó oldala is, mivel kevesebbet kellett főzni. Csakhogy azt sem volt szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a család tekintélye ezáltal csorbát szenvedhetett és könnyen megszólhatták őket érte. Különösen, ha eladó leányok tűntek el nyomtalanul. Azonkívül az önbecsülés is megkövetelte, hogy a családban a polgári együttélésre kellő súlyt helyezzenek. Mind gyakrabban volt olvasható az újsághirdetésekből: „Térj vissza, minden megbocsátva!” Babinski, aki könnyelmű volt, mint minden hivatásos gyilkos, ezt a körülményt nem vette figyelembe, pedig végül is közfeltűnést keltett. Babinski Prága mellett egy Krc nevű kedves kis faluban, idillikus jellemének megfelelően egy kicsiny, meghitt otthont teremtett magának. A kis ház ragyogott a tisztaságtól, a kertje pedig tele volt virágzó muskátlival. Minthogy jövedelme nem engedte meg telkének a nagyobbítását, kénytelen volt áldozatainak tetemét feltűnés nélkül elföldelendő, virágágy helyett egy egyszerű, fűvel benőtt, a célnak megfelelő sírdombot emelni. Ezt azután fáradság nélkül meg lehetett hosszabbítani, ha az üzem vagy a szezon megkívánta. Ezen a megszentelt helyen szokott Babinski esténként, terhes és fáradságos napok után, naplementekor üldögélni, és flótáján mindenféle szomorú dalokat fújni...

- Megállj! - szakította félbe Prokop, miközben egy kapukulcsot húzott ki a zsebéből, mint valami klarinétot, a szája elé tartotta, és elkezdte énekelni: - Cimcerlim cambusla - deh!

- Hát ön ott volt, hogy oly jól fújja a nótáját? - kérdezte csodálkozva Vrieslander.

Prokop haragos pillantással válaszolt:

- Nem. Hiszen ahhoz Babinski nagyon régen élt. De hogy mit játszhatott, azt én mint komponista a legjobban tudom. Ön nem ért ehhez, ön nem muzikális...

- Cimcerlim cambusla - deh!

Zwakh megindultan hallgatta, míg Prokop ismét zsebredugta a kapukulcsot, majd így folytatta:

- A halom állandó növekedése lassanként felkeltette a szomszédok gyanúját. Végre is egy zizkovi rendőr véletlenül tanúja volt, amint Babinski éppen egy előkelő idős hölgyet fojtott meg. Az övé az érdem, hogy a gonosztevő önző munkájának egyszer s mindenkorra vége szakadt. Babinskit elfogták tuskulumában. A törvényszék, enyhítő körülményként vette figyelembe máskülönben kitűnő jó hírét, kötél általi halálra ítélte és egyúttal megbízta a Leipen-testvérek cégét - kötéláru nagyban és kicsiben, - hogy a kivégzéshez megkívánt eszközöket, amennyiben a szakmájukba vág, polgári árak felszámításával a magas kincstárnak, nyugta ellenében kiszolgáltassa. A véletlen úgy akarta, hogy a kötél elszakadt, és Babinski büntetését a kegyelem életfogytig tartó fegyházra változtatta. A rablógyilkos húsz évet töltött a Szt. Pankrácius falai mögött, anélkül, hogy valaha is szitok hagyta volna el az ajkát. Az intézet tisztviselőikara a mai napig is dicsérve nyilatkozik példás viselkedéséről, olyannyira, hogy őfelsége születésnapján megengedték neki a flótázást. - Prokop újra a kapukulcs után nyúlt, de Zwakh leintette. - Egy általános amnesztia alkalmával elengedett büntetésének hátralevő része és megkapta a kapusi állást az irgalmas nővérek kolostorában. Mellékesen könnyű kerti munkával is foglalkozott. Minthogy előbbi működési körében nagy ügyességre tett szert az ásó kezelésében, munkáját idejekorán elvégezvén, elég szabad ideje maradt, hogy szívét és lelkét jó és gondosan megválogatott olvasmányokkal nemesítse. Ennek következményei nagyon is örvendetesek voltak. Szombat esténként a fejedelemasz szony elküldte Babinskit a kocsmába, hogy kissé felvidítsa a lelkét. Naplementekor mindig pontosan hazajött. Azt hozta fel indokul, hogy az erkölcsök általános hanyatlása mélyen elszomorítja, és az országutat annyi gonosz szedett-vedett népség teszi bizonytalanná, hogy minden békességet szerető embernek a józan ég parancsolja a lépteit hazafelé irányítani. Abban az időben a prágai gyertyaöntőknél az a rossz szokás terjedt el, hogy kis vörös köpenyes figurákat árultak, amelyek a rablógyilkos Babinskit ábrázolták. Az áldozatok gyászoló családjában sehol sem hiányzott ez a kis figura. Rendszerint azonban az üzletekben üvegbúra alatt tartották, és Babinskit semmi sem tudta úgy felháborítani, mintha egy ilyen viaszfigurát megpillantott. A legnagyobb mértékben méltatlan eljárás és páratlan lelki eldurvulásról tesz tanúságot, ha

valakinek folyvást a szemére vetik ifjúkori botlását, szokta volt az ilyen esetekben mondani Babinski, és mélyen sajnálni való, hogy a felsőbbség mitsem tesz ennek a nyilvánvaló visszaélésnek a meggátolására. Még a halálos ágyán is hasonló értelemben nyilatkozott. És nem hiába. Nemsokkal a halála után a hatóság betiltotta a megbotránkoztató Babinski-figurák árulását.

Zwakh hatalmas kortyot húzott a grogos pohárból, és mindhárman vigyorogtak, mint az ördögök. A bábjátékos óvatosan a fakó pincérnő felé fordította fejét: észrevettem, amint egy könnyet morzsolat szét a szemében.

- Na persze, ön, tisztelt kartárs és gemmavéső, semmivel sem járul hozzá a mulattatásunkhoz, kivéve, hogy hálából az elszenvedett műélvezetért - megfizeti elfogyasztott italunkat? - kérdezte Vrieslander hosszú, mély értelmű szünet után.

Elbeszéltem nekik bolyongásomat a ködön keresztül. Mikor odáig jutottam elbeszélésemben, hogy megpillantottam a fehér házat, feszült várakozásukban mind a hárman kivették pipájukat a foguk közül, és mikor befejeztem, Prokop öklével az asztalra ütött és megszólalt:

- Ez már mégis csak...! Ez a Pernath minden mondatát a saját bőrén tapasztalt! Hát azt tudjátok-e, hogy a minapi Gólem-eset tisztázódott?

- Hogy-hogy tisztázódott? - kérdeztem meglepetve.

- Ismeri, ugye, Hasilét, az eszelős zsidó koldust. Nem? Nos hát, ez a Hasile volt a Gólem.

- Egy koldus volt a Gólem?

- Igen, Hasile volt a Gólem. Ma délután a kísértet fényes nappal, vidáman sétált a Salniter utcában, XVII. századbeli hírhedt, ósdi öltözetében, míg a sintér egy hurokkal szerencsésen lefogta.

- Mit jelentsen ez? Egy szót sem értek belőle - szóltam hevesen.

- Mondom önnek, Hasile volt! Úgy hallottam, hogy az öltözetet régebben találta egy kapu alatt. De hogy visszatérjünk a fehér házhoz, ott a Kis oldalon: a dolog roppantul érdekes. A régi monda azt tartja, hogy fent az Aranycsinálók utcájában van egy ház, amely csak keidben látható, és akkor is csak szerencsefiaknak. Az „utolsó lámpás falának” hívják. Nappal nem látni egyebet egy nagy, szürke kőnél, mögötte hirtelen nagy mélység tátong, le a Szarvas árokba. Szerencsésnek

mondhatja magát, Pernath, hogy nem tett tovább egy lépést sem. Menthetetlenül lezuhan, és minden csontját összetörte volna.

- A kő alatt - így szól a monda - roppant kincs van elrejtve. Ezt a követ az „Ázsiai Testvérek”, állítólag Prága alapítói, alapkönek tették le egy házhoz, amelyben az idők végezetével egy ember fog lakni -jobban mondva egy hermafrodita - egy férfiből és nőből alkotott teremtség. Ez címerében nyúl képét fogja viselni - mellékesen jegyzem meg: a nyúl Osirisjelképe és valószínűleg innét ered a húsvéti nyúl szokása.

- Míg ennek ideje elérkezik, Matuzsálem maga örködik a hely fölött, nehogy Sátán a kővel fiat nemzzen: az úgynevezett Armilost. Nem hallott soha erről az Armilosról? Még azt is tudják róla, hogy milyen lesz az arca; - mármint a régi rabbik tudják; ha a világra jönne: arany haja lenne, hátul varkocsba kötve, a szeme sarló alakú, karjai pedig a lábáig érnének.

- No ezt a díszes gavallért le kellene rajzolni - brummogott Vrieslander és ceruzáját kereste.

- Nos hát, Pernath - fejezte be Prokop az elbeszélését -, ha egyszer az a szerencse érné, hogy hermafrodita lenne, és úgy véletlenül ráakadna a rejtett kincsre, ne felejtse el, hogy mindenkor a legjobb barátja voltam!

Nem volt tréfálni való kedvem és tompa fájdalmat éreztem a szívemben.

Zwakh észrevette ezt rajtam, bár az okát nem tudta és a segítségemre sietett:

- Mindenesetre nagyon különös, szinte rejtelmes, hogy Pernathnak éppen azon a helyen volt víziója, amely egy ősrégi mondával függ össze. Itt olyan összefüggések vannak, amelyeknek szorításából az ember ki nem szabadíthatja magát, ha lelkének megvan az a képessége, hogy olyan formákat láthat, melyek a tapintás elől rejtve maradnak. Nem tehetek róla: az érzékfeletti világ a legizgatóbb! Mit gondoltok?

Vrieslander és Prokop elkomolyodott, és mindketten feleslegesnek tartották erre válaszolni.

- Mit gondol, Eulália? - fordult Zwakh a pincérnő felé.

A vén leány a kötőtűvel megvakarta a fejét, sóhajtozott, elpirult, aztán megszólalt:

- Ugyan menjen! Maga rosszcsont...!

- Ma átkozottul fülledt volt a levegő, - szólalt meg Vrieslander - egyetlen ecsetvonást sem bírtam tenni. Mindig csak Rosinára kellett gondolnom, amint frakkban táncolt.

- Újra megtalálták? - kérdeztem.

- Hogy megtalálták-e? Nem rossz. Az erkölcsrendészeti osztály hosszabb vendéjátékra szerződtette! Mindenesetre most lázas tevékenységet fejt ki, és hozzájárul a zsidónegyed idegenforgalmának növeléséhez. Különben átkozottul virgonc nőszemély lett belőle rövid idő alatt.

A kocsmáros grogot hozott. A beszélgetés túl fülledt kezdett lenni, fülledtebb, semhogy lázas hangulatomban a vérembe ne hatolt volna.

Tiltakoztam ellene, de minél jobban elzárkóztam előle és Angelinára gondoltam, annál hevesebben zúgott a fülem.

Meglehetősen hirtelen búcsúztam el.

A köd átlátszóbb lett, finom jeges tüket szórt rám, de még mindig olyan sűrű volt, hogy nem bírtam elolvasni az utcatáblákat és kissé eltértem a hazavezető úttól.

Másik utcába tévedtem és éppen meg akartam fordulni, mikor valaki a nevemen szólított:

- Pernath úr, Pernath úr!

Körültekintettem, fölfelé. Senki!

Nyitott kapu, fölötte kis piros lámpás - egy világos alak tűnt fel a folyosón. Ismét:

- Pernath úr! Pernath úr! - most már suttogó hangon.

Csodálkozva léptem be a folyosóra, amikor meleg női karok ölelik át a nyakamat és az ajtóhasadékon átszüremlő világosságban megláttam, hogy Rosina volt, aki forrón hozzám simult.

CSEL

Szürke, vak nap. Késő reggelig aludtam, álomtalanul, öntudatlanul, mint valami tetszhalott.

Öreg takarítóasszonyom elmaradt, vagy elfelejtett befűteni. A kályhában hideg volt a hamu. A bútorokat por lepté be. A padló nem volt felsöpörve. Fázósan jártam fel s alá a szobában. Pálinka utálatos szaga a levegőben. Köpenyem, ruhám állott dohányfüstöt árasztott. Föltéptem az ablakot, aztán ismét becsuktam. Az utcáról hideg, piszkos, tűrhetetlen pára szállt fel. Az eresz alatt a csatornákon ázott tollú verebek gubbasztottak. Ahová csak pillantottam, mindenütt kirívó bosszúság. Bennem minden tépett, rongyolódott. A karosszéken párnám - milyen kopott! A szélén kibújt a lószőr. A kárpitoshoz kellene elküldeni... eh, mit, maradjon úgy - egy sivár emberöltőn át még, míg ronggyá foszlik minden! És ott az ablakon, azok a cérna rongyok milyen ízléstelenek és célszerűtlenek! Miért nem csavarok kötelet, belőle és miért nem akasztom föl vele magam!? Akkor sohasem látnám többé ezeket a szemsértő dolgokat, és vége volna örökre az egész szürke, emésztő nyomorúságnak! Igen! Ez a legokosabb! Véget vetni! Még ma. Még most - délelőtt. Nem is ebédelni előbb. Utálatos még rágondolni is, hogy az ember teli gyomorral hagyja itt ezt a világot! Ott feküdni a nedves földben, emésztetlen, romló étellel teletömve. Csak a nap ne sütne többé, és ne csillogtatná meg az ember szívében az élet örömről szóló szemtelen hazugságát. Nem! Nem engedem magam tovább bolondítani. Nem leszek tovább egy ostoba, céltalan sors labdája, mely felemel, majd a pocsolyába dob, csak azért, hogy belássam minden földi dolog múlandóságát - amit különben régen tudtam, és amit minden gyerek tud, az utcán minden kutya tud.

Szegény, szegény Mirjam, ha legalább rajta segíthetnék, s egy megváltoztathatatlan elhatározásra jutnék, mielőtt az átkozott életöszton még fölébredne bennem, s új, csalóka képpel áltat! Mire valók is voltak azok a híradások mind a túlvilágból? Semmire, éppen semmire. Talán csak arra, hogy körben támolyogjak, és a földet kimondhatatlan kínnak érezzem. Már csak egy van hátra. Kiszámítottam, hogy mennyi pénzem van a bankban. Igen, csak ez van hátra. Ennek az egynek lehetett csak némi értéke életem valamennyi haszontalan cselekedetei között! Amim volt - néhány drágakövem a fiókban - összecsomagolom és átküldöm Mirjamnak. Néhány évre legalább leveszem róla a mindennapi élet gondjait. És levelet írok

Hillelnek, amelyben elmondom neki a „csoda” nyitját. Csak ő segíthet Mirjamon. Éreztem, lesz tanácsa a számára.

Összeszedtem a köveket, zacskóba raktam, megnéztem az órát: ha most elmegyek a bankba, egy óra alatt minden rendbe jöhet. Aztán veszek még egy csokor piros rózsát Angelinának!... Fájdalom és vad vágy sikoltott fel bennem. Csak még egy napig, egyetlen egy napig szeretnék élni! Hogy ismét végigszenvedjem ezt a fojtogató kétségbeesést? Nem, nem várok egyetlen egy pillanatot sem! Elégtételekre szolgált, hogy nem engedtem el magam. Körülnéztem. Van még valami tennivalóm? Igen: az a reszelő ott. Zsebre dugtam - el akartam dobni valahol az utcán, ahogy már korábban feltettem magamban. Gyűlöltem a reszelőt! Milyen kevés hiányzott, hogy nem váltam gyilkossá általa.

Vajon ki zavarhat ismét? A zsibárus volt.

- Csak egy pillanatra, Pernath úr - kérlelt szinte magánkívül, midőn értésére adtam, hogy nincs időm - egy rövid pillanatra, néhány szóra csupán!

Arcáról folyt a verejték és reszketett a felindulástól :

- Lehet itt önnel zavartalanul beszélni, Pernath úr? Nem szeretném, ha az a Hillel ismét bejönne. Zárja inkább be az ajtót, vagy menjünk a mellékszobába - szólt, miközben megszokott, heves módján maga után húzott.

Aztán néhányszor félénken körülnézett és rekedten suttogta:

- Meggondoltam a dolgot, tudja, amiről a minap szó volt. Jobb így. Nem jöhet ki belőle semmi jó. Ami elmúlt - elmúlt.

Igyekeztem olvasni a szemében. Viszonozta a tekintetemet, de ez oly megerőltetésébe került, hogy kezével görcsösen kapaszkodott a széktámlába.

- Örülök, Wassertrum úr - szóltam, milyen barátságosan csak tudtam - az élet úgyis oly szomorú, hogy kár volna kölcsönös gyűlölködéssel még jobban elkéséríteni.

- Mintha csak nyomtatott könyvből beszélne - dörögte megkönnyebbülten, miközben nadrágzsebéből előkotorta az aranyórát, amelynek a fedele el volt görbülve. - Hogy becsületes szándékomról meggyőződjék, el kell tőlem fogadnia ezt a csekélységet. Ajándékba.

- Mi jut az eszébe! - hárítottam el magamtól. - Csak nem fogja azt képzelni... - De ekkor eszembe jutott, amit Mirjam a minap róla mondott, és kezemet nyújtottam felé, hogy meg ne bántsam.

Ügyet sem vetett rám, hirtelen elfehéredett, mint a fal, fülelt:

- Itt van! Itt! Tudtam. Megint itt van az a Hillel. Kopogtat! - hörögte közelebb hajolva elhaló hangon.

Hallgatóztam, visszamentem a másik szobába, és megnyugtatósára félig behúztam magam után az ajtót. Ezúttal nem Hillel volt. Charusek lépett be, és annak jeléül, hogy tudja, ki van odaát, ujját az ajkára tette, és a következő pillanatban, be sem várva, hogy mit mondok, valóságos szóáradatot zúdított rám:

- Ó, igen tisztelt kedves Pernath mester, miképp tudnék szavakat találni örömöm kifejezésére, hogy egyedül és jó egészségben találtam idehaza...

Úgy beszélt, mint valami színész és dagályos, természetellenes beszédmódja éles kontrasztban állt eltorzult arcával, úgyhogy borzongás fogott el a láttára.

- Sohase mertem volna, mester, abban a lerongyolódott állapotban önt meglátogatni, amelyben az utcán bizonyára már többször látott, - mit mondok - látott! Hisz többször kegyes volt kezét nyújtani nekem. Hogy ma fehér gallérban és tiszta öltözetben léphetek ön elé, tudja kinek köszönhetem? Városunk egyik legnemesebb, sajnos azonban egyik leginkább félreismert emberének. Elérzékenyülök, ha rá gondolok. Ó, maga is szerény viszonyok közt él, de a keze mindig nyitva szegények és szűkölködők számára. Ha szomorúan ott látom boltajtájában, már régóta unszol a szívem, hogy elébe lépjek és némán megszorítsam a kezét.

Néhány napja megszólított, mikor arrafelé jártam, pénzt ajándékozott nekem és így, ezáltal abba a helyzetbe kerültem, hogy öltönyt vásárolhattam részletfizetésre. És tudja, Pernath mester, hogy ki volt a jótevőm? Büszkén mondom ki, mert régóta én voltam az egyetlen, aki sejtettem, hogy milyen arany szív ver a mellében: Aaron Wassertrum úr volt az!... Természetesen megértettem, hogy Charusek a mellékszobában hallgatózó zsibárus számára játszotta ezt a komédiát, ám bár nem voltam vele tisztában, hogy mi lehet a célja. Ez a nagyon is otromba hízelgés nem látszott arra alkalmasnak, hogy a gyanakvó Wassertrumot félrevezesse. Kétkedő arckifejezésemből Charusek

nyilván kitalálta a gondolatomat, mert vigyorogva megcsóválta a fejét, s az ezt követő szavai jelezték, hogy ismeri ő pontosan a maga emberét és tudja, hogy meddig mehet el a hízélgésben.

- Igenis! Aaron Wassertrum úr! A szívem majd meghasad, hogy személyesen el nem mondhatom neki végtelen hálámat és kérem, fogadja meg, hogy sohasem fogja neki elárulni, hogy itt jártam és önnek mindent elmondtam. Tudom, hogy az emberek önzése elkésérítette és mély, gyógyíthatatlan és sajnós, nagyon is indokolt bizalmatlanság vert gyökeret a szívében. A lélek orvosa vagyok, de jóérzésem is azt parancsolja, hogy így lesz a legjobb: Wassertrum úr sohase tudja meg, - az én számból legalábbis nem - hogy milyen nagyra becsülöm. Ez nem jelentene egyebet, mint kétséget plántálni szerencsétlen szívébe. És ez távol legyen tőlem. Inkább tartson hálátlanak.

- Pernath mester! Én is szerencsétlen ember vagyok, gyermekkorom óta tudom, mit jelent az, ha az ember egyedül áll a világon! Még az apám nevét sem ismerem! Anyácskámat sosem láttam szemtől szembe. Korán meghalhatott - Charusek hangja különösen titokzatos lett - és amint határozottan hiszem, azok közé a mély lelkületű természetek közé tartozott, akik sohasem tudják elmondani, hogy milyen végtelenül szeretnek. És ezek közé tartozik Aaron Wassertrum úr is. Anyám naplójának egy lapját őrzöm a szívemen, azt olvasom benne, hogy atyámat - bár visszataszító volt - annyira szerette, ahogy soha halandó nő e földön férjét nem szerette. De ezt, úgy látszik, soha meg nem mondta neki. Talán hasonló okokból, amelyeknél fogva például én sem tudnám Wassertrum úrnak megmondani - még ha a szívem belé is hasadna - hogy mily hálát érzek iránta. Abból a naplólapból még más is kiderül, ámbár ezt inkább csak sejtem, mert a könnyek nyomától az írás szinte olvashatlanná vált: az apám - Isten verje meg még az emlékét is - gyalázatosan bánhatott anyámmal.

Charusek hirtelen térdre bukott, hogy csak úgy rengett belé a padló és velőtrázó hangon kiáltotta, úgyszólván nem tudtam, még mindig komédiázik-e vagy megőrült:

- Mindenható, te, akinek nevét ember ajkára ne vegye, térdre borulok előtted: átkozott, átkozott, átkozott legyen az apám mindörökké!

Az utolsó szót valósággal kettéharapta és pillanatig tágra nyílt szemmel hallgatózott. Aztán vigyorgott, mint a sátán. Mintha a szomszéd szobában Wassertrum halk nyögését hallottam volna.

- Bocsásson meg, - folytatta Charusek némi szünet után színészi, fojtott hangon - hogy erőt vett rajtam az indulat. De az a reggeli és esti imádságom, hogy apám - bárki is legyen - az elképzelhető legrettenetesebb véget érje.

Önkéntelenül is válaszolni akartam valamit, de Charusek hirtelen közbevágott:

- De engedje meg, hogy rátérjek a kérésemre: Wassertrum úrnak volt egy védence, akit módfelett a szívébe zárt - az unokaöccse lehetett. Azt

mondják, hogy a fia volt, de nem hiszem, különben az ő nevét viselte volna, holott valójában

Wassorynak hívták, Dr. Theodor Wassorynak. Könny szökik a szemembe, ha felidézem az emlékét. Teljes lelkemből csüggtem rajta, mintha a szeretet és rokonság vérségi kapcsa fűzött volna hozzá. Charusek zokogott, mintha alig tudná folytatni a megindultságtól.

- Oh, hogy ennek a nemes lénynek el kellett költözni a földről! Óh ! Óh ! Hogy mi volt az oka, soha meg nem tudtam, annyi bizonyos, hogy önkezével vetett véget életének. És én azok között voltam, akiket a végzetes percben segítségül hívtak... Óh, óh, későn... későn... későn! És midőn egyedül álltam a halott ágyánál és hideg, sápadt kezét csókjaimmal borítottam el, miért ne valljam be, Pernath mester? - hisz nem volt az lopás - egy rózsát vettem el a tetem melléről és a méregüvegcsét, amely oly gyorsan vetett véget viruló életének.

Charusek elővett egy orvosságos üveget, és remegve folytatta:

- Mindkettőt ideteszem az asztalára: az elhervadt rózsát és a fiolát, elhunyt barátom emlékeit. Hányszor esett meg velem, midőn elhagyatottságomban a halált kívántam, és úgy vágyódtam halott anyám után: olyankor eljátszottam ezzel a kis üveggel, és boldogító vigaszom volt az a tudat, hogy ezt a folyadékot csak egy szövetre kell öntenem, aztán belehelnem, és fájdalom nélkül lebegek át a boldog mezőkre, ahol az én kedves, jó Theodorom ennek a siralomvölgynek minden nyomorúságát kipihen. És most arra kérem, igen tisztelt mester - ezért jöttem ide - vegye át ezt a két dolgot, és adja át Wassertrum úrnak. Mondja meg neki, hogy olyasvalakitől kapta, aki közel állt Wassory doktorhoz, akinek nevét azonban fogadalma tiltja elárulni - mondja, hogy egy hölgytől kapta. El fogja hinni, és meg fogja őrizni, ahogy én őrizzem a drága emléket. Legyen ez a titkos hálám, amelyet vele szemben lerovok. Szegény vagyok, ez mindenem, de boldoggá

tesz a tudat, hogy most már az övé a két emlék és nem is sejti, hogy én adom neki. Valami kimondhatatlanul jóleső érzés ez nekem. És most az Isten áldja meg, drága mester és előre is ezerszer köszönöm.

Megszorította a kezemet, hunyorított a szemével, és alig hallhatóan sűgött valamit.

- Várjon, Charusek úr, lekísérem egy darabon - mondtam utána gépiesen a szavakat, amelyeket az ajkáról leolvastam és kimentem vele.

A sötét lépcsőfordulónál, az első emeleten megálltunk, és én el akartam búcsúzni Charusektől.

- El tudom képzelni, hogy mit akart a komédiával... Azt akarta, hogy Wassertrum azzal az üvegcsével megmérgezze magát. - A szemébe vágtam a véleményem.

- Természetesen - vallotta meg Charusek vidáman.

- És ön azt hiszi, hogy ebben segítségére leszek?

- Ez egyáltalán nem szükséges.

- De hisz az imént azt mondta, hogy adjam át Wassertrumnak az üvegcsét!

Charusek a fejét rázta:

- Ha most visszamegy, meglátja, hogy már zsebrevágta.

- Hogy teheti ezt fel róla? - kérdem csodálkozva. - Az olyan ember, mint Wassertrum, sohasem öli meg magát - sokkal gyávább annál - sohasem cselekszik hirtelen impulzusok szerint.

- Akkor ön nem ismeri a szuggesztívó titkon ható mér gét - szakított félbe Charusek komolyan. - Ha hétköznapi szavakban beszéltem volna, talán igaza lenne, csak hogy jóelőre kiszámítottam a legkisebb hanglejtést is. Az ilyen gatzfickóra csak a legundorítóbb pátosz hat! Higgye el nekem! Le tudtam volna önnek rajzolni arcjátékát minden egyes mondatom hallatára. Nincsen olyan aljas giccs, amely könnyet ne csalna ennek a velejéig hazug tömegnek a szemébe, mely szívükön ne találná őket! Mit gondol, ha ez másképpen volna nem pusztították volna el tűzzel-vassal az összes színházat? Az érzelmességéről lehet megismerni a csőcseléket. Szegény nyomorultak ezrei pusztulhatnak éhen, és ez a csőcselék nem sír: de ha egy ripacs otromba parasztnak öltözve a színpadon a szemét forgatja; bögnek, mint a záporosó... Ha holnapra talán el is felejtí Wassertrum a szavaimat, amelyek pedig most

a szívét facsarták, ismét feléled benne minden szavam azokban az órákban, mikor végtelenül sajnálatra méltónak érzi magát. - A nagy undorodás e pillanataiban csak csekély lökés kell hozzá - és erről gondoskodni fogok, - hogy a leggyávább kéz is a méreg után nyúljon. Csak éppen kéznél legyen! Theodorka se kapott volna valószínűleg utána, ha nem tettem volna oly kényelmesen elérhetővé.

- Charusek, ön rettenetes egy ember - szóltam szörnyülködve. - Nem érez ön semmi...

Hirtelen befogta a számat, és egy ablakmélyedésbe szorított.

- Csönd! Itt van!

Támolygó léptekkel a falhoz támaszkodva jött le Wassertrum a lépcsőn, és dülöngélve haladt el mellettünk. Charusek futólag kezét szorított velem, és a zsibárus után osont. Mikor visszamentem a szobámba, észrevette, hogy a rózsza és a kis üveg eltűnt, és helyette a horpadt aranyóra volt az asztalon.

A bankban azt mondták, hogy nyolc napig kell várnom, míg a pénzemet megkapom: ennyi a szokásos felmondási idő.

Kifogásul felhoztam, hogy nagyon sürgős a dolgom, egy óra múlva el kell utaznom - kértem, hogy beszélhessek az igazgatóval.

Azt a választ kaptam, hogy nem lehet vele beszélni, a bank szokásain pedig nem lehet változtatni. Amellett egy üvegszemű fickó, ki velem egyszerre lépett a pénztáros ablaka elé, még ki is nevetett.

Tehát nyolc szürke, rettenetes napot kell még a halálra várnom! Végtelenül hosszú időnek tetszett... Minden annyira levert, hogy nem is tudtam, mennyi ideig jártam fel s alá egy kávéház ajtaja előtt. Végre beléptem, pusztán csak azért, hogy megszabaduljak az üvegszemű fickótól, aki idáig követett a banktól, és mindig a közelemben maradt. Ha pedig ránéztem, azonnyomban keresgélni kezdett a földön, mintha valamit elveszített volna. Világos kockás, nagyon szűk kabátot viselt és fekete, kifényesedett nadrágot, amely, mint valami zsák, lötyögött a lábszárán. A bai cipőjére egy tojás alakú, domború sárga bőrfolt volt rávarrva: mintha alatta pecsétgyűrűt viselt volna a bütykén. Alighogy leültem, bejött és egy szomszédos asztalnál ült le. Azt hittem, kéregetni akar tőlem. Előkerestem tehát az erszényemet, de észrevettem, hogy vaskos, mészárosához illő erős ujjain nagy gyémántkő ragyog.

Órák hosszat ültem a kávéházban, azt hittem, megőrülök a belső izgalomtól, - de hová menjek? Haza? Kószáljak? Az egyik rettenetesebbnek tetszett a másiknál. Az elhasznált levegő, a billiárdgolyók örökös ostoba csattanása, velem szemben egy félvak újsághiéna szakadatlan krákogása, egy gólyalábú gyalogos hadnagy, aki felváltva az orrában turkált, vagy a dohánytól sárga ujjával zsebtükre előtt a bajuszát pödörte, barna bársonyos, izzadt, fecsegő taljánok kártyázó csoportja a sarokasztalnál, amint vad kiáltásokkal vágták ki a tromfot csontos kezükkel és öklendezésszerű hangok közepette teleköpködtek a helyiséget. Ráadásul mindezt kétszeresen, háromszorosan kellett látnom a falitükörben. A véretem szívták. Lassanként besötétedett és egy lúdtalpú, rogygyant térdű pincér egy rúddal a gázégőt kezdte piszkálni, majd végre fejcsóválva meggyőződött róla, hogy nem akar égni.

Valahányszor csak elfordítottam az arcomat, mindannyiszor találok az üvegszemű farkaspillantásával, aki aztán gyorsan egy újság mögé bújt, vagy a már régen üres kávéscsészébe mártotta piszkos bajuszát. Kerek keménykalapját mélyen a fejébe nyomta, úgyhogy a fülei szinte vízszintesen elállottak - de mintha esze ágában se lett volna felkelni. Nem lehetett tovább elviselni. Fizettem és indultam. Mikor az üvegajtót be akartam magam mögött csukni, valaki kivette a kilincset a kezemből. Hátrafordultam:

- Ismét az a fickó!

Bosszúsan balra akartam fordulni, a zsidónegyed felé, de egyszerre egészen mellém furakodott, és megakadályozott benne.

- Ez már mégiscsak sok! - kiáltottam rá. - Jobbra menni! - mondta röviden. - Mit jelentsen ez?

Amaz kihívóan nézett rám:

- Ön Pernath?

- Talán Pernath urat akar mondani?

Kajánul kacagott:

- Csak semmi komédia! Velem jön! - Megbolondult? Kicsoda ön voltaképpen? - szoltam rá.

Nem felelt, csak visszahajtotta kabátját, és rámutatott egy kopott pléh sasra, mely a bélésbe volt tűzve. Megértettem: a fickó titkosrendőr volt és letartóztatott.

- Hát mondja meg, az Istenért, mi történt? - Majd meg fogja tudni a kapitányságon - felelte gorombán. - Alómars! - Indítványoztam, hogy kocsit fogadok. - Majd máskor! - vigyorgott. Elmentünk a rendőrségre.

A rendőr egy ajtó elé vezetett, melyen porcelántáblán ez volt olvasható: Alois Otschin rendőrtanácsos

- Beléphet - szólt a rendőr. Két piszkos asztal állt egymással szemben, rajtuk méternyi magas rátétek.

Köztük egy pár elferdült szék. A falon a császár képe. Az ablakpárkányon egy üvegtartályban aranyhalak. Más nem volt a szobában. A bal íróasztal mögött egy dagadt lábú írnok ült, vastag posztócipőben, a nadrágja koszlott. Valami neszezés hallatszott, cseh nyelvű mormogás, és utána csakhamar a rendőrtanácsos alakja bukkant fel a jobboldali íróasztal mögül. Szürke, hegyesszakállú emberke volt azzal a különös szokással, hogy mielőtt megszólalt volna, a fogait vicsorgatta, mint aki vakító fénybe nézett. Amellett a szemét a pápaszeme mögött olyformán húzta össze, hogy ezáltal félelmetesen aljas kifejezést öltött.

- Ön Athanasius Pernath, és a foglalkozása - szólt egy üres lapra tekintve - gemmavéső.

A dagadt lábú a másik íróasztalnál egyszerre megelevenedett, a széklábhöz dörgölődött, és hallottam a tolla percegését.

- Pernath, gemmavéső - feleltem.

- No, hiszen mi hamarosan megértjük egymást, Pernath úr..., igenis, Pernath. Igen, igen. - A rendőrtanácsos úr egyszerre bámulatosan szeretetre méltó lett, mintha a világ legörvendetesebb hírért kapta volna, mindkét kezét felém nyújtotta, és nevetségesen igyekezett becsületes képet vágni.

- Tehát, Pernath úr, beszélje el nekem, hogy mit is szokott egész nap művelni?

- Azt hiszem, ehhez önnek semmi köze, Otschin úr! - feleltem hidegen.

Összehúzta a szemeit, várt egy pillanatig, és villámgyorsan lecsapott:

- Mióta van a grófnőnek viszonya Savioli doktorral?

Fel voltam készülve valami hasonló kérdésre és a pillám sem rebbent. Ügyes keresztkérdésekkel igyekezett ellentmondásokba keverni, bár a szívem a torkomban dobogott a rémülettől, nem árultam

el magam. Váltig azt hajtogattam, hogy Savioli nevét sohasem hallottam. Angelinát atyám révén ismerem, és gyakran rendelt nálam kámeákat.

Mindamellett éreztem, hogy a rendőrtanácsos észrevette rajtam, hogy hazudok, és belül tajtékozott, amiért semmit sem tudott kiszedni belőlem.

Egy ideig gondolkodott, aztán kabátomnál fogva magához vont, hüvelykujjával figyelmeztetően a bal íróasztal felé bökött, és a fülembe súgta:

- Athanasius! Az ön boldogult atyja a legjobb barátom volt. Meg akarom önt menteni. Athanasius! De a grófnőről mindent el kell mondania! Hallja: mindent.

Nem értettem az összefüggést.

- Mit ért azon, hogy meg akar menteni? - kérdeztem hangosan.

A dagadt lábú bosszúsan dobogott a padlón. A rendőrtanácsos dühében hamuszínt váltott. Fölhúzta az ajkát. Várt. - Tudtam, hogy ismét nekem ugrik (ráijesztési módszere a Wassertruméra emlékeztetett) vártam - láttam, hogy a dagadt lábú kecskepofája leskelődve kémlel felénk íróasztala mögül... a rendőrtanácsos egyszerre élesen rámordított:

- Gyilkos!

Meglepetésemben elállt a szavam. A kecskepofájú rosszkedvűen vonult vissza íróasztala mögé. A rendőrtanácsos urat is meglehetősen kellemetlenül érintette a nyugalmam, de ügyesen palástolta, amennyiben széket tolt elém és rámszólt, hogy üljek le.

- Tehát ön megtagadja a kívánt felvilágosítást a grófnő felől, Pernath úr?

- Nem szolgálhatok vele, rendőrtanácsos úr, legalább abban az értelemben nem, amint azt ön tőlem elvárja. Először is Savioli nevű embert egyáltalán nem ismerek, másodsor szilárdan meg vagyok róla győződve, hogy merő rágalomból gyanúsítják meg azzal a grófnőt, hogy a férjét megcsalja.

- Kész ön erre megesküdni?

A lélegzetem elállott.

- Igen. Mindenkor.

- Jó. Hm.

Hosszabb szünet következett, a rendőrtanácsos feszülten gondolkodott. Mikor ismét rámtekintett, ábrázatán a fájdalom színlelt kifejezése látszott. Önkéntelenül is Charusekre kellett gondolnom, amikor könnyektől elfojtott hangon beszélni kezdett.

- Nekem elmondhatja Athanasius, - nekem, atyja régi barátjának - nekem, aki a karomon hordoztam - (alig bírtam a nevetésemet elfojtani a tanácsos legfeljebb tíz évvel volt idősebb nálam!) ugye, önvédelemből követte el? A kecskearcú ismét életjelt adott.

- Miféle önvédelemből ? - kérdeztem értetlenül.

- Hát azt a Zottmann-nal! - vágta a rendőrtanácsos arcomba.

Mintha törszúrás ért volna: Zottmann! Zottmann! Az óra! A Zottmann név bele volt vésvé az órába. Minden vérem a szívembe tódult: az a borzalmas Wassertrum rám erőszakolta az órát, hogy a gyilkosság gyanúját rám hárítsa! A rendőrtanácsos azonnal eldobta az álarcot, a fogait vicsorította, és összehúzta a szemét: - Tehát bevallja a gyilkosságot, Pernath? - Tévedés van a dologban, rettenetes tévedés. Az Istenért, hallgasson meg. Meg tudom önnek magyarázni, tanácsos úr...! - kiáltottam. - Tehát mindent el fog mondani a grófnét illetőleg, - szakított hirtelen félbe -, figyelmeztetem, hogy ezzel könnyít a helyzetén.

- Nem mondhatok többet, mint amennyit már mondtam: a grófné ártatlan.

Összeharapta a fogát, és odaszólt a kecskepofájúnak:

- Írja: tehát Pernath beismeri a Kari Zottmann, biztosítási hivatalnok ellen elkövetett gyilkosságot.

Mérhetetlen düh fogott el.

- Rendőrbetyár! - ordítottam fel - Mit merészel ön?!

Valami súlyos tárgyat kerestem. A következő pillanatban két rendőr lefogott és megbilincseltek. A rendőrtanácsos felfújta magát, mint valami kakas a szemétdombján.

- És ez az óra? - És hirtelen felmutatta a horpadt órát, - élt még az a szerencsétlen Zottmann, mikor elrabolta tőle?

Ismét megnyugodtam, és tiszta hangon mondtam a jegyzőkönyvbe:

- Az órát ma délelőtt ajándékozta nekem Aaron Wassertrum, a zsidóbarát.

A kecskepofájú mekegő vihogásban tört ki, és láttam, hogy dagadt lába a posztómanuszban táncra perdül örömeiben az asztal alatt.

KÍN

Megvasalva, mögöttem egy zsandár feltűzött szuronnyal - így kellett az estére kivilágított utcákon végighaladnom.

Jobbról-balról utcakölykök hada kísért üvöltve, az asszonyok feltépték az ablakokat és főzőkanalaikkal fenyegettek meg, szidalmakkal halmoztak el.

Már messziről megpillantottam a törvényszéki épület hatalmas kőköckáját, homlokzatán ezzel a felirattal:

A büntető igazság a becsületesek védelme. Beléptem a roppant kapubejárón egy folyosóra, amelyen konyhabűz terjengett. Egy körszakállas ember fogadott, oldalán karddal, uniformisban, mezítláb, lábszárain a hosszú alsónadrág bokánál megkötve. Fölállott, kivette térdei közül a kávédarálót és rámszólt, hogy vetközzem le. Aztán kikutatta zsebeimet, mindent kiszedett belőle és megkérdezte, hogy nem vagyok-e poloskás. Tagadó válaszomra lehúzta ujjaimról a gyűrűimet és azt mondta, jól van, ismét felöltözködhetem. Több emeleten fölfelé vezettek, folyosókon át, ahol nagy, szürke, elzárható ládák álltak az ablakmélyedésekben. A falak hosszában végtelen sorban vasajtók húzódtak, reteszvassal és kis rácsos nyílással ellátva, mindegyik felett egy gázláng égett. Egy hatalmas termetű, katonafarmájú börtönőr - órák óta az első becsületes arcú ember, - kinyitotta az egyik ajtót, belódított egy sötét, szekrényyszerű, dögletesen bűzös lyukba, és bezárta mögöttem az ajtót. Teljes sötétség vett körül, és tapogatózva kerestem tájékozódást. Térdem egy bádognyödrhöz ütődött. Végül egy kilincshez értem, - a helyiség oly szűk volt, hogy alig tudtam benne megfordulni, - és benn voltam egy cellában. A falak mentén két-két szalmazsákos priccs. Köztük egy lépés széles átjárás. A keresztfalon egy négyzetméternyi rácsos ablak, melyen gyéren szűrődött be az éjszakai világosság. A helyiséget tűrhetetlen hőség,

ócska ruhák bűze töltötte be. Mikor a szemem hozzászakott a sötétséghez, láttam, hogy három szalmazsákon szürke rabruhába öltözött alakok ültek, a negyedik üres volt. Karjukat térdükre támasztották, arcukat a tenyerükbe rejtették. Senki sem szólt egy szót sem. Leültem az üres ágyra és vártam. Vártam. Vártam. Egy óráig! Két-három óráig! Ha kint lépések zaját hallottam, felrezzentem. Most értem jönnek, visznek a vizsgálóbíró elé. Mindannyiszor csalódtam. A léptek mindannyiszor elhaltak a folyosón. Föltéptem a galléromat - azt hittem, hogy megfulladok. Hallottam, amint egyik rab a másik után nyögve kinyújtózott.

- Nem lehet ott fönt azt az ablakot kinyitni ? - kérdeztem hangosan, kétségbeesve. Szinte megijedtem a saját hangomtól.

- Nem lehet, - felelt egy mogorva hang a szalmazsákról.

Ennek ellenére végigtapogatództam a keskenyebb falon a kezemmel: mellmagasságban egy deszka futott keresztben két vizeskorsó... kenyérhéjak. Keservesen felkapaszkodtam, megfogózkodtam a rácsba, és az arcomat az ablaknyílásba nyomtam, hogy legalább valami kevés friss levegőhöz jussak.

Addig álltam így, míg térdeim remegni kezdtek. Egyhangú, feketésszürke éjjeli köd a szemem előtt.

A hideg vasrács izzadt. Éjfél körül lehetett. Mögöttem hortyogás hallatszott. Az egyik, úgy látszik, nem bírta aludni: ide-oda vergődött a szalmán és néha félhangosan nyögött:

- Sohase lesz már reggel? No! Üt az óra!

Remegő ajakkal számláltam:

- Egy, kettő, három! - Hál' Istennek, néhány óra múlva vége lesz az éjszakának. Tovább ütött:

- Négy? Öt? - Verejték ütött ki a homlokomon. - Hat! ! - Hét... tizenegy óra volt.

Csak egy óra múlt el azóta, hogy utoljára hallottam az órát ütni.

Lassankint rendbe szedtem a gondolataimat. Wassertrum hozzámcsempészte az eltűnt Zottmann óráját, hogy a gyilkosság gyanújába keverjen. - Tehát ő maga lehet a gyilkos. Hogy juthatott volna másképp az óra birtokába? Ha esetleg valahol rábukkant volna a holttestre és azt kirabolja, akkor bizonytal megköveteli az ezer gulden jutalmat, mely a holttest megtalálójának kijárt. - De erről nem lehetett

szó: a hirdetés még mindig ott van kifüggesztve az utcasarkokon, a börtönbe menet világosan láttam...

Világos dolog, hogy a zsidó jelentett föl. Az is bizonyos, hogy, legalábbis ami az Angelina ügyét illeti, egy követ fúj a rendőrtanácsossal. Mit jelentene különben a Savioli ellen irányuló vallatás?

Vizont az is kiderül mindebből, hogy Angelina levelei eddig még nincsenek Wassertrum kezében. Gondolkoztam... Egy csapásra minden rettenetesen világos lett előttem, mintha magam is ott lettem volna. Igen, csak így történhetett: Wassertrum lopva magához vette a vaskazettát, amelyben a bizonyítékokat sejtette, midőn rendőr cinkosával a lakásomat átkutatta, - de nem tudta rögtön kinyitni, mert a kulcsa nálam volt... és talán éppen most töri fel a zárát az odújában. Örült kétségbeeséssel ráztam a vasrácsot, magam előtt láttam Wassertrumot, amint Angelina levelei közt turkál... Hacsak legalább Charuseknek tudnék valami értesítést küldeni, hogy Saviolit idejekorán figyelmeztesse ! Egy pillanatig abba a reménybe kapaszkodtam, hogy elfogatásom híre azóta futótűzként terjedhetett el a zsidónegyedben, és Charusekben bíztam mint mentőangyalomban. Az ő pokoli ravaszságával szemben tehetetlen lesz a zsidó. Abban a pillanatban ugrom a torkának, amikor Savioli nyakát akarja kitekerni - mondta egy ízben Charusek. A másik percben tehetetlen és vad kétségbeesés fogott el: hátha elkésik Charusek?

Akkor Angelina elveszett... Véresre haraptam az ajkamat, és összemartam a mellemet bánatomban, hogy akkor nem égettem el rögtön a leveleket; megesküdtem, hogy Wassertrumot elpusztítom még abban az órában, midőn ismét szabadlábom leszek.

Oly mindegy, hogy önkezemmel vetek-e véget az életemnek vagy a bitófán pusztulok el! Egy pillanatig sem kételkedtem benne, hogy a vizsgálóbíró hinni fog a szavaimnak, ha elmondom neki az óra történetét és Wassertrum fenyegetéseit. Legkésőbb holnap biztosan kiszabadulok; a bíróság legalább elfogatja Wassertrumot gyilkosság gyanúja miatt. Számláltam az órákat és imádkoztam, hogy hamarabb múljanak el. Kibámultam a ködből. Kimondhatatlanul hosszú idő múlva végre világosabb lett, és a ködből előbb egy homályos folt, majd egyre világosabban tűnt elő egy óriási rézlap: egy öreg toronyóra számlapja. De a mutatók hiányoztak: újabb kín.

Az óra ötöt ütött. Hallottam, amint a rabok felébredtek és ásítva, cseh nyelven beszélgetni kezdtek. Ismerős hang ütötte meg a fületem. Megfordultam, leszálltam a polcról, és a szalmazsákkal szemben ott láttam ülni a himlőhelyes Lojzát, amint csodálkozva bámult rám. A másik két vakmerő fickó becsmérőlően nézett felém.

- Sikkasztó? Mi? - szólt az egyik félhangosan a társának, miközben könyökével meglökte.

A kérdezett megvetően morgott valamit, aztán a szalmazsákjában kotorászott és egy fekete papirost húzott ki belőle és letette a padlóra. Aztán a korsóból kevés vizet öntött rá, letérdelt és mint valami tükörben, megfésülködött - az ujjával. Majd gyengéd gondossággal megszártotta a papirost és ismét visszadugta a szalmazsákjába.

- Pán Pernath, pán Pernath - mormogta Lojza tágranyílt szemmel, mint aki kísértetet lát.

- Uraságtok ismerik egymást, amint látom - szólt a fésületlen, akinek feltűnt Lojza viselkedése és gúnyosan meghajolt. - Engedjék meg, hogy bemutatkozzam. A nevem: Vóssatka, a fekete Vóssatka... Gyújtogatás, - tette hozzá büszkén egy oktávval mélyebben.

A fésülködő cimbora nagyot köpött a fogai közt, egy darabig megvetéssel nézett rám, majd a mellére ütve, röviden így szólt:

- Betörés...

Hallgattam.

- No és ön milyen gyanú miatt van itt, gróf úr - kérdezte az első némi szünet után.

Egy pillanatig haboztam, aztán nyugodtan mondtam:

- Rablógyilkosság miatt.

Meglepetten ugrottak föl, gúnyos arckifejezésüket a végtelen tisztelet jele váltotta fel és szinte egyszerre mondták:

- Tisztelet, böcsület!

Midőn látták, hogy nem hederíték rájuk, visszavonultak a sarokba és suttogva beszélgettek.

Egyszer csak felállott a fésülködős, hozzám lépett, szó nélkül megtapogatta felső karizmaimat, aztán fejcsóválva visszament a barátjához. - Önt is Zottmann meggyilkolásával vádolják? - kérdeztem Lojzától feltűnés nélkül. Bólintott:

- Igen, már régen.

Ismét elmúlt néhány óra. Behunytam a szememet, és alvást színleltem.

- Pernath úr, Pernath úr! - egyszerre igen halkan Lojza hangját hallottam.

- Nos, mi az ? - szóltam, mintha éppen akkor ébrednék.

- Pernath úr, kérem, bocsásson meg... kérem... kérem... nem tudja, mit csinál Rosina? Otthon van? - dadogta a szegény fickó. Megegett a szívem rajta, amint gyulladt szemével az ajkamon csüggött, és izgalomban görcsösen tördelte a kezét.

- Jól megy a dolga. Most... pincérnő... az öreg Ungeltnél - hazudtam.

Láttam, hogy megkönnyebbülten sóhajtott fel, amint ezt hallotta.

Két rab egy deszkán, bádoggcsajkában forró kolbászlét hozott be. Három csajkát szó nélkül letettek a cellában. Néhány óra múlva ismét csikorgott a zár, és a porkoláb elvezetett a vizsgálóbíróhoz. Reszketett a térdem az izgalomtól, míg a lépcsőkön fel-le haladtunk.

- Gondolja, hogy még ma szabadon bocsátanak? - kérdeztem aggódva a porkolábot.

Láttam, amint szánakozva elnyomott egy mosolyt :

- Hm, még máma? Hm... Istenem... Minden lehetséges.

A hideg futott végig rajtam. Egy ajtón, porcelántáblán egy újabb nevet olvastam: BÁRÓ KARL VON LEISETRETER vizsgálóbíró. Ismét egy csupasz szoba, két íróasztal méternyi magas rátétekkel. Öreg, hatalmas férfi fogadott, fehér, kettéválasztott szakállal, fekete szalonkabátban, piros, húsos ajkai voltak, és a cipői recsegték.

- Ön Pernath úr?

- Igen.

- Gemmavéső?

- Igen.

- Hetvenes számú zárka?

- Igen.

- Gyanúsítva Zottmann meggyilkolásával?

- Kérem, vizsgálóbíró úr...

- Gyanúsítva Zottmann meggyilkolásával?
- Valószínűleg. Legalábbis azt sejtem. De...
- Bevallja?
- Mit vallják be, vizsgálóbíró úr, hisz ártatlan vagyok!
- Bevallja?
- Nem.
- Akkor vizsgálati fogságba helyezem.

Börtönőr, vezesse ki ezt az embert.

- Kérem, hallgasson meg, vizsgálóbíró úr, még ma okvetlenül haza kell mennem. Fontos elintéznivalóm van...

A másik íróasztalnál valaki mekegett. A báró úr mosolygott. Börtönőr, vezesse ki ezt az embert! Nap nap után telt el, hét hét után, és én még mindig a cellában ültem. Minden nap tizenkét órakor lemehettünk a börtönudvarra, és a többi vizsgálati fogollyal és fegyencekkel együtt negyven percig körben sétálhattunk a nedves földön. Tilos volt egymáshoz szólni. Az udvar közepén egy kopasz, haldokló fa állott, melynek kérgébe ovális üvegfoglatban az Istenanya képe volt belenőve. A falakra nyomorúságos fagyai kúszott, melynek levelei feketélltek a hulló koromtól. Köröskörül a cellák rácsai, mögölük néha vértelen ajkú, szürke arcok néztek ki. Aztán ismét fölmentünk a szokott kriptánkba: kenyér, víz kolbászlé és vasárnap mindehhez zsizsikes lencse. Még eddig csak egyszer hallgattak ki.

- Van-e tanúja rá, hogy Wassertrum „úr” ajándékozta önnek az órát?

- Igen! Semajah Hillel úr... azaz nem... emlékszem, nem volt akkor jelen, de Charusek úr... nem, ő sem volt ott.

- Röviden: senki sem volt jelen?

- Nem, senki sem volt ott, vizsgálóbíró úr.

Újra hallottam a mekegést az íróasztal mögött, újra szólt a vizsgálóbíró:

- Börtönőr, vezesse ki ezt az embert!

Angelináért érzett aggodalmam tompa fásultsággá változott: elmúlt az az időpont, midőn reszketnem kellett érte. Vagy régen sikerült Wassertrum bosszúterve, vagy pedig Charusek közbelépett, gondoltam magamban. De Mirjamért való aggodalmam szinte az örületbe kergetett.

Elképzeltem, mint várta óráról órára, hogy a csoda megismétlődjék, mint futott ki reggelenként, mikor a pék jött, és hogyan vizsgálta meg remegő kézzel a kenyeret, hogyan gyötri talán bánat énmiattam.

Ez az érzés éjszakánként fölkorbácsolt az álmomból, és ilyenkor a polcra ágaskodva elnéztem a toronyóra réz számlapját, és elemésztett a vágy, hogy bárcsak elhatna Hillelhez a gondolatom, hogy a fülébe kiálthatnám: segítsen Mirjamon, váltsa meg a csodára való várakozás kínjától.

Aztán ismét ledobtam magamat a szalmazsákra, visszafojtottam a lélegzetemet, míg a mellem majd szétrepedt az erőlködéstől, hogy magam elé kényszerítsem a második éneket, és elküldhessem Mirjamot megvigasztalni.

És egyszer csakugyan megjelent fekvőhelyem előtt, mellén tükörírásban a rejtélyes szavakkal: Chabrat Zereh Aur Bocher. Örömben föl akartam kiáltani, hogy most már ismét minden jó lesz; de abban a pillanatban a föld alá süllyedt, mielőtt megparancsolhattam volna neki, hogy jelenjék meg Mirjammal.

Hogy semmi hírt nem kaptam a barátaimtól! - Megtiltották a levélírást? - kérdeztem fogolytársaimat. Nem tudták. Sohasem kaptak levelet - igaz, hogy nincs is senkijük, aki írhatna nekik - felelték. A börtönőr megígérte, hogy alkalom adtán megtudakolja. A körmöm letöredezett, ahogy lerágtam, a hajam elvadult, mert nem volt sem ollóm, sem fésűm, sem kefém. Mosdóvizet sem kaptunk. Állandóan hányingerrel küszködtem, mert a kolbászlé só helyett szódával volt fűszerezve... A fegyházzsabályzat megokolása szerint „a nemi ösztön túltengéseinek megakadályozása végett”. Az idő szürke, rettentő egyhangúsággal telt el. Körben forgott, mint a taposómalom kereke. Eljöttek azok a bizonyos pillanatok, amelyeket mindenki ismert közülünk, midőn az egyik vagy a másik hirtelen felugrott, és órák hosszat fel s alá futott, mint valami vadállat, míg megtörtén az ágyra rogyott, és bambán várt tovább... várt... várt...

Mikor eljött az este, a poloskák hangyamódra, csoportosan másztak végig a falon, és csodálkozva gondoltam magamban, hogy miért is kérdezett ki oly lelkiismeretesen a poloskák felől az a kardos és alsónadrágos fickó? Talán attól féltek a törvényszéken, idegen rovarok keresztezése megronthatná a fajtájukat? Szerdán délelőtt rendszerint megjelent egy disznófejű ember, puha kalapban és lötyögő nadrágban:

Rosenblatt doktor, a fegyházorvos, és meggyőződött róla, hogy mindannyian egészségesek vagyunk, mint a makk.

Ha bárki bármiért panaszkodott, cinkkenőcsöt rendelt neki, hogy kenje be vele a melle táját. Egyszer a törvényszéki elnök is vele jött, egy magas termetű, parfümtől illatos „jó társaságbeli” jómadár, kinek arcáról a legaljasabb bűnök ríttak le. Utánanézett, hogy minden rendben van-e, vagy ahogy a frizurás cellatársam kifejezte, hogy „senki sem akasztotta-e még fel magát”. Odaléptem az elnök elé, hogy előadjam egy kérésemet, mire ő a börtönőr háta mögé ugrott és revolvért fogott rám. - Mit akar?! - rivallt rám.

- Van levelem? - kérdeztem udvariasan. Felelet helyett Rosenblatt doktor mellbe vágott, és azonnal kerekét oldott. Az elnök úr is visszavonult és gúnyosan szólt vissza az ajtóból, hogy valljam be inkább a gyilkosságot. Előbb úgysem kapok ebben az életben levelet. Régóta megszoktam a rossz levegőt, a hőséget és állandóan fáztam. Még ha a nap süttött is.

Fegyencársaim közül kettő gyakran cserélődött, de nem törődtem vele. Az egyik héten egy zsebtolvaj és egy csavargó, a másikon egy hamis pénzt gyártó vagy orgazda volt a szomszédom. Ami tegnap történt velem, mára már elfelejtettem. Mirjamért érzett kínzó gondjaim mellett elhalványultak az összes külső események. Egyetlen egy esemény vésődött mélyebben az emlékezetembe - néha elkísért az álmomba is. A polcnál állottam, hogy kibámuljak az égre, mikor hirtelen valami éles tárgy szúrását éreztem a csípőmön. Mikor utánanéztem, észrevettem, hogy a reszelő volt, mely a zseben keresztül átszúrta a bélést. Régóta megbújhatott a szövet és a bélés közt, különben az ő már észrevette volna.

Kihúztam és ügyet se vetve rá, a szalmazsákomra dobtam. Amikor a polc mellől leszálltam, eltűnt onnét, nem kételkedtem benne, hogy csak Lojza dughatta el. Néhány nappal később elvitték Lojzát a cellából, hogy egy emelettel lejjebb helyezték el.

- Két vizsgálati fogoly, akit ugyanazzal a bűntettel vádoltak - mint őt meg engem - nem maradhat meg egy cellában - magyarázta a börtönőr.

Szívemből kívántam, hogy a szegény fickó bárcsak kiszabadíthatná magát a reszelő segítségével.

MÁJUS

A nap oly melegen sütött, mint nyár közepén, és a börtönudvaron a fáradt fa néhány rügyet hajtott. Megkérdeztem a börtönőrtől, hogy hányadika is van? Előbb hallgatott, majd odasúgta: május 15-e van. Voltaképpen nem volna szabad ezt megmondani, egyáltalán tilos a foglyokkal beszélni, azokat pedig, akik nem tettek vallomást, bizonytalanságban kell tartani az idő múlását illetően.

Tehát már három teljes hónapja voltam börtönben, és még mindig nem kaptam semmi hírt a külvilágból!

Esténként egy zongora halk hangjai hallatszottak a rácsos ablakon át, amely meleg napokon nyitva állott.

- A kulcsár lánya játszik ott lent - mondta az egyik rab.

Éjjel-nappal Mirjamról álmodtam. Vajon, hogy mehet a dolga?! Néha az az érzés vigasztalt, hogy gondolataim elszállnak hozzá, az ágyáig, mikor alszik, és szelíden a homlokát simogatják. Máskor pedig, a reménytelenség pillanataiban, midőn cellatársaim egyik a másik után kihallgatásra ment, csak én nem - tompa félelem fojtogatott, hogy Mirjam talán már rég halott. Ilyenkor kérdéseket intéztem a sorshoz, hogy él-e vagy sem, beteg vagy egészséges, és kitéptem egy marék szalmaszálat a szalmazsákomból, hogy az feleljen meg. Majd mindig rosszul jött ki - és én földúltam a bensőmet, csak hogy egyetlen pillantást vethessek a jövőbe. Azzal igyekeztem rászedni a lelkemet, ahol a titok rejtőzött, hogy kerülő úton tettem fel a kérdést: vajon virrad-e még számomra nap, amelyen vidám leszek és tudok-e majd kacagni. A jóslat ilyenkor mindig kedvező volt, és én egy órára boldog voltam és vidám.

Ahogy a növény titkon nő és rügyezik, úgy lassanként felfoghatatlan, mély szerelem támadt bennem Mirjam iránt. Nem bírtam felfogni, hogy miképp ülhettem mellette annyiszor és beszélhettem vele oly sokszor anélkül, hogy már akkor tisztában lettem volna vele. Reszkető vágyam, hogy bárcsak Mirjam is hasonlóképp érezne irántam, ilyen pillanatokban a bizonyosság

megsejtéséig fokozódott. Ha ilyenkor lépteket hallottam a folyosón, szinte féltem, hogy elvihetnek, szabadon bocsáthatnak, és álmom szertefoszlik a külvilág durva valóságában. A fogság hosszú ideje alatt hallásom oly élessé vált, hogy a legcsekélyebb neszt is meghallottam. Az éjszaka elején rendszerint messziről kocsirobogást hallottam, és váltig törtem rajta a fejemet, hogy ki is ülhet benne. Valami különösen idegenszerű volt abban a gondolatban, hogy ott kinn vannak emberek, akik tehetnek, amit akarnak, - szabadon mozoghatnak, jöhetnek-mehetnek és ezt nem érzik leírhatatlan örömnak. El nem tudtam képzelni, hogy valaha még én is lehetek olyan boldog, hogy napsütötte utcákon sétálhatok.

Az a nap, amelyen Angelinát a karjaimban tarthattam, egy rég elmúlt léthez tartozónak tetszett. Azzal a csendes szomorúsággal gondoltam vissza rá, amellyel egy könyv lapjai közt megtalált elhervadt virágot nézzük, amelyet ifjúkori szerelmesünk hordott a keblén. Ott üldögélnek-e még esténként az öreg Zwakh, Vrieslander és Prokop „Ungeltnél”; és bolondítják-e még az elszáradt Euláliát? Prokop ugyan aligha lesz köztük: május van, az az idő, mikor bábszínházával vidéki körútra szokott indulni és a falu zöld rétjén a kékszakállú lovagot játssza.

Egyedül ültem cellámban. Vóssatkát, a gyújtogatót egy hét óta egyetlen társamat, néhány órával ezelőtt a vizsgálóbíróhoz vitték.

Kihallgatása ezúttal feltűnően sokáig tartott. Itt van. Az ajtó keresztvasa csörömpölt, Vóssatka örömtől sugárzó arccal robogott be, egy csomó ruhát dobott a priccsrejtés szélesebesen öltözködni kezdett.

Rabruháját káromkodva, darabonként hajította a földre.

- Semmit sem tudtak rámbizonyítani a rókák. Gyújtogatás! No persze - szólt mutatóujját alsó szempilláján végighúzva - a fekete Vóssatkának ezek az uraságok ilyen fiatalok! A szél volt - mondtam. - És emellett ki is tartottam. Most aztán bezárhatják, ha megcsípi - a szél úrfi. No, szervusz, ma este! Lesz kirúgás a hámból, a Lojzicseknél. Kitárt karokkal, fütyörészve járta a kopogóst. „Csak egyszer virít a gyönyörű május!” dalolta, miközben robajjal a fejébe csapta kékpöttyös szajkótollal díszített keménykalapját. - Igaz a! tán érdekelni fogja a gróf urat! Tudja, mi az újság? A barátja, Lojza,

megugrott! Most tudtam meg ott fönt, a sehonnaiaknál. Még a múlt hónapban történt, úgy a vége felé ugrott meg, és most már túl van árkon-bokron.

Ohó, a reszelő - gondoltam magamban mosolyogva.

- Aztán rajta legyen ám, gróf úr, hogy mielőbb kiszabaduljon - szólt barátságosan kezét nyújtva. - És ha egyszer nem volna pénze, csak kérdezősködjék a Lojzicsekben a fekete Vóssatka után. Ismer ott minden lány. Úgy ám! És most szervusz, gróf úr. Volt szerencsém!

Még az ajtóban állott, mikor a börtönőr már egy új vizsgálati foglyot tuszkolt be a cellába.

Első pillantásra felismertem benne azt a katonasapkás csavargót, aki egy ízben a kapualjban húzódott meg velem együtt a zivatar elől a Hahnpass közben. Mily öröndetes meglepetés! Talán tud valamit Hillelről, Zwakhról és a többiekről? Rögtön ki akartam faggatni, de legnagyobb csodálkozásomra, titokzatos arckifejezéssel ujját a szájára tette jelezve, hogy hallgassak. Csak azután elevenedett fel, mikor az ajtót kívülről becsukták, és a börtönőr léptei elhaltak a folyosón.

A szívem hevesen dobogott izgalmamban. Mit jelentsen ez? Ismer ez a fickó egyáltalán, és mit akar tőlem? Első dolga az volt, hogy lehúzta a bal cipőjét. Aztán egy dugót húzott ki a fogával a sarkából, s az így támadt üregből egy kis meghajlított vasbádoglemezt vett elő, letépte a láthatólag csak lazán megerősített talpat, és mindkettőt büszkén felém nyújtotta. Mindezt hihetetlen gyorsan tette anélkül, hogy izgatott kérdéseimre hederített volna.

- Így ni! Charusek úr pedig tisztelted. Meglepetésemben egy szót sem tudtam szólani.

- Csak vegye elő a kis lemezt, és szakítsa szét a talpat éjjel. Vagy amikor senki sem látja. Belül ugyanis - magyarázta büszkén - üres, és egy kis levélkét talál benne Charusek úrtól.

Elragadtatásomban a nyakába borultam, és a könnyeim csak úgy hullottak. Szelíden elhárított magától és szemrehányón szólt:

- Jobban össze kell hogy szedje magát, Pernath úr! Nincs egyetlen veszíteni való percünk sem. Minden percben kitudódhat,

hogy rossz cellában vagyok. Mert lent a portásnál elcseréltük Francival a számunkat.

Nagyon buta képet vághattam, mert így folytatta:

- Ha nem is érti, nem tesz semmit. A fő, hogy itt vagyok!

- Mondja csak - vágtam a szavába, - mondja csak... hogy is hívják?

- Vencelnek, a szép Vencelnek hívnak - segített ki zavaromból.

- Mondja, kérem, Vencel, hogy van Hillel, a levéltáros és a leánya, Mirjam?

- Erre most nem érünk rá - szakított türelmetlenül félbe a szép Vencel, - hiszen minden percben kidobhatnak. Hát én azért vagyok itt, mert extra bevallottam egy rablást...

- Hogyan, Vencel, rablást követett el csak azért, hogy ide bejuthasson, hozzám? - kérdeztem megrendülten.

- Ha csakugyan elkövettem volna a rablást - szólt megvetően rázva a fejét -, akkor csak nem vallottam volna be.

Lassanként megértettem: a derék fickó ezt a csejt gondolta ki, hogy Charusek levelét becsempészhesse hozzám a börtönbe.

- Így ni, először is - szólt nagyon komoly arccal - ki fogom tanítani a nyavalyatörésre.

- Mire?

- A nyavalyatörésre! Jól figyeljen és jegyezzen meg mindent pontosan ! Hát nézzen ide: először is nyálat gyűjt a szájában - fölfújta a pofáját, ide-oda mozgatta, mintha a száját öblítette volna ki - akkor az embernek habzani kezd tőle a szája. - Utálatos természetességgel csinálta meg, amit mondott. - Aztán a hüvelykujját befelé fordítja a tenyerébe. Aztán kidülleszti a szemét - rettentően kancsalítani kezdett, - aztán fél kiáltásokat hallat, így - ez egy kicsit nehéz - így: bő... bő... bő... és ugyanakkor földhöz vágódik. - Egész hosszában elvágódott, hogy csak úgy reszketett belé a ház, majd felkeltében folytatta: - Ez a természetes nyavalyatörés, ahogy nekünk boldogult Hulbert doktor a brigádban tanította.

- Igen, igen, a megtévesztésig hú - tettem hozzá -,de mire való az egész?

Mert legelőbb pusztulni kell innen, a cellából - magyarázta a szép Vencel. - Rosenblatt doktor, tudja, hatökör a maga dolgához! Ha dögvóráson is van valaki, Rosenblatt még akkor is azt mondja rá: egészséges, mint a makk! Csak a nyavalyatörés előtt van respektussal. Ha ez valakinek jól megy, mindjárt odaát van a betegcellában. Onnét aztán gyerekjáték kiszökni - szólt titokzatosan - a betegcella ablakrácsa ugyanis keresztül van fűrészelve,és csak gyöngén van összeragasztva. - Ez a brigád titka! - Akkor aztán ügyelnie kell néhány éjszakán át, míg egy kötélhurkot lát a tetőről az ablak alá ereszkedni. Aztán emelje ki csöndesen a rácsot, hogy senki fel ne ébredjen, dugja bele a vállát a hurokba, mi aztán felhúzzuk a tetőre, onnét a másik oldalon leeresztjük az utcára. - Ennyi az egész..

- Miért szökjem meg a börtönből - vettem közbe félénken, - hisz én ártatlan vagyok.

- Ez csak nem ok arra, hogy az ember meg ne szökjék! - ellenkezett csodálkozó szemmel a szép Vencel.

Minden ékesszólásomra szükségem volt, hogy ezt a merész tervet, mely a brigád határozata volt, kiverjem a fejből. Felfoghatatlan volt számára, hogy elutasítom ezt az „isteni adományt”, és inkább várni akarok a rendes szabadulásomra.

- Mindenesetre, szívből köszönöm önnek és derék társainak - mondtam megindultan megszorítva a kezét, - ha elmúlik ez a nehéz idő, az első dolgom lesz a jóságukat meghálálni.

- Nem szükséges - utasította vissza Vencel barátságosan. Ha épp néhány pohár pilzenit akar fizetni, azt szívesen elfogadjuk, de egyebet nem. Charusek úr, a brigád mostani pénztárosa, elbeszélte, hogy micsoda titkos jótévő ön. Üzen valamit velem, ha néhány nap múlva kiszabadulok?

- Igen - feleltem gyorsan, kérem mondja meg neki, hogy menjen el Hillelhez, és mondja meg neki, hogy nagyon aggódom Mirjam lánya egészsége miatt. Hillel úr kísérje állandóan figyelemmel: megjegyzi magának a nevét: Hillel!

- Hirrel?
- Nem: Hillel.
- Hiller?
- Nem: Hillel.

Vencel majd kitörte vele a nyelvét, végre is vad fintorok közepette megküzdött a cseh íül számára lehetetlen hangzású névvel.

- És még egyet: Charusek úrnak legyen gondja, amennyire csak tőle telik, az „előkelő hölgyre”, ő már tudja, kiről van szó.

- Valószínűleg azt a nemes hölgyikét gondolja, akinek viszonya volt a német doktorral, Saviolival? No, hisz az elvált és gyermekestől elment Saviolival.

- Tudja ezt biztosan?

Éreztem, hogy reszket a hangom. Bármennyire is örültem Angelina szabadulásának - mégis összeszorult a szívem. Mennyi gondom volt miatta és most... elfelejtett. Talán csakugyan elhitte rólam, hogy rablógyilkos vagyok. Keserűség fojtogatta a torkomat. Vencel azzal a finom érzékkel, mely szerelmi dolgokban a hozzá hasonló züllött emberek sajátja, kitalálta a lelkiállapotomat, mert zavartan félrenézett és nem felelt.

- Tudja talán azt is, hogy Hillel úr lánya, Mirjam, mit csinál? Ismeri?
- kérdeztem aggódva.

- Mirjam? Mirjam? - szólt Vencel megerőltetve az agyát. - Mirjam? El szokott járni ez a lány a Lojzicsekbe?

Önkéntelenül nevetnem kellett.

- Nem. Egész bizonyosan nem.

- Akkor nem ismerem - szólt Vencel szárazon.

Egy darabig hallgattunk. Reméltem, hogy lesz róla valami a levélkében.

- Hogy Wassertrumot elvitte az ördög - kezdte el ismét hirtelenül Vencel -, azt csak hallotta?

Ijedten ugrottam fel.

- No igen - szólt a torkára mutatva. - Murkszi, murkszi! Mondhatom, rettenetes egy dolog volt. Miután az öreget napokig

nem látták, feltörték a boltját. Természetesen én termettem ott legelsőnek. És Wassertrum ott ült egy mocskos karosszékből, a melle csupa vér, a szeme mintha üvegből lett volna... Hát hiszen, tudja, kemény legény vagyok, de forgott velem a világ, és majd elvágódtam ájultamban, amikor megláttam. Folyvást ismételnem kellett magamban: Vencel, Vencel, ne izgasd fel magad, ez csak egy halott zsidó! - Egy reszelő állt ki a torkából, és a boltban minden föl volt forgatva. - Rablógyilkosság, természetesen.

A reszelő! A reszelő! - Éreztem, hogy meghűl a vérem a rémülettől: - A reszelő! Hát mégis megtalálta a maga útját!

- Azt is tudom, hogy ki volt - szólt Vencel halkán, némi szünet után. - Azt mondom önnek, senki más, mint a himlőhelyes Lojza.

- A boltban ugyanis a földön megtaláltam a zsebkését és gyorsan zsebre vágtam, nehogy a zsaruk kezébe kerüljön. Egy földalatti folyosón keresztül jutott a boltba... Hirtelen abbahagyta a beszédet és feszülten figyelt néhány pillanatig, aztán a priccsre dobta magát és elkezdett rémítőn hortyogni.

A zár nemsokára csikorogni kezdett, és a börtönőr lépett be, gyanakvó tekintetet vetve rám. Egykedvű arcot vágtam, Vencelt pedig alig lehetett felébreszteni. Csak jó sok hátbavágás után tápázkodott fel, ásítva és álmosan támolygott kifelé a börtönőr kíséretében.

Lázás kíváncsisággal bontottam fel Charusek levelét, és a következőket olvastam:

« Május 12.

Szegény kedves Barátom és Jótevőm!

Hétről hétre vártam a szabadulását, - mindhiába, - megpróbáltam hát mentő bizonyítékokat összegyűjteni az érdekében, de minden fáradozásom dacára, nem találtam. Kértem a vizsgálóbíró, hogy gyorsítsa meg az eljárást, de mindenkor azt válaszolta, hogy nem tehet semmit - ez az államügyész dolga, nem az övé. A hivatalos csigatempó! Csak éppen egy órája, hogy megtudtam valamit, amitől a legtöbbet remélem: megtudtam, hogy Jaromir eladott egy

aranyórát Wassertrumnak, amelyet testvérének, Lojzának, akkori elfogatása után annak ágyában talált.

A Lojzicsekben, ahová mint tudja, a detektívek bejárnak, az a hír terjedt el, hogy az állítólag meggyilkolt Zottmann aranyóráját mint corpus delictit megtalálták Önnél - a holttestéről, mellesleg mondva, még ma sem tudják, hol van. A többit aztán összeraktam magam: Wassertrum et cetera.

Rögtön elővettem Jaromirt, és 1000 forintot adtam neki... Leejtetem a levelezés örömkönyvek szöktek a szemembe: csak Angelina adhatta a pénzt Charuseknek. Sem Zwakhnak, sem Prokopnak, sem Vrieslandernek nem volt ennyi pénze. «

- Tehát mégsem felejtkezett el rólam!

Tovább olvastam:

« 1000 forintot adtam és további 2000 forintot ígértem, ha azonnal eljön velem a rendőrségre, és vallomást tesz, hogy azt az órát otthon a testvére ágyából vette ki és aztán eladta.

De ez csak azután történhet meg, ha Vencel ezt a leveletem eljuttatja Önhöz. Az idő rövid. De legyen nyugodt: meg fog történni. Még ma. Kezeskedem érte. Egy pillanatig sem kételkedem benne, hogy Lojza követte el a gyilkosságot és az az óra a Zottmanné. Ha a várakozásom ellenére nem az lenne, nos, Jaromir tudja, mit kell tennie! - Mindenesetre 1Ö1 fogja ismerni az órát, amelyet Önnél találtak. Tehát: tartson ki, és ne essék kétségbe! Talán hamar üt a szabadulásának órája! Hogy ennek dacára viszontlátjuk-e egymást? Nem tudom.

Szinte azt kell mondjam, nem hiszem. A vég sietve közeledik, és vigyáznom kell, hogy utolsó óráim ne lepjen meg. De azt vegye biztosra, hogy találkozni fogunk. Ha nem is ebben az életben, sem mint halottak, abban a másik életben, de találkozni fogunk azon a napon, amelyen az idő széttörik - amidőn az írás szavai szerint, az Úr kiköpi a szájából azokat, akik langyosak voltak, sem nem hidegek, sem nem melegek...

Ne csodálkozzék rajta, hogy így beszélek! Sohasem beszéltem Önnel ezekről a dolgokról és midőn Ön egyszer a kabala szót említette, kitértem előle, de - tudom, amit tudok. Talán megérte, amit mondani akarok. Ha nem, úgy kérem, törölje ki a szavaimat az emlékezetéből... Egy ízben, delíriumomban, azt hittem - hogy láttam egy jelet a mellén. Lehet, hogy ébren álmodtam. Ha csakugyan nem értene meg, kérem, vegye úgy, hogy gyerekkorom óta voltak olyan belső élményeim, amelyek különös utakra vezéreltek. Olyan megismerések, amelyek nem fedik az orvostudomány tanításait, és amelyekről az orvostudomány még nem tud és remélhetőleg nem is fog tudni soha. De nem engedtem elbutítani magam a tudománytól, amelynek legfőbb célja, hogy feldíszítse ezt a „várótermet”, amelyet legjobb volna lerombolni.

De elég ebből. Inkább elmondom önnek, hogy mi történt azóta:

Április végén Wassertrum odáig jutott, hogy a szuggesztióm hatni kezdett. Ezt azon vettem észre, hogy az utcán folyvást gesztikulált, és hangosan beszélt magában. Ez biztos jele annak, hogy az ember gondolatai viharra tornyosulnak, hogy urukra rászakadjanak. Aztán egy füzetet vett, és jegyzeteket írt belé.

Írt! Írt! Hát nem nevetséges? Írt! Aztán elment egy jegyzőhöz. A ház előtt lestem, s tudtam, hogy mit csinál odafönn: - a végrendeletét. Arra igazán nem gondoltam, hogy engem tesz meg örökösének. Ha ez eszembe jutott volna, bizonyosan vitustáncot jártam volna a gyönyörűségtől.

Megtett az örökösének mert, mint hitte, én vagyok az egyetlen a földön, akivel mégjövátéheti a bűneit. A lelkiismerete kifogott rajta. Talán azt remélte, hogy áldani fogom az emlékét, ha halála után a jóvoltából egyszerre csak milliomos leszek, és jóváteszem azt az átkot, melyet akkor önnél a számból hallott. A szuggesztióm tehát háromszorosan hatott. Pokoli tréfa, hogy titkon mégiscsak hitt a túlvilági jutalomban, holott egész életében igyekezett lebeszélni magát róla. De így van ez mindig a túl okosokkal, meglátszik rajtuk, mert roppant dühbe gurulnak, ha az ember a szemükbe mondja. Úgy érzik, hogy rajtakapták őket. Attól a pillanattól kezdve, hogy Wassertrum a közjegyzőtől kilépett, nem vesztettem többé szem elől. Éjszakánként a boltja deszkázatánál hallgatóztam, mert a

döntés minden pillanatban bekövetkezhetett. Azt hiszem, vastag falakon is keresztül meghallottam volna az áhított csattanást, amikor a méregfiolából kihúzza a dugót. Talán csak egy óra hiányzott hozzá, hogy életem műve beteljesedjék. Ekkor hívatlanul közbelépett valaki és meggyilkolta. Egy reszelővel. Mondassa el a részleteket Vencellel, nekem nagyon is keservesen esnék azokat leírnom. Nevezze babonának - de amikor láttam, hogy kiontották a vérét - a boltjában a holmik mocskosak voltak tőle, - mintha megszabadult volna bosszúmtól a lelke.

Valami finom, csalhatatlan ösztön azt súgja nekem, hogy nem mindegy az, ha valaki idegen kéztől hal meg vagy pedig a sajátjától. Wassertrumnak magával kellett volna vinnie a vérét a földre - akkor lett volna a hivatásom betöltve. - Most, hogy másképp történt, kiteszítottnak érzem magamat, olyan szerszámnak, mely méltatlannak találtatott a halál angyala kezében. De nem akarok lázadozni. A gyűlöletem abból a fajtából való, mely túlér a síron. Még megvan a saját vérem, amelyet kionthatok tetszésem szerint, hogy lépten-nyomon kísérje az övét az árnyékvilágban... Amióta elföldelték Wassertrumot, mindennap ott ülök a temetőben a sírján, és lesem a szívem hangját, hogy mit tegyek. Úgy hiszem, hogy már tudom. De várok vele, míg a belső szózat olyan tisztán csendül meg, mint a harang. - Mi, emberek, tisztátalan lények vagyunk, és gyakran csak hosszú böjt és virrasztás után értjük meg lelkünk suttogását. A múlt héten a bíróság hivatalosan közölte velem, hogy Wassertrum általános örökösének tett meg. Mondanom sem kell önnek, Pernath úr, hogy egy fillérjéhez sem nyúlok hozzá - óvakodni fogok tőle, - hogy majd „odaát” átsegítsem jótettéért. A házeit elárvereztetem, a tárgyakat, melyeket a keze érintett, elégettetem, ami pénz és pénzérték marad utána, halálom után egyharmadáig Önt illeti. Lélekben látom, hogy felugrik, tiltakozik ellene. De megnyugtathatom. Amit Ön kapni fog, az az Ön jogos tulajdona kamatos kamatostól. Már régóta tudom, hogy Wassertrum az Ön apját és családját egész vagyonából kiforgatta, de csak most vagyok abban a helyzetben, hogy ezt okmánnal bizonyíthassam. A hagyaték második harmada a brigád tizenkét tagja közt osztassék fel, akik Hulbert doktort még személyesen ismerték. Azt akarom, hogy mindegyikük gazdag legyen és befogadtassék Prága - „jó

társaságába". Az utolsó harmadot egyenlő részben az ország hét rablógyilkosának hagyom, akiket bizonyítékok híján fel kellett menteni. Ennyivel tartozom a közbotránynak.

Így. Ez volna minden.

És most, kedves, kedves Barátom, éljen boldogul, és gondoljon néha őszinte és hálás barátjára.

Innocenz Charusek «

Mélyen megrendülve tettem el a levelet. Nem bírtam örülni közelálló kiszabadulásom hírének. Charusek! Szegény ember! Mintha testvérem lenne, úgy törődik a sorsommal. Csak mert egyszer 100 forintot ajándékoztam neki. Ha legalább még egyszer megszoríthatnám a kezét!

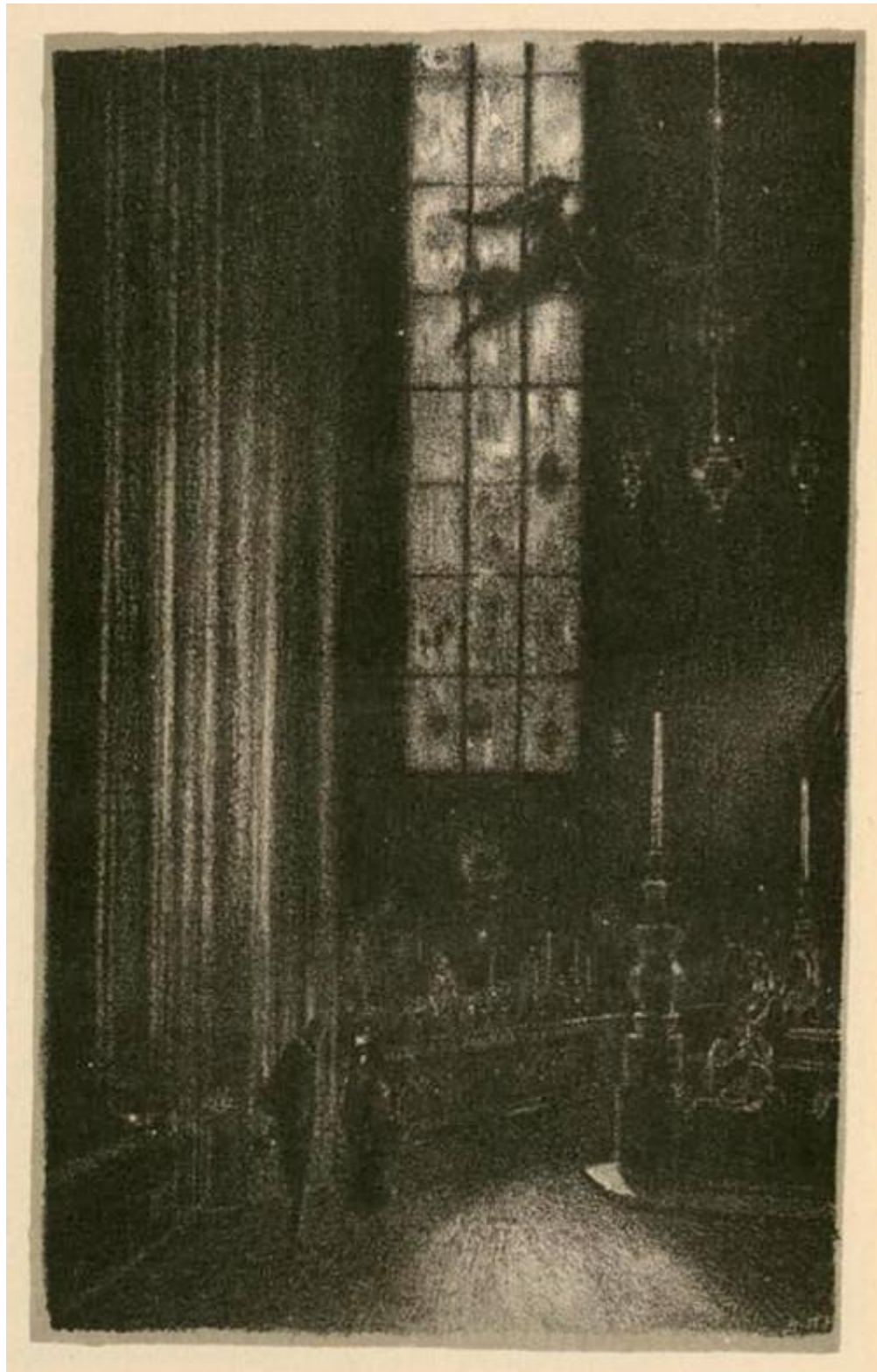
Éreztem: igen, igaza van; ez a nap nem fog eljönni soha. Magam előtt látom: lobogó szemét, sorvadásos, keskeny vállát, magas, nemes homlokát. Talán minden másképp volna, ha egy segítő kéz idejében belenyúlt volna ebbe az elszáradt életbe. Mégegyszer elolvastam a levelet. Mennyi rendszer volt Charusek örületében! Örült volt-e egyáltalán? Szégyellem, hogy ezt a gondolatot egy pillanatig is megtűrtem. Nem mondtak eleget célzásai? Ember volt, mint Hillel, mint Mirjam, mint magam. Olyan ember, akin úrrá lett a lelke, - akit a lélek az élet vad szakadékain keresztül felvitt egy ismeretlen világ magasságaiba. Nem tisztább-e Charusek, bár egész életében egy gyilkosság tervét szötte, mint bárki azok közül, akik felhúzott orral járkálnak és egy ismeretlen, mitikus próféta parancsolatait követik? Ó, annak a parancsnak engedelmeskedett, melyet a nagy, hatalmas ösztön rendelt el, anélkül, hogy akár világi, akár túlvilági jutalomra gondolt volna. Nem volt-e más amit tett, mint a legszentebb kötelességteljesítés a szó legrejtettebb értelmében.

„Gyáva, alattomos, gyilkos, beteg, problematikus - gonosztevő természet" -, szinte hallom a tömeg ítéletét felőle, mikor vak istállólámpásával próbál a lelkébe bevilágítani. De hát ez a rágalmazó tömeg sohasem fogja megérteni, hogy a mérges kikerics ezerszer szebb és nemesebb növény a hasznos metélőhagymánál...

Kint ismét csikorgott az ajtózár és hallottam, amint ismét egy embert tolnak be. Meg sem fordultam, annyira a levél hatása alatt álltam. Egy szó sem volt benne Angelináról, sem Hillelről. Ez érthető: Charusek nagyon sietve írhatott, az írása elárulta. Vajon kapok-e még tőle titkon levelet? A holnapi napban bíztam, a közös rabsétában az udvaron. Még ott dughatott oda valamit a legkönnyebben valaki a brigádból. Gondolataimból halk hang zavart fel:

- Megengedi, uram, hogy bemutatkozzam? A nevem Laponder. Amadeus Laponder.

Megfordultam. Egy kistermetű, vékony, még meglehetősen fiatal ember, választékos öltözetben, csak éppen kalap nélkül mint minden vizsgálati fogoly, korrektül meghajolt előttem. Simára volt borotválva, mint valami színész, nagy, világoszöld, mandulavágású szemeinek az volt a sajátsága, hogy ámbár egyenesen rám nézett, mégis, mintha nem látott volna. - Mintha lélekben nem itt lett volna. Elmormogtam a nevemet, meghajtottam magamat, és újra el akartam fordulni, de sokáig nem bírtam tekintetemet levenni erről az emberről, oly idegenszerűnek hatott rám, pagodaszerű mosolyával, amely az arcán ült, finom metszésű ajkának szögletében. Rózsakőből faragott Buddha-szoborhoz hasonlított ránctalan, átlátszó bőrével, lányos, keskeny orrával és gyöngéd orrcimpáival. Amadeus Laponder, Amadeus Laponder - ismételtettem magamban. Ugyan mit követhetett el?

HOLD

- Volt már kihallgatáson? - kérdeztem egy idő múlva. - Éppen onnét jövök. - Remélem, nem fogom itt sokáig zavarni, - felelte Laponder úr szívélyesen.

- Szegény ördög, - gondoltam magamban, - nem sejti, hogy mi vár egy magafajta vizsgálati fogolyra.

Lassan elő akartam készíteni: - Az ember megszokja a csendes ülést, ha egyszer túl van a legrosszabb napokon. Lekötelezett arcot mutatott. Szünet.

- Sokáig tartott a kihallgatás, Laponder úr? Szórakozottan mosolygott:

- Nem. Csak megkérdezték, hogy tesz-e vallomást és alá kellett írnom a jegyzőkönyvet.

- Aláírta, hogy bevallja a bűnt? - kérdeztem hirtelen.

- Természetesen.

Úgy mondta, mintha ez magától értetődnék. Nem lehet valami súlyos ügy, gondoltam magamban, ha ennyire nem mutat semmi izgatottságot. Valószínűleg párviadal a vétsége, vagy ehhez hasonló.

- Én, sajnos, oly régen vagyok itt, hogy egy teljes emberi életnek tűnik - sóhajtottam akaratlanul, és Laponder azonnal részvétteljes arcot mutatott. - Kívánom, hogy ne legyen benne része, Laponder úr. Amint látom, ön csakhamar szabadlábbon lesz.

- Ahogy vesszük, - felelte nyugodtan, de mintha rejtett értelme lett volna szavainak.

- Nem hiszi? - kérdeztem mosolyogva. Laponder a fejét rázta.

- Hogy értsem ezt? Milyen szörnyűséget követett el? Bocsásson meg, Laponder úr, nem kíváncsiságból kérdezem - hanem inkább részvétből.

Egy pillanatig habozott, aztán azt mondta anélkül, hogy a szempillája megrezzent volna:

- Kéjgyilkosság.

Mintha bottal vágott volna fejbe. Az utálattól és a borzalomtól egy hangot sem tudtam kinyögni. Úgy látszik, észrevette rajtam, és diszkrétén félrenézett. De automatászerűen mosolygó arcának egyetlen vonása sem árulta el, hogy hirtelen megváltozott viselkedésem bármiképp is bántaná. Nem váltottunk több szót, és némán elnéztünk egymás mellett...

Mikor a sötétség beálltával lefeküdtem, Laponder rögtön követte a példámat. Levetkőzött, ruháit gondosan a szögre akasztotta, kinyújtózkodott és nyugodt, mély lélegzetvétele azt mutatta, hogy rögtön elaludt. Egész éjjel nem találtam nyugtot. Az az érzés, hogy ilyen szörnyeteggel kell egy levegőt szívnom, annyira elborzasztott és felizgatott, hogy a nap többi élménye, Charusek levele és az újságok, mind háttérbe szorultak. Úgy fordultam a lefekvéskor, hogy a gyilkost mindig szemmel tarthassam, mert nem bírtam volna elviselni azt a tudatot, hogy a hátam mögött van.

A hold besütött cellámba és láthattam, amint Laponder mozdulatlanul, szinte mereven feküdt. Arca egy halott arcára emlékeztetett, félig nyitott szája még fokozta ezt a hasonlatosságot. Hosszú órákon keresztül nem változtatta meg helyzetét. Csak későn éjfél után, mikor egy vékony holdsugár esett az arcára jött rá valami kis nyugtalanság, és alig hallhatóan mozgott az ajka, mintha álmában beszélt volna. Úgy tűnt, mindig ugyanazt a szót, vagy talán két szóból álló mondatot ismételi: Hagyj békén, hagyj békén, hagyj békén.

A rákövetkező néhány nap anélkül telt el, hogy tudomást vettem volna róla, s ő sem törte meg a hallgatást. Viselkedése ezután is, mint korábban, egyformán előzékeny volt. Valahányszor fel s alá akartam járni, rögtön észrevette rajtam, és ha a piccsen ült, rögtön maga alá húzta a lábait, hogy ne legyen az utamban. Kezdtém szemrehányást tenni magamnak érdességem miatt, de az utálatot a legjobb akaratom mellett sem bírtam leküzdeni.

Bármint is reméltem, hogy megszokom a közelségét, nem sikerült. Egész éjszakákon át ébren tartott. Alig negyedórát bírtam aludni. Minden este ugyanúgy játszódott le a dolog: várt, amíg kinyújtózkodtam, akkor levetkőzött, ruháit gondosan összerakta, felakasztotta és így tovább, és így tovább...

Egy éjszaka, úgy két óra lehetett éjfél után, fáradtságtól kimerülten álltam a polcnál, és kifelé bámultam a teliholdra, melynek sugarai fénylő olajként tükröződtek a toronyóra réz számlapján, és gyásszal telve Mirjamra gondoltam.

Egyszerre halkan megszólal mögöttem a hangja.

Azonnal ébren voltam, nagyon is éber, - körüljártam a cellát és hallgatóztam. Elmúlt egy perc. Már azt hittem, hogy tévedtem, amikor újra megszólalt. A szavakat nem bírtam tisztán kivenni, de mintha ezt mondta volna:

- Kérdezz! Kérdezz!

Határozottan Mirjam hangja volt. Izgalomtól remegve, amilyen csöndesen csak tudtam, leszálltam, és Laponder ágyához léptem. A holdvilág teljesen megvilágította az arcát és tisztán kivehettem, hogy a szempillája nyitva van, de csupán a szeme fehérje látszik. Arcizmainak merevségén láttam, hogy mély álomban fekszik. Csak az ajkai mozogtak, mint az imént. Lassanként megértettem a szavakat, melyek fogai mögül felém hangzottak:

- Kérdezz! Kérdezz!

A hang megtévesztésig hasonlított Mirjaméra.

- Mirjam? Mirjam? - kiáltottam akaratlanul, de csakhamar lehalkítottam a hangomat, hogy az alvót fel ne ébresszem.

Vártam, míg arca ismét merev lett, aztán halkan megismételtem:

- Mirjam? Mirjam?

Szája alig hallhatóan, de tisztán ejtette:

- Igen.

Fülemet egészen közel tettem az ajkához. Kis idő múlva Mirjam suttogó hangját hallottam, - tévedhetetlenül az ő hangját, úgyhogy hideg borzongás futott át rajtam. Oly mohón ittam a szavakat, hogy csupán az értelmüket fogtam fel. Az irántam érzett szerelméről beszélt, arról a kimondhatatlan boldogságról, hogy végre megtaláltuk egymást, - és hogy sohasem fogunk többé egymástól elválni - gyorsan, szünet nélkül, mint aki fél, hogy félbeszakíthatják, és minden pillanatot ki akar használni. A hang egyszerre akadozni kezdett, néha teljesen megszűnt.

- Mirjam? - kérdeztem reszketve a félelemtől, visszafojtott lélegzettel. - Mirjam, meghaltál?

Sokáig semmi válasz. Aztán szinte érthetetlenül:

- Nem... Elek... Alszom...

Tovább semmi. Figyeltem és figyeltem. Hiába. Semmi tovább. Fölinulásomban reszketve megfogódkodtam a priccs szélébe, hogy rá ne bukjam Laponderre. A csalódás oly tökéletes volt, hogy pillanatokon át valósággal magam előtt láttam feküdni Mirjamot, és minden erőmet össze kellett szednem, hogy csókot ne nyomjak a gyilkos ajkára.

- Henoch! Henoch! - hallottam hirtelen, előbb csak dadogva, majd egyre tisztábban és tagoltabban. - Henoch! Henoch!

Rögtön fölismertem Hillelt.

- Te vagy az, Hillel?

Semmi válasz. Visszaemlékeztem rá, olvastam valahol, hogy ha az alvót szóra akarja bírni az ember, akkor ne a fülébe mondja a kérdéseket, hanem a gyomorüreg feletti idegcsomóba. Úgy tettem:

- Hillel?

- Igen, hallom!

- Mirjam egészséges? Tudsz mindent? - kérdeztem gyorsan. - Igen. Mindent tudok. Tudtam már régen. Légy nyugodt, Henoch, ne félj!

- Igen. Mindent tudok. Tudtam már régen. Légy nyugodt, Henoch, ne félj!

- Meg tudsz nekem bocsátani, Hillel?

- Hisz megmondtam: légy nyugodt!

- Viszont fogjuk egymást egyhamar látni? - Féltem, hogy nem fogom többé megérteni a feleletet; már az utolsó mondatot is szinte csak oda lehelte.

- Remélem. Várni fogok... rád... ha tudok... aztán... földi...

- Hová? milyen földre? - szinte rábuktam Laponderre. - Melyik földre? Melyik földre?

- Gad földjére... délen... Palesztina...

A hang elhalt. Száz meg száz kérdés kóválygott zavarosan a fejemben: miért nevez Henochnak? Aztán Zwakh, Jaromir, az óra, Vrieslander, Angelina, Charusek.

- Isten áldja meg^s gondoljon néha rám - szólalt meg hirtelen tisztán és hangosan a gyilkos. Ezúttal Charusek hangján, de mintha magam mondtam volna.

Visszaemlékeztem rá: Charusek levelének az utolsó szavai voltak. Laponder arca már sötétben volt. A holdvilág a szalmazsák fejtől eső végére süttött. Negyedóra múlva el fog tűnni a cellából.

Egyik kérdést a másik után tettem fel, de többé nem kaptam feleletet. A gyilkos becsukott szemekkel, mereven, teljéén mozdulatlanul feküdt, mint valami holttest.

A leghevesebb szemrehányásokkal halmoztam 1 magamat, hogy e napokban Laponderben mindig csak a gonosztevőt láttam, sohasem az mbert. Az imént átélt jelenet után ítélve nyilván földkóros volt, - olyan lény, aki - a telihold)efolyása alatt állt. Talán a kéj gyilkosságot is ilyen önkívületi állapotban követte el. Minden biztonnal. Most, a hajnali derengésben eltűnt a merevség ircvonásairól, és a lelki béke kifejezése váltotta fel. Nem szunnyadhat ilyen nyugodtan az olyan ;mber, akinek gyilkosság terheli a lelkiismeretét, gondoltam magamban.

Alig bírtam kivárni azt a pillanatot, mikor ölébred. Vajon tudta, hogy mi történt? Végre felnyitotta a szemét, pillantása találkozott az enyémmel és félrenézett. Azonnal odaléptem hozzá, és megragadtam a kezét:

- Bocsásson meg, Laponder úr, hogy eddig oly barátságtalan voltam önhöz. Oly szokatlan volt...

- Legyen meggyőződve, uram, teljesen megértem - szólt közbe élénken -, hogy rettentő érzés lehet egy kéjgyilkossal együtt lenni.

- Ne beszéljen róla többet - kérleltem. - Ma éjjel annyi minden járt a fejemben és nem tudok megszabadulni attól a gondolattól, hogy talán...

- Talán betegnek tart? - segített ki zavaromból.

- Igen. Azt hiszem, bizonyos jelekből joggal következtethetek erre. Szabad egy... egy... egyenes kérdést intéznem önhöz, Laponder úr?

- Kérem.

- Különösnek fog tűnni a kérdésem, de... volna szíves megmondani, hogy mit álmódott az éjjel?

Mosolyogva rázta a fejét:

- Sohasem szoktam álmodni.

- De ön az éjjel álmában beszélt.

Meglepetve nézett rám. Egy ideig gondolkozott, aztán határozottan mondta:

- Ez csak úgy történhetett, hogy ön kérdezett valamit tőlem. - Elismertem, hogy úgy volt. - Mert én sohasem álmodom. Én... én... járkálni szoktam - tette hozzá halkán némi szünet után. - Járkál? Hogy értsem ezt?

Úgy látszik, nem volt hajlandó erről beszélni, így jónak láttam elmondani az okokat, amelyek a kérdésem feltevésére készítettek, és nagy vonalakban elmeséltem neki a történeteket.

- Bízhat benne, hogy amit álmomban elbeszéltem, mind igaz - szólt komolyan, mikor befejeztem elbeszélésemet. - Ha az imént azt mondtam, hogy nem álmodom, hanem járkálok, ezen azt értettem, hogy álmoméletem más, mint mondjuk a normális embereké. Nevezze ezt, ha úgy akarja, a testből való kilépésnek. Így például az éjjel egy nagyon különös szobában voltam, amelybe egy csapóajtón keresztül lehetett bejutni. - Milyen volt a szoba? - kérdeztem hirtelen. - Lakatlan volt? Üres?

- Nem; volt benne bútor, de nem sok. És egy ágy, melyben egy fiatal leány aludt - vagy tetszhalottként feküdt -, és egy férfi ült mellette és két kezét a leány homlokán tartotta. - Laponder leírta mindkettejük arcát. Kétségtelen, Hillel és Mirjam voltak.

A feszült figyelemtől még lélegezni sem mertem.

- Kérem, beszéljen tovább. Volt még valaki a szobában?

- Még valaki? Várjon... nem: senki más nem volt a szobában. Egy hétágú gyertyatartó égett az asztalon. Aztán egy csigalépcsőn mentem le. Törött volt?

- Törött? Nem, nem; egészen rendben volt. A szobából egy oldalkamra nyílt, benne egy idegen küllemű férfi ült, amelyet még sohasem láttam: arcszíne sárga, ferdeszemű; cipőjén ezüst csatot viselt, tartása görnyedtjés mintha valamire várt volna. Talán valami megbízásra.

- Egy könyvet, egy régi, nagy könyvet nem látott sehol? - kérdeztem tovább.

Megdörzsölte a homlokát:

- Azt mondja, egy könyvet? Igen, csakugyan: egy könyv volt a padlón. Fel volt nyitva és az egész pergamenre volt írva és egy nagy, arany „A” betűvel kezdődött a lap.

- Talán „I” betű volt?

- Nem, határozottan „A” volt.

A fejemet csóváltam és kételkedni kezdtem. Laponder nyilván félálomban olvasott a képzetemben és minden összezavarodott benne: Hillel, Mirjam, a Gólem, az Ibbur könyve és a föld alatti folyosó.

- Régóta megvan az a képessége, hogy „járkál”? - kérdeztem tovább.

- Huszonegy éves korom óta... - megakadt, úgy látszik, nem beszélt róla szívesen. Ekkor egyszerre határtalan csodálkozás ült ki arcára, és bámulva nézett a mellemre, mintha látna ott valamit.

Anélkül, hogy meglepetésemmel törődött volna, hirtelen megfogta a kezemet és szinte esdekelve kért:

- Az Istenért, kérem, mondjon el mindent. Ez az utolsó nap, amelyet önnel tölthetek. Talán már egy óra múlva elvisznek, hogy meghallgassam a halálos ítéletemet...

Megrettenve szakítottam félbe:

- Akkor vigyen magával tanúnak! Meg fogok rá esküdni, hogy ön beteg. Nem szabad, hogy kivégezzék, mielőtt az elmeállapotát megvizsgálják. Hát legyen esze!

Idegesen elhárított.

- Hisz ez oly mellékes, kérem, mondjon el mindent!

- De hát mit mondjak el? Beszéljünk inkább önről és...

- Most már tudom, hogy ön bizonyos, különös dolgokat élt át, amelyek engem igen közlelről érintenek, közelebbről, mint ahogy ön sejti; kérem, mondjon el mindent! - könnyörgött. Nem bírtam felfogni, hogy jobban érdekelheti őt az én életem, mint a saját, igazán sürgős ügyei. De hogy megnyugtassam, elbeszéltem neki mindazt a sok felfoghatatlan dolgot, ami velem történt.

Minden nagyobb részletnél megelégedetten bólintott, mint aki a dolgot teljesen átlátja. Midőn odáig jutottam el, hogy a fej nélküli jelenség megállott előttem és elém tartotta a feketés piros magvakat, alig tudta kivárni, hogy megtudja a végét.

- Tehát kiütötte a kezéből - mormogta elgondolkodva. - Sohasem hittem, hogy egy harmadik „út” is létezhet.

- Ez nem volt harmadik út - mondtam - ez csak annyi, mintha visszautasítottam volna a magvakat.

Mosolygott.

- Nem hiszi, Laponder úr?

- Ha elutasította volna, akkor ön is az „élet útján” járt volna, de a magvak, amelyek a mágikus erőket jelentik, nem maradtak volna meg. Így a földre gurultak, ahogy ön mondja. Azaz: itt maradtak, és az ön ősei addig fogják őrizni, míg csírázásuk ideje elérkezik. Akkor meg fognak elevenedni azok az erők, amelyek önben most még csak szunnyadnak.

- Az őseim őrizni fogják a magvakat? - nem értettem.

- Ezt részben szimbolikusan kell felfognia - magyarázta Laponder.
- A kéken sugárzó emberek köre, akik önt körülvették, az az átöröklött egyéniségek láncolata, amelyet minden anyaszült lény magával hurcol. A lélek nem valami egyedülvaló, csak azzá válhat, és akkor „halhatatlan”-nak mondják. Az ön lelke még sok „én”-ből van összetéve, amint a hangya állam sok hangyából. Ön sok ezer őse lelki maradványait hordozza magában: - nemzetségének vezetőijét. Minden lénynél így van ez. Hogyan tudná máskülönben a mesterséges keltetésből előbújt kiscsibe rögtön a neki megfelelő táplálékot megkeresni, ha nem rejlenek benne évmilliók

tapasztalata? Az ösztön létezése az ősök jelenlétét árulja el testben és lélekben. De megbocsásson, nem akartam félbeszakítani.

Elbeszéltem végig mindent. Azt is, amit Mirjam a hermafroditáról mondott. Mikor abbahagytam és föltekintettem, láttam, hogy Laponder fehér lett, mint a meszelt fal, és arcán könnyek peregtek végig. Gyorsan felkeltem, úgy tettem, mintha nem vettem volna észre, és föl s alá jártam a cellában, hogy megvárjam, amíg megnyugszik. Aztán leültem vele szemben, és teljes ékesszólással igyekeztem rábeszélni, hogy mily sürgősen hangsúlyozni kellene a bírák előtt beteges szellemi állapotát.

- Ha legalább a gyilkosságot nem vallotta volna be! - szoltam.

- De hisz be kellett vallanom! A lelkiismeretemre hivatkoztak! - mondta naivan. - Hát ön rosszabb dolognak tart egy hazugságot a kéjgyilkosnál?

- Általában talán nem, de a magam esetében minden bizonnyal. Lássa: amikor a vizsgálóbíró megkérdezte, hogy akarok-e vallani, volt erőm megmondani az igazat. Rajtam állott, hogy hazudjam vagy ne hazudjam. Amikor a kéjgyilkosságot elkövettem - kérem, mentse föl a részletek elmondása alól -, olyan rettenetes volt, hogy nem szeretném az emlékét újra feléleszteni, - mondom, amikor a kéjgyilkosságot elkövettem, akkor nem volt választásom. Ámbár teljesen tiszta öntudattal cselekedtem, mégsem volt választásom. Fölébredt bennem valami, aminek a létezéséről sejtelmem sem volt, és erősebb volt nálam. Azt hiszi, ha lett volna választásom, gyilkoltam volna? Sohasem öltem, még a legkisebb állatot sem, és most már egyáltalán nem lennék rá képes. Tegye föl, hogy emberi törvény parancsolná a gyilkosságot és a nem gyilkolásért halálbüntetés járna: - mint ahogy a háborúban van -₃ én rögtön kiérdemeltem volna a halált. Mert nem lenne választásom. Egyszerűen nem tudnék gyilkolni. Akkor, midőn a kéjgyilkosságot elkövettem, a dolog fordítva volt.

- Annál is inkább, mivel most teljesen más embernek érzi magát, mindent el kell követnie, hogy a halálos ítéletet elkerülje! - vettem föl. Laponder elhárító kézmozdulatot tett: - Ön téved! A bírának a maguk szempontjából igaza van. Talán szabadon engedjenek

futkosni magamfajta embereket, hogy holnap vagy holnapután ismét elszabaduljon a pokol?

- Azt nem, de elmegyógyintézetbe kellene őket internálni. Ez az, amit mondok!

- Ha elmebeteg volnék, igaza lenne - felelte Laponder egykedvűen. - Csakhogy nem vagyok elmebeteg. Ez valami egészen más állapot, amely nagyon hasonlít az elmezavarhoz, de valójában annak éppen az ellenkezője. Kérem, hallgasson rám. Rögtön meg fog érteni... Amit ön az imént arról a fej nélküli fantomról mondott - a fantom természetesen szimbólum, melynek kulcsát némi gondolkodás után könnyen megtalálja - az velem ugyanúgy esett meg. Csakhogy én elfogadtam a magvakat. Én tehát a „Halál útját” járom. Rám nézve az az elgondolható legszentebb dolog, hogy lépteimet, a bennem élő szellemi irányítsa. Vakon bízva követem bármerre is vezet ez az út: a bitóhoz vagy a trónhoz, a szegénységhez vagy a gazdagsághoz. Sohasem haboztam, ha a választás a kezemben volt. Azért nem hazudtam, midőn a választás a kezemben volt. Ismeri Micha próféta szavait: "Megmondatott néked, Ember, hogy mi a jó, és mit követel tőled az Úr! " Ha hazudtam volna, akkor okot teremtettem volna, mert volt választásom; midőn a gyilkosságot elkövettem, nem teremtettem okot; hanem felszabadult egy bennem szunnyadó, régen belém helyezett ok, amely fölött nem volt hatalmam. Az én kezeim ezért tiszták. Azáltal, hogy a szellemi részem hagyta, hogy gyilkossá legyek, egyben ki is végzett; azzal, hogy az emberek bitóra visznek, sorsom elválk az övéktől: eljutok a szabadsághoz. Ez az ember szent, éreztem és megborzadtam a magam kicsinysége felett.

- Ön arról beszélt nekem - folytatta - j hogy miután egy orvos hipnotikus úton befolyásolta az ön tudatát, ön hosszú időre elfelejtette ifjúsága emlékeit. Ez ismertetőjele - stigmája - mindazoknak, akiket a „szellem birodalmának kígyója" megharapott. Mintha két élet volna bennük egymásba oltva, mint a nemes gally a vadba, mielőtt az ébresztés csodája megtörténhetnék, amit különben csak a halál választ el, itt az emlékezés kioltásával történik, néha csak hirtelen belső megtérés által. Nálam úgy történt, hogy huszonegyedik életévemben egy reggel úgy ébredtem fel, mintha

teljesen más ember lennék. Amit azelőtt kedveltem, az most egyszerre közömbös lett előttem. Az élet ostobának tetszett, mint valami indiánregény, és elvesztette valóságosságát. Az álmok bizonyosságokká váltak, határozott, kétségbevonhatatlan bizonyosságokká, és amit nappal átéltem, pusztán álom volt. Minden emberrel megtörténhet ugyanez, ha megvan a kulcsa hozzá. A kulcsa pedig egyezkedik az, hogy az ember álmában ráérez az önmagára, a testére, megtalálja azt a keskeny rést, amelyen át az öntudat keresztül erőszakolja magát az ébrenlét és a mély álom állapota közt. Ezért mondtam az imént: „járkállok” és nem azt, hogy „álmodom”. A halhatatlanságért folytatott küzdelem nem más, mint harc a bennünk lakozó hangok és kísértetek ellen; és a saját énünk királyságára való várakozás: a Messiásra való várakozás. Az az árnyékszerű Habal Garmin, amelyet látott, a „csontok lehelete” - ahogy a kabala nevezi - az volt a király. Ha ő meg lesz koronázva, akkor - kettészakad a kötél, amely önt a külső érzékek és az ész kéménye által a világhoz köti. Azt kérdezi, hogy válhattam az élettől való elszakadásom ellenére egyszerre kéjgyilkossá? Az ember olyan, mint egy üvegcső, amelyen tarka golyók futnak keresztül: a legtöbb embernél egész életén át csak egyetlen egy. Ha vörös a golyó: akkor az ember „rossz”. Ha sárga: akkor „jó”. Ha kettő szalad egymás mögött - egy vörös és egy sárga -, akkor az ember jelleme nem „szilárdult” meg. Mi pedig, akiket a „kígyó megharapott”, életünkben végigcsináljuk mindazt, ami az egész emberi fajjal létezése óta megtörtént: a színes golyók száguldva rohannak egymás mögött az üveggolyóban és ha véget ér a rohanás... akkor próféták vagyunk - Isten tükrei.

Laponder elhallgatott. Sokáig nem tudtam szólni. A beszéde szinte elkábított.

- Miért kérdezősködött az imént oly aggályosan az én élményeim felől - szoltam végre - mikor ön annyival felettem áll?

- Téved - felelte Laponder - én jóval ön alatt állok. Azért kérdeztem, mert éreztem, hogy önnél van a kulcs, amely nekem hiányzik. - Nekem - kulcsom? Oh Istenem! - Igen, önnek! És nekem adta. Nem hiszem, hogy volna a földkerekségen nálam boldogabb ember.

Kint zaj támadt; a reteszt eltolták, Laponder ügyet sem vetett rá.

- Amit a hermafroditáról mondott, az volt a kulcs. Az hozta meg számomra a bizonyosságot. Már azért is örülök, hogy értem jönnek, mert nemsokára eljutok a célhoz.

Könnyeimtől nem láthattam többé Laponder arcát, csak a mosolyt éreztem ki a hangjából. - És most: Isten önnel, Pernath úr. Gondoljon rá, hogy amit holnap felakasztanak, az csak a ruhám. Ön föltárta előttem a legszebbet - az utolsót, amit még nem tudtam. Most megyek a menyegzőre.. - felállt és a börtönőr után indult - a kéj gyilkossággal függ össze szorosan. - Ezek voltak az utolsó szavai, amelyeket hallottam, és csak homályosan értettem meg.

Ahányszor csak feltűnt azóta a telihold, mindig Laponder alvó arcát véltem látni az ágy szürke vásznán. Azután, hogy elvitték a cellából, kalapácsolás és ácsolás hangját hallottam a vesztőhely udvarán, amely olykor hajnalig tartott. Tudtam, hogy mit jelent, és kétségbeesésemben órákon át befogtam a fülemet. Hónapok múltak el. Láttam, hogy vége a nyárnak a szegényes lomb hullásán, éreztem a falakból áradó penészszagon. Amikor sétámon elnéztem a haldokló fát és a kérégebe benőtt szentképet, akaratlanul is eszembe jutott, hogy milyen mélyen vésődött belém Laponder arca. Állandóan magamban hordoztam ezt a Buddha-képet, ránctalan bőrét és különös, örökös mosolyát. A vizsgálóbíró még egyetlenegyszer - szeptemberben - felhivatott és bizalmatlanul kikérdezett, hogy mivel tudom megindokolni, amit a bankpénztárosnak mondtam, hogy sürgősen el kell utaznom, és miért voltam az elfogatásomat megelőző órákban annyira nyugtalan, és miért vettem magamhoz az összes drágaköveimet. Azt feleltem rá, hogy öngyilkos akartam lenni. Erre a másik íróasztal mögül ismét felhangzott az a gúnyos mekegés. Eddig egyedül voltam a cellámban, és átadhattam magamat gondolataimnak, Laponder és Charusek után érzett gyászomnak (Charusek - éreztem - régen meghalhatott) - és Mirjam utáni sóvárgásomnak.

Aztán újra, más foglyok érkeztek. Kiélt arcú tolvaj kereskedősegedek, pohos bankpénztárosok - „árva gyerekek”, ahogy a fekete Vossatka mondta volna - és megrontották a levegőmet, a hangulatomat. Egy napon az egyik nagy

fölháborodással beszélte, hogy kevéssel azelőtt kéj gyilkosságot követtek el a városban. Szerencsére rögtön elfogták a tettest, és rövid úton végeztek vele.

- Lapondernek hívták a nyomorult gazembert - mondta egy vadállatias arckifejezésű fickó, akit gyermekrontásért tizennégy napra ítélték el. - Éppen, tetten érték. Dulakodás közben felborult a lámpa és a szoba leégett. A leány holtteste olyannyira elszenesedett, hogy mind a mai napig képtelennek bizonyultak a kilétét megállapítani. A haja fekete volt, az arca keskeny - ennyi az egész, amit róla megtudhattak. És Laponder nem mondta volna meg a nevét, még ha belé is gebedt volna. Ha rajtam állott volna, én ugyan lenyúztam volna a bőrét és borsot hintettem volna rá. Ezek aztán a finom urak! Gyilkosok, ahányan csak vannak...! Mintha bizony nem volna más módja, ha az ember meg akar szabadulni egy leánytól - tette hozzá cinikus nevetéssel.

Forrt bennem a düh, és legszívesebben földhöz vágtam volna a gazembert. Minden éjszaka ott hortyogott abban az ágyban, amelyben Laponder feküdt. Föllélegeztem, amikor végre kiszabadult. De még akkor sem szabadultam meg tőle: a beszéde, mint valami horgas nyíl, fúródott belém. Állandóan, különösen, ha sötét volt, az a rettenetes gyanú kínozta, hogy Mirjam volt Laponder áldozata. Minél inkább küzdöttem ellene, annál inkább belegabalyodtam ebbe a gondolatba, míg végre szinte rögeszmémé vált. Néha, különösen, ha a hold erősen sütött be a rácson át, megkönnyebbültem. Olyankor elevenen magam elé idéztem a Laponderrel átélt órákat, és az a mély érzés, mely hozzáfűzött, elűzte a kínt, - de nagyon gyakran visszatértek azok a rettenetes percek, mikor Mirjamot meggyilkolva és szénné égve láttam magam előtt és azt hittem, hogy vélelmemben az eszemet vesztem. Ilyenkor gyanúm gyöngye támaszpontjai zárt egésszé sűrűsödtek, - leírhatatlan, borzalmas részletekből álló képpé.

November 10-én este már vaksötét volt, és kétségbeesésem oly fokot ért el, hogy fel ne kiáltsak, a szalmazsákomba haraptam, mint valami szomjúságában elpusztuló állat -, amikor a börtönőr hirtelen kinyitotta a cellámat és felszólított, hogy kövessem a vizsgálóbíróhoz. Olyan gyöngének éreztem magam, hogy inkább

támolyogtam, mint mentem. Már régen kihalt belőlem az a remény, hogy valaha is elhagyhatom ezt a rettenetes házat. El voltam rá készülve, hogy ismét valami hideg kérdést tesz fel a vizsgálóbíró, majd meghallom az íróasztal mellől a megszokott mekegést, és aztán mehetek vissza a sötétbe. Leisetreter báró úr már hazament és a szobában csak egy öreg, púpos, pókujjú írnok állt. Tompán vártam, hogy mi történik velem. Feltűnt, hogy a börtönőr bejött velem a szobába és jóindulatúan pislogott felém. De én sokkal inkább össze voltam törve, minthogy mindennek a jelentőségét átláttam volna.

- A vizsgálat bebizonyította, - kezdte el mekegő hangon az írnok, miközben egy székre állva előbb sokáig turkált az íróállványon az okmányok között - bebizonyította, hogy a kérdéses Kari Zottmannnak halála előtt titkos találkája volt a hajadon prostituálttal, Rosina Metzelesszel, aki akkoriban a „vörös Rosina” néven volt ismeretes, akit később a Kautsky-féle bormérésből kiváltott a süketnéma, jelenleg rendőri megfigyelés alatt álló sziluettvágó, névszerint Jaromir Kvasznicska, és aki néhány hónap óta Ferri Athenstádt herceg öméltóságával mint metresz, vadházasságban él. Fentnevezett Zottmann orvul becsalatos a Hahnpass köz 7 folyószámú házának elhagyatott pincéjébe, ott bezáratott és éhhalálnak, illetve megfagyásnak kitétetett. A vizsgálat továbbá bebizonyította, hogy fent nevezett Kari Zottmann halála után minden nála levő javaitól kifosztatott, különösen pedig római P törve b alatt csatolt duplafedelű órájától - közben az írnok a láncnál fogva magasra emelte az órát. Jaromir Kvasznicska sziluettvágó, a tizenhét évvel ezelőtt elhalálozott hasonnevű ostyasütőnek elárvult fia, ugyan eskü alatt vallotta, hogy az órát, azóta megszökött Lojza nevű bátyjának lakásából vitte el, és az azóta elhunyt Aaron Wassertrum ószeres és ingatlantulajdonosnak pénzen eladta - de a tanú szavahihetőségének hiányában ezen vallomás nem volt hitelt érdemlő. A vizsgálat továbbá bebizonyította: a fentemlített Kari Zottmann hátsó nadrágzsebében egy jegyzőkönyv találtatott, melyben nevezett valószínűleg néhány nappal halála előtt a tényálladékok többszörösen megvilágító és a tettes elfogatását megkönnyítő körülményeket jegyzett volt be. A cs. és kir. államügyészség ennél fogva elrendelte a Zottmann-féle feljegyzések

alapján alaposan gyanúsított, jelenleg szökésben levő Lojza Kvasznicska körözését és egyben az eddig büntetlen előéletű Athanázius Pernath, gemmametsző vizsgálati fogságának megszüntetését.

Prága, július havában. Báró Dr. Leisetreter vizsgálóbíró.

A föld megingott a lábam alatt, és egy pillanatra elveszítettem az eszméletemet. Amikor felébredtem, egy széken ültem, és a börtönőr barátságosan a vállamat veregette. Az írnok teljesen nyugodt maradt és szipákolva, orrát fújva, folytatta:

- A határozat felolvasása természetesen késedelmeket szenvedett, miután vezetékeve kezdőbetűje P-vel kezdődik és így az ábécé vége felé következik. Azonkívül tudomására adandó Athanasius Pernath gemmametszőnek, hogy a május havában elhunyt Innocenz Gharusek, stud. med., végrendelkezése értelmében összes vagyonának egyharmad részét örökli, és nevezettel ezen jegyzőkönyv aláírandó.

Az írnok az utolsó szavaknál a tollat bemártotta és írni kezdett. Vártam, hogy szokása szerint mekegni fog, de nem mekegett. Innocenz Gharusek - mondtam utána gondolataimba merülve. A börtönőr felém hajolt és a fülembe súgta:

- Kevéssel halála előtt nálam volt Charusek doktor úr, és kérdezősködött ön után. Sokszor, nagyon sokszor tisztelteti. Akkor természetesen nem volt szabad átadnom az üzenetét. Szigorúan tilos. Különben Charusek doktor rettenetes véget ért. Öngyilkos lett. Holtan találták meg Aaron Wassertrum sírdombján fekvő. Két mély lyukat vájt a földbe, felvágta az ütőereit és aztán bedugta karjait a lyukakba. Így vérzett el. Valószínűleg megőrült a Charusek doktor úr...

Az írnok lármásan hátrátolta székét, és átnyújtotta a tollat aláírás végett. Aztán büszkén felemelkedett, és pontosan bárói feljebbvalójának hangján szólt:

- Börtönőr, vezesse ki ezt az embert!

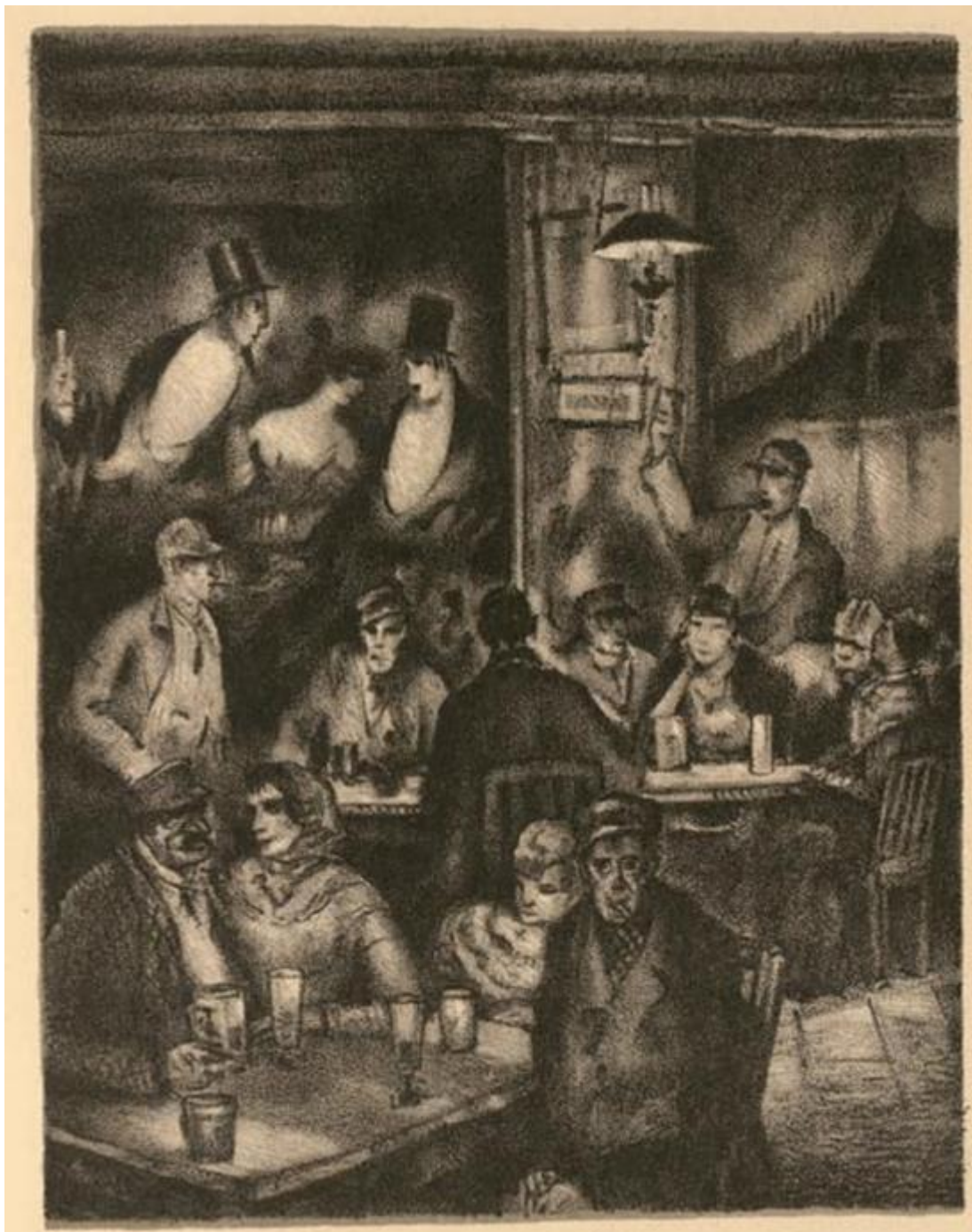
Mint sok-sok idővel ezelőtt, ismét ott ült a kardos fogházkapus alsónadrágban, térdei közt a kávédarálóval. Csakhogy ezúttal nem

kutatott át, hanem visszaadta a drágaköveimet, pénztárcámat a 10 forinttal, köpenyemet és minden egyebemet.

Az utcán voltam.

Mirjam, Mirjam! Most végre közeledik a viszontlátás pillanata! Elfojtottam a vad elragadtatás hangját. Éjfél lehetett. A telihold fénytelenül, mint valami fakult réztányér lebegett a ködfátyol mögött. A járdát sűrű sárréteg borította. Egy egylovas kocsihoz támolyogtam, mely a ködben valami özönvíz előtti szörnyeteg roncsának tűnt. Lábam csaknem fölmondta a szolgálatot. Elfelejtettem a járástjés úgy szédelegtem érzéketlen talpaimon, mint valami hátgerínc-sorvadásos...

- Kocsis, amilyen gyorsan csak bír, vigyen a Hahnpass köz 7. alá! Értette? Hahnpass köz 7.

SZABADON

Néhány lépés után a kocsis megállt.

- A Hahnpass közbe, nagyságos úr?

- Igen, igen csak gyorsan.

A kocsi egy darabig továbbhaladt, aztán újra megállt.

- A Hahnpass közbe, nagyságos úr?

- Igen, igen. Igen, no!

- De a Hahnpass közbe nem lehet hajtani!

- Miért?

- Mert a kövezet mindenütt föl van szedve, a zsidónegyedet szabályozzák.

- Hát hajtson, ameddig lehet, de most aztán gyorsan!

A ló egyetlen nagy ugrással nekiiramodott, de aztán kényelmesen baktatott tovább. Leeresztettem a zörgős ablakokat, és szomjas

tüdővel szívtam be az éjszakai levegőt. Minden oly idegen lett előttem, oly érthetetlenül új: a házak, az utcák, a becsukott boltok. Egy fehér kutya magányosan és mogorván ballagott a nedves kövezeten. Utána néztem. Milyen különös!! Egy kutya! Egészen elfeledtem, hogy ilyen állat is van. Bohó, gyermekes örömmel kiáltottam utána:

- Ugyan, ugyan! Hogy is lehet valaki ilyen mogorva?

Vajon mit fog mondani Hillel?! És Mirjam? Még csak néhány perc, és náluk leszek. Addig kopogok az ajtajukon, míg kibújnak az ágyból. Most már minden jól van, elmúlt végre ennek az évnek minden nyomorúsága! Ez lesz aztán a karácsony! Most már nem fogom elaludni, mint legutóbb. Egyszerre csak elfogott a régi rettegés: eszembe jutottak a vadállatias arcú rab szavai. A szétégett arc - a kéjgyilkosság -, de nem, nem! Erővel elűztem magamtól! - nem, nem lehet, nem lehet. Mirjam él! Hisz hallottam a hangját Laponder szájából.

Még egyetlen perc, még egy fél... és aztán... A kocsi megállott egy romhalmaz előtt. Mindenütt kövezetkockából emelt torlaszok! Rajtuk piros lámpák égtek. Fáklyafény mellett munkások serege ásott és lapátolt. Törmelék és falomladék zárta el az utat. Összevissza mászkáltam, térdig lesüppedtem. Ez itt - ez lenne a Hahnpass köz? Nagy nehezen tájékozódtam. Mindenütt romhalmaz. Nem itt állt

a ház, ahol laktam? A homlokzata le volt rombolva. Egy földhányásra másztam fel; mélyen alattam egy fekete, falazott folyosó vezetett, az egykori utca mentén végig. Feltekintettem: mint roppant lépsejtek csüngtek a csupasz szobák egymás mellett a levegőben, félig a fáklyafénytől, félig a tompa holdfénytől megvilágítva. Az ott fent, az az én szobám, megismertem a falak festésén. Csak egy csík maradt meg belőle. És mellette Savioli műterme. Hirtelen oly üresnek éreztem a szívemet. Mily különös! A műterem... Angelina!... Oly messze, oly beláthatatlanul távolinak tűnt mindez! Megfordultam: abból a házból, amelyben Wassertrum lakott, kő kövön nem maradt. A földdel tétetett minden egyenlővé: a zсібárusbolt,

Charusek pincelakása... minden, minden. Az ember eltűnik, mint az árnyék - jutott eszembe egy régen olvasott mondás.

Megkérdeztem az egyik munkástól, hogy nem tudja-e, merre laknak azok az emberek, akik innét kiköltöztek, és nem ismeri-e véletlenül Semajah Hillel levéltárost?

- Nix dájcs - volt rá a felelet.

Egy forintot adtam az embernek, aki erre rögtön értett németül, de felvilágosítást nem tudott adni. A társai sem. Talán a Lojzicsekben megtudhatnék valamit? A Lojzicseket bezárták, a házat éppen tatarozzák - mondták. Valakit felkeltetek a szomszédságban? Vagy talán még ezt sem lehet?

- Itt bizony közel s távol egy lélek sem lakik - mondta a munkás - hatóságilag ki van lakoltatva az egész környék: tífuszjárvány miatt. - De az Ungelt csak nyitva?

- Az is bezárt.

- Biztosan?

- Biztosan!

Csak úgy találomra felsoroltam néhány kiskereskedő és dohánytőzsdés nevét, akik a közelben laktak; aztán Zwakh, Vrieslander, Propkop nevét... A munkás egyre csak a fejét rázta.

- Esetleg ismeri Jaromir Kvasznicskát? A munkás felfigyelt:

- Jaromirt? A siketnémát gondolja? Ujjongtam. Hálistennek. Legalább egy ismerős!

- Az, aki képecskéket szokott kivágni? Fekete papírból ?

- Igen, igen. Ez az. Hol találhatnám meg? Erre a lehető legkörülményesebb módon leírt egy éjszakai kávéházat a belvárosban, és azután rögtön ismét lapátolni kezdett.

Egy óránál tovább gázoltam a törmelék között, támolyogtam az utcákat elzáró deszkák és gerendák között. Az egész zsidónegyed merő kőhalmaz, mintha földrengés dülta volna fel. Az izgalomtól lihegve, mocskosan, szakadt cipővel végre kijutottam a labirintusból. Még néhány házsor, és ott voltam a keresett lebuja előtt.

Café Chaos - ez volt fölírva. Egy apró, üres helyiség, melyben alig fért el néhány asztal a fal mellett. A közepén egy háromlábú biliárdasztalon egy pincér aludt, és hangosan horkolt. Egy kofa zöldséges kosarával maga előtt, egy

pohár csaja mellett bóbiskolt. Végre feltápáskodott a pincér és megkérdezte, hogy mit kívánok. Szemtelen pillantással méregetett; ettől eszembe jutott, hogy mennyire lerongyolódott lehettem. A tükörbe néztem, és megrettentem magamtól: egy idegen, vértelen, ráncos, szürke arc meredt rám, bozontos szakállal és kusza, hosszú hajjal. Megkérdem, hogy Jaromir, a sziluett vágó nem volt-e itt, és feketekávé-t rendeltem. - Nem tudom, hogy hol marad ilyen sokáig - ásította a pincér.

Aztán ismét lefeküdt a biliárdasztalra, és tovább aludt. Egy újságot akasztottam le a falról és vártam. A betűk hangyamódra szaladgáltak a papíron, és egy szót sem értettem abból, amit olvastam. Órák múltak el, és az ablaktáblákon át már az a gyanús, mély sötétkék szín szüremlett be, mely gázvilágításos helyiségekben a virradat előjele. Néha-néha egy-egy zöld kakastollas rendőr nézett be, és lassú, nehéz léptekkel ment tovább. Három katona jött be, nyilván átvirrasztották az éjszakát. Egy utcaseprő egy pohár pálinkát kért.

Végre, végre: Jaromir. Annyira megváltozott, hogy eleinte rá sem ismertem: a szeme fénytelen, az elülső fogai kihullottak, a haja ritka, a fülei mögött mély gödrök. Úgy örültem neki, hogy hosszú idő után ismét ismerős arcot látok, hogy fölugrottam, elébe mentem, és megragadtam a kezét. Nagyon félénken viselkedett, és minduntalan az ajtó felé tekintgetett. Minden lehetséges kézmozdulattal

igyekeztem vele megértetni, mennyire örülök, hogy találkoztam vele. Ugy látszik, sokáig nem hitte el.

De bármit is kérdeztem tőle, mindig az értetlenség gyámoltalan gesztusával felelt. Hogyan is értethetném meg magam. Megvan! Egy mentő ötletem támadt! Ceruzát kértem, és egymásután lerajzoltam Zwakh, Vrieslander és Prokop arcát. Hogyan? Egyikük sincs már Prágában? Élénken hadonászni kezdett a levegőben, aztán a pénzolvasást mutogatta, ujjával végigmasírozott az asztalon, aztán a kezefejére ütött. Kitaláltam, hogy valószínűleg mindhárman pénzt kaptak Charusektől. és most mint üzlettársak járják be a világot a kibővített bábszínházzal. - És Hillel? Hol lakik most? - Lerajzoltam az arcát, egy házat melléje és kérdőjelet. A kérdőjelet Jaromir nem értette meg: nem tudott olvasni. De azért fölfogta, hogy mit akarok: elővett egy gyufát, látszólag földobta és a szemfényvesztők módjára ügyesen eltűntette. Mit jelentsen ez? Hillel is elutazott volna? Fölrajzoltam a zsidó tanácsházat. A süketnéma hevesen rázta a fejét.

- Hát Hillel már nincs ott?
- Nincs! -jelezte fejét rázva.
- Hát hol van?

Megismételte a gyufa eltűntetés játékot. - Azt akarja mondani, hogy azaz úr elutazott és senki sem tudja, hogy hová - szólt közbe az utcaseprő, aki az egész idő alatt érdeklődéssel figyelte jelbeszédünket. Ijedtemben összeszorult a szívem: Hillel elutazott! így hát egyedül állok ezen a világon!... A szobában táncolni kezdtek a tárgyak a szemem előtt.

- És Mirjam?

A kezem sokáig annyira reszketett, hogy alig tudtam az arcát lerajzolni.

- Mirjam is eltűnt?
- Igen. Eltűnt ő is. Nyomtalanul.

Hangosan fölsóhajtottam, fel-alá futkostam a helyiségben, úgyhogy a három katona kérdőn nézett egymásra. Jaromir

igyekezett megnyugtatni, és valamit közölni akart velem, amit még tudott: kezét a karjára fektette, mint aki alszik.

- Krisztus szerelmére - szóltam az asztalba kapaszkodva -)Mirjam meghalt? A fejével tagadólag intett ,és megismételte az alvás jelbeszédét. - Beteg volt Mirjam? - kérdeztem egy orvosságos üveget rajzolva. Nemet intett. Ismét a karjára fektette a homlokát...

Virradt. Egyik gázlángot a másik után oltották el, és még mindig nem bírtam kitalálni, hogy mit

akar azzal a mozdulattal kifejezni. Fölhagytam vele. Elgondolkoztam. Nem maradt más hátra, minthogy korán reggel elmenjek a zsidó tanácsházára,és ott megtudakoljam, hogy hová utazhatott Hillel Mirjammal. Utána kell hogy menjek... Szótalanul ültem Jaromir mellett. Némán,

süketen miként ő maga. Mikor jó idő múlva feltekintettem, láttam, hogy egy ollóval sziluettet vág ki.

Megismertem Rosina profilját. Az asztalon keresztül átnyújtotta a lapot, a kezét a szemére tette és... csöndesen sírt. Aztán hirtelen felugrott, és köszönés nélkül hirtelen kitámolygott az ajtón.

A zsidó tanácsházán elmondták, hogy Semajah Hillel levéltáros egy napon ok nélkül elmaradt.és többé nem jött vissza. A lányát mindenesetre magával vitte, mert azóta senki sem látta. Ez volt minden,amit megtudhattam.

Semmi nyomra nem akadtam, hogy hová mehettek el. A bankban azt mondták, hogy pénzem még mindig bírói zárlat alatt van, de mindennap várják a feloldó végzést, hogy kifizethessék. Tehát még a Charusek öröksége is a hivatal útvesztőjében tévelyeg, pedig égető, nagy türelmetlenséggel várok erre a pénzre, hogy azután mindenemet feláldozva Hillel és Mirjam nyomát keressenem.

Eladtam a drágaköveimet, amelyeket a börtönből magammal hoztam, és az Altschulgasseban, - az egyetlen utcában, melyet a szabályozás a zsidónegyedben megkímélt - két kicsiny, egymásba nyíló bútorozott padlásszobát béreltem. Különös véletlen: ugyanaz a jólismert.ház volt, melyben egykor - a hagyomány szerint - a Gólem eltűnt. Kérdezősködtem a lakóknál, - leginkább kiskereskedők és kézművesek laktak itt -)hogyan mi az igaz a „bejárat nélküli szobával”

kapcsolatban - de kinevettek. - Hogy is lehet ilyen badarságot elhinni!

A saját, ezzel kapcsolatos élményeim a börtönben megfakultak, mint régi álmképek, már csak vértelen, élettelen jelképeket láttam bennük, amelyeket kitörültem emlékezetem könyvéből. Laponder szavai, amelyeket néha olyan világosan hallottam, mintha velem szemben ülve beszélne, mint akkor a cellában, megerősítettek abban, hogy belülről láttam mindazt, ami azelőtt kézzelfogható valóságnak tűnt előttem. Nem tűnt-e el, nem veszett-e el mindenem, amim valaha csak volt? Az Ibbur könyve, a fantasztikus tarokk-kártya, Angelina, sőt a régi barátaim, Zwakh, Vrieslander és Prokop is!...

Karácsony este volt, és egy kis vörös gyertyákkal díszített fenyőfát vittem magammal haza. Még egyszer fiatal akartam lenni, és érezni magam körül a fenyőillatot és égő viaszgyertyák szagát.

Mielőtt az év véget ér, talán útra kelhetek, és keresni fogom városokban és falvakban, vagy amerre a szívem visz - Hillelt és Mirjamot.

Minden türelmetlenségem s várakozásom elszállt, s minden attól való rettegésem, hogy Mirjamot meggyilkolhatták; szívemben éreztem, mindkettőjüket meg fogom találni. Bensőmben szüntelenül boldogan mosolyogtam, s ha a kezemet rátettem valamire, úgy éreztem, mintha gyógyító erő áramlana belőle. Olyan ember meglepedettsége fogott el, aki hosszú vándorlás után hazatér, és messziről megpillantja szülővárosa tornyait. Még egyszer elmentem abba a kis kávéházba, hogy Jaromirt magammal vigyem karácsony estére. Megtudtam, hogy azóta nem mutatkozott ott. Már szomorúan indulni akartam, mikor egy öreg házaló lépett be, és értéktelen kis régiségeket kínált megvételre.

Összevissza turkáltam kis szekrényében, és a sok óralánc csüngő, kis fészület, hajtú és melltú között egy foszló selyemzsinóron függő vörös kőből készült szív akadt a kezembe. Csodálkozva ismertem fel benne azt az emléket, melyet egykor Angelina kislány korában kastélyuk szökőkútjánál ajándékozott nekem.

Egyszerre előttem állott elfeledett gyermekkorom. Sokáig álltam ott megrendülten^ hosszasan néztem a kezemben tartott kicsiny, piros szívet...

A padlásszobámban ültem, és hallgattam a tűlevelek zizegését, amint néha-néha a viaszgyertya belekapott egy vékony ágacskába.

- Talán az öreg Zwakh éppen ebben az órában játssza valahol a „karácsonyi bábjátékot”^ és titokzatos hangon szavalja hozzá kedvenc költője Oskar Wiener versét:

*Hol a szív a vörös korall,
a selyemszalagon függő.
O, kedves, ne bízd a szívet rám,
hű voltam bár, s vigyáztam rá,
s szolgáltam érte hét éven át,
a szívért,
s vigyáztam rá.*

Hirtelen valami ünnepélyes érzés fogott el. A gyertyák leégtek. Már csak egy pislákol. A szobában füst gomolygott. Mintha valami kéz húzott volna, hirtelen hátrafordultam, és egyszerre ott állott a küszöbön a hasonmásom. A másik énem. Fehér köpenyben, koronával a fején. Csak egyetlen pillanatig. Aztán lángok csaptak be az ajtón, és fojtó, forró füst tódult a szobába. Tűzvész ütött ki a házban! Tűz! Tűz!

Föltépem az ablakot. Fölmászok a háztetőre. Messziről vad kolompolással száguld a tűzoltóság. Villogó sisakok és rövid vezényszavak. Aztán a szivattyúk kísérteties ütemes zihálása, amint démonokként ugrásra készek halálos ellenségük, a tűz ellen. Csörömpölve hull az üveg és vörös láng lövell az ablakokból. Derékaljakat dobálnak le az utcára, emberek ugrálnak le rájuk, és sebesülten szállítják el őket. Valami vad, ujjongó önkívület vesz rajtam erőt. Nem tudom, miért. A hajam égnek áll. A kémény felé szaladok, hogy meg ne pörkölődjem, mert már-már nyaldosnak

a lángok. Egy kéményseprő kötél van körécsavarva. Letekerem, ráhurkolom a csuklómra, ahogy azt gyermekkoromban a tornaórán tanultam, és nyugodtan leereszkedem a ház homlokzatán. Egy ablak elé érek. Benézek. Belül minden vakítóan világos. És akkor meglátom... meglátom... egész testem egyetlen visszhangzó örömkialtás:

- Hih! Mirjam! Hillel!

Rá akarok ugrani az ablakrácsra. Mellékapok. Elveszítem a kötélben a fogásomat. Egy pillanatig fejjel lefelé függök keresztbefont lábakkal ég és föld között. A kötél megpendül a rándulástól. Csikorogva szakadnak ki a szálai. Lezuhanok. Elveszítem eszméletemet. Még zuhanásom közben az ablak kőpárkányába kapaszkodom. Lecsúszom. Nincs fogás rajta: a kő sima. A kő sima, mint valami zsírdarab.

BEFEJEZÉS

„...mint valami zsírdarab!” Ez az a kődarab, mely olyan, mint valami zsírdarab. Még most is a fülemben csengenek ezek a szavak. Föltápáskodom és igyekszem ráeszmélni, hogy hol vagyok. Agyban fekszem, egy szállóban. Nem is Pernathnak hívnak. Mindezt csak álmodtam? Nem! Így nem álmodik az ember. Megnézem az órát: még alig aludtam egy órát. Fél három. És ott lóg a fogason az idegen kalap, melyet ma fönt a Hradzsinon, a dómban elcseréltem, amikor mise alatt a padban ültem. Van benne valami név? Kezembe veszem és a fehér selyembélésen arany betűkkel olvasom az idegen és mégis annyira ismert nevet: Athanasius Pernath. Most már nincs tovább nyugtom; gyorsan felöltözködöm, és leszaladok a lépcsőn.

- Portás! Nyisson kaput! Elmegyek még egy órára sétálni.

- Hová, kérem szépen?

- A zsidónegyedbe. A Hahnpass közbe. Van egyáltalán ilyen nevű utca?

- Hogyne, hogyne, - mosolyog a portás gúnyosan -, csakhog a zsidónegyedben, hadd figyelmeztessem önt, - nincs már semmi különös látnivaló. Mindent újjáépítettek, kérem.

- Nem tesz semmit. Merre van a Hahnpass köz?

- Erre kérem - mutatta kövér ujjával a portás.

- És a Lojzicsek kocsmá?

- Erre kérem.

- Adjon kérem, egy nagy ív papirost!

- Parancsoljon.

Belecsomagolom Pernath kalapját. Különös: a kalap majdnem új, kifogástalanul tiszta, és mégis olyan törékeny, mintha ősrégi volna.

Útközben végiggondoltam. Mindazt, amit ez az Athanasius Pernath átélt, átéltem én is álmomban, egyetlen éjszakán, vele együtt láttam, hallottam, éreztem, mintha én ő lettem volna. De miért nem tudom, hogy mit látott abban a pillanatban a rácsos ablak mögött, amikor a kötél elszakadt, és ő Hillel, Hillel kiáltással zuhant lefelé? Éreztem, hogy abban a pillanatban szakadt el tőlem. Meg kell találnom ezt az Athanasius Pernathot, ha három éjjel és három nappal futkosom is utána...

Ez hát a Hahnpass köz? Távolról sem ilyennek láttam álmomban! Csupa új ház. Egy perccel később a Lojzicsek kávéházban ülök. Egy stílszerűtlen, meglehetősen tiszta helyiség. A háttérben egy emelvény fakorlással; nem tagadható bizonyos hasonlóság a régi, álombeli Lojzicsekkel.

- Parancsol, kérem? - kérdi a pincérnő, egy piros bársony frakkba beprésett természetes lány. - Egy konyakot, kisasszony. - Így, köszönöm.

"Hm. Kisasszony!"

- Parancsol?

- Kié ez a kávéház?

- Lojzicsek kereskedelmi tanácsos úré. Az egész ház az övé. Egy nagyon finom, gazdag úré.

Aha, az a fickó, óraláncán a sertésfogakkal! - amennyire visszaemlékeztem. Jó ötletem támadt, amely gondolom, útbaigazít.

- Kisasszony!

- Kérem?

- Mikor dőlt össze a kőhíd?

- Harminchárom évvel ezelőtt.

Hm. Harminchárom évvel ezelőtt! - Akkor Pernath gemmavéső most majd kilencvenéves lehet.

- Kisasszony!

- Kérem?

- Nincs itt senki a vendégek közt, aki még emlékszik rá, hogy milyen volt akkoriban a zsidónegyed? Író vagyok és érdekel a dolog.

A pincérnő elgondolkozik:

- A vendégek közt? Nincs. - De várjon csak... a biliárdmarkőr, látja, aki ott játszik azzal a diákkal, - látja? Az a hajlott orrú öreg, - az mindig itt élt és elmond önnek mindent. Hívjam, ha kész a játszmával?

Követtem a lány tekintetét: Egy karcsú, fehér hajú öreg ember a tükörnek támaszkodva krétázza a dákóját. Egy kiélt, de ritka előkelő arc. Mire is emlékeztet csak?

- Kisasszony, hogy hívják azt a markőrt?

A pincérnő rákönyököl asztalomra, megnyálazza a ceruzáját és szélesebben számtalanszor ráírja a márványlapra a keresztnevét, majd nedves ujjával mindannyiszor gyorsan letörli. Közben többé-kevésbé perzselő pillantásokat vet rám - aszerint, hogy hogy sikerülnek. A szemöldökét ugyanakkor felhúzza, ez csak fokozza tekintetének titokzatosságát.

- Kisasszony, hogy hívják a markőrt? - ismét lem a kérdésemet. Látom rajta, hogy szívesebben hallotta volna azt a kérdést, hogy miért nem hord csak frakkot - vagy valami ehhez hasonlót. De nem kérdezem: nagyon is az álomom jár a fejemben.

- No, hát hogy hívják - szólt duzzogva, - Ferrinek hívják, Ferri Athenstádtnek.

- Úgy, úgy? Ferri Athenstádtnek! - Hm - ismét egy régi ismerős.

- Meséljen róla kisasszony, sokat, nagyon sokat - ön olyan bájosan tud csevegni, - kérleltem érzelmesen, mire egy újabb pohár konyakkal kellett megerősítenem magam.

Titokzatosan egész közel hajol hozzám, hogy haja az arcomat csiklandozza és suttogva beszéli: - Tudja, az a Ferri valamikor híres gavallér volt, azt mondják, hogy ősnemesi származás, persze az csak afféle szóbeszéd, mert nem viselt szakállt és roppant sok pénze vőlt. Egy vöröshajú zsidólány, aki már csitrilány korában amolyan jóféle volt - ismét gyorsan leírta néhányszor a nevét, - teljesen pőrére vetköztette - mármint pénz tekintetében. No, hogy aztán elfogyott a pénze, a lány otthagya és egy igen-igen magas állású úrral vétette el magát - valami nevet súgott a fülembe, de nem értettem. - A nagyúrnak le kellett érte mondani a rangjáról, de azt le nem moshatta a feleségéről, hogy azelőtt amolyan „személy” volt. Mindig mondtam...

- Frici, fizetni! - szólította valaki az emelvényről.

Tekintetemet végigjárom a helyiségen, egyszerre halk, érces cirpelés üti meg a fülemet, mintha tücsöktől jönne. Kíváncsian arra fordulok. Nem hiszek a szememnek : A vak, vén Saffranek Naphtali volt, arccal a falnak fordulva, olyan vén, mint Matuzsálem, remegő csontvázkezeiben apró, cigarettatárca nagyságú zenélő dobozt nyikorgatva,és suttogó hangon zavarosan énekelget.

- Tudja, hogy hogy hívják ezt az öreg embert? - kérdeztem egy elsiető pincértől.

- Nem, uram, senki sem ismeri sem őt, sem a nevét. Maga is elfelejtette. Egyesegyedül van a világon. Kérem, 110 éves! Minden éjjel kap nálunk kegyelemből egy pohár kávé.

Odahajolok az öreghez - és a fülébe kiáltom:

- Saffranek!

Mintha villám érte volna! Valamit mormog és elgondolkodva simít végig a homlokán!

- Megérti, hogy mit beszélek, Saffranek úr?

Int, hogy igen.

- Idefigyeljen! Kérdeznék öntől valamit a régi időkről. Ha mindenre jói megfelel, akkor megkapja ezt a forintot, amelyet az asztalra teszek.

- Forint - hebegi az agg,és vadul tekeri a cirpelő doboz karját.

*Pick asszony Hock asszony
piros csillag, kék is a csillag,
mindenütt fecsegnek,
a füstölő sárgaréz...*

Megfogom a kezét:

- Emlékezzék csak vissza!... Nem ismert ön harminchárom évvel ezelőtt egy Pernath nevű gemmavésőt?

- Hadrbollec! Nadrágszabó! - hebegi fuldokolva,és egész arca nevetett, abban a hitben, hogy valami pompás adomát beszéltem el.

- Nem, nem Hadrbollec:... Pernath!

- Perelesz?! - kiáltja szinte ujjongva.

- Nem, nem is Perelesz. - Pernath!

- Paselesz?! - kukorékolja örömeiben.

Csalódottan abbahagyom a kísérletezést.

- Beszélni óhajt velem, uram? - Ferri Athenstádt, a markor áll előttem, és hűvösen meghajtja magát.

- Igen, igen.

- Játshatnánk közben egy játszma karambolt.

- Pénzben óhajtja? 90 előnyt adok 100-ra.

- Jó: egy forintban. Talán kezdje ön.

Őfensége előveszi a dákot, céloz, hibáz és bosszús arcot vág. Ismerem már az illet: enged kilencvenkilencig, aztán egyhuzamban megcsinálja a százat. Egyre furcsábban érzem magam. Egyenesen belevágok:

- Mondj a, kérem, emlékszik rá, úgy harminc évvel ezelőtt lehetett, mikor a kőhíd összedőlt, élt akkoriban a zsidónegyedben valami Athanasius Pernath nevű gemmavéső - ismerte ezt az embert?

Egy piros-fehér csíkos, vászonzubbonyos, kancsal férfi, a fülében apró arany fülbevalóval, hirtelen felugrik, rám meredj és keresztet vet.

- Pernath? Pernath? - ismétli a pincér és feszülten gondolkodik. - Pernath?

- Nem magas, nyúlnák termetű volt? A haja barna, rövid őszülő kecskeszakállt viselt?

- Igen, úgy van.

- Akkor úgy negyven éves lehetett? Úgy hasonlított... - A markor hirtelen meglepetéssel bámul rám. - Talán a rokona, uram?!

A kancsal keresztet vetett.

- Én? Rokona? Furcsa gondolat. - Nem. Csak érdeklődöm iránta. Tud még valamit róla? - kérdezem higgadtan, de érzem, hogy a hideg fut át rajtam.

Ferri Athenstádt tovább gondolkodik a dolgon.

- Ha nem csalódom, bolondnak tartották. - Egyszer azt állította, - várjon csak - hogy - Lapondernek hívják. Máskor meg azt mondta magáról, hogy ő Charusek.

- Egy szó sem igaz belőle! - szólt közbe a kancsal - Charusek csakugyan élt. Az én apám több ezer forintot örökölt tőle.

- Ki ez az ember? - kérdeztem halkán a markortól.

- Ez Csamdra, a révész. - Ami Pernathot illeti, úgy emlékszem, legalábbis azt hiszem, hogy később egy nagyon szép, barnabőrű zsidónőt vett feleségül.

- Mirjam! - szóltam magamban, és izgatottságomban a kezeim remegnek, úgyhogy nem tudok továbbjászani.

A révész keresztet vet.

- De hát mi lelte magát ma, Csamdra úr? - kérdezi a markor csodálkozva.

- Az a Pernath sohasem élt, - nem hiszem! - kiáltja a kancsal.

Egy konyakot küldtem neki, hogy megoldjam a nyelvét.

- Vannak, akik azt mondják, hogy Pernath még most is él, - szólt végül a révész -, és úgy hallom, hogy fésűcsináló és fent lakik a Hradzsinon.

- Hol, a Hradzsinon?

A révész keresztet vetve folytatja:

- Ez az éppen! Ott lakik, ahol senki ember fia nem lakhat: az utolsó lámpás falánál.

- Ismeri a házát, Csamdra úr?

- No, oda a világért sem mennék fel! - tiltakozott a kancsal szemű.

- Hát minek tart engem ? Jézus, Mária és József!

- De legalább messziről megmutatná nekem az odavezető utat, Csamdra úr?

- Azt igen, - morogta a révész. - Ha várni akar reggel hatig: akkor megyek le a Moldvához. De nem tanácsolom. Belezuhan a Szarvasárokba és kitöri a nyakát. Isten Szűzanyja!

Együtt megyünk: hűs reggeli szellő fúj a folyó felől. Türelmetlen várakozásomban alig érzem a földet a lábam alatt. Egyszerre csak az altschulgassei ház előtt állunk. Megismerem minden ablakát: a kiugró esőcsatornát, a rácsot, a zsírosan fénylő kőpárkányokat - mindent, mindent!

- Mikor égett le ez a ház? - kérdezem a kancsáltól. Szinte zúg a fülem az izgalomtól.

- Leégett? Soha!

- De bizony! Határozottan tudom! - Nem!

- De én tudom! Fogadjunk?!

- Mennyibe?

- Egy forintba.

- Rendben van! - Csamdra előhívja a házmestert. - Leégett ez a ház valaha?

- Ugyan, hogysisne! - szólt nevetve a házmester.

- Nem tudom, nem bírom elhinni.

- Hetven év óta lakom benne, szólta a házmester újra - hát csak tudnom kellene róla.

...Különös, különös!...

A révész nyolc gyalulatlan deszkából összerótt csónakán fura, szögletes mozdulatokkal evez át velem a Moldva túlsó oldalára. Sárga habok csapkodják a csónak oldalát. A Hradzsín tetői pirosan égnek a reggeli napfényben. Leírhatatlan, ünnepi érzés fog el. Halkan ébredő érzés, mint valami elmúlt létből, mint valami elvarázsolt világból - álomszerű látomás, mintha egy időben több helyen éltem volna. Kiszállok.

- Mivel tartozom, Csamdra úr?

- Egy krajcárral. Ha evezni segített volna - akkor két krajcárba került volna. Ismét fölfelé megyek a kicsiny, elhagyatott várlépcsőn, mint éjszaka, álmomban. A szívem dobog, előre tudom: most jön a kopasz fa, melynek ágai a falon áthajlanak.

Nem: fehér virág borítja. A levegő édes orgonaillattól terhes. Lábam alatt a reggeli fények özönében a város, olyannak tetszett, mintha az ígéret látomása lenne.

Semmi hang. Csak illat és fény. Behunyt szemmel is odatalálnék a kicsiny, furcsa Aranycsinálók utcájába, annyira biztos vagyok egyszerre minden lépésemben. De ahol az éjjel egy farács állt a fehér ház előtt, ott most egy pompásan ívelő, aranyozott rács zárja el az utcát. Két tiszafa emelkedik ki az alacsony, virágzó bokrok közül, és szegélyezi a kerítés falát, mely a vasrács mögött húzódik. Fölágaskodom, hogy keresztüllássak a bokrokon, és új pompa vakít el.

A kertfalat mozaik borítja. Türkizkék és aranszín freskók, melyet az egyiptomi Osiris-isten kultuszát ábrázolják. A kapuszárny: maga az istenség. Egy hermafrodita, a jobb oldala nő, a bal oldala férfi. - Drága, lapos gyöngyház trónuson ül, és a feje aranyból vert nyúlfej. A fülei fölfelé állanak, szorosán egymás mellett, és olyanok, mint egy nyitott könyv két lapja. Harmat hull és jácint illat árad felém a fal mögül... Sokáig állok ott, szinte kővé váltam a csodálkozástól.

Mintha idegen világban volnék. Egyszer csak egy öreg kertész vagy inas áll előttem, ezüst csatos cipőben, zsabóban, különös

szabású kabátban, és a rácson át megkérdi, hogy mit akarok.

Némán átnyújtom neki Athanasius Pernath papírba göngyölt kalapját. Átveszi és a szárnyas kapun át elmegy vele. Amint a kapu nyílik, egy hatalmas, templomforma márvány házat pillantok meg és a lépcsőjén

Athanasius Pernathot és a vallanak dőlve Mirjamot, amint együtt nézik az alant elterülő várost. Egy pillanatra Mirjam megfordul, és meglátva engem, mosolyogva súg valamit Pernathnak. Lenyűgöz a szépsége. Oly szép és fiatal, amilyenek ma éjszaka láttam álmomban.

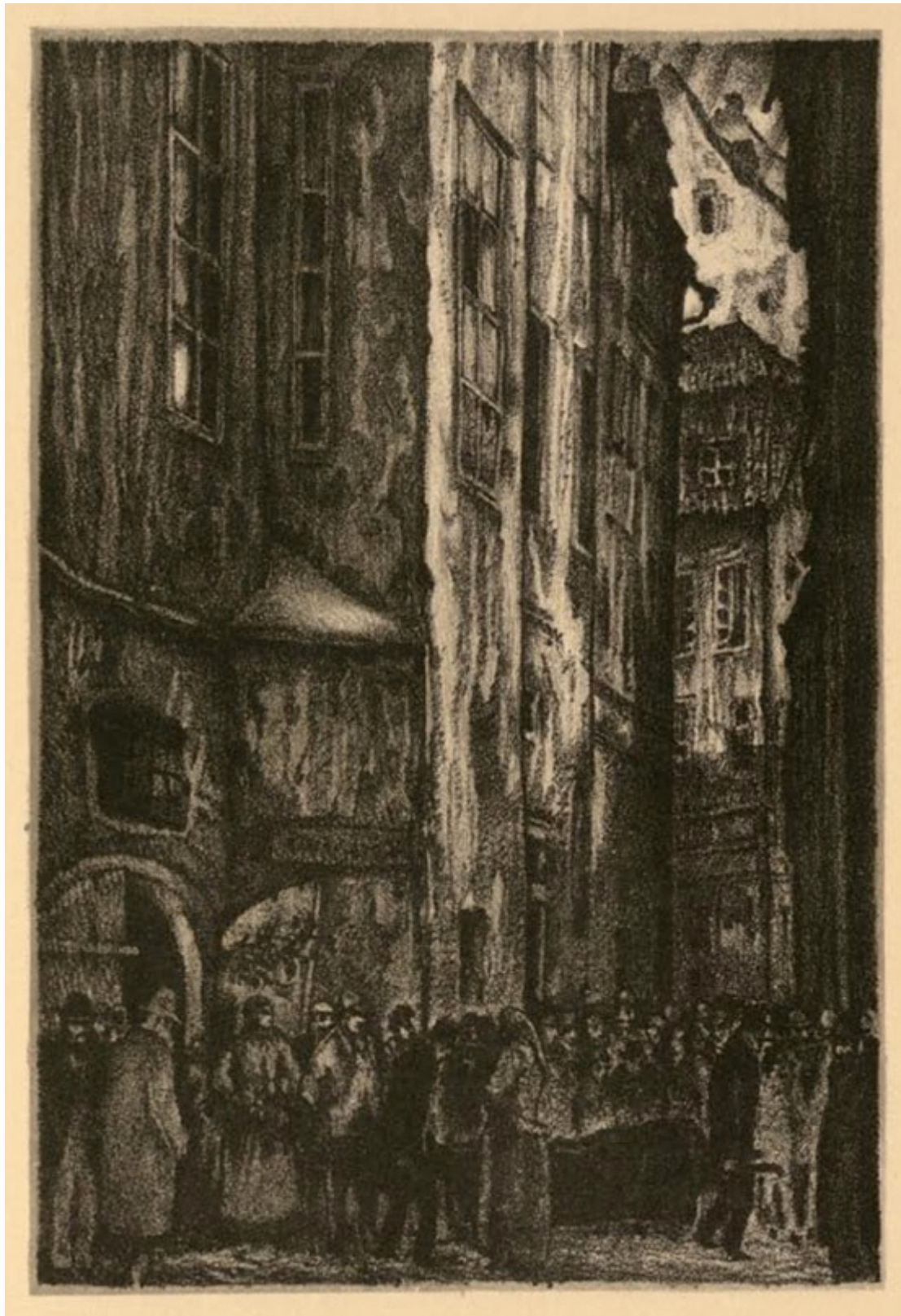
Athanasius Pernath lassan felém fordul, és egyszerre csak megáll a szívverésem: Mintha tükörben látnám magamat, annyira hasonlít az arca az enyémhez.

A kapuszárnyak becsukódnak, és már csak a ragyogó hermafroditát ismerem fel. Az öreg szolga átnyújtja a kalapomat, és hangja mintha a föld mélyéből szólna:

- Athanasius Pernath úr nagyon köszöni előzékenységét és kéri, hogy ne vegye tőle rossz néven, hogy nem hívja meg a kertjébe, de ez már régi, szigorú szabály.

A kalapját - üzenteti általam - nem tette a fejére, mert rögtön észrevette a cserét.

Reméli, hogy az övé nem okozott uraságodnak fejfájást.

Vége

A német nyárspolgár csoda-írója

UTÓSZÓ

Amikor a Gólem 1915-ben megjelent a lipcsei Kurt Wolff kiadónál, Gustav Meyrink már ismert írónak számított. Groteszkjeit és szatirikus írásait 1910 óta közölte a kor legismertebb szatirikus lapja, a müncheni *Simplicissimus*.

A regény megjelenése azonban ugrásszerűen megnövelte hívei és ellenségei számát. A könyvet ujjongó lelkesedés és felháborodott elutasítás fogadta, ez utóbbi egész a szerző elleni tettlegességig fajult. Meyrink - eredeti nevén Gustav Meyer - 1868. január 19-én született Bécsben, Marié Meyer színésznő és báró Carl Varnbühler von zu Hemmingen württembergi miniszter törvénytelen fiaként. Gyermekéveit Münchenben töltötte, majd anyjával - aki lakhelyeit a mindenkori gázsi szerint váltogatta - Hamburgba ment. Tizenhat éves, amikor átköltözik Prágába. Anyja két év múlva innen is továbbköltözik, de a fiú marad, és átiratkozik a gimnáziumból a prágai kereskedelmi akadémiára. Tanulmányai befejezése után belép egy exportcéghez gyakornoknak, s egy évvel később társával már a Meyer & Morgenstern bankot hozza létre. A fiatal bankár gyors sikereket ér el a prágai német körökben is, bár személye nincs híján ellentmondásoknak. Extravagáns viselkedése a Regatta

Evezősklub tagjaként - a fennen fitogtatott dandy-lét tartozéka. Különcségeihez tartozott többek között az is, hogy már a 90-es évek elején megalapította a Kék csillag páholyt (*Loge zum blauen Stern*), azt a teozófiai társaságot, amelynek ő a vezetője. Vonzódott a képzőművészethez, kapcsolatban állt a prágai német írók, képzőművészek fiatal csoportjával. Szarkasztikus humorával számtalanszor, szándékosan megbántja a polgári középszerűséget - egészen addig, míg egy kirobbant botrány következtében harmincnégy éves korára kétszeresen is kitaszítottá válik a prágai társaságból. Mindez egy afférja után következett be, amelynek során

későbbi felesége, Mena Bernt védelmére kelt, amikor törvénytelen származása miatt kétségbe vonták párbajképes voltát. Ráadásul még mielőtt a dolognak híre ment volna, 1902. január 18-án Meyrinket letartóztatták. A bankház helyiségeit a rendőrség átkutatta. Csalási manőverekről, az ügyfelek okkult befolyásolásáról szóló híresztelések kaptak szárnyra a városban, s persze, a sajtó élvezettel színezte ki a részleteket. E.E.Kisch, aki gyermekként, édesapja szövetáruboltjának kényes ízlésű vevőjeként ismerte meg az író, így ír a Jindfiska utcai bankárról: „Később aztán börzecsálás vádjával letartóztatták Meyer bankár urat, én pedig Zola és Masaryk példáját követve - harcos cikket írtam védelmére. Nem kevesebb, mint három sorból állt a cikk, amely egyetlen mondatból tevődött össze, ennek tartalmát pedig annyi alkotta, hogy Meyer úr nagyon rendes ember.”

Sajnos, a kis Egon harcos hangvételi írása csak a papa pultja alatt szerkesztett egyszemélyes és nem nagy jövő elébe néző Újság című lapban jelent meg, így lényegesen nem befolyásolhatta a közvéleményt. Meyrink három hónapot töltött börtönben. Jóllehet a vizsgálat tisztázta a gyanú alól, de amikor elhagyta a börtönt, egzisztenciája megsemmisült. Még két évig küzdött - hiába - a rehabilitációjáért, mielőtt elhagyta a „gyűlölt” Prágát. (A nevét is elhagyta később. Hivatalosan, a bajor király engedélyével, Gustav Meyrinkre változtatta. A Meyrink-eset Thomas Mann számára példaértékű, ír is róla Meyrink nevének említése nélkül a Tonio Krögerben.) Bécsbe költözött és ott kiadta a Kedves Augustin című folyóiratot. Az író Oscar A.H. Schmitz már 1901-ben felfigyelt Meyrink irodalmi képességeire, és arra bátorította, írja meg azokat a történeteket, amelyeket oly ragyogóan tudott előadni. Ezek az elbeszélések először a Simplicissimusban jelentek meg, s az író a lap állandó munkatársává lett. Szatirikus történeteit 1913-ban adta ki egy kötetben, A német nyárspolgár csodakürtje címmel.

1906-ban visszatért Münchenbe, gyermekévei színhelyére, innen már csak egyszer költözik tovább, 1911 -ben a mindössze húsz kilométerrel távolabbi Starnbergbe, a tó partjára.

1907-től dolgozott a Gólemen. Amikor a regény előbb 1913-ban René Schickell folyóiratában, a Fehér Lapokban, majd 1915-ben

könyvalakban, a lipcsei Kurt Wolff kiadónál megjelent, végérvényesen megalapozta Meyrink írói hírnevét. A Gólem páratlan sikerének egyik összetevője Meyrink Prágája, amiről később, a Walpurgisjében így ír: „Nincs a világon még egy olyan város, mint Prága, amelynek az ember olyan szívesen fordítana hátat, ha ott él, és ahová úgy visszavágyna, alighogy elhagyta.”

Szemére vetették, hogy az ő Prága-képének vajmi kevés köze van ahhoz a nagyvároshoz, amivé Prága az első világháború előtti évtizedben fejlődött. Kétségtelen, Meyrink szívesebben tekint a múltba, műveiben a régi Prága jelenik meg, amelynek sajátos légkörében a gettó legendái ötvöződnek a cseh nép mondáival.

A Löw rabbi által alkotott, életre keltett agyagfigura, a Gólem legendája olyan kézzelfoghatónak tetszett, hogy utánjárásra készítette a már idézett E.E.Kischt, Prága másik szerelmesét. Mászóvasak segítségével felkapaszkodott az Altneu-zsinagóga padlására, ahová a rabbi - állítólag - az agyagfigurát elrejtette, de semmit sem talált. A hiábavaló keresésről szóló tudósítása azonban a Gólem-téma reneszánszához vezetett.

„Apám - írja E.E.Kisch - aki Gustav Meyer bankárnak oly sokféle anyaggal szolgált, aligha sejtette, hogy a fia egyszer valami egész másfajta anyagot szállít majd ennek a vevőnek.”

De a Gólem legendája mellett Meyrink olyan legendákat is beleszó regényébe, mint a Babinskyról, a rablóról, vagy az Ungelt doktorról, a jogtudósról szóló;(akit megcsalt a felesége, és aki - mielőtt halálra itta volna magát, vagyonát a Bataillonhoz címzett csehó kilencven törzsvendégére hagyta.

A siker másik összetevője Meyrink misztika iránti hajlamában keresendő. Pernath mester, a gemmavésnök, elvesztette a múltját, egyik napról a másikra vegetál a gettó egyik szűk sikátorában, amikor egyszerre passzív szemlélőből szenvedő alannyá válik egy körülötte zajló, titokzatos történésnek. A rém a visszataszító Wassertrum zsibárus alakjában kísérti meg; a lealacsonyító testi szerelem Rosina képében; de ezeknek a kísértéseknek még ellen tud állni, hanem sokkal fájdalmasabb elszakadása Angelinától, a nagyvilági szerelem csábításától. Bármerre fordul, titokban üldözik, s csak tévelygések és megaláztatások után jut el a diák Charusek

segítségével az igazi csoda mibenlétének felismeréséig; csak a másik létben érhető el a beteljesülés.

Meyrink hú maradt az okkultizmushoz. További művei is titokzatos világokról szólnak, misztikus bölcsességeket nyilvánítanak ki, amelyek kabalista és buddhista hatást mutatnak. Közöttük a legjelentősebbek a prágai mondakörhöz kapcsolódó Walpurgisój; a Zöld arc és a Nyugati ablak angyala.

Meyrink egyre inkább a világtól elzárkózva élt, minden idejét a misztikus és okkult tanulmányoknak szentelte, élete végén a buddhizmus tanításához fordult.

Művei nemcsak az első világháború idején váltottak ki heves ellenérzést a soviszta olvasókban, az 1933-as fasiszta könyvégetés sem kímélte ban, az 1933-as fasiszta könyvégetés sem kímélte én halt meg Starnbergben.

Bodrogi Márta